

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİMDALI
TARİH PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARİH BOYUNCA BEYŞEHİR
VE
EŞREFOĞULLARI BEYLİĞİ

YASİN TEKİN

Danışman

Prof. Dr. MUSTAFA DAŞ

İZMİR – 2017

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİMDALI
TARİH PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TARİH BOYUNCA BEYŞEHİR
VE
EŞREFOĞULLARI BEYLİĞİ**

YASİN TEKİN

Danışman

Prof. Dr. MUSTAFA DAŞ

İZMİR – 2017

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Tarih Boyunca Beyşehir ve Eşrefoğulları” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../.....

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
Tarih Boyunca Beyşehir ve Eşrefoğulları Beyliği
Yasin TEKİN

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı
Tarih Programı

Beyşehir, İç Anadolu Bölgesinin büyük kasabalarından biri olarak binlerce yıllık tarihi mirasıyla birçok incelemeye konu olmuştur. Aynı adı taşıyan bir gölün güneydoğu kıyısında yer alan Beyşehir, tarih boyunca pek çok farklı devletin egemenliğine girmiştir bu nedenle bölgede Neolitik Çağ'dan Bizans Çağı'na uzanan çok sayıda antik yerleşim tespit edilmiştir. Hititler döneminde dini bir kimlik kazanan şehir bu özelliğini farklı inançlar vasıtasıyla yüzyıllarca korumuştur. Roma ve Bizans döneminde Hristiyanlık tarihinin önemli merkezlerine yakınlığı ile dikkat çekmiş ve Arap-Sasani akınlarına sahne olmuştur. XI. yüzyılda Selçuklu fetihleriyle Türk egemenliğine giren Beyşehir XII. yüzyıla gelindiğinde muntazam, kozmopolit bir Türk-İslam şehrine dönüşmüştür. Selçuklular'ın İlhanlı İmparatorluğu kontrolünde vassal bir devlet haline gelmesinin ardından bölge kısa sürede bir Türkmen beyliği olan Eşrefoğulları'nın başkenti haline gelmiştir. Şehre adını veren Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey ile halefleri çok kısa sürede anıtsal bir cami, bedesten, han, kale, medrese inşa ettirerek Beyşehir'i saygın bir şehir yerleşkesi haline getirmiştir. Bu çalışma Eşrefoğulları'nın kısa süren siyasi serüvenine ve Beyşehir'e olan katkılarına odaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eşrefoğulları, Beyşehir, Eşref Bey, Gorgorum.

ABSTRACT

Master's Thesis

Beyşehir Throughout History and The Principality of Ashrafids

Yasin TEKİN

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of History

History Program

As one of the largest towns of Central Anatolia Beyşehir has been subject to many studies with thousands of years of historical heritage. Beyşehir where is located on the southeastern shore of a lake of the same name, came under the rule of many different states throughout history, hence a large number of ancient settlements which are dating from the Neolithic Age to Byzantine Age has been identified in the region. The city that earned a religious identity during the Hittite period has maintained this characteristic for centuries through different beliefs. In the Roman and Byzantine period, he attracted attention with its the closeness to the important centers of Christianity history and became a battlefield of the Arab-Sassanian influxes. Beyşehir entered into domination of the Turkish sovereignty by Seljuk conquest in the 11th century and the city with its all architectural elements turned into a regular and cosmopolitan Turkish-Islamic city when it reached the 13th century. After the Seljuks became a vassal state of Ilkhanid Empire before long the region grew into a capital of the Eşrefoğulları (Ashraf Oghulları or Ashrafids) which was a Turkmen principality. Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey (Sayf al-Din Sulayman b. Ashraf d. 702/1302), who gave the name of city, and his successors built a monumental mosque, bedesten (bedestan, covered market), han (khan, inn), fortress, madrasa (theological school) and made Beyşehir a prestigious urban settlement in a very short time. This study focuses on the short-term political adventure of Ashrafids and its contribution to Beyşehir.

Keywords: Beyşehir, Beg Sehir, Ashrafids, Ashraf Oghulları, Gorgoromeis.

TARİH BOYUNCA BEYŞEHİR VE EŞREFOĞULLARI BEYLİĞİ
İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
GİRİŞ	10

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİH BOYUNCA BEYŞEHİR

1.1. ESKİÇAĞLARDA BEYŞEHİR	22
1.1.2. Asur Ticaret Kolonileri Çağı (M.Ö. 1950 - 1725)	30
1.1.3. Hitit Çağı (M.Ö. 1700-1200)	32
1.1.3.1 Eflatun Pınar ve Fasıllar Anıtları	36
1.1.3.2. Geç Hitit Krallıkları Dönemi ve Hititlerin Yıkılışı	48
1.1.4. Frig Çağı (M.Ö. 735-679)	50
1.1.5. Lidya ve Pers Çağı (M.Ö. 679 – M.Ö. 330)	53
1.1.6. Hellenistik ve Roma İmparatorluğu Dönemi (M.Ö. 330 – M.S. 330)	55
1.1.7. Bizans İmparatorluğu Dönemi (330-1076)	66
1.1.7. Anadolu Selçukluları Dönemi (1076 - 1302)	69

İKİNCİ BÖLÜM

EŞREFOĞULLARI BEYLİĞİ

2.1. EŞREFOĞLU BEYLİĞİ'NİN KURULDUĞU VE YAYILDIĞI COĞRAFİ ALAN	82
2.1. EŞREFOĞULLARI'NİN MENŞEİ VE KURULUŞU MESELESİ	88
2.2. EŞREFOĞULLARI BEYLİĞİ'NİN SİYASİ TARİHİ	101
2.3.1. Seyfeddin Süleyman Bey Dönemi	101
2.3.2. Mübarizüddin Mehmed Bey Dönemi	119
2.3.3. Eşrefoğlu II. Süleyman Şah Dönemi	132
2.4.EŞREFOĞULLARI'NDAN SONRA BEYŞEHİR	140

2.4.1.Halil Ağazade İsmail Ağa Dönemi	140
2.4.2. Beyşehir’de Osmanlı Hâkimiyetinin Tesisi	144
SONUÇ	149
KAYNAKÇA	152

KISALTMALAR

A.Ü.	: Ankara Üniversitesi
D.T.C.F.	: Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi
Ed.	: Editör
H.	: Hicri
km.	: Kilometre
İSAM	: İslâm Araştırmaları Merkezi
m.	: Metre
M.	: Miladi
M.Ö.	: Milattan önce
M.S.	: Milattan Sonra
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Yay.	: Yayınlayan
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1:** Eflatun Pınar Anıtı s. 43
- Şekil 2:** J. Mellaart'ın Eflatun Pınar ve Fasıl Anıtı Rekonstrüksiyonu s. 46
- Şekil 3:** J. Mellaart'ın Eflatun Pınar Rekonstrüksiyonun 3B Modellemesi s. 47
- Şekil 4:** Roma İmparatorluğu Döneminde Beyşehir ve Via Sebaste Yol Ağı s. 60
- Şekil 5:** H. Kiepert'in Gorgoromeis Notlu Haritası s. 84
- Şekil 6:** Richard Kiepert'in 1:400.000 ölçekli İconium-Gorgorum Haritası s. 85
- Şekil 7:** Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Döneminde İlhanlı İmparatoru Gazan Mahmut Han adına Süleymanşehir'de Bastırılmış H. 700 / M. 1300/01 Tarihli Dirhem s. 118
- Şekil 8:** Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey döneminde Tarihli Dirhem III. Alaeddin Keykubad Adına Süleymanşehir'de Bastırılmış H. 699 / M. 1299-1300 s. 118
- Şekil 9:** Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey Döneminde II. Gıyaseddin Mesud adına Süleymanşehir'de Bastırılmış H 709 / M 1309-1310 Tarihli Dirhem s. 131
- Şekil 10:** Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey'in adı ve Mübarizi Lakabıyla Damgalanarak Kullanılan Tarihsiz İlhanlı Dirhemi s. 132
- Şekil 11:** Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey'in El-mübarizi Lakabı ve Akşehir Adıyla Damgalanarak Kullanılan Tarihsiz Alaiye Dirhemi s. 132
- Şekil 12:** Gazan Mahmud Han Adına Süleymanşehir Damgasıyla Bastırılmış Tarihsiz Dirhem s. 136
- Şekil 13:** Ebu Said Bahadır Han Adına Eşrefoğlu Süleyman Şah Damgasıyla Bastırılmış Tarihsiz Dirhem s. 136
- Şekil 14:** Süleymanşehir Damgalı Karamanoğulları Ait Tarihsiz Anonim Dirhem s.137
- Şekil 15:** Eşrefoğlu II. Süleyman Şah Dönemine Ait Süleymanşehir Damgalı Tarihsiz Anonim Dirhem s. 138
- Şekil 16:** Eşrefoğlu II. Süleyman Şah Adına Beyşehir'de Bastırılmış H. 724 / M. 1323-1324 Tarihli İlk Dirhem s. 138
- Şekil 17:** Eşrefoğlu II. Süleyman Şah Adına Bastırılmış H. 726 / M.1325-1326 Tarihli Dirhem s. 139
- Şekil 18:** Eşrefoğlu II. Süleyman Şah adına Beyşehir'de Bastırılmış Tarihsiz Mangır s. 139

GİRİŞ

Günümüze Beyşehir, Konya ilinin 90 kilometre batısında olup 37°67' Kuzey enlemi ile 31°72' Doğu boylamı arasında yer almaktadır. İlçenin yüzölçümü 2.121,7 km² iken ortalama rakımı 1.225 metredir. Kuzey komşuları Doğanhisar, Hüyük ve Ilgın olup kuzeydoğusunda Derbent bulunur. Kuzeybatısında bugün Isparta il sınırları içerisinde bulunan Şarkikarağaç ve Eğirdir ilçeleri vardır. Batı ve güneybatı sınırında Isparta'ya bağlı Yenişarbademli ve Sütçüler ilçeleri bulunmaktadır. Güneyinde Derebucak, güneydoğusunda ise hem coğrafya hem de tarih bakımından göbekten bağlı olduğu Seydişehir ilçesi bulunur.¹

Beyşehir bulunduğu konum nedeniyle idari sınırlarını aşan bir coğrafi ekosistemin parçasıdır. Göller Yöresi'nin önemli bir unsuru olarak kabul edilen Beyşehir ve Suğla göllerinin bulunduğu geniş alan, etrafı dağlarla çevrili kapalı bir havzadır. Havza aynı zaman İç Anadolu ile Akdeniz bölgeleri arasında bir geçiş alanıdır. Beyşehir'in güneyini ve batısını çevreleyen Toros Dağları iki bölgeyi birbirinden ayıran bir duvar işlevi görmektedir.²

Doğusunda bulunan Erenler ile güneydoğu-kuzeybatı hattını çevreleyen Anamas ve Sultan Dağları bu kapalı havzanın Göller Yöresi ile İç Anadolu arasındaki fizikî sınırlarını oluşturmaktadır. Sultan Dağları; Beyşehir'e doğru ilerledikçe kademeli olarak yüksekliğini kaybederken, Dedegöl olarak da bilinen Anamas Dağları, Eğirdir Gölü'nün doğusuna kadar uzanır. Yörede Erengirit, Erenkilit ya da Erengürüf adlarıyla bilinen Erenler Dağı ise sıradağlardan bağımsız volkanik bir oluşumdur. Beyşehir etrafı dağlarla çevrili olmasına rağmen Akdeniz ikliminin yumuşak etkisinden tamamen izole değildir. Gerek Beyşehir Gölü gerekse de Göller Yöresi'nin önemli akarsularından Aksu Çayı ile Köprü Irmağı tarafından açılan

¹ Mevlana Kalkınma Ajansı, **Beyşehir İlçe Raporu**, http://www.mevka.org.tr/Content/ViewArticle/beysehir_ilce_raporu?articleID=sEyG9baJxCesX40mTTeQtw%3D%3D, 2011, (08.12.2016), s. 2.

² Ali Rıza Çetik, **Türkiye Vegetasyonu I: İç Anadolu'nun Vegetasyonu ve Ekolojisi**, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 1985, s. 16; Ali Selçuk Biricik, **Beyşehir Gölü Havzasının Strüktürel ve Jeomorfolojik Etüdü**. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü, İstanbul, 1982, s. 1-4.

vadiler ile Konya-Manavgat yolunun eğilimli arazisi sayesinde Akdeniz iklimi bu kapalı havzanın iç bölgelerine kadar erişebilmektedir.³

Beyşehir Gölü, Batı Toroslar'ın gerisindeki tektonik bir çökelti alanı olarak çevresindeki ekolojik sistemin en önemli unsurudur. Gölün batısındaki kalkerli yapıdaki Anamas ve Dedegöl dağları horst, çanakta yer alan Beyşehir Gölü, Suğla ile beraber graben niteliğindedir.⁴ Coğrafya literatüründe Suğla Gölü ile birlikte yörenin jeolojik altyapısını oluşturan kireçtaşlarının akarsular, yeraltı suları ve yağışlar sonucu erimesi ile oluşmuş bir polye (karstik ova) olarak sınıflandırılmıştır.⁵ Anadolu'daki tatlı su göllerinin en büyüğü olan Beyşehir Gölü'nün rakımı 1.112 metre iken güncel yüzölçümü 656 km² olarak belirlenmiştir.⁶ Büyük bir bölümü Konya il sınırları içerisindeyken küçük bir kısmı da Isparta il sınırlarında yer almaktadır. Ortalama derinliği 8-9 metre olup Doğu ve Güney kıyıları daha sığ ve alçak, Kuzey ve Batı kıyıları ise daha derin ve dik. Uzunluğu Kuzeybatı-Güneydoğu ekseninde kilometre olup genişliği 18-20 kilometredir.⁷ Bugün gölün büyük bir kısmı Konya'nın Beyşehir ve Hüyük ilçelerinde küçük bir kısmı ise Isparta'nın Şarkıkaraağaç ve Yenişarbademli ilçelerinin idari sınırları içerisinde.⁸

³ Biricik, 1-3; Çetik, s. 38-39. Yurt Ansiklopedisi, "**Konya**", Cilt: 7, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1982-1983, s. 5009-5100 ve 5147; İbrahim Atalay, **Türkiye Coğrafyası**, İnkılap Yayınevi, İzmir, 1994, s. 302; Mustafa Arslan, **Yalvaç-Beyşehir-Suğla Oluşu'nun M.Ö 500-M.S 500 Yılları Arası Tarihi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2011, s. 5-7.

⁴ Biricik, s. 69 ve 75; Arslan, s. 6;

⁵ Talip Yücel, **Türkiye Coğrafyası**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1987, s. 95.

⁶ Gölün yüzölçümüne dair veriler su seviyesine göre değişmektedir. Bu ölçüm su kotunun 1.120 metre olduğu döneme aittir. Emrullah Güney, **Türkiye Coğrafyası**, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2004, s. 229. Beyşehir'i Gölü'ndeki su değişim seviyeleri için bkz: Füsun Yiğit Fethi, Özden İleri, Kerem Mustafa Avcı, Burcu Kocadere, "**Eğirdir ve Beyşehir Gölleri'nin Uydu Verileri ve Topoğrafik Harita Yardımıyla Kıyı Çizgisi Değişimleri**", Doğal Kaynaklar ve Ekonomi Bülteni, Sayı: 20, Ankara, 2015, s. 37-25.

⁷ Nilgün Kazancı (Ed.), **Köyceğiz, Beyşehir, Eğirdir, Eber, Çorak, Kovada, Yarışlı, Bafa, Salda, Karataş, Çavuşçu Gölleri, Küçük ve Büyük Menderes Deltası, Güllük Sazlığı, Karamuk Bataklığı'nın Limnolojisi, Çevre Kalitesi ve Biyolojik Çeşitliliği**, İmaj Yayıncılık, Ankara, 1999, s. 10-11'den aktaran Hüseyin Muşmal, **XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Beyşehir ve Çevresinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1790-1864)**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2005, s. 12.

⁸ Hakkı Yazıcı ve Kenan Arıbaş, "**Beyşehir Gölü Adalarında Nüfus, Yerleşme ve Ekonomik Faaliyetler**", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi, Sayı: 10, İstanbul, 2002, s. 34.

Beyşehir Gölü üzerinde çeşitli büyüklüklerde 27 ada, 10 tane de kayalık bulunmaktadır.⁹ Su seviyesindeki mevsimler değişimlere göre ada ve kayalıkların sayısı artıp azalabilmektedir. En büyüğü 2.280 dekar olan adaların 6 tanesi 1.000 dekar civarındadır. 11 tanesi 100 dekardan büyük olup en küçüğü ise yarım dekar alana sahiptir. Adaların çoğu kamu malı olmakla birlikte Orta Ada, İğdeli Ada, Aygır, Mandıras ve Hacı Akif adaları 1993 yılında sit alanı ilan edilmiştir. Birçoğu kuzeybatı köşesinde bulunan adaların 5 tanesi gayrimeskûn olup bazıları şahıs malıdır.¹⁰ Beyşehir Gölü'nde bulunan başlıca adalar şunlardır: Mada Adası, Hacı Akif Adası, İğdeli Ada, Orta Ada, Kes Adaları, Aygır Adası, Kızıladada, Çeçen Adası, Gölkaşı Adası, Eşek Adası, Akburun Adası, Kirse Adası, Kız Kulesi, Höyük Adası, Mındıras Adası, Kül Adası, Kara Ada, Tek Ada (Tavşanlı Ada), Taşlı Ada (Helim Adası), Kum Adası, Geyik Adası, Keltaş Adası, Yılan Adası, Kuşkondu Adası (Mezar Höyük).¹¹

Tarih boyunca çeşitli amaçlarla kullanılan adaların Roma İmparatorluğu döneminden beri iskâna tâbi olduğu Adaini, Çeçen, Kirse, Habib ve Hacı Akif Adası'ndaki mimari kalıntılardan anlaşılmaktadır.¹² Hasan Bahar ve ekibi tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında Beyşehir Gölü üzerindeki adalarda Roma devrine kadar tarihlendirilebilen depo, liman ve kilise yapıları bulunmuştur. Bu yapılar Beyşehir Gölü'nde etkin şekilde balıkçılık yapıldığını ortaya koymaktadır.¹³ Yazılı kaynaklarda ise Bizans, Selçuklu ve Osmanlı'dan günümüze kadar çeşitli amaçlarla adalardan faydalandığı görülmektedir. Kız Kalesi Adası'nda Bizans İmparatoru II. Constans'a (641-668) ait sikkeler ve XI.-XII. yüzyıllara işaret eden freskler

⁹ İbrahim Atalay, **Türkiye Jeomorfolojisine Giriş**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 1947, s. 101.

¹⁰ Yazıcı ve Arıbaş, **"Beyşehir Gölü"**, s. 39; Hüseyin Saraçoğlu, **Mevki, Sınırlar, Yüzey Şekiller, Denizler, İklim, Bitki Örtüsü, Akarsular ve Göller**, Türkiye Coğrafyası Üzerine Etüdler II, Maarif Basımevi, İstanbul, 1962, s. 311.

¹¹ Berna Burcu Korucu Üçüncü, **Tarihî Süreçte Beyşehir Gölü Adalarında İskân, Nüfus ve Sosyo-Ekonomik Faaliyetler**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2004, s. 40; Bilal Bülent Alperen, **Beyşehir ve Tarihi**, Büyük Sistem Dershanesi Matbaası, Konya, 1991, s. 11.

¹² İbrahim Hakkı Konyalı, **Abideleri ve Kitabeleriyle Beyşehir Tarihi**, Neşre Hazırlayan: Ahmet Savran, Atatürk Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Yayını, Erzurum, 1991, s. 403-404; Hasan Bahar, **"Konya-Karaman Yüzey Araştırmaları 2006"**, XXV. Araştırma Sonuçları Toplantısı I, Çanakkale, 28.05-01.06.2007, s. 238; Rüçhan Arık, **Kubad Abad: Selçuklu Saray ve Çinileri**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2000, s. 48.

¹³ Bahar, **"Konya-Karaman Yüzey Araştırmaları 2006"**, s. 238; Arslan, **Yalvaç-Beyşehir-Suğla Oluğu'nun M.Ö 500-M.S 500 Yılları Arası Tarihi**, s. 31.

bulunmuştur.¹⁴ Hristiyanlığın erken devirlerinde de kullanıldığı anlaşılan adaların birçoğunda kilise yapıları bulunması bölgenin ilerleyen dönemlerde bir inziva alanı olarak görüldüğüne işaret etmektedir. Selçuklu döneminde dinlence yerleri olarak faydalanılan adaların en bilinenleri Kızkalesi Adası, Eşek Adası ve Mandıras Adası'dır. Kızkalesi Adası ve Eşek Adası'nda Kubadabad Sarayı ile ilişkilendirilebilecek harç ve çini örnekleri tespit edilmiştir.¹⁵

8.220 hektar alanıyla Beyşehir Gölü'ndeki en büyük ada olan Mada Adası 1945 yılına kadar Beyşehir'e bağlı idi. Bu tarihten sonra Isparta'nın Şarkıkarağaç ilçesinin Gedikli Köyü'ne bağlanan ada, Osmanlı kaynaklarında Mado, Madi ya da Mada olarak geçmektedir.¹⁶ Mada Adası kıyıya yakınlığı nedeniyle uzun zamandır meskûn haldedir. XVI. yüzyılın ilk yarısında Gölkaşı (Kıstıvan) Adası ile birlikte gayrimüslim Karaman Türkleri tarafından kullanılan adaya XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu'na sığınan Rus Kazakları yerleştirilmiştir. Ardından XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise göçmen ve yörük iskânı için kullanılmıştır. Sonraki yıllarda Çeçen aileler daha sonra da Tırtar ve Ötkünlü Yörükleri Mada Adası'na yerleştirilmiştir.¹⁷

Beyşehir Gölü'nün su kaynakları değişkenliği ile yarattığı etkiler açısından önemli bir yere sahiptir. Beyşehir Gölü'nün başlıca kaynakları yüzey yağışları, göl tabanına ulaşan yeraltı suları ile etrafındaki dağlara düşen kar ve yağmur sularının beslediği çaylardır.¹⁸ Gölün doğusunun ve batısının yüksek dağlarla çevrili olması nedeniyle su toplama havzasını irili ufaklı 30'a yakın akarsu beslemektedir.¹⁹ Havzayı

¹⁴Ayşe Türker, “Kubadabad ve Kız Kulesi Kazılarında Bizans Dönemini Temsil Eden Buluntular”, I. Uluslararası Beyşehir ve Yöresi Sempozyumu, Selçuk Üniversitesi Beyşehir Meslek Yüksek Okulu, 11-13.05.2006, Konya, s. 69.

¹⁵ İbrahim Hakkı Konyalı, Eşek Adası'nın I. Alaeddin Keykubad dönemi emirlerinden birine ait olduğunu, burada bir karakol kalesi ve Kubadabad Sarayı ile yaşıt bir Selçuklu Kasrı bulunduğunu söylemektedir ancak herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır. Konyalı, **Beyşehir Tarihi**, s. 309.

¹⁶ 1584 yılında yapılan düzenleme ile birlikte Beyşehir Gölü'nün doğusundaki bazı yerleşim birimleriyle birlikte Mada, Beyşehir Sancağı, Cezire Nahiyesi'ne bağlanmıştır. Tapu Kadastro Arşivi, KK 137, s. 4-42'den aktaran Mehmet Akif Erdoğan, **Osmanlı Yönetimi'nde Beyşehir Sancağı (1522-1584)**, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2006, s. 71; Konyalı, **Beyşehir Tarihi**, s. 309.

¹⁷ Üçüncü, s. 55-68.

¹⁸ Eren Mercan ve Sedat Kabdaşlı, “Beyşehir Gölü'nün Geçmişi ve Bugünü”, I. Ulusal Su Mühendisliği Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İzmir, 22-26.09.2003, s. 266.

¹⁹ Alpaslan Yazar, **Beyşehir Gölü Su Seviyesi Değişimleri'nin Yapay Sinir Ağları İle Belirlenmesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2004. s.13.

besleyen başlıca akarsu kaynakları ise Çarıksaray Çayı, Ozan (Kaba Pınar) Çayı, Eflâton Pınarı, Sarıöz Çayı, Termiye Çayı, Gürvelik Çayı'dır. Çarşamba (Beyşehir) Çayı bölgenin en önemli akarsu kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca Beyşehir ormanlarından gelen Kızıloğlu Deresi, Huğlu bölgesinden doğan Ham Boğazı Deresi, Soğukpınar, Elze Deresi, Üstünler Çayı, Kavak Çayı, Kuru Dere, Sarıöz Deresi gibi küçük akarsular da mevcuttur. Küçük akarsuların bazıları yaz aylarında kurumalarına rağmen kaynak suyu niteliğinde olan çaylar göle kesintisiz su girişi sağlamaktadır.²⁰ Beyşehir Gölü'nün suları yüksek rakımı nedeniyle Beyşehir Çayı aracılığıyla Suğla Gölü'ne oradan da Konya Ovası'na akmaktadır.²¹ Optimum şartlarda havzayı besleyen zengin su kaynakları gölün ortalama alanından 6-7 kat daha büyük bir yüzeye erişebilecek su sağlayabilmektedir.²²

Günümüzdeki coğrafi yapısını bu şekilde özetleyebileceğimiz Konya ve Beyşehir çevresi tarihöncesi çağlarda çok daha sert, yağışlı bir iklime sahip olup etrafı yüksek dağlar ve vahşi ormanlarla çevrili bir bölgenin parçasıydı.²³ Yaklaşık 23.000-17.000 yıl önce 100 km. uzunluğunda 15 metreyi bulan bir göl bulunan Konya havzasının etrafı volkanik patlamadan dolayı oluşan çukurlar, bataklıklar ve falezlerle çevreliydi. Bu şartlarıyla insan yaşamına olanak vermeyen Eski Konya Gölü, M.Ö. 8.600-7.500 yılları arasında sıcaklık artışı nedeniyle çekilmeye başlamıştır.²⁴ İlk köy tipi yerleşimlerin kurulması ancak bu dönemde daha sıcak iklim şartlarının oluşmasıyla çekilen göl sularının etrafında mümkün olabilmıştır.²⁵ Yapılan

²⁰ Yazıcı ve Arıbaş, "Beyşehir Gölü", s. 37; Biricik, s. 6.

²¹ Beyşehir İlçe Raporu, s. 2; Kazancı, "Beyşehir", s. 93; Hamit İnandık, **Türkiye Gölleri (Morfolojik ve Hidrolojik Özellikler)**, İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü Yayınları, Baha Matbaası, İstanbul 1965, s. 29; Saraçoğlu, s. 310-311.

²² Hüseyin Muşmal, "XX. Yüzyılın Başlarında Beyşehir Gölü ve 1910-1911 Yılları Büyük Taşkın Hadiseleri" Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı: 23, Konya, 2008, s. 226-227.

²³ Bölgede yapılan topografik ve polen kayıtlarına dayanan jeoarkeolojik araştırmalar iklim değişimini doğrulamaktadır. W. J. Eastwood ve diğerleri, "Palaeoecological and Archaeological Evidence for Human Occupance in Southwest Turkey: The Beyşehir Occupation Phase", *Anatolian Studies*, Sayı: 48, Ankara, 1998 s. 77-78; Bleda S. Düring, **The Prehistory of Asia Minor**, Cambridge University Press, New York, 2011, s. 14-15.

²⁴ Çetik, s. 35-40; Atalay, **Türkiye Coğrafyası**, s. 58; Hasan Bahar, "Konya Araştırmaları III, Lykonía (Konya Merkez Bölgesi)", Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 12, Konya, 1998, s. 197-198.

²⁵ İbrahim Atalay, "Pleistosen Sonu ve Holosen Başlarında Anadolu'nun Paleocoğrafya Şartlarına Genel Bir Bakış", *Coğrafya Araştırmaları*, Sayı: 4, 1996, s. 11-14; Harold R. Cohen, "The Palaeoecology of South Central Anatolia at the End of the Pleistocene and the Beginning of the Holocene", *Anatolian Studies*, Sayı: 20, Ankara, 1970 s. 119-120.

araştırmalar bize Beyşehir ve çevresinin ancak coğrafyanın tarım ve hayvancılığa müsait hale geldiği Neolitik Çağ'dan itibaren insanlar tarafından kullanılmaya başlandığını göstermektedir.²⁶

Kalkolitik, Tunç ve Demir Çağı'nda da kesintisiz olarak kullanılmaya devam edilen Beyşehir Gölü Havzası Hitit, Frig, Lidya gibi birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır.²⁷ M.Ö. 546'da bir dönem Pers İmparatorluğu tarafından hâkimiyet altına alınan bölge daha sonra M.Ö 333'te Makedonya İmparatorluğu tarafından fethedilmiş ve Helenistik dönemi yaşamıştır. Helenistik krallıkların ve yerli halkların asırlarca süren mücadelelerine sahne olduktan sonra Batı Anadolu'da Roma İmparatorluğu dönemi başlamıştır. M.Ö. 190 yıllarından itibaren Anadolu'nun fethine girişen Roma İmparatorluğu M.Ö. 72-74 yıllarında Beyşehir'de tam anlamıyla hâkimiyet kurabilmiştir.²⁸

Antik çağın yazılı kaynakları ve arkeolojik araştırmalarla Beyşehir'in Roma egemenliği altındaki çehresi hakkında az fakat önemli bilgiler elde edilmiştir. Yunan coğrafyacı Strabon'un (M.Ö. 63-64 / M.S. 24) eserinden öğrendiğimiz kadarıyla bu dönemde Beyşehir Gölü'nün de bulunduğu Lykonias Platosu soğuk, ağaçsız ve yabani merkeplerin otlak yeridir. Yine Strabon'un verdiği bilgilere göre Beyşehir Gölü'nün bu devirdeki adı Karalis iken Suğla Gölü'nün adı Trigotis'tir.²⁹ Karalis Gölü'nün bugünkünden çok daha büyük olduğu, Trigotis Gölü'nün ise tamamen kuruyarak ova halini aldığı düşünülmektedir.³⁰

²⁶ Cohen, s. 121; James Mellaart, "Preliminary Report on a Survey of Pre-Classical Remains in Southern Turkey", *Anatolian Studies*, Sayı: 4, Ankara, 1954 s. 180-181; Ralph S. Solecki, "An Archeological Reconnaissance in the Beyşehir-Suğla Area of South Western Turkey", *Türk Arkeoloji Dergisi*, Sayı: 13, Cilt: 1, 1964, s. 129.

²⁷ James Mellaart, "Excavations at Çatal Hüyük, first preliminary report, 1961", *Anatolian Studies*, Sayı: 12, Ankara, 1962 s. 41-65; James Mellaart, *Çatal Hüyük: A Neolithic Town in Anatolia*, McGraw-Hill Book Company, Newyork, 1967, s. 49; James Mellaart, "Early Cultures of the South Anatolian Plateau II; The Late Chalcolithic and Early Bronze Ages in the Konya Plain", *Anatolian Studies*, Sayı: 13, Ankara, 1963, s. 199-236; Hasan Bahar, *Demir Çağı'nda Konya ve Çevresi*, Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları, Konya, 1999, s. 49-52.

²⁸ Hasan Bahar, "Beyşehir Çevresinin Erken Tarihi", *Beyşehir Doğa Eğitimi: Bilim ve Doğa İle Başbaşa 12 Gün*, (Ed. Ali Meydan), Maya Akademi Yayınları, Ankara, 2011, s. 177-178.

²⁹ Strabon, *Anadolu'nun Antik Coğrafyası (Geographika: XII-XIII-XIV)*, Çev. Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000, s. 65.

³⁰ John Robert Sitlington Sterrett, *The Wolfe expedition to Asia Minor: Papers of The American School of Classical Studies at Athens vol. III 1884-1885*, Boston: Damrell and Upham, 1888, s. 180.

Beyşehir ise Hellenistik-Roma döneminde Misthia ya da Claudiocaesarea adıyla Pisidia'nın güneyindeki Oroanda/Orondeis altbölgesini oluşturan şehirlerden biri hüviyetindedir.³¹ Pisidia'nın tam sınırları belirlenemese de batısında Milyas, kuzeyinde Phrygia, güneyinde Pamphylia, doğusunda Lykonian, güneydoğusunda Isauria ve Kilikia olduğu tahmin edilen bir bölgedir.³² Roma İmparatorluğu devirlerinde idari olarak önce Asia daha sonra Kilikia Eyaleti'ne bağlı olan Pisidia, Helenistik dönemden itibaren yerli halklarla emperyal güçlerin mücadelelerine sahne olmuştur.³³ Dağlık bölgelerde kabileler halinde yaşayan Pisidia halklarının merkezi otoriteye karşı en büyük savunmaları bölgenin o dönemki zorlu coğrafyası olmuştur. Bu nedenle M.Ö 6 yılında Roma İmparatorluğu'nun kolonizasyon ve iskân politikası gereği olarak Via Sebaste olarak bilinen bir yol ağı kurulmuştur. Arkeolojik buluntular Beyşehir'in de bu geniş yol ağının bir güzergâhı olduğunu ortaya koymaktadır.³⁴ Bu yol askeri amaçlar için inşa edilmiş olsa da sonrası dönemlerde İç Anadolu'yu Akdeniz'e bağlayan önemli bir işlev üstlenmiştir.³⁵ Ayrıca Konya ve çevresi Geç Roma Dönemi'nden itibaren Hıristiyanlık için önemli merkezlere dönüşmüştür.³⁶

³¹ Alan S. Hall, "Site of Misthia", *Anatolian Studies*, Sayı: 9, Ankara, 1959, s. 119-120; William M. Ramsay, "Notes and Inscriptions from Asia Minor", *The American Journal of Archaeology and of the History of the Fine Arts*, Cilt: 1, Sayı: 2/3, Nisan - Haziran 1885, s. 144-146; Bahar, "Beyşehir Çevresinin Erken Tarihi", s. 181.

³² Veli Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası 1*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001, s.153-155; William M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Çev. Mihri Pektaş, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1960, s. 433-444.

³³ William M. Ramsay, "Studies in the Roman Province Galatia: I. The Homonadeis and the Homonadensian War", *Journal of Roman Studies*, Sayı: 7, 1917, s. 256-258; A.S. Hall, "Notes and Inscriptions from Eastern Pisidia", *Anatolian Studies*, Sayı: 18, 1971, s. 60-82.

³⁴ David M. Robinson, *A Preliminary Report on the Excavations at Pisidian Antioch and at Sizma*, *American Journal of Archaeology*, Sayı: 28, No: 4, Ekim-Aralık 1924, s. 436; H.S. Cronin, "First report of Journey in Pisidia, Lykaonia, and Pamphylia", *Journal of Hellenic Studies*, Sayı: 22, 1902, s. 110; William Mitchell Ramsay, "Studies in the Roman Province Galatia: VI. Some Inscriptions of Colonia Caesarea Antiokheia", *Journal of Roman Studies*, Sayı: 14, 1924, s. 200.

³⁵ Stephen Mitchell, *Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor*, Calderon Press, New York, 1995, s. 70.

³⁶ Hristiyanlığın ikinci kurucusu kabul edilen Aziz Pavlus ve İconium'da doğan Azize Thecla bölgede öğretilerini yaymak için birçok yolculuk yapmıştır. Bu yolculuklar esnasında yaşadıkları zorlukları ve mucizeleri anlatan Acts of Paul and Thecla isimli metin günümüze kadar gelebilmiştir. Edgar Johnson Goodspeed "The Acts of Paul and Thecla" *The Biblical World*, Cilt: 17, Sayı: 3, 1901, s. 185-190. Ayrıca Aziz Pavlus'un Konya'daki Hristiyanlık faaliyetleri yeri için bkz: William M. Ramsay, *The Cities of St. Paul: Their Influence on His Life and Thought, The Cities of Eastern Asia Minor*, London, 1907, s. 317-374.

V. yüzyıla gelindiğinde Roma İmparatorluğu yıkılmış, İstanbul yeni idare ve cazibe merkezi haline gelmiştir. Roma İmparatorluğu'nun tesis ettiği yol ağı Akdeniz'e odaklandığı için birçok yerleşim ve yolların terk edildiği anlaşılmaktadır. Ancak idari olarak Anatolia Theması'na bağlı Lykaonia bölgesinde bulunan İconium (Konya) ve çevresi İstanbul bağlantısını sağlayan yollar üzerinde olduğu için Bizans döneminde de yol güzergâhı üzerindeki bir merkez olma özelliğini korumuştur.³⁷ Bölgenin yüzyıllarca süren askeri mücadelelere sahne olması nedeniyle büyük şehirlerin oluşması mümkün olamamıştır. VII. ve X. yüzyıllar arasında İran ve Müslüman-Arap devletleri tarafından sürekli akınlara maruz bırakılan İconium ve çevresi büyük tahribatlara uğramış dolayısıyla halk güvenli gördüğü sarp tepe ve dağlar üzerindeki kale/kastralar etrafında kurulan yerleşimlere çekilmiştir.³⁸ Bu dönemde Misthia adını alan Beyşehir'e ait kastranın Fasıllar'daki Kale Dağı'nda bulunduğu ve Müslüman-Arap istilaları esnasında sığınak olduğunu söyleyebiliriz. VIII-X. yüzyıllara ait kaynaklarda Misthia, İconium'a bağlı bir piskoposluk ya da başpiskoposluk olarak zikredilmiştir.³⁹

Müslüman-Arap akınları X. yüzyıldan itibaren etkisini yitirmiş, Bizans İmparatorluğu kaybettiği bazı bölgelere yeniden hâkim olarak güvenliğini sağlamıştır. Bu dönemde nispeten bir toparlanma yaşayan Konya ve çevresi XI. yüzyılın ortalarından itibaren Türk akınlarının hedefi olmaya başlamıştır. Nitekim İconium/İkonion ve Misthia, XI. yüzyılda gerçekleşen Selçuklu-Bizans mücadelelerinin zemini olması dışında Bizans kaynaklarında fazla yer bulamamıştır. W. M. Ramsay; bu dönemde Karallia olarak da adlandırılan Lykonian, İsauro ve Pamphylia bölgelerinin Karalis'e (Beyşehir Gölü) sınırının bulunması dışında bölgenin coğrafyası hakkında emin olunabilecek pek az şey bulunduğunu belirtmiştir.

³⁷ Tuncer Baykara, **Türkiye Selçukluları Devrinde Konya**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985, s. 23-24;

³⁸ Bu dönemde bölgedeki en önemli kale/kastra Kaballa/Kabala Kalesi'dir. Selçuklu ve beylikler döneminde "Anadolu'nun kilidi" olarak görülen ve Gavele/Kevale Kalesi adını alan bu yapıların tipik bir örneğidir. Anonim, **Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III**, Çev. F. N. Uzluç, Ankara 1952, s. 63; Baykara, **Türkiye Selçukluları Devrinde Konya**, s. 23-24; Ramsay, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, s. 366. Kalenin tarih boyunca üstlendiği rol için ayrıca bkz: Hasan Bahar, "Takkeli Dağ (Kevele Kalesi) ve Konya Bakımından Önemi", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 3, 1994, s. 313-33.

³⁹ Ramsay, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, s. 367; A. S. Hall, "Site of Misthia", s. 124; Ramsay, **The Cities of St. Paul**, s. 376.

Beyşehir Gölü, ise XI. yüzyıl Bizans kaynaklarında Skleros olarak anılırken daha sonra göl için Pougusa ya da Pusguse isimleri kullanılmıştır.⁴⁰

Bizans'tan Selçuklu'ya Alaedin Tepesi etrafında 3.000 - 4.000 nüfuslu bir kasaba olarak intikal eden Konya, XII. yüzyıldan itibaren yaklaşık 45.000 - 60.000 nüfuslu bütün kurumlarıyla muntazam ve kozmopolit bir Türk-İslam başkentine dönüşmüştür.⁴¹ Bu süreçte başkent in yambaşındaki Beyşehir çevresi doğal güzelliği ile Selçuklu için idari bir merkez ve bir dinence yeri olarak görülmüştür. I. Alaeddin Keykubad döneminde Ağırnas (Eğrinas) mevkiinde 1226 - 1236 yılları arasında burada Kubâdâbâd Sarayı olarak anılan yazlık bir saray inşa edilmiştir.⁴² 1240'lı yılların hemen öncesinde Beyşehir civarının Üçoklar boyuna mensup Türkmenler tarafından iskân edildiği düşünülmektedir.⁴³

XIII. yüzyılın ortalarından itibaren Moğol İlhanlı İmparatorluğu ordularının hedefi haline gelen Konya, Selçuklu otoritesinin zayıflamasıyla bağımsız hareket etmeye başlayan Türk beyliklerinin de sık sık akınlarına uğramaya başlamıştır.⁴⁴ Beylikler Devri olarak adlandırılan bu dönemde payitaht eski ihtişamını kaybetmeye başlarken Beyşehir'in Bizans devrinden beri atıl bir kasaba durumunda olduğu kaynaklara Viranşehir olarak geçmesinden anlaşılmaktadır.⁴⁵ Bu atıl kasabanın

⁴⁰ Niketas Khoniates, **Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)**, Çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995, s. 24; **Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)**, Yay. Haz. Işın Demirkent, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s. 48-49; Ramsay, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, 367-368; Hall, "Site of Misthia", s. 124.

⁴¹ Ünsî, Selçuk Şehnamesi'nde Selçuklular zamanında Konya'da 360 zaviye, 70 hanıkah, 7 büyük cami ve şehrin her tarafına yıldızlar gibi dağılmış 300 tane mescit bulunduğunu kaydetmiştir. **Ünsî'nin Selçuk Şehnamesi**, Çev. M. Mesud Koman, Ülkü Basımevi, Konya, 1942, s. 2; Tuncer Baykara, **Türkiye Selçukluları Devrinde Konya**, s.138; Mehmet Ali Hacıgökmen, "Türkiye Selçukluları Zamanında Konya'nın Devlet Merkezi Oluşu", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı: 29, 2011, s. 248.

⁴² İbn Bibi, **El Evamirü'l-Alaiye Fi'l-Umuri'l-Ala'iyeye (Selçukname)**, Cilt: 2, Haz. M. Öztürk, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2014, s. 322-33 ve 358-359; Kamil Uğurlu, "Kubadabad Sarayı" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 26, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1995, s. 299-300.

⁴³ Bu tahminin dayanağı Beyşehir'de Selçuklu devlet adamlarından olan ve 1248'de Babaî İsyanı'ndan sonra öldürülen Mübarizeddin Armağan Şah'ın yaptırdığı bir camii ve adını taşıyan bir mahalle bulunmasıdır. Mehmet Akif Erdoğan, "Beyşehir", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 6, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1992, s. 84.

⁴⁴1282 yılında Konya ve Akşehir'e düzenlenen Türkmen akınlarının yarattığı tahribat Anonim Selçuknâme'de "O günden beri Konya vilayeti böyle harap kaldı" şeklinde kaydedilmiştir. Anonim, s. 39-42; İbn Bibi, s. 198 vd.; Cahen, **Osmanlılardan Önce Anadolu**, s. 279.

⁴⁵ Anonim, s. 50.

Viranşehir'den(?) Beyşehir'e dönüşümü ise Eşrefoğulları Beyliği döneminde gerçekleşmiştir. Eşrefoğulları, Beyşehir Gölü'nün güneyinde tarihi bir yerleşim olan Gorgorum'da ilk teşkilatlanmalarını gerçekleştirmiştir.⁴⁶ Daha sonra Eşrefoğlu Süleyman Bey döneminde Beyşehir'i alarak 1285 yılından sonra beyliği merkezi haline getirmiştir. Eşrefoğlu Süleyman, Beyşehir'de kısa sürede başta ismiyle anılacak olan sanat ve mimari harikası camii olmak üzere kale, hamam, mescid, bedesten inşa ettirmiştir.⁴⁷ Öyle ki Viranşehir artık Süleymanşehir/Süleymanşehir olarak anılır hale gelmiştir.⁴⁸ Eşrefoğulları ile birlikte âbâd olan Beyşehir'in bu dönemdeki nüfusuna dair herhangi bir kayıt bulunmasa da XVI. yüzyıl sonlarına kadar zengin ve kalabalık yerleşimler olma özelliğini devam ettirmiştir.⁴⁹

Moğollar tarafından yıkılan Eşrefoğulları Beyliği'nden sonra Hamidoğulları ve Karamanoğulları egemenliğine giren Beyşehir, XV. yüzyılın ikinci yarısında Karamanoğulları ile girişilen uzun mücadeleler sonunda Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetine girmiştir.⁵⁰ Osmanlı İmparatorluğu, Beyşehir'de egemenliğini kalıcılaştırmak adına konar-göçer nüfusu azaltarak yeni idari birimler kurma yoluna gitmiştir. Nitekim XVI. Karaman Vilayeti'nde 2 kaza 9 nahiyeli bir sancak haline gelen Beyşehir'in coğrafi konumu ve etrafında oluşan tarihi yol ağları XVI. yüzyıl sonuna kadar sunî sınırlar çizilmesine imkân vermemiştir.⁵¹

XVI. yüzyıldan itibaren Beyşehir'e hâkim olan Osmanlı İmparatorluğu'nun tuttuğu tahrir ve temettuat kayıtları bizlere Beyşehir'in demografik gelişimi hakkında

⁴⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1969, s. 58; Memduh Yavuz Süslü, **Eşrefoğulları Tarihi Beyşehir Kılavuzu**, Konya, 1934, s. 17.

⁴⁷ Eşrefoğulları döneminde ait istatistikî bilgi veren tek kaynak olan el-Ömerî, Eşrefoğullarının 65 şehir 55 köye hâkim olduğunu ve 70.000 atlı savaşçısı bulunduğunu nakletmiştir. Bu rakamlar birçok araştırmacıya göre abartılıdır. Şihabeddin b. Fazlullah el-Ömerî, **Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım Mesalikü'l Ebsar**, Çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul, 2014, s. Erdoğan, **"Beyşehir"**, s. 84.

⁴⁸ Şehre Türkçe belgelerde verilen isimler şu şekildedir: el-Medîne es-Süleymaniyye el-Eşrefiyye, Süleymanşehir, Begşehir . Bekşehir ve Beyşehir. Erdoğan, **"Beyşehir"**, s. 84.

⁴⁹ Erdoğan, **Osmanlı Yönetimi'nde Beyşehir Sancağı (1522-1584)**, s. 77.

⁵⁰ İbrahim Hakkı Konyalı, **Konya Tarihi**, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya, 2007, s. 33-46; Konyalı, **Beyşehir Tarihi**, s. 2-37; Oya Pancaroğlu, "Beyşehir", **The Encyclopedia of İslam, Three**, Leiden 2013, http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_ei3_COM_24335, (13.12.2016), s. 53-54.

⁵¹ Neşrî (ö. 1520) Çarşamba Çayı'nın doğal sınır olma özelliğini koruduğunu nakleder. Mehmed Neşrî, **Kitab-ı Cihannümâ**, Cilt: I, Hazırlayan: Mehmet Altay Köymen, Faik Reşit Unat, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1949, s. 775; Erdoğan, **Osmanlı Yönetimi'nde Beyşehir Sancağı (1522-1584)**, s. 61-65.

bazı tahminler yapma imkânı sağlamıştır.⁵² XV. yüzyılın başlarında Beyşehir'in nüfusu 269 hane, yaklaşık 1.350 kişi iken 1584'te 603 hane olup 3.000 kişiyi aşmıştır. XVI. yüzyılın sonlarından itibaren düşmeye başlayan Beyşehir nüfusu 1641 kayıtlarında 222 hane ve yaklaşık 1.100 kişi olarak tespit edilmiştir.⁵³ Modern anlamdaki ilk nüfus sayımının yapıldığı 1830-1831 yıllarında Beyşehir'de 831 erkek nüfus bulunmaktadır.⁵⁴ 1853'te 353 hane (yaklaşık 1580 kişi) olan nüfus 1873'te 403 hane, 1906 yılında ise 600 haneye (yaklaşık 3.000 kişi) ancak yükselbilmiştir.⁵⁵

XVI. yüzyıldaki demografik zenginliğine ancak XX. yüzyılda erişebildiği anlaşılan Beyşehir'deki bu nüfus kaybının nedeni yine coğrafyası ile bağlantılıdır. Beyşehir Gölü'nün çekilmesiyle ortaya çıkan bataklıklar özellikle göle yakın yerleşimlerde hayatı bir hayli zorlaştırmıştır. Başta 1831 yılındaki veba salgını olmak üzere sıtma gibi bulaşıcı hastalıklar nedeniyle ölüm oranları artmıştır. Bu dönemde modern halk sağlığı, içme suyu sağlama ve kanalizasyon hizmetlerinin yetersiz kalması nedeniyle Beyşehir kazasında (çocuk ölümleri dâhil) ortalama ölüm yaşı 34 olarak tespit edilmiştir. XIX. yüzyıla kadar süren bu gerilemenin nedenleri arasında nakil yollarının işlevselliğini yitirmesi, yanbaşındaki Karaman Eyaleti'nde görülen ekonomik gelişmelerdir.⁵⁶

⁵² Osmanlı idaresinin temeli kabul edilen tımar sisteminin tahsisi için yeni fethedilen bölgelerin vergi ve asker kaynaklarını belirleme amacıyla sayım yapılmış, tahrir defterleri tutulmuştur. Yeni fethedilen yerlerin dışında ortalama 25-30 yılda bir tekrarlanan bu sayımlar hane biriminden ve erkek üzerinden kayda geçirilmiştir. Bu kayıtlar aynı zamanda mülk ve toprak sahipliğinin de resmî bir vesikasıdır. XVII. yüzyıldan sonra bu başlarından itibaren bu kayıtlar systemsiz ve düzensiz şekilde tutulmaya devam etmiştir. Modern anlamdaki nüfus sayımları ise ancak Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından doğan ihtiyaçla 1828-1831 yıllarında yapılmıştır. Halil İnalçık, "**Ottoman Methods of Conquest**", *Studia Islamica*, Sayı: 2, 1954 s. 108-109; Mehmet Öz, "**Tahrir**" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 39, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2010, s. 426-427; Kemal H. Karpat, **Osmanlı Nüfusu 1830-1914**, Çev. Bahar Tırnakçı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s. 62.

⁵³ Erdoğan, "**Beyşehir**", s. 84; Mehmet Akif Erdoğan, "**Beyşehir Sancağı İcmal Defteri**", *Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, Cilt: 13, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s. 125-126.

⁵⁴ Enver Ziya Karal, **Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk Nüfus Sayımı**, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 1997, s. 203.

⁵⁵ Hüseyin Muşmal, **XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Beyşehir ve Çevresinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1790-1864)**, Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2005, s. 87-88.

⁵⁶ Hüseyin Muşmal, **XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Beyşehir ve Çevresinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1790-1864)**, s. 129-132 ve 335-326; Daniel Panzac, **Osmanlı İmparatorluğunda Veba (1700-1850)**, Çev. Serap Yılmaz, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1997, s. 56; **Konyalı, Beyşehir Tarihi**, s. 329.

Beyşehir Gölü'nün taşma ve çekilmelerinden dolayı ortaya çıkan sorunlara 1900'lü yılların başlarından itibaren ilk kez çeşitli müdahaleler yapılmıştır. Bataklıkların kurutulması 1930'lu yıllara kadar sürerken 1908-1914 yılları arasında Beyşehir Çayı'nın çıkış noktasına Konya Ovası Sulama Projesi kapsamında büyük bir regülatör inşa edilmiştir.⁵⁷ Beyşehir kanalı üzerine yapılan bir dizi regülatörün en büyüğü olan bu yapı da ilk yıllarda taşkınlara engel olamamıştır. 1910 ve 1911'de regülatörün yapım aşamasında yapılan yanlışlıklar nedeniyle büyük taşkın hadiseleri yaşanmış birçok köy terk edilmiştir.⁵⁸ Bataklıkların kurutulması ve regülatör inşasıyla nispi bir nüfus artışı yaşanmışsa da halkın sağlık durumunun çok iyi olmadığı 1934 yılına ait askerlik şubesi muayene kayıtlarına yansımıştır.⁵⁹

Görüldüğü üzere yaklaşık 12.000 yıllık tarihi boyunca Beyşehir ve çevresinin akıbeti coğrafyası ile birlikte belirlenmiştir. Zira su kaynağı yönünden zengin olmasına rağmen Beyşehir Gölü, geçiş iklimi (birinci mezotermal iklim tipi) konumunda bulunması su kütlesi bakımından uzun vadede istikrarlı olamamasına neden olmuştur. Bölgedeki insan varlığı ise Beyşehir - Suğla Oluğu'nda yaşanan çekilme ve taşma dönemleriyle doğrudan bağlantılıdır. Çatalhöyük'te uzun yıllar araştırmalar yapan Ian Hodder bu nedenle Çarşamba Çayı'nı Mısır'a hayat veren Nil Nehri'ne benzetmektedir.⁶⁰ Bu durum tarihcileri devirlerde olduğu gibi sonraki dönemlerde de bu şekilde devam etmiştir. Nitekim bugün terk edilmiş halde bulunan birçok yerleşimde Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı'dan izler taşımaktadır.⁶¹ Hatta Osmanlı kaynaklarında Beyşehir Gölü'nde yaşanan taşkın hadiselerini anlatan tasvirler bize bölgenin eski çağlardaki durumunu hatırlatır cinstendir.⁶² Gerek tarım

⁵⁷ Bugün tarihi Taş Köprü olarak bilinen regülatör 42 m uzunluğunda 6,35 m. genişliğinde olup 14 kâgir ayak ve 15 göz olarak inşa edilmiştir. Baraj-köprü olma özelliği taşıyan yapının kemerlerindeki hareketli kapaklarla su kontrol edilmektedir. Hüseyin Muşmal, “**Beyşehir Regülatörü**”, Tarih Okulu Dergisi, Yıl: 8, Sayı: XXI, Mart 2015, s. 367; Muşmal, “**XX. Yüzyılın Başlarında Beyşehir Gölü ve 1910–1911 Yılları Büyük Taşkın Hadiseleri**” s. 224.

⁵⁸Muşmal, “**XX. Yüzyılın Başlarında Beyşehir Gölü ve 1910–1911 Yılları Büyük Taşkın Hadiseleri**” s. 234-255; Konyalı, **Beyşehir Tarihi**, s. 385.

⁵⁹ Süslü, s. 77; Muşmal, **XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Beyşehir ve Çevresinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1790-1864 s. 132.**

⁶⁰ Ian Hodder, “**Çatalhöyük 95**”, Arkeoatlas No 336, İngiltere, 1995'ten aktaran Tahsin Tapur, “**Eski Konya Gölü'nün İlk Yerleşmelere Etkileri**”, Karadeniz Araştırmaları, Cilt: 6, Sayı: 23, Güz 2009, s. 106.

⁶¹ Konyalı, **Beyşehir Tarihi**, s. 8-26;

⁶² XVI-XVII ve XVIII. yüzyıllara ait kayıtlarda Beyşehir Gölü'nün taşarak Konya Ovası'nı neredeyse bir denize çevirdiği anlatımlar mevcuttur. Muşmal, “**XX. Yüzyılın Başlarında Beyşehir Gölü ve**

alanlarının giderek azalması gerekse de göldeki su seviyesinin değişkenliği nedeniyle büyük yerleşimler göl kenarlarından uzaklarda mümkün olabirmiştir.⁶³ Beyşehir Gölü'nün yağış rejimi, buharlaşma ve gölden sulama amaçlı aşırı su çekimi yapılması nedeniyle günümüzde de büyük su kaybı yaşamaktadır.⁶⁴ Beyşehir Gölü; kültürel ve arkeolojik zenginliklerinin yanı sıra farklı habitat tiplerini bir arada barındırması nedeniyle 1993 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla Milli Park ilan edilmiştir.⁶⁵

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİH BOYUNCA BEYŞEHİR

1.1.ESKİÇAĞLARDA BEYŞEHİR

Konya ve çevresi insanlık tarihi için önemli dönüşümlere ve birçok uygarlığa ait izlere sahipliği yapması nedeniyle birçok seyyah ve araştırmacı tarafından ziyaret edilmiştir. XIX. yüzyılın başlarından itibaren ise özellikle Batılı bilim insanlarının Konya'nın tarihi dokusunu keşfe yönelik araştırma gezileri yoğunlaşmıştır. Özellikle bölgenin eskiçağını aydınlatacak ilk verileri sağlayan bu araştırmacılara kısaca değinmek konu başlığımız açısından bazı sıkıntıları aktarmak adına faydalı olacaktır.

1910–1911 Yılları Büyük Taşkın Hadiseleri", s. 231-233; Erdoğan, **Osmanlı Yönetimi'nde Beyşehir Sancağı**, s. 115.

⁶³ Yazıcı ve Arıbaş, "**Beyşehir Gölü**" s. 42; Hasan Bahar, **Isauria Bölgesi Tarihi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1991, s. 30.

⁶⁴ Beyşehir Gölü Havzası'nda DSİ, İller Bankası ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nce yürütülen 12 adet sulama projesi, içme suyu ve sulama amaçlı çok sayıda sondaj kuyusu bulunmaktadır. Bunlar dışında vatandaşlar tarafından açılan binden fazla sığ kuyu bulunmaktadır. Füsün Yiğit Fethi ve diğerleri, s. 44-45; Makbule Burcu Bilir, **Milli Parkların Kültür Varlıkları Açısından Değerlendirilmesi: Beyşehir Gölü Milli Parkı Örneği**, (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 2012, s. 35-36.

⁶⁵ 93/4020 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, **T.C. Resmi Gazete**, Sayı: 21502, 20.02.1993.

Bölgenin tarihi coğrafyası üzerine değerli tespitler barındıran öncül eserler W. Hamilton,⁶⁶ C. Texier,⁶⁷ W. M. Ramsay ve G. Bell,⁶⁸ F. Sarre,⁶⁹ gibi isimler tarafından neşredilmiştir. Hiç şüphesiz bu araştırma gezilerinin temel motivasyonları bölgenin Hıristiyanlığın erken dönemleri için önemli olaylara ev sahipliği yapması ve Eflatun Pınar-Fasıllar anıtlarının mevcudiyetidir.⁷⁰ Bu nedenle XIX. yüzyıl araştırmaları antik döneme odaklanmakla birlikte bölgenin eskiçağlara ait kalıntılarına dair günümüze kalmayan eserler hakkında bilgiler vermesi bakımından önemlidir.

XX. yüzyılın başlarından itibaren ise özellikle bölgenin prehistoryasını aydınlatacak sistematik yüzey araştırmaları ve kazılar başlamıştır. W. Calder⁷¹, D. Robinson⁷², J. Mellaart,⁷³ J. Bordaz,⁷⁴ Solecki,⁷⁵ Farrand⁷⁶ tarafından yapılan kazı ve yüzey araştırmaları sayesinde bölge tarihinin Neolitik Çağ'dan başladığı ve Hitit

⁶⁶ William J. Hamilton, **Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia**, Cilt: I-II, John Murray, London, 1842.

⁶⁷ Charles Texier, **Asie mineure: description géographique, historique et archéologique des provinces et des villes de la Chersonnèse d'Asie**, F. Didot, Paris, 1862.

⁶⁸ William Mitchell Ramsay, **The Historical Geography of Asia Minor**, John Murray, London, 1890; William Mitchell Ramsay, **The Cities of St. Paul: Their Influence on His Life and Thought, The Cities of Eastern Asia Minor**, London, 1907; William Mitchell Ramsay ve Gertrude Bell, **The Thousand and One Churches**, Hodder and Stoughton, London, 1909.

⁶⁹ Friedrich Paul Theodor Sarre, **Reise in Kleinasien, sommer 1895 : forschungen zur seldjukischen Kunst und Geographie des Landes**, Geographische Verlagshandlung D. Reimer, 1896.

⁷⁰ Hristiyanlık tarihinin en önemli figürlerinden Aziz Pavlus ve İconium'da doğan Azize Thecla bölgede inançlarını yaymak için çeşitli yolculuklar yapmıştır. Aziz Pavlus'un Konya'daki Hıristiyanlık faaliyetleri yeri için bkz: William Mitchell Ramsay, **The Cities of St. Paul: Their Influence on His Life and Thought, The Cities of Eastern Asia Minor**, London, 1907, s. 317-374.

⁷¹ William Calder, **MAMA I – Monumenta Asiae Minoris Antiqua**, Manchester University Press, London, 1928.

⁷² David M. Robinson, **“The Discovery of a Prehistoric Site at Sızma”**, American Journal of Archaeology, Cilt: 31, Sayı: 1, Ocak-Mart 1927, s. 26-50.

⁷³ James Mellaart, **“Preliminary Report on a Survey of Pre-Classical Remains in Southern Turkey”**, Anatolian Studies, Sayı: 4, Ankara, 1954 s. 175-240; James Mellaart, **“Iron Age Pottery From Southern Anatolia”** Belleten, Cilt: 19, Sayı: 74, Ankara, Nisan 1955, s. 115-153; James Mellaart, **“Early Cultures of the South Anatolian Plateau II; The Late Chalcolithic and Early Bronze Ages in the Konya Plain”**, Anatolian Studies, Sayı: 13, Ankara, 1963, s. 199-236; James Mellaart, **“Second Millennium Pottery from the Konya Plain Neighbourhood”** Belleten, Cilt: 22, Sayı: 87, Ankara, Temmuz 1958, s. 311-353.

⁷⁴ Jacques Bordaz, **“The Suberde Excavations South West Turkey, An Interim Report”**, Türk Arkeoloji Dergisi, Sayı: 17, Cilt: 2, 1968, s. 43-71; Jacques Bordaz, **“Erbaba The 1977 and 1978 Seasons in Perspective”** Türk Arkeoloji Dergisi, Sayı: 26, Cilt: 1, 1982, s. 85-94; Jacques Bordaz, **“Current Research in the Neolithic of South Central Turkey: Suberde, Erbaba and Their Chronological Implications”** American Journal of Archaeology, Sayı: 77 Cilt: 3, Haziran 1973, s. 282-288.

⁷⁵ Ralph S. Solecki, **“An Archeological Reconnaissance in the Beyşehir-Suğla Area of South Western Turkey”**, Türk Arkeoloji Dergisi, Sayı: 13, Cilt: 1, 1964, s. 129-140.

⁷⁶ William R. Farrand, **“Geology and Physiography of the Beyşehir-Suğla Depression, Western Taurus Lake District, Turkey”**, Türk Arkeoloji Dergisi, Sayı: 13, Cilt: 1, 1964, s. 149-154.

uygarlığı için önemli olduğu kanıtlanmıştır. 1940'lı yıllardan itibaren ülkemizin öncü arkeologlarından ve Hititologlarından Remzi Oğuz Arık,⁷⁷ Sedat Alp⁷⁸ ve Tahsin Özgüç⁷⁹ Konya bölgesinde farklı höyüklerde kazılar yapmıştır. 1947 yılında Halil İnalçık ve Halil Demircioğlu bölgede bir keşif gezisi yapmıştır. Bu gezide Beyşehir'e de uğrayan İnalçık ve Demircioğlu gözlemleriyle bölgenin sadece eskiçağ değil Selçuklu ve beylikler dönemi açısından da önemli olduğunu vurgulamıştır.⁸⁰ 1960'lı yıllarda Kubadabad Sarayı'nın keşfi ile birlikte Beyşehir'e olan ilgi artmıştır. Katharina Otto-Dorn ve Mehmed Önder'in girişimleriyle Kubadabad'ta ilk bilimsel kazı 1965 yılında gerçekleştirilmiştir.⁸¹ 1970-1980 arasında yerli ve yabancı birçok eskiçağ araştırmasına konu olmayan devam ederken yüzey araştırmaları Semih Güneri başkanlığında devam etmiştir.⁸² Ayrıca 1980'den itibaren Kubadabad kazılarının başkanlığını Rüçhan Arık üstlenmiş ve 2000'li yıllara kadar çalışmalarına devam etmiştir.⁸³ Bu kazı ve araştırmaları 1990-1996 arasında M. Özsait⁸⁴ ve S. Omura'nın çalışmaları izlemiştir.⁸⁵ Orta Anadolu'da birçok tarihi yerleşimde araştırmalar yapan

⁷⁷ Prof. Remzi Oğuz Arık'ın 1941 yazında Alaaddin Tepesi'nde başladığı kazıları ani vefatı nedeniyle tamamlayamamıştır. Bu kazılardan elde edilen bulgular Prof. Tahsin Özgüç ve kazı ekibindeki Arkeolog Mahmut Akok neşretmiştir. Bknz: Remzi Oğuz Arık ve Tahsin Özgüç, **Ankara-Konya, Eskişehir-Yazılıkaya Gezileri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1956; Mahmut Akok, **"Konya Şehri İçindeki Alâeddin Tepesinde Türk Tarih Kurumu Adına Yapılan Arkeolojik Kazıların Mimari Buluntuları"**, Belleten, Cilt: 39, Sayı: 154, 1975, s. 217-226.

⁷⁸ Sedat Alp, 1955-1982 yılları arasında Konya Karahöyük'teki kazılara başkanlık etmiştir. Elde ettiği bulgular ve fikirleri için bknz: Sedat Alp, **Hitit Çağında Anadolu: Çiviyazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar**, Tübitak Yayınları, İstanbul, 2000.

⁷⁹ Remzi Oğuz Arık ve Tahsin Özgüç, **Ankara-Konya, Eskişehir-Yazılıkaya Gezileri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1956.

⁸⁰ Halil Demircioğlu ve Halil İnalçık, **"Tarih Enstitüsünün Orta Anadolu Gezisi"** Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 3, s. 173-176.

⁸¹ Katharina Otto-Dorn ve Mehmed Önder, **"Kubad-Âbâd Kazıları 1965 Yılı Ön Raporu"**, Türk Arkeoloji Dergisi, Cilt: 14 Sayı: 1-2, Ankara 1965, s. 237-247.

⁸² Semih Güneri, **"Orta Anadolu Höyükleri"**, Araştırma Sonuçları Toplantısı IV, , Ankara, 26-30 Mayıs 1986, s. 207-225; Semih Güneri, **"Orta Anadolu Höyükleri 1986"**, V. Araştırma Sonuçları Toplantısı II, Ankara, 6-10 Nisan 1987, s. 77-105; Semih Güneri, **"Orta Anadolu Höyükleri, Karapınar, Cihanbeyli, Sarayönü, Kulu Araştırmaları"**, Araştırma Sonuçları Toplantısı VII, İstanbul, 1989, s. 323-339; Semih Güneri, **"Orta Anadolu Höyükleri, Karaman-Ereğli Araştırmaları"**, Türk Arkeoloji Dergisi, Sayı: 28, Ankara, 1989, s. 97-144.

⁸³ Rüçhan Arık, **Kubad Abad: Selçuklu Saray ve Çinileri**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2000.

⁸⁴ Mehmet Özsait, **"1990 Yılı Konya-Akşehir Çevresi Tarihöncesi Araştırmaları"**, Araştırma Sonuçları Toplantısı IX, Çanakkale, 27-31 Mayıs 1991, s. 377-397.

⁸⁵ Sachichiro Omura, **"1990 Yılı Orta Anadolu'da Yürütülen Yüzey Araştırmaları"**, Araştırma Sonuçları Toplantısı IX, Çanakkale, 27-31 Mayıs 1991, s. 541-560; Sachichiro Omura, **"1991 Yılı İç Anadolu'da Yürütülen Yüzey Araştırmaları"**, Araştırma Sonuçları Toplantısı IX, Ankara, 25-29 Mayıs 1992, s. 365-386; Sachichiro Omura, **"1992 Yılı İç Anadolu'da Yürütülen Yüzey Araştırmaları"**, Araştırma Sonuçları Toplantısı X, Ankara, 24-28 Mayıs 1993, s. 311-335; Sachichiro Omura, **"1993 Yılı İç Anadolu'da Yürütülen Yüzey Araştırmaları"**, Araştırma Sonuçları Toplantısı

Mehmet Özsait elde ettiği bulgularla Beyşehir'i de içine alan Pisidia bölgesinin ilkçağlardan Roma dönemine kadar olan tarihi sürecini iki farklı eseriyle aydınlatmaya çalışmıştır.⁸⁶

1994'ten günümüze kadar Konya-Karaman bölgesinde yüzey araştırmaları ve kazılar yürüten Hasan Bahar bu bölgede en uzun soluklu çalışmaları yapmıştır. Hasan Bahar bu araştırmalardan elde ettiği bulgularla Konya ve Beyşehir tarihinin eskiçağlar evresine yönelik en güncel eserleri yayınlanmıştır.⁸⁷ Bu eserler bölgedeki buluntuların güncel bir kataloğu olmakla beraber çivi yazılı metinlerde geçen şehirlere yeni lokalizasyon önerileri ihtiva etmesi bakımından önemlidir. Ancak bu öneriler genel olarak eskiçağ tarihçileri tarafından kabul görmediği gibi çeşitli yönlerden eleştiri almıştır.⁸⁸ Bölgenin tarihi coğrafyası üzerinde araştırmacıların fikir birliğine vardığı pek az nokta bulunmaktadır. Nitekim Güngör Karauğuz; Konya eskiçağ tarihi konusunda arkeolojik verilerin çivi yazılı ve antik dönem metinleriyle desteklendiği bir eserin henüz yazılmadığı görüşündedir.⁸⁹

Her ne kadar dört başı mamur bir eskiçağ Konya tarihi yazılamamışsa da bölgenin eskiçağlardaki önemi yukarıda özetlemeye çalıştığımız araştırmalarla kanıtlanmıştır. XIX. yüzyıldan günümüze kadar yapılan bu girişimler sayesinde Konya bölgesinde 270'ten fazla höyük ve yerleşim tespit edilmiştir. Beyşehir'de ise Yiğit Hayati Erbil başkanlığında Eflatun Pınar ve Fasıllar Anıt'ı odaklı yüzey araştırmaları

XI, Ankara, 24-28 Mayıs 1993, s. 215-244; Sachichiro Omura, "1994 Yılı İç Anadolu'da Yürütülen Yüzey Araştırmaları", XIII Araştırma Sonuçları Toplantısı II, Ankara, 28 Mayıs-2 Haziran 1995, s. 243-272; Sachichiro Omura, "1994 Yılı İç Anadolu'da Yürütülen Yüzey Araştırmaları", XVI, Araştırma Sonuçları Toplantısı II, Ankara, 27-31 Mayıs 1996, s. 283-302.

⁸⁶ Mehmet Özsait, **İlkçağ Tarihinde Pisidya**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1980; Mehmet Özsait, **Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidya Tarihi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1985.

⁸⁷ Hasan Bahar, **Demir Çağında Konya ve Çevresi**, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 1999; Hasan Bahar, Güngör Karauğuz, Özdemir Koçak, **Eskiçağ Konya Araştırmaları 1 Phrygia Paroreus Bölgesi: Anıtlar, Yerleşmeler ve Küçük Buluntular**, Kömen Yayınları, İstanbul, 1996; Hasan Bahar ve Özdemir Koçak, **Eskiçağ Konya Araştırmaları 2 (Neolitik Çağ'dan Roma Dönemi Sonuna Kadar)**, Kömen Yayınları, İstanbul, 2014.

⁸⁸ Şevket Dönmez, "Hasan Bahar, Demir Çağında Konya ve Çevresi" Belleten, Cilt: 65, Sayı: 243, 2001, s. 755-757; Güngör Karauğuz, "Tarhuntaşsa ve Konya-Karaman Araştırmaları Üzerine", Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 30, 2013, s. 41-54.

⁸⁹ Karauğuz, s. 48.

devam etmektedir.⁹⁰ Bu nedenle Beyşehir ve Konya bölgesinin eskiçağlarda durumunu mevcut çalışmalardan elde edilen bilgiler ışığında özetlemeye çalışırken mümkün olduğunca karşıt fikirlerle birlikte sunmaya çalışacağız.

Beyşehir, tarih boyunca büyük değişimler geçirmiş bir coğrafyanın parçasıdır. Bölgenin geçirdiği jeomorfolojik ve iklimsel değişimler insan yerleşimlerine imkân sağlamıştır. Bu bağlamda Beyşehir ve çevresinin değişimi insanlık tarihi ile paralel değerlendirilmeye muhtaçtır. Büyük Konya Kapalı Havzası olarak adlandırılan ve İç Anadolu Bölgesi'nin büyük çoğunluğunu içeren bölgede Pleistosen sonu Holosen başlarından itibaren buzullar erimeye başlamış ve Eski Konya Gölü oluşumuna giden sürece girilmiştir.⁹¹ Konya, Çumra, Karaman, Ereğli ve Karapınar ovalarını kaplayan Eski Konya Gölü ise buzul sonrası (postglasyal) çağda sıcaklık artışı devam edince çekilmeye başlamış ve zamanla ortadan kalkarak yerini sularını denize boşaltamayan tâli hidrografik havzalar olan Beyşehir ve Suğla Gölü'ne bırakmıştır.⁹² Çarşamba Çayı, Beyşehir ve Suğla Gölü sularını Konya Havzası'na taşıırken getirdiği alüvyon bölgedeki yüzeyi yeniden şekillendirmiştir. M.Ö. 12.000-11.000 yılları arasında hızlanan bu büyük coğrafi değişimler Göller Yöresi ve Konya civarını insanların yaşaması için daha uygun hale getirmiştir.⁹³ Ancak M.Ö. 10.000 yıllarına kadar süren Paleolitik Çağ'da Beyşehir-Suğla havzasında insan varlığına dair henüz bir kalıntı bulunamamıştır. Yine de ülkemizdeki Paleolitik Çağ'a ait en önemli yerleşimlerden olan Antalya'daki Mağaralar Bölgesi'nin Beyşehir-Suğla havzası ile ilişkide olduğu düşünülmektedir.⁹⁴

⁹⁰ Yiğit Hayati Erbil, “**Konya İli Beyşehir İlçesi Fasıllar Anıtı ve Çevresi Yüzey Araştırması 2014 Yılı Çalışmaları**” XXXIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Cilt: 2, 11-15 Mayıs 2015, Erzurum, s. 193-206; Yiğit Hayati Erbil, “**Konya İli, Beyşehir İlçesi, Fasıllar Anıtı ve Çevresi 2015 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırmaları Sonuç Raporu**”, 1-12.09.2015, <http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=Sayfa&No=399> , (17.12.2016),

⁹¹ W. J. Eastwood ve diğerleri, s. 77-78;

⁹² Ali Selçuk Biricik, “**Büyük Konya Kapalı Havzası ve Hotamış Gölü**”, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 27, İstanbul, 1992, s. 43. Eski Konya Gölü'ne ait kalıntılar ve detaylı bilgi için bkz: Tahsin Tapur, “**Eski Konya Gölü'nün İlk Yerleşmelere Etkileri**”, Karadeniz Araştırmaları, Cilt: 6, Sayı: 23, Güz 2009, s. 99-115.

⁹³ İbrahim Atalay, “**Pleistosen Sonu ve Holosen Başlarında Anadolu'nun Paleografya Şartlarına Genel Bir Bakış**”, Coğrafya Araştırmaları, Sayı: 4, 1996, s. 11-14; Cohen, s. 119-120.

⁹⁴ Solecki, s. 129; Farrand s. 149-154; Bahar, “**Beyşehir Çevresinin Erken Tarihi**”, s. 161.

Buzul Çağı'nın son evrelerinde iklim şartlarının iyileşmesiyle birlikte mağara ve kayaların oluşturduğu doğal sığınaklarda avcılık ve toplayıcılık yaparak hayatta kalan insanlar ilerleyen süreçte farklı bir yaşam tarzını geliştirmiştir. Akeramik ya da Çanak Çömleksiz Neolitik A evresi olarak adlandırılan bu devirde ufak gruplar halinde sürü mantığı ile yaşayan insanlar zamanla mağaraları terk etmeye başlamıştır.⁹⁵ Büyük göllerin çekilmesiyle ortaya çıkan arazileri mesken edinmeye başlayan insanoğlu bir yandan taş ve kemikler dışında kilden ilk çanak çömleklerini üretirken bir yandan da sürü örgütlenmelerinden daha gelişmiş sosyal organizasyonlara geçmektedir.⁹⁶

İlk yapay meskenler bataklıklardan ve henüz tahrip edilmemiş ormanlarda yaşayan vahşi hayvanlardan korunmak için "höyük" denilen toprak yığınları üzerine kurulmuştur.⁹⁷ Köy tipi yerleşimlerin prototipi diyebileceğimiz bu meskenlerde bir süre daha giderek geliştirdikleri avcılık yetenekleri ve toplayıcılıkla hayatlarını devam ettirmiştir. Sonraki dönemlerde göllerin çekilmesiyle oluşan alüvyal arazilerden faydalanabileceğini keşfeden insanoğlu ilk kez tarımsal faaliyetler yapmaya başlamıştır. Eskiden yabancı tahılların ve meyvelerin sadece toplayıcısı olan insanlar artık kendi tahıllarını yetiştirmeyi öğrenmiştir.⁹⁸

Bu döneme ait Konya bölgesi yerleşimlerinde yapılan araştırmalar insanların M.Ö 10.000 dolaylarından itibaren arpa, buğday, mercimek, bezelye gibi tahılların yabancı hallerini yetiştirebilecek kadar tarım yapabildiklerini ortaya çıkarmıştır.⁹⁹

⁹⁵ Beyşehir bölgesinde Çanak Çömleksiz Neolitik A dönemine tarihlenen buluntular Suberde yerleşiminde tespit edilmiştir. Hasan Bahar keramik buluntuların az olması nedeniyle buranın da Çanak Çömleksiz Neolitik A döneminde kullanılmış olabileceğini söylemektedir. Hasan Bahar, "**1998-1999 Yılı Konya-Karaman İlleri Yüzey Araştırmaları**", XXVIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı, İzmir, 22-26.05.200, s. 191.

⁹⁶ Eastwood, Roberts ve Lamb, s. 77-78; Düring, s. 47-49; Server Tanilli, **Yüzyılları Gerçeği ve Mirası I İlkçağ**, Say Yayınları, 4. Basım, İstanbul, 1991, s. 15-16; Bülent İplikçioğlu, **Eskiçağ Tarihinin Ana Hatları**, Bilim Teknik Yayınevi, 2. Basım, İstanbul, 1994, s. 71.

⁹⁷ Ekrem Akurgal, **Anadolu Kültür Tarihi**, Tübitak Yayınları, 17. Basım, Ankara, 2005, s. 25-26.

⁹⁸ Tanilli, s. 16-19;

⁹⁹ Modern tarımın öncülü olan büyük sulamalı tarıma gelene kadar insanoğlu çapa tarımı, bahçe tarımı ve saban tarımı gibi evrelerden geçmiştir. Büyük sulamalı tarım M.Ö 5.000-3.000 arasında mümkün olabilmıştır. Ayrıca tarımsal faaliyetler ve avcı-toplayıcılık bir arada devam etmiştir. Gordon Childe, **Man Makes Himself**, New American Library, New York, 1951, s. 80-81; Alaeddin Şenel, **İlkel Topluluktan Uygar Topluma Geçiş Aşamasında Ekonomik Toplumsal Düşünsel Yapıların Etkileşimi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s. 147-150; Mellaart, "**Preliminary Report on a Survey of Pre-Classical Remains in Southern Turkey**", s. 180-181; Solecki, s. 129-130; Bahar, "**Beyşehir Çevresinin Erken Tarihi**", s. 165.

Nitekim hayatlarını tehlikeye attıkları av maceralarının yerini de artık evcilleştirdikleri yaban öküzü, koyun, keçi ve köpek gibi hayvanlar almıştır.¹⁰⁰ Yerleşik hayatın üreticiliğe bağlı karmaşık doğası insanoğlunu sürüden ayırıp soyutlama yeteneğine kavuşturmuş buna bağlı olarak işbölümüne dayanan daha gelişmiş sosyal örgütlenmeler kurmalarını sağlamıştır. Köy tipi yerleşmeler genişleyerek Çatalhöyük gibi kompleks şehirlere dönüşmüştür.¹⁰¹ Bütün faktörleri besleyen iklim şartlarının iyileşmesi, beslenme tarzının değişmesiyle insan ömrü uzamış ve nüfusun artışı kaçınılmaz hale gelmiştir. Artan nüfus ve uzun süre deneyimlenen bir arada yaşama kültürü tarihte ilk kez insanların aile, mülkiyet gibi toplumsal kurumlar geliştirmesine olanak vermiştir. Yerleşik toplumların nüfus baskısı üretim tekniklerini geliştirmeyi zorunlu kılarken ilk kez tükettiğinden fazlasını üreten ve depolayabilen insanlar ticareti keşfetmiş dolayısıyla üretime katılanlar ve katılmayanlar arasında sınıfsal farklılıklar ortaya çıkmıştır.¹⁰²

Neolitik Çağ'da başlayan bu dönüşüm Tunç ve Demir çağlarında modern kurumların ilk örneklerini ortaya çıkarmıştır. Ürettiklerini çoğunlukla hala göçebe ya da yarı göçebe bir hayat süren diğer gruplardan koruma amacıyla askeri ve idari örgütlenmeler kurulmuştur. Artık köylere, kasabalara sığmayan insanlar kent düzeyinde devlet organizasyonlarıyla yönetilir hâle gelmiştir. Devlet kurumunun icadıyla birlikte iktidar mücadeleleri şahıslar ya da gruplar arasında kavgalardan

¹⁰⁰ Bordaz, s. 43-71; Bahar, “**Beyşehir Çevresinin Erken Tarihi**”, s. 165. Hayvan türlerinin evcilleştirme süreci ile ilgili detaylı bilgi için bkz: Murat Baskıcı, “**Evcilleştirme Tarihine Kısa Bir Bakış**”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 53, Sayı:1-4, Ocak-Aralık 1998, s. 73-94.

¹⁰¹ Çatalhöyük'te 4.000 metrekareye yayılmış 400'den fazla hane tespit edilmiştir. Bu hanelerin bazıları Ana Tanrıça kültüne ait dini yapı mahiyeti taşıması ve hanelerin duvarlarındaki karmaşık süslemeler soyutlama yeteneğinin gelişimini göstermektedir. Mellart, **Çatal Hüyük: A Neolithic Town in Anatolia**, s. 32-49; Düring, s. 84, 99-100; Tanilli, s. 19-20.

¹⁰² Hasat yani üretimde en önemli rollerden birini üstelenen kadının sosyal statüsü yükselmiş ancak bu devirde henüz anaerkil bir yönetimden söz edilememektedir. Ancak kadının ekonomideki rolü ve doğurganlığının Ana Tanrıça kültürünün oluşumundaki etkisi yüksektir. William H. McNeill, **Dünya Tarihi**, Çev. Alaeddin Şenel, İmge Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 2003, s. 32-34; Alaeddin Şenel, **İlkel Topluluktan Uygur Topluma**” s. 155-168; Gordon Childe, **What Happened History**, Penguin Books, Middlesex, 1942, 55-77.

savaşlara dönüşmüştür¹⁰³ Tarihin en uzun süren devrimi olarak kabul edilen bu gelişmelere Neolitik Devrim ya da Tarım Devrimi adıyla literatüre geçmiştir.¹⁰⁴

Yapılan araştırmalar Neolitik Devrim ile başlayan bu radikal değişimin Beyşehir ve çevresinde de yaşandığını ortaya koymaktadır. Beyşehir ve Suğla Gölü çevresinde Neolitik Çağ'a tarihlenen birçok yerleşim tespit edilmiştir.¹⁰⁵ Bölgedeki Neolitik Çağ yerleşimlerinin en önemlileri Çumra'da bulunan Çatalhöyük,¹⁰⁶ Suğla Gölü'nün kuzeybatısında yer alan Suberde,¹⁰⁷ Beyşehir'in 10 kilometre kuzeybatısındaki Erbaba Höyük¹⁰⁸ ve Hüyük ilçesindeki Çukurkent kasabasında bulunan Çukurkent Höyüğü'dür.¹⁰⁹ Beyşehir'e bağlı Alan, Kaşaklı (Yeşildağ), Yılan, Tol, Çem Çem, Bektemür ve Beyşehir "C" höyükleri de yine bu döneme ait izlerin bulunduğu yerleşimlerdir.¹¹⁰

Yapılan kazı ve araştırmalar bölgenin Kalkolitik, Demir ve Tunç Çağı'nda da yerleşim bölgesi olarak kesintisiz şekilde kullanıldığını göstermektedir.¹¹¹ Bölgesel

¹⁰³ Sürüden devlete geçiş sürecinde önce ortak çıkar bağı ile açıklanan klan evresini, daha sonra aile ve kan bağı faktörü ile açıklanan aşiret evresi yaşanmıştır. Klan evresi yarı göçebeliliği içerirken aile ve aşiret evresi yerleşik düzen ile bağlantılıdır. Arkadiusz Marciniak ve Lech Czerniak, "**Social Transformations in the Late Neolithic and the Early Chalcolithic Periods in Central Anatolia**" *Anatolian Studies*, Sayı: 57, Ankara, 2007 s. 123-124; Şenel, **İlkel Topluluktan Uygar Topluma**" s. 153-155; Gordon Childe, **What Happened History**, Penguin Books, Middlesex, 1942, s. 213-239; Tanilli, s. 21-32.

¹⁰⁴ Neolitik Devrim tanımlaması ilk kez Gordon Childe tarafından yapılmış daha sonra araştırmacılar tarafından benimsenmiştir. Childe, Neolitik Çağ ile Neolitik Uygarlık tanımlamalarının aynı şeyi ifade etmediğini belirtmektedir. Childe, **Man Makes Himself**, s. 75; Şenel, **İlkel Topluluktan Uygar Topluma Geçiş**, s. 136.

¹⁰⁵ Cohen, s. 121; Mellaart, "**Preliminary Report on a Survey of Pre-Classical Remains in Southern Turkey**", s. 180-181; Solecki, s. 129

¹⁰⁶ Mellaart, "**Excavations at Çatal Hüyük, first preliminary report, 1961**" s. 41-65; James Mellaart, **Çatal Hüyük: A Neolithic Town in Anatolia**, McGraw-Hill Book Company, Newyork, 1967, s. 49.

¹⁰⁷ Bordaz, "**Suberde**", s. 30-32; Bordaz, "**The Suberde Excavations South West Turkey, An Interim Report**", s. 43-71.

¹⁰⁸ Bordaz, "**Erbaba The 1977 and 1978 Seasons in Perspective**" s. 86-94; Bordaz, "**Current Research in the Neolithic of South Central Turkey: Suberde, Erbaba and Their Chronological Implications**" s. 282-288.

¹⁰⁹ Mellaart, "**Preliminary Report on a Survey of Pre-Classical Remains in Southern Turkey**", s. 186; Süleyman Özkan ve Mücella Erdalkıran, "**Yeni Buluntuların Işığında Çukurkent Neolitik Yerleşimi**", Adalya, Sayı: 17, Ocak 2014 s. 25-43.

¹¹⁰ Solecki, s. 129-140; Mellaart, "**Early Cultures of the South Anatolian Plateau II; The Late Chalcolithic and Early Bronze Ages in the Konya Plain**", s. 199-236; Hasan Bahar, "**Konya ve Çevresi Yüzey Araştırmaları 1997**", XVI. Araştırma Sonuçları Toplantısı II, Ankara, 1999, s. 23-54; Hasan Bahar, "**Beyşehir Çevresinin Erken Tarihi**", s. 163, Tablo I.

¹¹¹ Bu devirlere ait verilerin bulunduğu Bektemür, Topraktol, Homa Sülüklü, Yassıören Gökçimen, İrmaklı, Hamza, Eflatun, Bayat, Çavuş, Görünmez, Köşk Höyükleri için bkz: Hasan Bahar, "**1998-1999 Yılı Konya-Karaman İleri Yüzey Araştırmaları**", XVIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı II,

krallıkların oluştuğu Orta Tunç Çağı (M.Ö. 2.000 - 1.500) aynı zamanda Anadolu'da tarihsel çağların başladığı dönemdir. Mezopotamya kültürlerinin gerisinde kalan Anadolu uygarlıkları burada ticaret kolonileri kuran Asurlu tüccarlar sayesinde ilk yazılı belgelerini kullanmaya başlamışlardır. Bu nedenle bu döneme Asur Ticaret Kolonileri Çağı (M.Ö. 1.950-1.700) adı verilmiştir. Beyşehir ve çevresinde hâkimiyet kuran siyasi oluşumlara baktığımızda en eski izler de bu çağa aittir.¹¹² Hitit İmparatorluğu (M.Ö. 1.700-1.200) döneminde büyük bir öneme sahip olduğu anlaşılan Beyşehir bölgesinde Eflatun Pınar ve Fasıllar anıtları dönemin en önemli eserleridir.¹¹³ Son yüzey araştırmaları Beyşehir'in kuzeyindeki Bayat Höyük ile güneydeki Çem Çem Höyük'ün Hitit dönemine ait iki ana yerleşim olduğunu ortaya çıkarmıştır.¹¹⁴ Hitit İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından bölgede sırasıyla Frig Çağı (M.Ö. 735 - 639), Lidya Çağı (M.Ö. 679 - 546) ve Pers Çağı (M.Ö. 546 - 331) yaşanmıştır. Sonraki asırlarda Beyşehir ve çevresi Helenistik Dönem'i (M.Ö. 330 – 30) yaşadıkdan sonra Roma İmparatorluğu (M.Ö. 30 – M.S. 330) egemenliği görülmektedir.¹¹⁵

1.1.2. Asur Ticaret Kolonileri Çağı (M.Ö. 1950 - 1725)

Neolitik Çağ'da Anadolu çevresindeki merkezlere göre çok ileri medeniyetken Kalkolitik Çağ'dan itibaren İndus, Dicle ve Fırat gibi akarsu boylarının şehirleşmeye daha uygun ortamlar sağlaması nedeniyle Mezopotamya medeniyetleri öne çıkmaya başlamıştır. Bu durum Erken ve Orta Bronz Çağı'nda Anadolu siyasi durumuyla ilgili bilgi veren az sayıdaki yazılı kaynağa da yansımıştır. Bu dönemde Anadolu'da kent devletleri şeklinde örgütlenen Hatti krallıkları Mezopotamya merkezli

22.26.2000, İzmir, s. 189-191; Bahar, **Demir Çağı'nda Konya ve Çevresi**, s. 52-84; Yiğit Hayati Erbil, **"Konya İli, Beyşehir İlçesi, Fasıllar Anıtı ve Çevresi 2015 Yılı Arkeolojik Yüze Araştırmaları Sonuç Raporu"**, 1-12.09.2015, <http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=Sayfa&No=399>, (17.12.2016),

¹¹² Sedat Alp, **Hitit Çağında Anadolu: Çiviyazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar**, Tübitak Yayınları, İstanbul, 2000, s. 1-3; Bahar, "Beyşehir Çevresinin Erken Tarihi", s. 167-168.

¹¹³ James Mellaart, **"The Late Bronze Age Monuments of Eflatun Pınar and Fasıllar near Beyşehir"**, *Anatolian Studies*, Sayı: 12, Ankara, 1962 s. 111-117.

¹¹⁴ Yiğit Hayati Erbil, **"Konya İli, Beyşehir İlçesi, Fasıllar Anıtı ve Çevresi 2015 Yılı Arkeolojik Yüze Araştırmaları Sonuç Raporu"**, 1-12.09.2015, <http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=Sayfa&No=399>, (17.12.2016), s. 9.

¹¹⁵ Bahar, **"Beyşehir Çevresinin Erken Tarihi"**, s. 169-182; Hasan Bahar, **"Bozkır Çevresi'nin Erken Çağları"**, Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, Sayı: 15, Konya, 2005, s. 97-120; Hasan Bahar ve Özdemir Koçak, **Eskiçağ Konya Araştırmaları 2, (Neolitik Çağ'dan Roma Dönemi Sonuna Kadar)**, Kömen Yayınları, Konya, 2004, s. 25.

imparatorluklarla mücadele halindedir. Orta Bronz Çağı'nda (M.Ö. 2.000-1.500) Mezopotamya kökenli Asurlular; Doğu-Batı arasında altın, gümüş, bakır, kalay, kumaş gibi maden ve ürünlerin ticaretini yaparak zenginleşip güçlenmiştir. Asurluların ticaret ağının en önemli noktaları Anadolu'da bulunmaktaydı. Anadolu'daki birçok şehirde yerli krala vergi vermek şartıyla "Karum" adı verilen şehir dışındaki pazar yerleri kurarak ticaret kolonileri oluşturmuşlardır. Bu kolonilerde kullandıkları kil tabletler sayesinde Anadolu'da ilk kez yazı kullanılmış ve böylece tarihi çağlar başlamıştır.¹¹⁶

Kil tabletlerden elde edilen bilgilere göre birçoğunun kesin yeri tespit edilemese de bu Karum'ların 3 bölgede yoğunlaştıkları bilinmektedir: Kuzeyde Hattuša, Turhumit, Tuhpia, Zalpa, Tawinia; Orta Yukarı Kızılırmak ve Yukarı Fırat Havzası'nda Hahhum, Harana, Timelkia, Tegarama, Luhuzatia, Şamuha; Kızılırmak'ın güneyinde Buruřhanda, Nenařřa (Neřa), şalatuwar adıyla kaydedilen Karum'ların bulunduğu tahmin edilmektedir. Kayseri'deki Kültepe'de olduğu tespit edilen "Kaniř Karum" bu merkezlerin Anadolu'daki en önemli örneğini teşkil etmekteydi. Ayrıca bir diğer önemli ticaret merkezleri olan Buruřhanda konumuz açısından önem taşımaktadır.¹¹⁷

Bu dönemde yukarıda saydığımız merkezlerde yaşayan halklar arasında büyük çoğunluk Luvi, Hitit/Hatti ya da Pala kökenlidir. Bu iki halkı kökenleri hakkında farklı teoriler olsa da Konya bölgesinde Luviler ve Hititler'in bir süre egemenlik kurduğu kesindir. Anitta Tableti olarak bilinen efsanevî metinden anlaşıldığı kadarıyla Kaniş, Anadolu'daki yerel krallardan Pithana'nın oğlu Anitta zamanında Kuşşara Krallığı'nın fethedilerek başkenti haline gelmiştir. M.Ö. 1.700 civarında krallığın sınırları Orta Anadolu ve Batı'ya doğru genişlemiş, komşusu Buruşhanda Krallığı, Kuşşara

¹¹⁶ Akad İmparatorluğu'nun I. Sargon (M.Ö. 2334-2279)'un torunu Naram-Sin (M.Ö. 2254-2218) döneminden kalma yazıtlardan anlaşıldığı kadarıyla Anadolu'da 17 ayrı krallığın oluşturduğu bir ittifak mevcuttur. Akurgal, **Anadolu Kültür Tarihi**, s. 46-47; Nimet Özgüç, "**Assyran Trade Colonies in Anatolia**", *Archaeology*, Cilt: 22, Sayı: 4, Ekim 1969, s. 250-255; Ekrem Memiş, **Eskiçağ Türkiye Tarihi - En Eski Devirlerden Pers İstilasına Kadar**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2003, s. 63-64; Hüseyin Sever, "**Yeni Belgelerin Işığında Koloni Çağında (M.Ö. 1970-1750) Yerli Halk İle Asurlu Tüccarlar arasındaki İlişki**", *Belleten*, Cilt: 59, Sayı: 224, Nisan 1995, s. 1-5; Trevor Bryce, **The Kingdom of Hittites**, Oxford University Press, New York, 2005, s. 22-32.

¹¹⁷ Bryce, s. 22-23; Bahar, "**Beyşehir Çevresinin Erken Tarihi**", s. 169.

Krallığı'nın egemenliğini gönüllü olarak kabul etmiştir.¹¹⁸ Lokasyonları tartışmalı olan bu iki krallığın mücadelesi Beyşehir ve çevresine dair en eski kayıtlar olması bakımından önemlidir.

Hasan Bahar; Sedat Alp'ten iktibasla önemli bir ticaret merkezi olduğu anlaşılan Buruşhanda Krallığı'nın Orta Bronz Çağı'nda Beyşehir ve çevresi de dâhil olmak üzere Konya Ovası'nda hâkimiyet kurduğu görüşündedir. Bahar, Kuşşara'yı Yozgat'ın 45 kilometre doğusundaki Alişar Höyük'e, Buruşhanda'yı ise Konya il merkezine 15 kilometre mesafedeki Karahöyük'e konumlandırmaktadır. Buruşhanda'nın Suğla-Beyşehir Havzası'nın arasındaki bağlantıyı sağlayan önemli bir güzergâh olduğu görüşündedir. Ayrıca yüzey araştırmaları ve kazılardan elde edilen bilgilere dayanarak Puruşhanda'nın önemli bir siyasal-ekonomik merkez olduğunu belirten Bahar, bölgenin maden yönünden zengin olmasının bu durumda etkili olduğunu söylemektedir.¹¹⁹ Ancak Puruşhanda'nın lokalizasyonu konusunda farklı görüşler de mevcuttur. Birçok araştırmacı Puruşhanda'nın Tuz Gölü'nün güneydoğusunda Aksaray'ın 6 kilometre kuzeybatısındaki Acemhöyük'te bulunduğunu kabul etmektedir.¹²⁰

1.1.3. Hitit Çağı (M.Ö. 1700-1200)

¹¹⁸ Anitta Tabletini'nin çevirisi için bkz: Alp, **Hitit Çağında Anadolu**, s. 53-55; Buruşhanda ismi Hitit metinlerinde "Puruşhatum" ve "Parşuhanda" şeklinde de geçmektedir. Emin Bilgiç, "**Anadolu'nun İlk Yazılı Kaynaklarındaki Yer Adları ve Yerlerinin Tayini Üzerine İncelemeler**", Belleten, Cilt: 10, Sayı: 39, Temmuz 1946, s. 387. Puruşhanda'nın Akad Kralı Sargon tarafından fethini anlatan şavaş Adamı başlıklı metnin çeviri ve analizi için bkz: Turgut Yiğit, "**İlk Tunç Çağı'nın Son Evresinde Anadolu'nun Siyasal Görünümü**" Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt: 21 Sayı: 33, 2003, s. 174-175.

¹¹⁹Sedat Alp, **Konya Civarında Karahöyük Kazılarında Bulunan Silindir ve Damga Mühürleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1972, s.1-3; Bahar, "**Beyşehir Çevresinin Erken Tarihi**", s. 169-182; Hasan Bahar, "Eskiçağ'da Konya", **şehirlerin Sevdalı İbrahim Hakkı Konyalı Armağanı**, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Konya, 2015, s. 275-276.

¹²⁰ Houwink ten Cate, **Records Of The Early Hittite Empire (C. 1450-1380 B.C.)**, Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut in het Nabije Oosten, İstanbul, 1970, s. 58-59; Julius Lewy, "**Naram – Sin's Campaign to Anatolia in the Ught of the Geographical Data of the Kültepe texts**", Halil Edhem Hatıra Kitabı, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1947, s. 15-18; Mogens Trolle Larsen, **The Old Assyrian City-state and It's Colonies**, Akademisk Forlag, Kopenhag, 1976, s. 237; Bryce, s. 24-25.

Asur ticaret kolonileri Anadolu'da merkezi otoritenin zayıf olmasından faydalanarak M.Ö. 1700'lü yılların başlarına kadar varlıklarını korumayı başarmışlardır. Telepinu Fermanı olarak bilinen Hititçe metne göre bu tarihlerde merkezi bir güç olarak ortaya çıkan ve kendini Kuşşara hanedanının devamı olarak gören ilk Hitit Kralı Labarna, Neša (Kaniş), Puruṣhanda gibi yerel beylikleri egemenlikleri altına almıştır. Labarna dönemindeki Hitit Devleti Hattuša merkez olmak üzere sınırlarının Kızılırmak'ın güneyinden Akdeniz'e ve Konya bölgesinin güneybatısına kadar uzandığı tahmin edilmektedir. Bazı araştırmacılara göre Labarna devlet merkezini Hattuša'ya taşıdıktan sonra Hattuşili adını almış ve devletin sınırlarını Arzava Krallığı'nı Hitit Devleti'ne bağlamıştır.¹²¹

Hitit yazıtlarına göre Kızılırmak yayının dışında kalan bölge Aşağı Ülke olarak adlandırırken Hititler, Konya Ovası-Tuz Gölü arasını içine alan bölgeye Çarşamba Çayı'na ithafen Hulaiya Nehri Ülkesi¹²² ya da Luvi tanrısı Tarhu'ya ithafen Tarhuntašša (Fırtına Tanrısı Tarhu'nun Şehri) olarak isimlendirmiştir.¹²³

Tarhuntašša'nın erken dönemleri nispeten karanlıken II. Muvattali II. (M.Ö. 1310-1282) döneminde kısa bir süreliğine başkent ilan edilmesiyle önemli siyasi olaylara sahne olduğu anlaşılmıştır.¹²⁴ Çivi yazılı antlaşma metinlerinden anlaşıldığı kadarıyla II. Muvattali'nin ölümünden sonra büyük oğlu III. Murşili/Urhi-Teşub tahta çıkmış ve başkenti yeniden Hattušša'ya taşımıştır. Daha sonra III. Murşili'nin amcası

¹²¹ Akurgal, s. 53-58; Bryce, s. 62-70; Telepinu Fermanı'nın çevirisi için bkz: Alp, **Hitit Çağında Anadolu**, s. 59; Akurgal, s. 55.

¹²² Hulaiya Nehri Ülkesi adının Çarşamba Çayı'ndan aldığı çoğu araştırmacı kabul etmiş olmakla beraber farklı fikirler de mevcuttur. Çarşamba Çayı, Neolitik Dönem'de çok önemli bir akarsu olmasına rağmen Hulaiya Nehri Ülkesi gibi geniş bir coğrafyaya adını verebilecek kadar büyük değildir. Bu nedenle bölgenin en büyük akarsuyu olan Göksu'dan almış olabileceği yönünde fikirler de bulunmaktadır. Bahar, Karauğuz ve Koçak, **Eskiçağ Konya Araştırmaları I**, s. 50.

¹²³ Tarhuntašša isimlendirmesinden önce bölge için Dattašša adı kullanılmaktaydı. Ancak daha sonra Fırtına Tanrısı'nın Luvice ideogramına dayanan Tarhuntašša ismi benimsenmiştir. Hulaiya Nehri Ülkesi coğrafi bir tanımlama iken Tarhuntašša idari bir tanımladır. John Garstang, "**The Hulaya River Land and Dadassas: A Crucial Problem in Hittite Geography**", Journal of Near Eastern Studies, Cilt: 3, Sayı:1, Ocak 1944, s. 26-28; Güngör Karauğuz, **Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre Hitit Devletinin Siyasi Antlaşma Metinleri**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2002, s. 41 ve 72; Bahar, **Demirçağında Konya**, s. 6; Bahar, Karauğuz ve Koçak, **Eskiçağ Konya Araştırmaları I**, s. 45.

¹²⁴ Başkentin taşınmasının nedenler Ordu Kumandanı olan kardeşi III. Hattuşili'nin dominant politik karakterinden çekinmesi, Kaşka akınlarından korunmak ve dini sebepler olarak tahmin edilmektedir. Meltem Doğan Alparlan, "**Anadolu'nun Kayıp Başkenti: Tarhuntašša**", Aktüel Arkeoloji, Sayı: 21, 2011, s. 51-53 ve 56; Bryce, s. 230-232.

III. Hattuşili (MÖ 1275-1250) darbe ile yeğenini devirip sürgüne yollayarak Hitit Büyük Kralı olmuş ve iktidarını korumak için ulusal ve uluslararası bir dizi antlaşma imzalamıştır. Bunlardan en bilineni II. Ramses ile yapılan Kadeş Antlaşması'dır. Konumuz itibariyle önemli olan ise Hitit Büyük Kralı olarak III. Hattuşili'nin (MÖ 1275-1250) ile Tarhuntaşša Kralı Ulmi-Teşub arasında imzalanan antlaşmadır. Bu antlaşma ile çok geniş bir bölgenin idaresi çeşitli imtiyazlarla Tarhuntaşša Kralı olarak Ulmi-Teşub'a verilmiştir.¹²⁵

1986 yılında Boğazköy'de bulunan bronz tablet/levha ile Tarhuntaşša'nın sınırları ve idarecileri hakkında farklı ve yeni bilgiler elde edilmiştir. Levhada II. Muvattali'nin küçük oğlu Kurunta'nın III. Hattuşili'nin ölümünden sonra tahta geçen oğlu IV. Tuthalia (M.Ö 1237-1209) tarafından çeşitli imtiyazlarla Tarhuntaşša Kralı olarak yeniden atandığı görülmektedir. Hitit Büyük Kralı IV. Tuthalia bu şekilde hem Arzava krallıkları ile ülkesinin arasında bir tampon bölge kurmayı hem de hanedan soyundan gelen Kurunta'nın tahta hak iddia etmesinin önüne geçmeyi amaçladığı düşünülmektedir. Ancak Hitit metinlerinden anlaşıldığı kadarıyla Arzava tehdidine karşı merkezin askeri ve ekonomik desteğini alan Tarhuntaşša Kralı Kurunta, IV. Tuthalia'ya isyan ederek kısa bir süreliğine de olsa Hitit Büyük Kralı olduğu anlaşılmaktadır.¹²⁶

Hasan Bahar'a göre Tarhuntaşša Krallığı'nın merkezi Konya, Meram'daki Hatip Kayalığı ve çevresidir. Burası Beyşehir ve çevresini birbirine bağlayan yolların kesişim noktası olması nedeniyle stratejik bir konumdadır. Başta Eflatun Pınar ve Fasıllar olmak üzere bölgede su kültürüne ait birçok anıt bulunması su kaynaklarını da kontrol altında tuttuğunu göstermektedir. Krallığın Beyşehir'i de içine alan sınırları doğuda Pozantı, batıda Ilgın, güneyde Akdeniz, kuzeyde ise Kulu'ya kadar uzanmaktadır. Dolayısıyla Hatti Ülkesi ile Kurunta Krallığı arasındaki sınırın

¹²⁵ Oliver Robert Gurney, "The Treaty with Ulmi-Teşub", *Anatolian Studies*, Sayı: 43, 1993, s. 13-20; Theo P. J. van den Hout, "A Chronology of the Tarhuntassa-Treaties", *Journal of Cuneiform Studies*, Cilt: 41, Sayı: 1, 1989, s. 100-114; Bryce, s. 253-265.

¹²⁶ Peter Neve, "Boğazköy-Hattuşas 1986 Kazıları" IX. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ankara, 6-10 Nisan 1987, s. 265-267; Akurgal, s. 74-76; Bryce, s. 269-273 ve ve 301-303. Bronz Tablet için bkzn: Heinrich Otten, "Die Bronzetafel", IX. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Ankara, 6-10 Nisan 1987, s. 271-297, Resim 23a-23b.

Karapınar bölgesinden geçmiş olduğu tahmin edilmektedir. 1994 yılında Hasan Bahar tarafından keşfedilen Kurunta Anıtı'nda geçen “*Büyük Kahraman Kral Muvattaliş'in oğlu Büyük Kahraman Kral Kurunta*” ifadesi antlaşmalarda iki ülke arasındaki sınıra dair verilen bilgiler bölgenin bu dönemde Kurunta Krallığı'na bağlı olduğunun kanıtı olarak görülmektedir. Bronz tabletten önce III. Hattuşili'nin yeğeni olarak kabul edilen Ulmi-Teşub da aslında Kurunta ile aynı kişi olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca gerek III. Hattuşili gerekse de IV. Tuthalia ile Kurunta arasında yapılan anlaşmalarda bölgenin coğrafi özelliklerine işaret eden imtiyazlar bulunmaktadır. Antlaşmalarda geçen “Tuz Kayalığı” ifadesi ve verilen tuz hakları ile hayvan sürüleri için verilen otlaklar ifadeleri Strabon'un bölgenin Klasik Dönem'deki tasviri ile uyumaktadır.¹²⁷

Tarhuntaşsa Krallığı'nın merkezi ve sınırları konusunda farklı konumlandırmalar da önerilmiştir. John Garstang, Tarhuntaşsa'nın Suğla Gölü çevresinde bulunabileceğini tahmin etmektedir.¹²⁸ Sedat Alp, Tarhuntaşsa kentini Konya-Karaman'ın kuzeyindeki Kızıldağ'a konumlandırmıştır.¹²⁹ Bunlar dışında Tarhuntaşsa kentinin merkezi için Zengibar Kalesi, Dalisandos, Meydancık Kale, Sirkeli, Hatunsaray gibi birçok öneri getirilmiştir.¹³⁰ Güngör Karauğuz da Hasan Bahar'ın önerisini kabul etmeyerek Hatip Kayalığı'nın böyle bir krallık merkezi olmak için fazla küçük olduğu görüşündedir.¹³¹

¹²⁷ Bahar, Karauğuz ve Koçak, **Eskiçağ Konya Araştırmaları I**, s. 41-55; Bahar, “**Beyşehir Çevresinin Erken Tarihi**”, s. 169-182; Bahar, “Eskiçağ'da Konya”, 277-280. Strabon'un referans alınan tasvirlerinin çevirisi şöyledir: “*Galatia'dan sonra güneye doğru Tatta Gölü gelir. Bu göl Morimene yakınında Büyük Kappadokia boyunca uzanır fakat. Büyük Phrygia'nın bir parçasıdır. Bundan sonra da büyük bir kısmı Amyntas'a ait olan ve Tauros'lara kadar uzanan bölge gelir. Tatta Gölü doğal bir tuzla havuzudur; içine sokulan şeyin etrafında su o kadar çabuk donar ki, buradaki insanlar ipten yapılmış halkaları içine soktuktan kısa bir zaman sonra tuzdan çelenkler şeklinde çıkarırlar ve tuzun çökmesinden dolayı kanatlarıyla suya dokunan kuşlar hemen oraya düşerler ve bu suretle yakalanırlar. İşte Tatta böyledir. Orkaorki ve Pitnissos'un etrafındaki bölgelerle Lykaonia Plátosu soğuk ağaçsız olup az su bulunduğu halde yabancı merkeplerin otlak yeridir; hatta suyun bulunabildiği yerlerde de, halen suyun parayla satıldığı Soatra'da (Garsaura yakınında bir kasaba) olduğu gibi koyular dünyanın en derin suyunu verir. Fakat gene de, ülke sulanmadığı halde olağanüstü koyun yetiştirir; fakat yünü serttir, buna rağmen bazı kimseler yalnız bunun üzerinden büyük servet elde etmişlerdir.” Strabon, s. 65-66.*

¹²⁸ Garstang, s. 37.

¹²⁹ Alp, s. 51.

¹³⁰ Tarhuntaşsa kenti için ondan fazla farklı öneri mevcuttur. Tarhuntaşsa tartışmalarının özeti için bkz: Bahar, Karauğuz ve Koçak, **Eskiçağ Konya Araştırmaları I**, s. 45-46.

¹³¹ Karauğuz, s. 43-44.

Meltem Doğan Alparslan, Sedat Alp'in konumlandırmasını kabul ederken Tarhuntaşsa'nın sınırlarını şu şekilde belirlemiştir: Tarhuntaşsa Ülkesi'ni batı sınırını oluşturan Kaştaraya Nehri'nin Aksu Irmağı'dır. Bronz tablette Kaştaraya Nehri'nin batısındaki Lukka Ülkesi'ne ait olduğu belirtilen Parha Kenti de Klasik Dönem'deki Perge şehridir. Aksu Irmağı aynı zamanda Tarhuntaşsa Ülkesi'nin kuzeyinde bulunan Klasik Dönem'deki Pisidia Bölgesi'ne kadar uzanmaktadır. "Arimmatta'nın Pınar Havuzu" olarak geçen ifade Beyşehir Gölü kıyısındaki Eflatun Pınar'dır. Doğu sınırına dair zikredilen isimlendirmelerin konumlandırmasını şu şekilde açıklamaktadır: *"Bronz tablete göre, kuzeydoğu sınırında Şaliya Bölgesi ve "yüksek dağ" vardır. Şaliya Bölgesi, Ulukışla-Pozantı ile "yüksek dağ" ise bölgedeki Bolkar Dağı ile eşitlenmiştir. Tarhuntaşsa Ülkesi'nin doğu sınırı bu dağın eteklerinden güneye inmektedir. Tablette doğu sınırının güney ucunda yer aldığı belirtilen Şaranduwa'nın da, Klasik Dönemdeki Kelenderis (=Mersin/Gilindire) olması muhtemeldir. Bronz tabletteki anlatıma göre, Tarhuntaşsa'nın tüm güney sınırı denizdir. O halde Şaranduwa'dan sonra güney boyunca sınır Akdeniz'dir."*¹³²

Ahmet Ünal, Parha/Perge gibi isim benzerliğine dayanan eşitlemelere şüphe ile yaklaşmaktadır. Antlaşma metinlerindeki coğrafi ifadelerin izafi anlatımlar olduğuna vurgu yapan Ünal, benzerliklere dayanan bu eşitlemelerden yola çıkarak güney sınırının Akdeniz kabul etmenin imkânsız olduğunu söylemektedir. Genellikle çevirisi "deniz" olarak yapılan ifadenin bölgedeki Beyşehir gibi göllerden biri olabileceğini tahmin etmektedir. Ünal, Tarhuntaşsa Krallığı'nın merkezini de bağlantı yolları üzerinde korunaklı bir yer olması nedeniyle Lystra-Hatunsaray olarak kabul etmektedir.¹³³

1.1.3.1 Eflatun Pınar ve Fasıllar Anıtları

Beyşehir tarihinin Hitit evresi tarihlendirme ve lokalizasyon konusunda tartışmalı olsa da barındırdığı anıtsal mekânlar bakımından oldukça zenginliği

¹³² Alparslan, "Anadolu'nun Kayıp Başkenti: Tarhuntaşsa", s. 50-51.

¹³³ Ahmet Ünal, *Hititler Devrinde Anadolu I*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2002, s. 192 ve 198.

kesindir. Hitit uygarlığına ait en önemli kalıntılardan olan Eflatun Pınar ve Fasıllar anıtları Beyşehir civarının Hititler için dini açıdan da oldukça önemli olduğunu göstermektedir. Bu önemin boyutunu anlayabilmek açısından Hititler uygarlığında din olgusuna değinmek gerekmektedir.

Hitit uygarlığı için din, siyasal ve sosyal organizasyonu biçimlendiren en önemli etkidir. Teokratik bir yönetim anlayışına sahip olan Hitit uygarlığında krallar meşruiyetini tanrılardan almaktadır. Hitit Kralı, Fırtına Tanrısı'nın yeryüzündeki temsilcisi olarak hükmetmektedir dolayısıyla hükmünün devamlılığı için ibadet mekânları yaptırmalı, sunu ve ritüelleri aksatmamalıdır.¹³⁴ Hititler için din siyasal ve sosyal dönüşümlerin en önemli aracıdır. Hitit kralları başta Anadolu'nun yerli halkları olmak üzere sürekli akınlar ve ticaret aracılığıyla ilişki kurdukları Eski Mezopotamya halklarının devlete bağlılığını pekiştirmek için inançlarına saygı göstermiş, çoğu zaman da temas ettikleri halkların tanrılarını benimsemişlerdir.¹³⁵ Bu nedenle Hititler, biraz da mübalağa ile Bin Tanrılı Halk olarak adlandırılırken Anadolu Hitit Çağı'nda Bin Tanrı İli olarak görülmüştür.¹³⁶ III. Hattuşili'nin II. Muvattali'nin başkenti Tarhuntaşsa'ya taşırken çeşitli tanrı sembollerini de beraberinde götürdüğünü anlatması hem bu bakımdan hem de bölgenin dini önemini gösteren çarpıcı bir örnektir.¹³⁷ Bölgenin dini önemini gösteren bir diğer örnek ise Tarhuntaşsa Kralı Kurunta ile Hitit İmparatoru IV. Tuthalia arasındaki antlaşmaya Uda şehrinin Fırtına Tanrısı ile Tanrıça Hepat'ın şahitlik etmesidir.¹³⁸

¹³⁴ Stefano de Martino, **Hititler**, Çev. Erendiz Özbayoğlu, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006, s. 77; Fatma Sevinç, "**Hititlerin Anadolu'da Kurdukları Ekonomik ve Sosyal Sistem**", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:17, Mayıs 2008, s. 11-32.

¹³⁵ Ali Dinçol, "**Hititler**", Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, Cilt: I, 1982, s. 26; de Martino, s. 35-36.

¹³⁶Hititçe "Bin Tanrı" deyişi mektup, antlaşma, ayinler ve büyü metinlerinde "tüm tanrılar, binlerce tanrı" anlamında kullanılmıştır. Bu ifadeden kasıt çoğu zaman ayrı bir kültü ya da tapınağı bulunmayan tanrılaştırılmış nesnelere. Ahmet Ünal, **Hititler Devrinde Anadolu II**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003, s. 76; Volkert Haas, "Hitit Dini", **Hititler ve Hitit İmparatorluğu Bin Tanrılı Halk**, Kunst und Ausstellungshalle der Bunderepublik, Bonn, 2002, s. 439; Meltem Doğan Alparlan, "**Bin Tanrılı Halk**", National Geographic Türkiye, Sayı: 57, Ocak 2006, s. 78-79.

¹³⁷"*Kardeşim Muvattali Hatti'nin tanrılarını, Arinna'nın tanrılarını ve Sedir tanrılarını aldı. Onları Tarhuntaşsa'ya götürdü ve Tarhuntaşsa'ya kendine büyük yer (=başkent/rezidans) yaptı.*" Alparlan, "**Anadolu'nun Kayıp Başkenti: Tarhuntaşsa**", s. 52.

¹³⁸ Bahar, **Eskiçağ'da Konya**, s. 278.

Hitit uygarlığındaki din olgusunun bir diğer önemli parçası ise suyun kutsallığına duyulan inançtır. Bir anlamda hayatı mümkün kılan su Hititler tarafından tanrılarla özdeşleştirilmiş ve kimi zaman onlarla bağlantı kurmanın bir aracı kimi zaman da tanrılarının takdirini isteme/iletme yöntemi olarak görülmüştür.¹³⁹ Bu nedenle çevrelerindeki pınar, kaynak, dere, nehir vb. somut örneklerin dışında su ile ilişkilendirebildikleri her şey kutsaldır. Yeraltından yerüstüne dış müdahale olmaksızın çıkan en somut nesne olan su; Hitit inanç dünyasında tanrılarının yaşadıkları yerden dış dünyayı biçimlendirmesinin bir yolu olarak yorumlanmıştır. Dünya yüzeyinde su ile kendini belli eden kaynaklar yeraltındaki ölümler/tanrılar dünyası ile bağlantı noktalarıdır.¹⁴⁰ Doğal su kaynakları ve eriştiği yerler çeşitli ritüellerin gerçekleştirildiği kutsal mekanlara dönüşürken, su kutsal kabul edilerek ritüel nesnesi haline getirilmiştir. Dolayısıyla; yağmur, fırtına ve bunların sonucundan oluşan taşkınların yanı sıra kuraklık, verimlilik gibi su ile bağdaştırılabilen bütün olgular da Hitit inanç dünyasında tanrılarının takdirinin bir sebebi ya da sonucudur.¹⁴¹

Beyşehir'deki Eflatun Pınar ve Fasıllar anıtları da büyük oranda Hitit inanç sisteminin önemli bir parçası olan su kültürü ile ilgili mekânlardır.¹⁴² Ilgın ve Kadınhanı ilçeleri arasında yer alan Köylütolu Kaynağı¹⁴³ ile Konya-Akşehir karayolunun 16. kilometre kuzeyinde bulunan Yalburt Havuzu,¹⁴⁴ kutsal havuz ya da baraj anıtı olduğu düşünülen bu tarz yapıların Beyşehir çevresindeki diğer örnekleridir. Sadece Konya

¹³⁹ Haas, s. 439-441; Yiğit Hayati Erbil, **Hitit Dönemi Su Kültü**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005, s. 9-11.

¹⁴⁰ Hitit inanç sistemini en kapsamlı ifade eden Kaybolan Tanrı Telepinu Mitosu'nun farklı bir anlatısında Telepinu'yu araması için gönderilen kartal tanrıyı su kaynakları ve nehirlerde aramaktadır. Harry A. Hoffner, **Hittite Myths**, Society of Biblical Literature Writings from the Ancient World, Cilt: 2, (Ed. Gary M. Beckman), Scholar Press, Atlanta, s. 18; Turgut, s. 339. Hitit inanç sisteminde yeraltı kavramının kapsamlı bir değerlendirmesi için bkz: Fatma Sevinç, **"Hititlerde Yeraltı Dünyası"**, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 1, Haziran 2008, s. 231-247.

¹⁴¹ Haas, s. 441-442; Turgut, s. 338.

¹⁴² Bahar, **Eskiçağ'da Konya**, Cilt: 9 Sayı: 1, Haziran 2008, s. 231-347.

¹⁴³ 1 km. uzunluğunda 50 m. yüksekliğindeki bu setin genellikle bir Hitit barajı olduğu kabul edilmekle beraber kuru bir vadide, obruk üzerine kurulu olduğu için hiç kullanılmadığı, baraj yapısı olmayabileceği de yönünde görüşler de mevcuttur. Ben Marsh, **"Preliminary and interim report, 2011 Season."** Yalburt Survey Archives, 2011'den aktaran Ömür Harmanşah ve Peri Johnson, **"Pınarlar, Mağaralar ve Hitit Anadolu'sunda Kırsal Peyzaj: Yalburt Yaylası Arkeolojik Yüze Araştırma Projesi (Ilgın, Konya) 2011 Sezonu Sonuçları"**, XIX. Kazı Sonuçları Toplantısı II, Malatya, 23-28 Mayıs 2011, s. 76; Hasan Bahar, **"Uygarlıkların Kaynağı Su"**, Su Medeniyeti Sempozyumu Bildiri Kitabı, Konya, 26-27 Haziran 2009, s. 59; Turgut, s. 341.

¹⁴⁴ 12.7x8.3 m. büyüklüğünde ve 22 tane hiyeroglif yazıtlı taş bloktan oluşan bu havuz nispeten küçük olması nedeniyle tarım amaçlı su biriktirmekten ziyade ritüel amaçlı yapıldığı şeklinde yorumlanmaktadır. Turgut, s. 342.

değil İç Anadolu'nun tamamı Hititlerin su kültü mekânları bakımından oldukça zengindir. Bu durumun en büyük nedeni bölgenin eskiçağdaki coğrafi ve jeolojik özellikleridir. Zira doğa şartları, hayatın tarım, hayvancılık ve av ile idame ettirildiği bu devirde hiç olmadığı kadar önemlidir. Toprakların verimsiz oluşu, suya erişimin olmadığı alanlarda suni sulama ile tarımın yapılamayışı gibi durumlar hayatı zorlaştırmaktadır. Sert ve uzun geçen kışların ardından gelen az yağışlı yaz ayları ya da bahar aylarında gelen aşırı yağışlar nedeniyle yaşanan taşkınlar insanları çaresizce tanrıların inayetine sığınmaya mecbur bırakmıştır. Zorlu coğrafyanın ve iklimin yarattığı bu durumlar tanrıların memnuniyeti ya da memnuniyetsizliği ile ilişkilendirilmiştir. Bu durum Hitit metinlerine yağmur/bereket duası, bedensel ya da ruhsal arınma/tedavi, mevsimsel kutlama, adak ve sunular yoluyla yansımıştır.¹⁴⁵

Bölgenin jeolojik yapısı da Hititler'in nehirlerle, pınarlara dini anlamlar yüklemesinden önemli bir etken olarak değerlendirilebilir. Hitit yerleşim alanları genellikle kireçtaşı ile kaplıdır. Yağmur ve yeraltı sularına karşı dirençsiz olan bu toprak yapısı nedeniyle bölgede obruk (dolin), düden, sarkıt ve dikitlerle dolu mağaralar gibi karstik yer şekilleri yoğun olarak görülmektedir. Yağmur, kar ve bunların oluşturduğu akarsuların, karstik yapının sağladığı doğal drenaj sayesinde kolayca toprak altına inip aynı şekilde toprak yüzeyine çıkarak çevreyi şekillendirmişine şahit olan Hititler bu durum karşısında âdeta büyülenmişlerdir. Karstik coğrafyadaki suyun yeraltına aniden giriş çıkışı nedeniyle pınarlar ve nehirler Hititler tarafından yeraltındaki ölümler diyarına giden yollar olarak görülmesine neden olmuştur.¹⁴⁶ Suyun

¹⁴⁵ Hitit su kültü ile alakalı ritüel metinleri için Leyla Murat, “Hititlerde Su Kültü”, Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt: 31 Sayı: 51, 2012, s. 126-136. Turgut, s. 339; Erbil, **Hitit Dönemi Su Kültü**, 5-6.

¹⁴⁶ James G. Macqueen, “**Hittian Mythology and Hittite Monarchy**”, *Anatolian Studies*, Sayı: 9, 1959, s. 173; Hititçe yeraltı sularının yüzeye çıktığı yerler için kullanılan KASKAL.KUR ifadesine karşılık olarak “*yer altına yapay giriş*”, “*yeraltı su yolu*”, “*düden*” gibi birçok tercüme önerilmiştir. İfadenin detaylı etimolojik analizi için bkz: Edmund I. Gordon, “**The Meaning of the Ideogram dKASKAL.KUR = "Underground Water-Course" and Its Significance for Bronze Age Historical Geography**”, *Journal of Cuneiform Studies*, Sayı: 21, 1967, s. 70-88; Tuba A. Ökse, **Open Air Sanctuaries of the Hittites**, *Insights Into Hittite History and Archaeology*, (Ed. Hermann Genz - Dirk Paul Mielke), Peeters, Paris, 2011, s. 225. Hitit kralı IV. Tuthalia ile Kurunta arasındaki antlaşma metninde bu ifade şu şekilde kullanılmıştır: “*Önceden Pitaşsa toprakları yönünde sınır Nahhanta şehriydi. Babam sınırı geri çekti ve babamın antlaşma tabletinde sınır, Arimatta şehri KASKAL.KUR' u oldu.*” Gary Beckman, **Hittite Diplomatic Texts**, Scholars Press, Atlanta, 1996, s. 190. Bu metindeki KASKAL.KUR ifadesinin Eflatun Pınar anıtı için kullanılmış olabileceğine yönelik birçok görüş mevcuttur. Jak Yakar, “**The Archaeology and Political Geography of the Lower Land in the Last Century of the Hittite Empire**”, *Anadolu Kültürlerine Bir Bakış*, Armağan Erkanal'a Armağan, (Ed. Ayşegül Aykurt, Nazlı Çınardalı, Neyir Kolankaya, Yiğit H. Erbil), Hacettepe Üniversitesi Yayınları,

biçimlendirici etkisinin bu denli göz önünde yaşandığı bir coğrafyada suyu kutsal kabul edilerek küçük barajlar ve havuzlar yapılması çok da şaşırtıcı değildir. Doğal su kaynakları ya da inşa edilen su yapıları, yer altı dünyası ile iletişim noktaları olmasının yanı sıra birer arınma noktalarıdır. Pınar tanrıçalarının şahitliğinde kurban ve adak adama gibi ritüeller Hitit toplumunda çok geniş şekilde görülen bir tapınım şeklidir.¹⁴⁷

Hititler tarafından yukarıda ortaya koymaya çalıştığımız saiklerle yapıldığı anlaşılan Eflatun Pınar kutsal havuzu Beyşehir ilçesinin Sadıkhacı beldesinde bulunmaktadır. Anıt XIX. yüzyılın ortalarından beri birçok Batılı gezgin ve oryantalist tarafından ziyaret edilmiştir. W. J. Hamilton 1842 yılında yayınladığı eseriyle Eflatun Pınar anıtını ilk kez tarih ve arkeoloji dünyasına tanıtmıştır. Hamilton, Anadolu’da gördüğü diğer anıtların hiçbirine benzemediğini belirterek bu yapının su kaynağı üzerine yapılışından hareketle bir merasim yeri olabileceğini yazarak isabetli bir çıkarım yapmıştır.¹⁴⁸ Daha sonra J. S. Sterrett,¹⁴⁹ Charles Texier,¹⁵⁰ Georges Perrot ve Charles Chipiez,¹⁵¹ Karl Humann-Otto Puchstein,¹⁵² W. M. Ramsay¹⁵³ ve F. Sarre¹⁵⁴ tarafından ziyaret edilmiştir.¹⁵⁵ Charles Texier, Eflatun Pınar üzerindeki kabartmaları “Asur ve Med çehreleri” olarak yorumlanmış ve ilk kez kendisi tarafından Boğazköy ile ilişkilendirilmiştir.¹⁵⁶ Sarre; W. M. Ramsay, G. Parriot ile Carl Humann ve Otto

2014, s. 504. A. M. Dinçol, J. Yakar, B. Dinçol, ve Avia Taffet, "The Borders of the Appanage Kingdom of Tarhuntassa A Geographical and Archaeological Assessment", *Anatolica*, Sayı: 26, 2000, s. 1 -29; Alparslan, “Anadolu’nun Kayıp Başkenti: Tarhuntaşsa”, s. 50-51.

¹⁴⁷ Erbil, *Hitit Dönemi Su Kültü*, s. 5-8.

¹⁴⁸ Hamilton, *Researches in Asia Minor*, Cilt: II, s. 350-351.

¹⁴⁹ John Robert Sitlington Sterrett, *Preliminary Report Of An Archaeological Journey Made In Asia Minor During The Summer Of 1884*, Cupples, Upham and Co., Boston, 1885, s. 14-15.

¹⁵⁰ Charles Texier, *Asie Mineure : Description Géographique, Historique et Archéologique des Provinces et des Villes de la Chersonnèse d'Asie*, Cilt: 3, F. Didot, Paris, 1862. Eserin Türkçe tercümesi için Charles Texier, *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*, Cilt: 3, Çev. Ali Suat, Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara, 2002.

¹⁵¹ Georges Perrot ve Charles Chipiez, *Histoire de l'art dans l'antiquité : Égypte, Assyrie, Perse, Asie Mineure...*, Cilt: 4, Hachette et Cie, Paris, 1887.

¹⁵² Karl Humann ve Otto Puchstein, *Reisen in Kleinasien und Nordsyrien...*, Dietrich Reimer, Berlin, 1890.

¹⁵³ Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor*, s. 39.

¹⁵⁴ Friedrich Paul Theodor Sarre, *Reise in Kleinasien, sommer 1895: forschungen zur seldjukischen Kunst und Geographie des Landes*, Geographische Verlagshandlung D. Reimer, 1896.

¹⁵⁵ Detaylı bilgi için bkz: Hüseyin Muşmal, “Seyahatnameler Ve Tarihî Coğrafya Eserlerinde Beyşehir”, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl: 8, Sayı: 22, Haziran 2015, ss. 161-187.

¹⁵⁶ Texier, *Küçük Asya* s. 299.

Puchstein'dan iktibasla anıtın detaylı tasvirlerini verirken anıtın başta su olmak üzere Hititler ve doğa kültürleri ile ilişkili olabileceğini belirtmiştir.¹⁵⁷

Anıtı ziyaret eden bu isimlerin dikkatini çeken bir başka husus ise anıta verilen Eflatun Pınar ismi olmuştur. Antik çağ filozoflarından Platon'un Müslüman literatüründeki adının Türkler tarafından bir Hitit anıtına verilmiş olması antik coğrafya ve tarih eserlerinin izinde Anadolu'yu keşfetmeye çıkan bu isimleri oldukça şaşırtmıştır.¹⁵⁸

Eflatun Pınar 1950'li yıllardan itibaren Hititolog ve eskiçağ tarihçileri tarafından detaylı olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerde anıtın konumu itibariyle diğer Hitit anıtlarından ayrılmasıdır. Çünkü Eflatun Pınar anıtı iki yatay su kaynağı üzerine kurulmuştur ve Beyşehir Gölü'ne dökülen küçük bir çay ile bağlantılıdır.¹⁵⁹ Yapım tarihi ve kimin yaptırdığı konusunda farklı öneriler bulunmakla beraber genel kanı M.Ö. XIII. yüzyıl sonlarında yapılmış olabileceği yönündedir. Tarhuntaşşa ile Hattuşa arasında süren iktidar mücadelesi esnasında Eflatun Pınar anıtının Kurunta tarafından yaptırılmış olabileceği tahmin eden bazı araştırmacılar anıtın aslında bu mücadeleler nedeniyle tamamlanamadığını düşünmektedir.¹⁶⁰ Bir

¹⁵⁷Friedrich Sarre'nin değerlendirmelerinin Türkçe çevirisi için bkz: Friedrich Sarre, **Küçükasya Seyahati -1895 Yazı-Selçuklu Sanatı ve Ülkenin Coğrafyası Üzerine Araştırmalar**, Çev. Dara Çolakoğlu, Pera Turizm Yayınları, İstanbul, 1998, s. 149-155.

¹⁵⁸ Hamilton, s. 350; William Mitchell Ramsay, **Pauline and Other Studies In Early Christian History**, Hodder and Stoughton, London, 1906, s. 177; Ramsay, **The Cities of St. Paul**, s. 380; Ramsay ve Bell, **The Thousand and One Churches**, s. 403-404; Georges Perrot ve Charles Chipiez, **History of Art in Sardinia, Judaea, Syria, and Asia Minor**, Cilt: 2, A.C. Armstrong and Son, London, 1890, s. 214. Ramsay'ın Alaeddin Tepesi'ndeki bugün var olmayan Amphilokios Kilisesi'ndeki bu isime dair tanıklıkları Eflatun Pınarı isminin kökenine dair farklı görüşler ortaya atılmasına neden olmuştur. Eflatun adı Amphilokios'tan türemiş olabileceği ya da Plato adının Ankaralı Aziz Plato'dan gelmiş olabileceği yönünde teoriler mevcuttur. F. W. Hasluck, "**Plato in the Folklore of the Konia Plain**", Annual of British School at Athens, Sayı: 18, London 1911-12, s. 265-269; Semavi Eyice, "**Eflatun Mescidi**", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 10, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1996, s. 477-478; Suzan Yalman, "**Selçuklular Döneminde Konya'da Plato / Eflatun Kültü**", (Yayınlanmamış Bildiri), 11. Uluslararası ANAMED Yıllık Sempozyumu, Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 09.12.2016.

¹⁵⁹ Hans G. Güterbock, "**Notes on Some Hittite Monuments**", Anatolian Studies, Sayı: 6, Ankara, 1956, s. 54; James Mellaart, "**The Late Bronze Age Monuments of Eflatun Pınar and Fasillar near Beyşehir**", Anatolian Studies, Sayı: 12, Ankara, 1962, s. 114.

¹⁶⁰ Hasan Bahar, III. Hattuşili ve IV. Tuthalia'nın bölgeye egemen olamadığını bu nedenle bölgedeki diğer Hitit anıtları olan Köylütolu, Hatip ve Eflatun Pınar'ın Kurunta Anıtları olarak değerlendirmesi gerektiği görüşündedir. Bahar, Karauğuz ve Koçak, **Eskiçağ Konya Araştırmaları I**, s. 53; **Beyşehir Çevresinin Erken Tarihi**, s. 172; Bahar, **Eskiçağ'da Konya**, s. 280; Güngör Karauğuz, **Arkeolojik**

diğer görüş ise başkent in Tarhuntašša'ya taşındığı süreçte Yalburt havuzu gibi anıtlarla beraber Eflatun Pınar'ın da IV. Tuthalia tarafından yaptırıldığı yönündedir.¹⁶¹

1996 yılında Konya Arkeoloji Müzesi tarafından başlatılan kurtarma kazılarına kadar 3.50 metre yüksekliğinde olduğu sanılan anıtın aslında 6.60 metre eninde 7 metre yüksekliğinde olduğu ortaya çıkarılmıştır. Anıtın önüne yontma taşlardan inşa edilen 30 x 34 metre ebatlarında kare bir havuz kaynaktan çıkan suyu toplamaktadır.¹⁶² Antrasit olduğu anlaşılan monolit blokların simetrik bir şekilde üst üste konulmasıyla oluşturulan anıt Hitit ikonografisi açısından da önemli örnekler barındırmaktadır.¹⁶³

ve Filolojik Belgeler Işığında M.Ö. II. Binde Orta Anadolu'nun Güney Kesimi, Çizgi Kitabevi, Konya, 2005, s. 121.

¹⁶¹ Garstang, "The Hulaya River Land...", s. 28; Muhibbe Darga, **Hitit Sanatı**, Akbank Kültür ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1992, s. 186; Machteld J. Mellink, "Archaeology in Asia Minor", American Journal of Archaeology, Cilt: 81, Sayı: 3, 1977, s. 171.

¹⁶²A. Sırrı Özenir, "Eflatun Pınar 1996 Yılı Temizlik ve Kazı Çalışmaları", 8. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Semineri, Kuşadası, 07-09.04.1997, s. 135-137; A. Sırrı Özenir, "Eflatunpınar Hitit Kutsal Anıt-Havuz 1998 Yılı Çalışmaları" Akten des IV. Internationalen Kongresses für Hethitologie, (Ed. G. Wilhelm), Studien zu den Boğazköy-Texten 45, Wiesbaden, 2001, s. 532-535.

¹⁶³ Ökse, s. 222; A. Varlık, H. Z. Selvi, İ. Kalaycı, G. Karauğuz ve S. Öğütçü, "Investigation Of The Compatibility Of Fasıllar And Eflatunpınar Hittite Monuments With Close-Range Photogrammetric Technique", Mediterranean Archaeology and Archaeometry, Cilt: 16, Sayı: 1, s. 250.

Şekil 1: Eflatun Pınar Anıtı

Kaynak: <https://www.hittitemonuments.com/eflatunpinar/> Erişim Tarihi: 14.01.2017

Anıtın her bir parçasına farklı bir figür işlenerek belli bir kompozisyon yaratılmıştır: Anıtın ön yüzünde oturur vaziyetteki tanrı ve tanrıça figürleri yer almaktadır. İlahi çiftin tam üzerinde bir adet kanatlı güneş kursu kabartması bulunur. Tanrı ve tanrıçanın yan ve üst bloklarına işlenen aslan/boğa adam silüetindeki ikişer demon kompozisyonu tamamlamaktadır. Boğa adam görünümlü demon'lar ise yine çift kanatlı güneş kursu taşımaktadır. En alt blokta 5 adet dağ tanrısı rölyefi dikkat çekicidir. Rölyeflerin ortadaki 3 parçasında havuza su sağlayan kanallar olarak planlanmış 11 delik bulunmaktadır. Anıtın 3 metre sağında ve solunda havuz duvarına yerleştirilmiş oturur vaziyette küçük tanrıça heykelleri bulunmaktadır.¹⁶⁴ Havuz

¹⁶⁴Özenir, "Eflatunpınar 1998 Yılı Çalışmaları" s. 37-38; Armağan Erkanal, "Eflatun Pınar Anıtı", Bedrettin Cömert'e Armağan, Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Beşeri Bilimler Yayınları, Ankara, 1980, s. 288-300; Erbil, *Hitit Dönemi Su Kültü*, s. 16-17; Ökse, s. 222-224.

dibinde yapılan kazılarda 12 adet başsız boğa heykeli, 3 adet aslan/leopar heykeli, 2 adet pınar tanrıçası figürünü, 1 adet hiyeroglif yazıt parçası ve adak kâsecikleri bulunmuştur.¹⁶⁵ Buluntular anıtın su külü ile alakalı olarak yapıldığı kanaatini güçlendirmiştir.¹⁶⁶

Bazı araştırmacılara göre ise Eflatun Pınar anıtında tasvir edilen tanrı figürleri Fırtına Tanrısı ile eşi Güneş Tanrıçasını simgelemektedir.¹⁶⁷ Emmanuel Laroche ise tanrıça figürünün fırtına tanrısının Hatti kökenli versiyonu olan Taru/Tarhun olabileceğini tahmin etmektedir. Kompozisyonun ise güneş, dünya ve suyu sembolize ettiğini düşünmektedir.¹⁶⁸ Ancak Armağan Erkanal, tanrı ve tanrıça figürlerine dair saptamaların bir yazıtla desteklenmediği sürece varsayımdan ibaret olduğu görüşündedir.¹⁶⁹ Volkert Haas, Hitit İmparatorluk dönemine ait bir metnin Fırtına Tanrısı ile Güneş Tanrıçası teorilerine Erkanal'ın aradığı desteği verdiği görüşündedir. Haas'a göre rölyefteki güneş kursu ve metinde geçen "leopar tarafından korunan Güneş tanrıçası" betimlemesi Eflatun Pınar havuzundaki rölyef ve buluntular ile eşleşmektedir.¹⁷⁰ Eflatun Pınar anıtındaki rölyeflerde havuzda bulunan boğa heykelcikleri de Gökyüzü Tanrısı ilişkilendirilebilir zira Gökyüzü Tanrısı Hitit tasvirlerinde genellikle boğa şeklindedir.¹⁷¹ Havuz kazılarında bulunan adak kâsecikleri, Eflatun Pınar'ın kutsal bir su kaynağı olarak yağmur duası, arınma gibi ritüeller için kullanıldığını düşündürmektedir.¹⁷² Nitekim sadece Eflatun Pınar değil bölgedeki bütün su anıtlarının II. Muwattalli döneminden itibaren bölgede yaşanan kuraklığın da etkisiyle yapıldığı tahmin edilmektedir.¹⁷³ IV. Tuthalia döneminde Hitit

¹⁶⁵Özenir, "Eflatun Pınar 1996 Yılı Çalışmaları", s. 139; Özenir, "Eflatunpınar 1998 Yılı Çalışmaları" s. 37-38;

¹⁶⁶ Emre Kutlu, "Kaya kabartmaları, Steller, Ortostatlar, Görsel Sanat: Devletin ve Dinin Anıtsal İfadesi", Hititler ve Hitit İmparatorluğu Bin Tanırlı Halk, Bonn. Kunst und Ausstellungshalle der Bunderepublik, Almanya, 2002. s. 493; Erbil, **Hitit Dönemi Su Kültü**, s. 18-19; Turgut, s. 343.

¹⁶⁷ Haas, s. 442; Ökse, s. 225; Darga, s. 186; Turgut, "Tarhuntaşsa'da Su Kültü Mekânları", s. 343.

¹⁶⁸ Emmanuel Laroche, "Eflatun Pınar", *Anatolia*, Sayı: 3, 1958, s. 45'ten aktaran Turgut, s. 343.

¹⁶⁹ Erkanal, s. 291.

¹⁷⁰ "Güneş tanrıçasının bir kaynağı fişkırmaktaydı ve şimdi (nasıl yapılmış?) aşağısı (ve) yukarısı taştan yapılmış... kaplı... onu leopar koruyor. Suyu {bir havuz (dan) akıyor. Çakıl taşları büyük kral Labarnayı korusun. Ve o güneş tanrıçasının demiri olsun." Haas, s. 442.

¹⁷¹ O. R. Gurney, **Some Aspects of Hittite Religion**, Oxford University Press, London, 1977, s. 24.

¹⁷² Ökse, s. 225-226; Turgut, s. 344; Yakar, s. 504.

¹⁷³ Marie-Claude Tremouille, "Les souverains de Hattusa, curatores aquarum", *Studi e Testi* 1, (Ed. S. de Martino, F. Imparati), Libreria Oreste Gozzini, Floransa, 1998, s. 183-199'dan aktaran Richard H. Beal, **Review**, *Journal of the American Oriental Society*, Cilt: 121, Sayı: 3, 2001, s. 469; Bahar, *Beyşehir Çevresinin Erken Tarihi*, s. 173.

başkentinde ciddi bir gıda krizi yaşandığı ve Kenan Diyarı'ndan tahıl ithal edildiğine dair kayıtlar mevcuttur.¹⁷⁴

Son kazılarda bulunan 5 adet dağ tanrısı heykeli Eflatun Pınar anıtının dağ kültü ile de alakalı olabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Zira Hititler genellikle açık hava tapınaklarını kayalar, dağlar ve dağlara yakın akarsu kenarlarına yapmışlardır.¹⁷⁵ (Yatay bir pınar üzerine yapılan Eflatun Pınar anıtı doğal bir kaya üzerinde yer almayışıyla bir istisnadır.)¹⁷⁶ Bir su kültü mekânında dağ kültü emarelerinin bulunması dağların pınarlara ve yağmur getiren bulutlara ev sahipliği yapmasının Hitit inanç dünyasına yansımaları olarak açıklanmaktadır. Tanrı ve tanrıça figürlerinin altına konumlandırılan dağ tanrıları havuz suyu yükselince su altında kalmaktadır. Bu durum anıtın kutsal kabul edilen dağ ve suyun (yağmur ve yer altı suları dâhil) tanrıları (Güneş Tanrıçası Arinna/Hepat ile Gökyüzü ve Fırtına Tanrısı Teššub) aracılığıyla/huzurunda (?) birbirine kavuşmasını sembolize ettiği şeklinde yorumlanmıştır.¹⁷⁷

Eflatun Pınar'ın 40 km. uzağında, Beyşehir Gölü'nün güneydoğusundaki Fasıllar mevkiinde bulunan Fasıllar Anıtı Beyşehir'deki bir diğer önemli Hitit eseridir.¹⁷⁸ Eflatun Pınarı Anıtı çoğunlukla Fasıllar Anıtı ile birlikte anılmaktadır. Birbirine yakın coğrafyada bulunan ve çeşitli benzerlikler gösteren iki anıt bu nedenle araştırmacılar tarafından çeşitli teorilere konu olmuştur.

¹⁷⁴Bryce, s. 331.

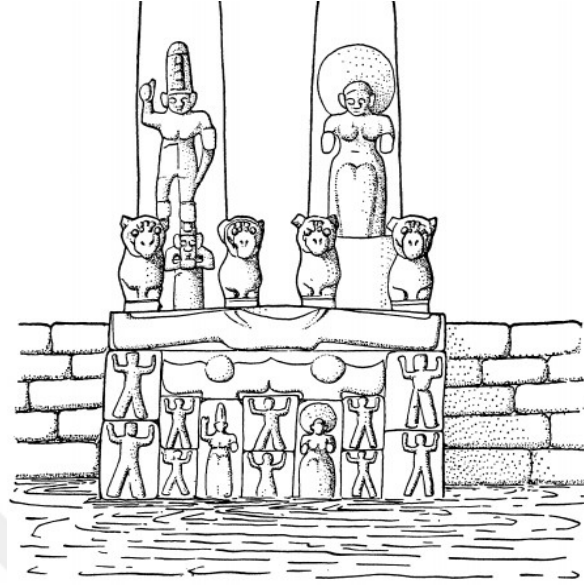
¹⁷⁵ Darga, s. 110-112; Erbil, **Hitit Dönemi Su Kültü**, s. 18; Turgut, "Tarhuntašša'da Su Kültü Mekânları", s. 343-344.

¹⁷⁶ Erbil, **Hitit Dönemi Su Kültü**, s. 20.

¹⁷⁷ Ökse, 225-226 ve 236-237.

¹⁷⁸ Bu anıt ilk kez John Robert Sitlington Sterrett tarafından bilim dünyasına tanıtılmıştır. Sterrett, s. 164-165.

Şekil 2: J. Mellaart'ın Eflatun Pınar ve Fasıllar Anıtı Rekonstrüksiyonu

Kaynak: Mellaart, “**The Late Bronze Age Monuments of Eflatun Pınar and Fasıllar**”, s. 115, Şekil: 2.

Fasıllar Anıtı, 7.40 metre yüksekliğinde 70 ton ağırlığında bazalt monolit blok üzerine oyulan tanrı figürlerinden oluşmaktadır. Üzerinde bir adet sakallı dağ tanrısı ile ondan daha büyük 4 boynuzlu başlık takan ve bir eli havada duran genç bir tanrı yüksek rölyefi bulunmaktadır. Dağ tanrısının iki yanında 2 aslan figürü anıttaki diğer rölyeflerdir¹⁷⁹. Bu haliyle yarım kalmış bir anıt olarak değerlendirilen Fasıllar Anıtı'nın bir tanrıça anıtıyla beraber Eflatun Pınar Anıtı üzerine ya da yakınına dikilmek üzere yapılmış olabileceği dile getirilmiştir.¹⁸⁰

Ancak bu görüşe malzeme ve rölyeflerinin boyut-ağırlık farklılığı, kompozisyonda yaratacağı biçimsizlik (özellikle en üstteki güneş kursunun başka tanrıya yer bırakmaması) ve Ön Asya tasvirlerinde daha önce böyle bir anıta rastlanmaması nedeniyle kabul görmemiştir.¹⁸¹ Nitekim iki anıt üzerinde yapılan

¹⁷⁹ Darga, s. 190.

¹⁸⁰ Mellaart, “**The Late Bronze Age Monuments of Eflatun Pınar and Fasıllar**”, s. 114-116; Kutlu, s. 226-230; Dinçol, s. 82.

¹⁸¹ Erkanal, s. 293; Erbil, **Hitit Dönemi Su Kültü**, s. 17.

fotogrametri analizi de Eflatun Pınar Anıtı ile Fasıllar Anıtı'nın birbirinden bağımsız değerlendirilmesi gerektiği görüşünü desteklemektedir.¹⁸²

Şekil 3: J. Mellaart'ın Eflatun Pınar Rekonstrüksiyonun 3B Modellemesi

Kaynak: A. Varlık, H. Z. Selvi, İ. Kalaycı, G. Karauğuz ve S. Öğütçü, “Investigation Of The Compatibility Of Fasıllar And Eflatunpınar Hittie Monuments”, s. 255, Şekil: 11.

Bir başka görüşe göre iki anıt da stratejik olarak önemli noktalarda bulunmaktadır. Eflatun Pınar Hititlerin Batı'ya Fasıllar ise Güney'e açılan kapılarına kurulmuştur bu nedenle birbirinden bağımsız kutsal alanlardır.¹⁸³

¹⁸² Varlık ve diğerleri, “Investigation Of The Compatibility Of Fasıllar And Eflatunpınar Hittie Monuments”, s. 255.

¹⁸³ Bahar, *Eskiçağ'da Konya*, s. 280; Erkanal, s. 287-301, Karauğuz, *M.Ö. II. Binde Orta Anadolu'nun Güney Kesimi*, s. 119; Murat, s. 139.

1.1.3.2. Geç Hitit Krallıkları Dönemi ve Hititlerin Yıkılışı

Görüldüğü üzere Eflatun Pınar ve Fasılar anıtlarının Hitit İmparatorluğu'nda siyasi çatlamların, kıtlık vb. sıkıntılarının arttırdığı dini motivasyonlarla yapıldığı anlaşılmaktadır. M.Ö. 1200'lerden itibaren Hitit İmparatorluğu'nda iç sıkıntılara Ege Göçleri ya da Deniz Kavimleri Göçleri olarak bilinen istila hareketi de eklenmiştir. Etnik kökenleri üzerine hala tartışmaların devam ettiği Deniz Kavimleri Göçleri'nin yarattığı etki sadece Hititler için değil bütün Yakın Doğu uygarlıklarının çökmesinde etkili olmuştur. Geç Bronz Çağı uygarlıklarının çöküşüne dair Deniz Kavimleri Göçleri'nin yanı sıra deprem, kuralık ve buna bağlı olarak yaşanan kıtlık gibi doğal afetlerin de etkili olduğuna dair teoriler bulunmaktadır.¹⁸⁴

Sonuç olarak Deniz Kavimleri ve ezeli düşmanları Kaşkalar tarafından saldırıya uğrayan Hitit yerleşimleri yakılmış; Hitit halklarının bir kısmı göç etmiş bir kısmı da varlıklarını Toroslar gibi dağlık bölgelerde kurdukları küçük devletler aracılığıyla devam ettirmek zorunda kalmıştır. Orta Anadolu'nun doğusu, Çukurova bölgesi ve Güneydoğu Anadolu merkezli bu beylikler Geç Hitit Krallıkları olarak adlandırılmaktadır. Geç Hitit Krallıkları, Hitit kültürünün taşıyıcısı olan Luviler ile Kuzey Suriye Arami kültürünün birbirine geçtiği sosyopolitik bir örgütlenmelerdir. Bu nedenle Geç Hitit Krallıkları'na dair bilgiler çoğunlukla Babil-Asur belgeleri ile Hitit kültürünün alamet-i farikası olan Luvice hiyeroglif yazıtların izi sürülerek ya da arkeolojik verilerin yorumlanmasıyla elde edilmektedir.¹⁸⁵ Çünkü Hitit yazılı kaynakları istila hareketlerinden sonra büyük oranda kesintiye uğramıştır. Yazılı kaynakların yoksunluğu nedeniyle M.Ö. 1200'lerden Demir Çağı uygarlıklarının izleri görünür olana kadar geçen bu 400 yıllık süreç Ekrem Akurgal tarafından “Karanlık Çağ” olarak adlandırılmaktadır.¹⁸⁶ Bu süreçten Roma dönemine kadar Hitit kültürü

¹⁸⁴ Bryce, s. 341-347; Geç Bronz Çağı uygarlıklarının yıkılışı ve Deniz Kavimleri Göçleri'ne dair teoriler için Robert Drews, **The End of the Bronze Age. Changes in Warfare and the Catastrophe CA. 1200 B.C.**, Princeton University Press, Princeton, 1993; Shell Peczynski, **The Sea People and Their Migration**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Rutgers University, New Jersey, 2009.

¹⁸⁵ Bryce, s. 348; Bahar, **Eskiçağ'da Konya**, s. 280.

¹⁸⁶ İlk ortaya atıldığında büyük yankı uyandıran bu teori uzun yıllar tartışılmış ancak günümüzde birçok araştırmacı arkeolojik buluntuların artmasıyla bu teorinin artık geçerli olmadığı görüşündedir. Teorinin detayları için bkz: Ekrem Akurgal, **Phrygische Kunst**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1955.

etkisinin devam ettiğine dair en önemli işaret ise Luvice kökenli yer adlarının dönüşüme uğrayarak kullanılmış olmasıdır.¹⁸⁷

Beyşehir'i de içine alan Tarhuntaşsa bölgesinin Geç Hitit Krallıkları dönemindeki durumuna ilişkin çok az yazılı veri bulunmaktadır. Bölgenin durumuna ilişki teoriler iki isim üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Sedat Alp'e göre Beyşehir ve Konya civarı Geç Hitit Krallıkları'ndan Hartapuş Krallığı'na bağlıdır. Konya-Kızıldağ'da ve Aksaray-Burunkaya'da bulunan yazıtlara göre Hartapu, Hitit Büyük Kralı III. Murşili'nin veliahtı olarak kendisini Tarhuntaşsa'da Büyük Kral ve Kahraman ilan etmiştir. Ancak Hartapu'nun Hitit hanedanı ile olan bağlantısı tartışmalıdır. Hartapuş Krallığı'nın sınırları ve tarihlendirmesi üzerinde de bir fikir birliği bulunmamaktadır. Önerilere baktığımızda Hartapuş Krallığı'nın sınırları kuzeyde Aksaray'dan doğuda Fırat'a kadar uzanmaktadır. Hasan Bahar'a göre Batı sınırı ise Beyşehir'i de içine alacak şekilde Konya bölgesine doğru yayılmıştır. Ayrıca tarihlendirme konusundaki yorumlar M.Ö. XII. yüzyıl ile VIII. yüzyıl gibi büyük tarihsel farklılıklar içermektedir.¹⁸⁸

Karahöyük'te bulunan ve M.Ö. 1200'lerin sonlarına tarihlendirilen bir başka yazıt ise Tarhuntaşsa'da Ir-Teşsub isimli kraldan bahsetmektedir. Bazı araştırmacılar Ir-Teşsub isimli bu kralın Geç Hitit Krallıkları'ndan Karkamış Krallığı'nın idarecisi Kuzi-Teşsub olabileceğini tahmin etmektedir. Bu teorinin temel dayanağı Luvice olan Karahöyük yazıtı Konya Kızıldağ'da bulunan yazıt arasındaki benzerliklerdir. Trevor Bryce'a göre bu benzerlik Hitit hanedanının Hartapu üzerinden Demir Çağı'nın ilk dönemlerine kadar (M.Ö. I. binyıl) devam ettirebildiğine işaret etmektedir.¹⁸⁹

Mellink, Akurgal'ın teorisine Gordion bulguları üzerinden çekincelerini belirtmiştir. Machteld J. Mellink, "Phrygische Kunst by Ekrem Akurgal", *American Journal of Archaeology*, Cilt: 61, Sayı: 4, Ekim 1957), s. 392-395

¹⁸⁷ Houwink ten Cate, *The Luwian Population Groups of Lycia and Cilicia Aspera during the Hellenistic Period*, Brill, Leiden, 1965, s.203-2015'ten aktaran Bryce, s. 349; Bahar, *Eskiçağ'da Konya*, s. 280.

¹⁸⁸ Bryce, s. 351-352; Bahar, *Eskiçağ'da Konya*, s. 281; Bahar, "Beyşehir Çevresinin Erken Tarihi", s. 174-175.

¹⁸⁹ Trevor Bryce, *The World of the Neo-Hittite Kingdoms: A Political and Military History*, Oxford University Press, New York, 2012, s. 85 vd.

1.1.4. Frig Çağı (M.Ö. 735-679)

Hitit İmparatorluğu'nun M.Ö. 1.200-1.180 civarında yıkılmasının ardından 400 yıl boyunca yaşanan göç dalgalarıyla Anadolu'nun demografik çehresi değişmiştir. Bu süreç bir yandan siyasal istikrarsızlığa neden olurken bir yandan da yeni kültürlerin doğuşuna önayak olmuştur. Hititler'in yıkılışında önemli rol oynayan Anadolu'nun yeni misafirlerinden Frigler de bu sürecin aktörlerinden biridir.¹⁹⁰ Antik Yunan kaynaklarının Brygler, Asur kaynaklarının Muşkiler, Lidyalılar'ın ise “*özgür insanlar*” olarak adlandırdığı bu yeni halk, Balkanlar'ın güneyi ve Trakya'dan yola çıkmış, Boğazlar aracılığıyla 400 yıl boyunca dalga dalga Anadolu'ya akmıştır.¹⁹¹ Filolojik araştırmalar sonucunda Hint-Avrupa ailesine ait bir dil konuştukları anlaşılan Frigler kültürel olarak Güney Avrupa halkları ile benzerlik gösteren bir Trak boyu olarak değerlendirilmektedir.¹⁹²

Bazı arkeolog ve eskiçağ tarihçileri Frigler'in Anadolu'daki ilk yüzyıllarını “Karanlık Çağ” olarak adlandırmasına rağmen modern arkeolojik veriler Frigler'in Anadolu'da ilk olarak Marmara'nın Güney kıyıları daha sonra Sakarya Irmağı civarını mesken edindiğini göstermektedir. M.Ö. X. yüzyıldan itibaren Orta Anadolu'ya yayılan Frigler'in en önemli merkezi ise Ankara Polatlı yakınlarındaki Gordion/Yassıhöyük olmuştur. Frigler göçmen olarak geldikleri Gordion'u daha M.Ö. IX. yüzyılın ilk yıllarından itibaren muntazam bir başkente dönüştürmüştür.¹⁹³ Frigler'in burada basit bir köy hayatı yaşarken nasıl kısa sürede örgütlü bir devlet düzeni kurarak yayıldıkları hâlâ tam olarak aydınlatılamamıştır. Ancak son bulgulara göre Frigya, M.Ö. VIII. yüzyılın ilk yarısından itibaren halkı iki farklı etnik gruptan

¹⁹⁰ Taciser Tüfekçi Sivas, “**Frigler ve Frig Uygarlığı**”, Friglerin Gizemli Uygarlığı - The Mysterious Civilisation of the Phrygians, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 9-14.

¹⁹¹ Herodotos, **Herodot Tarihi**, Çev. Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1973, s. 435 ve 508; Strabon, s. 14-82; Sevin, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, s. 193; Konstantinos Kopanias, “**The Mushki/Phrygian Problem From The Near Eastern Point Of View Muşki**”, NOSTOI, (Ed. Nicholas Chr. Stampolidis, Çiğdem Maner, Konstantinos Kopanias), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Mayıs 2015, s. 215. Muşkiler ve Frigler'in farklı kavimler olduğuna dair tartışmaların özeti için Oscar White Muscarella, “**The Iron Age Background to the Formation of the Phrygian State**”, Bulletin of the American Schools of Oriental Research, Sayı: 299/300, 1995, s. 91-92.

¹⁹² Claude Brixhe, “**Phrygian**”, The Ancient Languages of Asia Minor, (Ed. Roger D. Woodard), Cambridge University Press, 2008, s. 72.

¹⁹³ Sevin, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, s. 194; G. Kenneth Sams, “**The Early Phrygian Period At Gordion: Toward A Cultural Identity**”, Notes in the History of Art, Cilt. 7, Sayı: 3-4, 1988, s. 9-11..

oluşan konfederatif bir krallık görünümündedir. Zira Frigler yayıldıkları coğrafyanın doğusunda ve batısında iki farklı kültür izi bırakmışlardır. Araştırmacılar Batı kültürünü Trak kökenli Frig, Doğu kültürünü ise Muşki ya da Tabal olarak kabul etmektedir.¹⁹⁴ Arkeolojik veriler de Anadolu'ya M.Ö. 1200'lerden itibaren gelenlerle hâlihazırda Anadolu'ya yerleşmiş halkların zamanla kaynaşarak yeni güç odakları oluşturduklarını göstermektedir.¹⁹⁵ Fahri Işık, Ekrem Akurgal'ın "Karanlık Çağ" teorisinin artık geçerli olmadığını Frigler'in Anadolululaşma sürecinin Hititler'in yıkılışından öncesine dayanan izlenebilir bir etkileşimle gerçekleştiğini vurgulamaktadır.¹⁹⁶

Sonuç olarak M.Ö VIII. yüzyılın Anadolu'daki en güçlü devletini kuran Frigler, batıda Eskişehir, Afyon Kütahya, Bandırma; doğuda Çorum, Tokat, Kırşehir; güneyde Niğde, Konya, Burdur; kuzeyde Samsun'a kadar geniş bir etki alanına yayılmıştır.¹⁹⁷ Konya'daki Frig izi taşıyan yerleşimler Beyşehir'in 35 km. uzağındaki Çavuş kasabasında bulunan Küçük Hüyük, Alaaddin Tepesi, Seydişehir II. Hüyük, Hüyük ilçesindeki Çavuş Hüyük, Çumra'daki Çiçek Hüyük, Karapınar'daki Alitepesi ve Kıcıkışla'dır. Konya'nın güneyinde yoğunlaşan yerleşimlerden elde edilen bazı buluntular Alishar ve Gordion ile benzerlik gösterirken Konya Ovası ile bağlantı olduğuna işaret etmektedir.¹⁹⁸

Frigler'in siyasi macerasına öncülük eden krallar Antik Yunan kaynaklarında mitolojik öğelerle bezenerek işlenmiştir. Frigler'in ilk efsanevi kralı olan Nannacus/Annacus, Konya/Iconium'da 300 yıl yaşamış ve Büyük Tufan'ı öngörerek halkının kurtulması için dua etmiştir. Bu özelliği ile birçok dua ve deyişle adı

¹⁹⁴ Charles Burney, "Aspects of the Excavations in the Altinova, Elaziğ", *Anatolian Studies*, Sayı: 30, 2000, Ankara, 1980, s. 166-167; Veli Sevin, "The Early Iron Age in the Elaziğ Region and the Problem of the Mushkians", *Anatolian Studies*, Sayı: 41, Ankara, 1991, s. 96-97;

¹⁹⁵ Muscarella, s. 94-97; Mary M. Voigt ve Robert C. Henrickson, "Formation of the Phrygian State: The Early Iron Age at Gordion", *Anatolian Studies*, Sayı: 50, Ankara, 2000, s. 50-51.

¹⁹⁶ Fahri Işık, "Karanlık Dönem'in Aydınlığı ve Frig Sanatının 'Anadoluluğu' Üzerine, *Anatolia*, Sayı: 24, 2003, s. 21-27.

¹⁹⁷ Memiş, s. 187.

¹⁹⁸ Ekrem Akurgal, *Phrygische Kunst*, Lev. 21b-22'den aktaran Hasan Bahar, *Demir Çağı'nda Konya ve Çevresi*, s. 23-28; Bahar, "Beyşehir Çevresinin Erken Tarihi", s. 176-177; G. Kenneth Sams "Phrygian Painted Animals: Anatolian Orientalizing Art", *Anatolian Studies*, Sayı: 24, 1974, s. 180-181; Süleyman Özkan, "Beyşehir Civarında Bulunmuş Olan Eserler", *Belleten*, Cilt: 54, Sayı: 210, 1990, s. 583-590; Şevket Dönmez, Alaaddin Tepesi ve Seydişehir'den elde edilen Alishar IV ile benzerlik gösteren buluntuların ithal olduğu görüşündedir. Dönmez, s. 756-757.

yaşatılmıştır.¹⁹⁹ Frigler'in bilinen ilk kralı ise Gordion'a adını veren Gordios'tur. Gordios'tan sonra bir başka efsanevi karakter olan Kral Midas gelmektedir. Antik Yunan-Bizans kaynakları efsanelerle süslenen ve tarih olarak geniş bir zamana yayılan birden fazla Midas'tan bahsetmektedir. Frigya Kralı Midas ile ilgili sağlıklı bilgi için bu kaynaklarla karşılaştırılabilecek tek kaynak ise Asur Kralı II. Sargon'un yıllıklarıdır. Asur kaynakları kendisini Muşki'li Mita olarak adlandırırken M.Ö. 738'de ortaya çıkıp M.Ö. 696'da öldüğünü kaydetmiştir. Konya'nın Anadolu'nun ilk Demir Çağı Kralı olarak kabul edilen Midas ve Tabal Ülkesi (Nevşehir-Kayseri yöresi) Kralı II. Sargon, M.Ö. 717 ve 712'de savaş halindeyken M.Ö. 709'da Kimmerler'e karşı müttefik olarak zikredilmiştir.²⁰⁰ Kronolojisi tartışmalı olsa Kral Midas döneminde Kuzey Suriye'de Asurlular; Doğru ve Güneydoğu Anadolu'da Uratu ve Kimmerler; Batı'da ise Kıta Yunanistan'ına kadar uzanan temaslar sağlamıştır.²⁰¹

Hasan Bahar'a göre Midas, Konya civarını M.Ö. 717-709 yıllarında II. Sargon ile giriştiği savaşlarda bir güzergâh olarak kullanmıştır. II. Sargon, Midas'ı mağlup ederek vergi vermeye zorlasa da daha sonra iki kral Kimmer tehlikesine karşı müttefik olmuşlardır. II. Sargon, Tabal'da Kimmerler ile giriştiği savaşta ölürken İskit baskısından kaçan Kimmerler M.Ö. 714'te Urartular'ı mağlup Orta Anadolu kentlerine saldırmışlardır. II. Sargon'un torunu Assarhaddon, Kimmer ordusunu Ereğli - Karapınar arasındaki Hupışna'da mağlup edip bu mağlubiyetle Gordion'a yönelen Kimmerler, İskitlerle beraber şehri yakıp yıkmış ve Frig Devleti'nin sonunu hazırlamıştır. Frig Devleti, M.Ö. 690-695 civarında yıkılırken Midas Gordion'un düşmesinin yarattığı üzüntüyle boğa kanı içerek intihar etmiştir.²⁰² Bu süreçle ilgili

¹⁹⁹ Lutz Käppel, "Nannacus", Brill's New Pauly, (Ed. Hubert Cancik, Helmuth Schneider), http://dx.doi.org/10.1163/1574-9347_bnp_e816660, Erişim Tarihi: 18.01.2017.

²⁰⁰ Antik Yunan kaynaklarından bu tarihlerle uyumlu görünen sadece Eusebius ve Julius Africanus kronikleridir. İki kaynakta zikredilen tarihler ile Sargon yıllıklarında verilen tarihler arasında 18-20 yıllık bir fark vardır. Ekrem Akurgal, **Anadolu Uygarlıkları**, Net Turistik Yayınları, İstanbul, 1987, s. 191 ve 43; Susanne Berndt-Ersöz, "The Chronology and Historical Context of Midas", *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, Cilt: 57, Sayı: 1, 2008, Tablo 1, s. 1-2. Midas'tan bahseden Antik kaynaklardan bazılarının Türkçe çevirileri için bkz: Makbule Muharreova Sabziyeva, "Antik Kaynaklarda Midas", *Folklor/Edebiyat*, Cilt: 20, Sayı: 79, 2014, s. 119-136.

²⁰¹ Sevin, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, s. 194.

²⁰² Memiş, s. 189-190; Bahar, Demirçağı'nda Konya ve Çevresi, s. 9-111; Bahar, **Eskiçağ'da Konya**, s. 282-283; Bahar, "Beyşehir Çevresinin Erken Tarihi", s. 176-177; Kimmer istilası için Eusebius MÖ 696/695, S.J. Africanus ise MÖ 675-674 tarihlerini verir. Berndt-Ersöz, Midas'ın ölüm tarihi olarak da M.Ö. 677 tarihini önermektedir. Berndt-Ersöz, "The Chronology and Historical Context of Midas", Tablo 5, s. 29.

kronoloji çoğu araştırmacı tarafından kabul edilse de Gordion'un Kimmer istilasından önce M.Ö. 8. yüzyıl sonlarında büyük bir yangınla büyük oranda yıkıldığına dair bulgular mevcuttur.²⁰³

1.1.5. Lidya ve Pers Çağı (M.Ö. 679 – M.Ö. 330)

Beyşehir bölgesi Frigler sonrası çağları aydınlatacak arkeolojik veri ve yazılı kaynaklar bakımından oldukça verimsizdir. Ancak Karapınar Kıcıkışla elde edilen bazı buluntular ve Antik Yunan kaynaklarındaki ifadeler Konya civarının Frigler'den sonra Lidya (M.Ö. 679 – M.Ö. 546) egemenliğine girdiğini göstermektedir.²⁰⁴ Sard (Salihli) merkezli Lidya Devleti'nin doğu sınırlarının Kızılırmak'a kadar genişlediğine dair en net anlatı Herodotos Tarihi'nde geçmektedir. Herodotos'a göre Lidya Kralı II. Alyattes ile Med İmparatoru Siyaksares 28 Mayıs M.Ö 585'te karşı karşıya gelmiştir. Thales'in önceden bildiği Güneş tutulması gerçekleşince savaştan vazgeçilmiş ve yapılan anlaşma ile Kızılırmak iki ülke arasında sınır kabul edilmiştir.²⁰⁵

Konya bölgesi Lidya hâkimiyetinin ardından Persler tarafından fethedilmiştir. M.Ö 546 yılında Lidyalılar'ı mağlup eden II. Kyros, Anadolu, Yunanistan ve Orta Doğu'nun büyük bir kısmını Ahameniş İmparatorluğu çatısı altına birleştirmiştir. II. Kyros, bu geniş imparatorluğu yönetmek için "satraplık" denilen eyalet sistemini kurmuştur. I. Darius döneminde çeşitli düzenlemeler yapılan bu teşkilatlanmaya göre Anadolu coğrafyası idari olarak 5 ayrı satraplıkla yönetilmiştir.²⁰⁶ Bu dönemde Konya bölgesinin idari olarak Daskyleion Satraplığı'na bağlı olduğu tahmin edilmektedir.²⁰⁷

Konya bölgesinin Pers çağı ile ilgili bazı yazılı bilgiler büyük oranda Ksenophon'un Anabasis ve Hellenica isimli eserleri aracılığıyla günümüze ulaşmıştır. II. Darius'un (M.Ö. 424-404) büyük oğlu II. Artakserkses (M.Ö. 404-362) Ahameniş

²⁰³ R. S. Young, "Gordion Campaign of 1957: Preliminary Report," American Journal of Archaeology, Sayı: 62, 1958, s. 139-150.

²⁰⁴ Bahar, **Eskiçağ'da Konya**, s. 284; Bahar, "**Beyşehir Çevresinin Erken Tarihi**", s. 177.

²⁰⁵ Herodotos, 1.73-74, s. 63-64

²⁰⁶ G. B. Gray ve D. Litt, "The Foundation and Extention of Persian Empire" **The Cambridge Ancient History Volume 4: The Persian Empire and the West**, (Ed. J. D. Bury, S. A. Cook ve F. E. Adcock), Cambridge University Press, London, 1964, s. 5-25.

²⁰⁷ Bahar, **Eskiçağ'da Konya**, s. 282-283; Bahar, "**Beyşehir Çevresinin Erken Tarihi**", s. 177.

İmparatoru iken, küçük kardeşi Genç Kyros Batı Anadolu başkomutanı (karanos) ve Lyda satrabı olarak Anadolu'da önemli bir güçtür.²⁰⁸ Ksenophon, II. Darius'un küçük oğlu Genç Kyros'un Yunan lejyoner ordusu ile tahminen M.Ö. 390 civarında ağabeyi imparator II. Artakserkses'i devirmek üzere çıktığı seferi anlatırken bölgenin coğrafyası ve insanları hakkında da bilgiler vermiştir. Ksenophon, Genç Kyros'un Yunan ve barbar birliklerinden oluşan ordusunu "*toprakları üstündeki Pisidia'lıları kesinlikle kovmak*" bahanesiyle topladığını belirtmiştir. Ksenophon, Kyros'un Lyconia'dan (Konya Ovası) Kappadokia'ya geçişini anlatırken İkonion'u (Konya) "Friglerin son şehri" olarak tanımlamaktadır.²⁰⁹

İlk kez Ksenophon tarafından coğrafi bir bölge olarak işaret edilen Pisidia'nın Pers dönemi tam olarak aydınlatılmamıştır. Antik kaynaklar sınırları bir hayli değişken olan Pisidia'nın dağlık bölgelerinde yaşayan savaşçı halkların siyasi otoritelere isyanlarına dair anlatılarla doludur. Bu anlatılardan yola çıkarak bu dönemde bölgede tam olarak otorite kurulamadığı, kurulsadahi uzun süreli olmadığı anlaşılmaktadır.²¹⁰

Konya bölgesi Pers egemenliğinden sonra Büyük İskender'in fetihleriyle Makedonya İmparatorluğu'nun bir parçası haline gelmiştir. Konya bölgesinde Lidya ve Pers çağını temsil eden maddi kültür kalıntıları oldukça kısıtlıdır. Beyşehir – Konya arasındaki Balkayalar Kalesi'nin bazı bölümleri, Seydişehir'deki Asar Kale kaya basamakları, Kaşaklı'daki İbrim Kalesi'nin doğusunda bulunan Kaya Mevkii'ndeki sunaklar bölgenin Pers çağını, Hellenistik ve Roma dönemine bağlayan kalıntılardır.²¹¹

²⁰⁸“Babası onu vali olarak Lydia'ya, büyük Phrygia'ya ve Kappadokia'ya gönderdiği ve Kastolos ovasında toplanmaları buyurulmuş tüm birliklerin komutanlığına atadığı zaman, tüm mütarekelerde, uzlaşmalarda ve yapabildiği vaatlerde, sözünü tutmanın kendisi için en kutsal şey olduğunu hemen gösterdi.” Ksenophon, **Anabasis (Onbinlerin Dönüşü)**, Çev. Tanju Gökçöl, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1974, IX.7, s. 46. “...büyük oğlu, yeni adıyla Artakserkses kral ilan edildi, Kyros ise Lydia satrapı ve deniz kıyısındaki birliklerin komutanı oldu.” Plutarkhos, “Artakserkses” Eski Yunancadan Çev. A. Sina). A.Ü.DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt: 29, Sayı:48, 2010, II.3, s. 139.

²⁰⁹ Ksenophon, III.19, s. 20.

²¹⁰ Arslan, **Yalvaç-Beyşehir-Suğla Oluğu'nun M.Ö 500-M.S 500 Yılları Arası Tarihi**, s. 33-36.

²¹¹ Bahar, **“Beyşehir Çevresinin Erken Tarihi”**, s. 177.

1.1.6. Hellenistik ve Roma İmparatorluğu Dönemi (M.Ö. 330 – M.S. 330)

Anadolu'nun büyük bir bölümü Makedonya Kralı Büyük İskender'in M.Ö. 334-333 yılları arasındaki fetihleriyle Makedonya İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmiştir. Büyük İskender İran'dan Hindistan'a kadar fetihlerine devam ederken isyancılarıyla ünlü Orta Anadolu yerleşimleri generallerinden Balakros (Ölümü M.Ö. 334), Perdikkas, Eumenes (Ölümü M.Ö. 317) gibi valiler tarafından otorite altına tutulmaya çalışılmıştır. Büyük İskender'in arkasında göreve hazır bir varis bırakmadan M.Ö. 323 yılında ölmesi üzerine fethettiği topraklarda otorite boşluğu doğdu. Büyük İskender'in halefi olduğunu iddia eden generalleri (diadokhi) birbirleriyle savaşa tutuşmuşlar bu savaşların sonunda imzalanan antlaşmalar ile İskender'in tek çatı altında birleştirdiği topraklar 5 ayrı krallığa bölünerek paylaşılmıştır. Böylece Orta Anadolu'dan Hindistan'a kadar olan topraklar I. Seleukos Nikator'un idaresi altına girmiş oldu.²¹²

Seleukos İmparatorluğu'nun bölgedeki hâkimiyeti M.Ö. III. yüzyıldan itibaren Batı ve Orta Anadolu'ya yerleşen Orta Avrupa kökenli Keltler/Galatlar tarafından kesintiye uğratılmıştır. Nüfus baskısı nedeniyle M.Ö. 278-277'de Trakya ve Boğazlar üzerinden Anadolu'ya giriş yapan ve antik kaynakların savaşçı özellikleriyle andığı Keltler/Galatlar yarattıkları terör ile kısa sürede Hellenistik krallıkları Galaktika adı verilen bir çeşit haraca bağlamayı başarmıştı. Batı Anadolu'yu kontrolünde tutan Pergamon Kralı I. Attalos'a karşı M.Ö. 230-241'de iki yenilgi alan Keltler/Galatlar Anadolu'nun içlerine doğru göç etmeye başlamıştır.²¹³ Seleukos Kralı I. Antiochos tarafından ne zaman nerede yapıldığı bilinmeyen Filler Savaşı'nda yenilmelerinin ardından Sakarya ile Kızılırmak arasına yerleşmeleri konusunda Keltler/Galatlar ile uzlaşıldı. Seleukos Kralı I. Antiochos, bir yandan Galaktika ödemeye devam etmiş bir yandan da Galatlar'ı zaman zaman ordusunda kullanmaya devam etmiştir. Ayrıca Galatlar'ın kontrol altında tutulmaları için çeşitli koloniler kurdurtmuştur. Ankara (Gordion) merkezli kabilesel bir krallık kuran Kelt/Galat boylarından Tektosaglar'la

²¹² Arif Müfid Mansel, **Ege ve Yunan Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 1999, s. 435-447 ve s. 458-464; Özsait, **Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidya**, s. 19-25 ve 41.

²¹³ Mansel, s. 470; Mehmet Ali Kaya, "**Keltlerin Anadolu'ya Göçü: Göç Nedenleri, Yolları ve İlk On Yıl**", Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ, Yıl: 10, Sayı: 13, Güz 2012, s. 1-7; Memnon, **Herakleia Pontike Tarihi**, Çev. Murat Arslan, Odin Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 29-35.

Tolistobogoilar'ın bu dönemde Konya civarına kadar yayıldıkları tahmin edilmektedir. Galatlar'a ithafen etkin oldukları bu bölge uzun bir süre Galatia adıyla anıldı.²¹⁴ Yazılı bir kültürü olmayan ve uzun süre yarı-göçebe yağmacı bir halk olan Galatlar zamanla Hellenistik kültür içerisinde asimile olmuşlardır. M.Ö. I. yüzyıldaki Roma fetihlerine kadar varlıklarını koruyan Galatlar kendilerine tanınan sınırlardan çıkmama şartıyla özgür bırakılmışlardır.²¹⁵

Kelt/Galat istilalarının ardından Seleukos hanedanındaki taht kavgaları Anadolu'daki zaten tam kurulamayan siyasi düzeni iyice bozarak Seleukos hâkimiyetini sarsmıştır. Anadolu'da daha önce vassal durumunda bulunan Armenia, Galatia, Pontos, Kappadokia, Bithinia, Pergamon gibi yerel krallıklar M.Ö. 280 civarında birer birer isyan etmeye başlamıştır. Bu krallıklar içerisinde I. Attalos'tan (M.Ö. 241–197) itibaren Kelt/Galat akınlarına karşı aldığı başarılı sonuçları akılcı bir siyasetle birleştirerek Pergamon (Bergama) Krallığı, topraklarını Orta Anadolu'ya doğru genişletmiştir. I. Attalos'un oğullarından Bergama Kralı II. Eumenes (M.Ö. 197-159) Roma İmparatorluğu ile ittifak kurarak M.Ö. 190-189'da önce imparatorluğunu Magnesia Savaşı'yla eski sınırlarına kavuşturma macerasına çıkan Seleukos Kralı III. Antiochos'u, daha sonra konsül Gnaeus Manlius Vulso'nun önderliğindeki Galatlar'ı yenilgiye uğratmayı başarmıştır. M.Ö. 188'de imzalanan Apamenia Barışı ile Lykonian bölgesi de dâhil olmak üzere Toroslar'ın batısı Pergamon Krallığı'nın hâkimiyetine girmiştir. Roma İmparatorluğu bu antlaşmada politikası gereği aslan payını Pergamon'un almasına izin vermiş ve Grek nüfusun hâmisi olarak Anadolu'yu arka bahçesi haline getirmiştir. Pergamon Krallığı'nın bilinen son hükümdarı III. Attalos (M.Ö. 138-133) ardında varis bırakmamış krallığa ait topraklar vasiyeti üzerine kısa bir direnişten sonra Roma İmparatorluğu'na intikal etmiştir.²¹⁶

²¹⁴ Strabon, XII.2.539-540-541, s. 11-15; Memnon, XX.5, s. 37; Gareth Darbyshire, Stephen Mitchell ve Levent Vardar, “**The Galatian Settlement in Asia Minor**”, *Anatolian Studies*, Sayı: 50, 2000, s. 79.

²¹⁵ Mansel, s. 470-471; Mehmet Ali Kaya, “**Ankyra (Ankara) ve Galatlar**”, *Kebikeç*, Sayı: 9, 2000, s. 80-85.

²¹⁶ Mansel, s.483-484; Özsait, **Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidya**, s. 65-68; Kaya, “**Ankyra (Ankara) ve Galatlar**”, s. 84-86; Gürkan Ergin, *Anadolu'da Roma Hakimiyeti Direniş ve Düzen*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013, s. 54-55; C. Habicht, “**The Seleucids and Their Rivals**”, **The Cambridge Ancient History Volume 8: Rome and The Mediterranean to 133 BC**, (Ed. A. E. Astin, F. W. Walbank, M. W. Frederiksen, R. M. Ogilvie), Cambridge University Press, London, 2008, s. 324.

Roma İmparatorluğu bu süreç sonunda elde ettiği Batı Anadolu'dan Orta Anadolu'ya doğru uzanan toprakları M.Ö. 129 yılında idari olarak Provincia Asia/Asya Eyaleti'ne bağlamıştır. Asya Eyaleti'nin doğu sınırlarını oluşturan Phrygia'nın Pontos Krallığı'na, Lykaonia ve Kilikia'nın ise idari olarak Kapadokia Krallığı'na bağlı bulunduğu tahmin edilmektedir.²¹⁷

Bilindiği üzere Büyük İskender ve Anadolu'daki mirasçıları Seleukoslar Antik Yunan medeniyeti ile yerel kültürleri kaynaştırarak fethettikleri devasa coğrafyada kalıcı olmayı amaçlamıştır. Ardında yatan nedenler tam olarak bilinemese de literatüre Hellenizm/Hellenleştirme olarak geçen bu politika gereği Seleukoslar Anadolu'da birçok Grek kolonisi kurmuştur. Seleukoslar; Anadolu'ya gelen daha önceki istilacılardan farklı olarak yeni şehirler kurarak bir yandan demografik yapıyı değiştirirken bir yandan da bölgenin yerli gücü olan sülalelere bir noktaya kadar özerklik tanımıştır. Bölgesel inançlara özgürlük alanı bırakarak kontrol ettikleri bölgeleri ticaret yoluyla refaha kavuşturması Grek kültürünün yayılmasını ve kalıcı hâle gelmesini sağlamıştır.²¹⁸

Konya bölgesinde yerel hanedanlar tarafından kurulduğu bilinen Philomelium (Akşehir), Lysias (Yalvaç'ın güneyi) Seleukoslar döneminde Hellenleştirme işlevini üstlenen şehirlerinin en büyük örnekleridir.²¹⁹ Nitekim Beyşehir de Hellenistik dönemde Misthea/Misthia adıyla yeni kurulan kolonilerden bir tanesi olmalıdır. Misthea'ya dair en eski kayıt Pergamon kralı II. Attalos tarafından M.Ö. 165-159 dolaylarında yazılan bir mektuptur. Mektup Amlada (Seydişehir/Kızılcıca) halkına hitaben yazılmış olmakla birlikte Misthia ve Vasada (Seydişehir/Bostandere) ile birlikte anılmaktadır. Mektuptaki lokasyonların Grekçe "şehir" kelimesinin çoğulu ile tanımlanması kafa karıştırıcı olsa da Misthia'nın bu dönemde ilkel Hellenistik

²¹⁷ A. H. M. Jones, **The Greek City from Alexander to Justinian**, Clarendon Press, Oxford, 1940, s. 59; Bahar, **Eskiçağ'da Konya**, s. 288.

²¹⁸ Katerina Zacharia, **Hellenisms: Culture, Identity, and Ethnicity from Antiquity to Modernity**, Ashgate Publishing Company, Hampshire, 2008, s. 6-7.

²¹⁹ Jean Greenhalgh, **Roman Pisidia: A Study of Development and Change**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Department of Archaeology University of Newcastle, Newcastle upon Tyne, 1987, s. 25.

şehirlerin uydusu durumundaki kabilesel bir yapıyla yönetilen nispeten zengin bir köy ya da kasaba olduğunu söyleyebiliriz.²²⁰

Misthia ile ilgili dolaylı bir kayıt da Roma konsülü Gnaeus Manlius Vulso'nun M.Ö. 189'daki Galat seferi ile ilgilidir. Bu kayıta Oroandalılar'ın elçi gönderdikleri Manlius Vulso'ya kendilerine dokunmaması karşılığında 200 talent gibi oldukça yüksek bir haraç verdiği geçmektedir.²²¹ Ramsay; Pisidia içinde bulunduğu bilinen Oroanda'nın müstakil bir şehir olmadığını, Sultan Dağı'nın güneyinde Misthia ve Pappa kasabalarından oluşan bir alt bölge olduğunu tespit etmiştir.²²² Oroanda'nın tam olarak hangi bölge olduğu ise Misthia ve Pappa'nın lokalizasyonunun kesin olarak yapılmasıyla ortaya çıkmıştır. Misthia'nın Beyşehir olduğu A. S. Hall'un Manastır'da bulunan bir yazıtla kesinleşirken, Pappa'nın Yunuslar'da kurulduğu ise yine yazıtlarla Cronin tarafından kanıtlanmıştır.²²³ Bu verilere dayanarak Oroanda'nın Beyşehir'in 30 km. güneyinden başlayarak Kızılören'e kadar uzanan ve Bağırsak Deresi tarafından beslenen bir bölge olduğu düşünülmektedir.²²⁴ Oroandalı elçilerin Manlius Vulso'ya yüklü haracın yanı sıra güney sınırındaki bir başka tehlikeli komşusu olan Galatlar ile ilgili detaylı bilgi vermesi Misthia'da Seleukoslar'ın ardından Roma hâkimiyetine dolaylı yoldan da olsa boyun eğildiğini göstermektedir.²²⁵

Seleukos hâkimiyetinin sona ermesinin ardından Roma yönetimi bölgede otorite kurabilmek için Pontos Krallığı, Güney ve Orta Anadolu'yu mesken tutan korsanlarla uzun süren mücadelelere girişmiştir. Bu dönem kaynaklarında Oroandeis/Orindia adıyla anılan Oroanda bölgesinin dolayısıyla da Beyşehir'in tam

²²⁰ Heinrich Swoboda, Josef Keil ve Fritz Knoll, **Denkmäler aus Lykaonien, Pamphylien, und Isaurien**, R.M. Rohrer, Viyana, 1935, s. 33-35'ten aktaran Greenhalgh, s. 92-93.

²²¹ Titus Livius (Livy), **The History of Rome**, Book 38, Ed. Evan T. Sage, Harvard University Press, London, William Heinemann, 1936, 18.3, <http://data.perseus.org/citations/urn:cts:latinLit:phi0914.phi00138.perseus-eng1:18>, Erişim Tarihi: 28.01.2017.

²²² Antik kaynaklardan Oroanda'nın Pisidia bölgesinde kasabalardan oluştuğuna dair en net tarifi Yaşlı Plinius vermektedir. Pliny the Elder, **The Natural History**, Ed. John Bostock, H.T. Riley, Taylor and Francis, Red Lion Court, Fleet Street. 1855, 5.24, <http://data.perseus.org/citations/urn:cts:latinLit:phi0978.phi001.perseus-eng1:5.24>, Erişim Tarihi: 28.01.2017. Ramsay, "Notes and Inscriptions from Asia Minor", s. 144-146.

²²³ Hall, "Site of Misthia", 119-120; Cronin, s. 99-100.

²²⁴ Cronin, s. 99-100; Greenhalgh, s. 73-74; Arslan, **Yalvaç-Beyşehir-Suğla**, s. 24

²²⁵ Greenhalgh, s. 27-28.

anlamıyla Roma hâkimiyetine geçişi M.Ö. 78-74 yıllarında Pisidia bölgesine düzenlediği seferle olmuştur. Bu seferle Isaura ve Pisidia’da bir süre sükûnet sağlansa da bölgenin büyük bölümü bir süre önce Pontos Krallığı daha sonra da Galat Kralı Amyntas kontrolünde kalmıştır.²²⁶

Bölgenin çehresini değiştirecek atılımlar ise Roma İmparatoru Augustus devrinde atılmaya başlamıştır. Zira Strabon’dan öğrendiğimiz kadarıyla Pisidia bölgesinin yanı başında Homonadlar adı verilen dağlık bölgelerdeki mağaraları mesken tutmuş yarı göçebe isyancı bir halk bulunmaktadır. Suğla Gölü (Trigotis) çevresindeki dağlık arazilerde yaşayan Homonadlar’ın coğrafyadan da faydalanarak imparatorluğun askeri gücüne karşı büyük zayıflar verdiğini anlaşılmaktadır.²²⁷ Homonadlar’ın Actium Savaşı’ndaki desteğinden sonra Roma vassalı olarak bölgeyi kontrol eden Galat Kralı Amyntas’ı M.Ö 27 yılında öldürmesi bölgenin ehlileştirilmesi için artık daha radikal uygulamalara geçilmesine neden olmuştur. M.Ö. 25 yılında Provincia Galatia/Galatya Eyaleti kurularak Pisidia ve Lykaonia bu idari birime bağlanmıştır.²²⁸ Daha sonra bir dizi koloni şehirler kurularak bölgeye yoğun askerî sevkîyat yapılmıştır. Bu kolonilerden Konya civarında olanları Antiokheia (Yalvaç), Lystra (Hatunsaray) Homonadlar ile yapılacak savaşta önemli rol oynamıştır. M.Ö 6 – M.S 4 yılları arasında yapılmış olduğu tahmin edilen savaşla Homonadlar yenilgiye uğratılmış ve Toroslar bölgesi pasifize edilmiştir.²²⁹

Savaşın ardından Roma yönetimi bölgedeki isyancı halkı asimile edebilmek ve diğer askeri harekâtlarında lojistik kolaylık sağlamak amacıyla Via Sebaste adıyla anılacak olan yol projesini uygulamaya koymuştur. Kral Yolu olarak da bilinen Via

²²⁶ Mitchell, *Anatolia*, s. 72; Strabon, XII.6.2, s. 65-66; M. Tullius Cicero, *The Orations of Marcus Tullius Cicero*, Çev. C. D. Yonge, B. A. London, Henry G. Bohn, York Street, Covent Garden. 1856, <http://data.perseus.org/citations/urn:cts:latinLit:phi0474.phi011.perseus-eng1:2.19>, Erişim Tarihi: 30.01.2017.

²²⁷ Strabon, XII.6.3-4-5, s. 66-67.

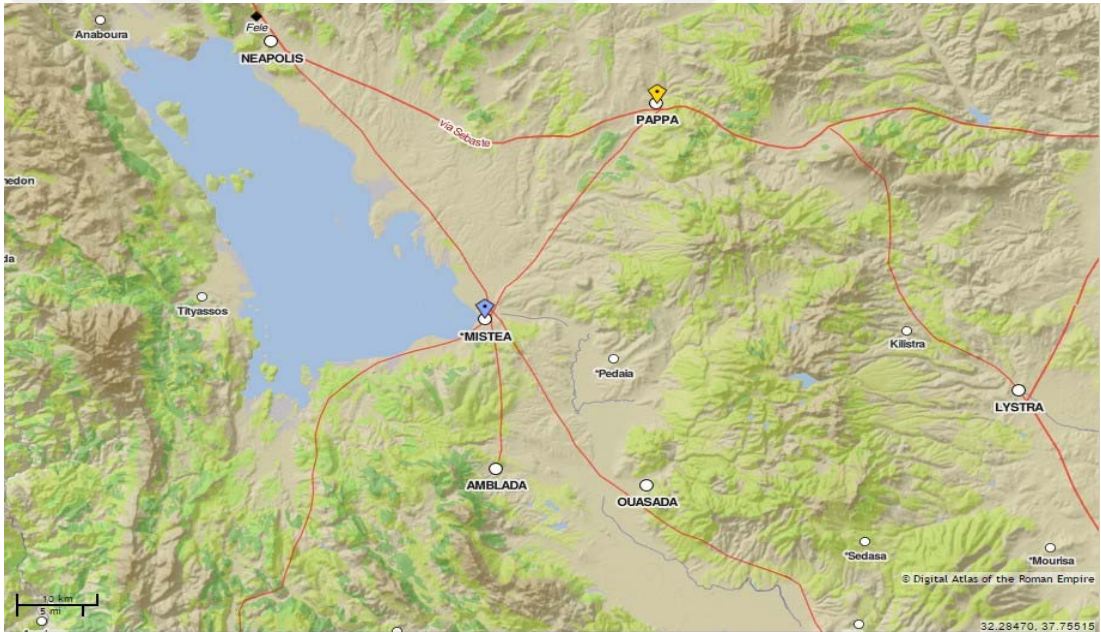
²²⁸ David Magie, *Roman Rule in Asia Minor*, Princeton University Press, New Jersey, 1950, s. 453-454; Strabon, XII.5.1, s. 61-62.

²²⁹ William M. Ramsay ve Margaret Ramsay, “*Roman Garrisons and Soldiers in Asia Minor*” *Journal of Roman Studies*, Sayı: 18, 1928, s. 181-190; Ramsay, “*The Homonadeis and the Homonadensian War*”, s. 256-258; Özsait, *Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidya Tarihi*, s. 31-40, 65-68, 87-90; Mitchell, *Anatolia*, s. 56-73.

Sebaste'nin korunması ve işlevsel olarak kullanılması için birbirine bağladığı şehirlerde garnizonlar (stationarius) kurulmuştur.²³⁰

Via Sebaste yolunun güzergâhı XIX. yüzyılın başından itibaren bölgede keşif gezileri yapan Batılı arkeolog ve klasikbilimciler tarafından keşfedilen yazıt ve miltaşlarıyla büyük oranda aydınlatılmıştır. Bu verilere göre Via Sebaste, Homonad savaşının merkez üssü kabul edilen Antiocheia'dan başlayarak Neapolis (Şarkiikarağaç), Misthea, Pappa, Amblada, Vasada gibi şehirleri birbirine bağlamaktadır.²³¹

Şekil 4: Roma İmparatorluğu Döneminde Beyşehir ve Via Sebaste Yol Ağı

Kaynak: The Digital Atlas of Roman and Medieval Civilizations (DARMC), <http://imperium.ahlfeldt.se/places/21525.html>, Erişim Tarihi: 29.01.2017

²³⁰ Ergin, s. 437; Mitchell, *Anatolia*, s. 109; Magie, s. 463-464.

²³¹ Cronin, s. 109-125; William M. Ramsay, “**Military Operations on the North Front of Mount Taurus**”, *The Journal of Hellenic Studies*, Cilt: 40, Sayı: 1, 1920, s. 103; William M. Ramsay, “**Colonia Caesarea (Pisidian Antioch) in the Augustan Age**”, *The Journal of Roman Studies*, Sayı: 6, 1916, s. 83-89. Beyşehir’de yola ait maddi kalıntılar Cronin ve Ramsay tarafından tespit edilmiştir. Ramsay, Beyşehir’de su seviyesinin düşük olduğu zamanlarda Taş Köprü öncesinde kullanılan köprünün yanında Roma dönemine ait köprü kalıntıları bulunduğunu rapor etmiştir. Cronin’in Yunuslar’da bir köy mezarlığında bulunduğu M.Ö 6 tarihli miltaşında propretor üvanlı vali Cornutus Aquila tarafından Via Sebaste yolunun bu kısmını inşa ettirdiğini tespit etmiştir. Cronin, s. 101, No. 5; Ramsay, “**Studies in the Roman Province Galatia: VI**”, s. 200; Hall, “**Notes and Inscriptions from Eastern Pisidia**”, s. 61.

Beyşehir'i içine alan Oroandeis bölgesi, Augustus (M.Ö. 27 – M.S. 14) döneminde sağlanan sükûnet ve erişim imkânlarıyla hızlı bir büyüme yaşamıştır. Augustus'tan sonra imparator olan Tiberius döneminde Pappa, Oroandeis'in metropolisi olarak şehir statüsüne yükseltilip Pappa Tiberiopolis adını almıştır.²³² Oroanda'nın diğer parçası olan Misthia ise Cladius (Saltanatı M.S. 51-44) döneminde yeniden yapılandırılarak Claudiocaesarea adını almış ve statüsü Pappa ile eşitlenmiştir.²³³

David Magie, bu değişimleri Augustus döneminde başlayan Romalılaştırma politikasının devamı olarak yorumlarken Ramsay'e göre Tiberius'tan itibaren Seleukoslar'ın Hellenleştirme politikasına dönüş yapılmıştır. Zira Cladius'un adını taşıyan Claudiocaesarea Mistea, Claudiconium, Claudiopolis, Claudiolaodiceia gibi yerleşimler Grek 'polis'lerini çağrıştırmaktadır.²³⁴ Romalılaştırma işleminin başarısını sorgulayan Ramsay, bölgede bulunan yazıtların Latince-Grekçe karışık olması nedeniyle yerli popülasyonun hızlı bir şekilde Roma vatandaşlığına geçtiğini böylece Latin nüfusun kademeli olarak Grek nüfus içerisinde eridiğini düşünmektedir.²³⁵ Güncel bulgular da Augustus döneminden itibaren bölgeye çok sayıda Romalı emekli komutanın ya da askerinin yerleştirildiği göstermektedir.²³⁶ Beyşehir Gölü kıyılarında tespit edilmiş Roma dönemine tarihlenen mezar stellerinin bazılarında görülen kılıç kalkan gibi savaş aleti tasvirleri bu görüşü desteklemektedir.²³⁷ S. Mitchell'a göre bu süreç sonraki dönemlerde farklılaşmıştır: Roma vergi sistemi nedeniyle daha önce büyük toprakları satın alamayan zengin İtalyan aileler düzenin sağlanmasının ardından Anadolu'ya yerleşerek bir yandan büyük miktarlarda arazi sahibi olurken bir yandan da emekli lejyonların bölgeyi Romalılaştırma işlevini üstlenmişlerdir.²³⁸ Latincenin

²³² J.R.S. Sterrett, *An Epigraphical Journey in Asia Minor (Papers of the American School of Classical Studies at Athens II)*, Boston: Damrell and Upham, 1888, s. 127, No. 97; Cronin, s. 101, No. 5; Magie, s. 500.

²³³ Magie, s. 500-501; Hall, "Site of Misthia", s. 119.

²³⁴ Magie, s. 468-501.

²³⁵ William M. Ramsay, "Studies in the Roman Province Galatia", *Journal of Roman Studies*, Sayı: 12, 1922, s. 172-173.

²³⁶ William M. Ramsay, "Studies in the Roman Province Galatia: II. Dedications at the Sanctuary of Colonia Caesarea", *Journal of Roman Studies*, Sayı: 8, 1918, s. 105.

²³⁷ Oğuz Koçyiğit, "Beyşehir Gölü Kıyılarında Tespit Edilen Roma Dönemi Mezar Stelleri", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, Sayı: 147, Eylül-Aralık 2014, s. 6-8 ve 89-90.

²³⁸ Başta Antiokeia, Iconium ve Lystra olmak üzere kolonilere yerleştirilenlerin çoğunlukla V Gallica ve Legio VII lejyonlarında görev yapmış faal ya da emekli askerler oldukları yazıtlardan tespit edilmiştir. Ronald Syme, "Some Notes on the Legions under Augustus", *Journal of Roman Studies*,

bölgede uzun süre Grekçe ile kullanılmaya devam etmesi bölgedeki iki etnik unsurlu Grek tipi komünitelerin birarada yaşama kültürünü uzun süre koruduğunu göstermektedir.²³⁹

Beyşehir’de Roma dönemine ait maddi kültür kalıntılarını değerlendiren A. S. Hall, Beyşehir’in Bizans dönemine kadar meskûn olduğu görüşündedir. Yunuslar’da bulunan İmparator Trainanus heykeli aynı zamanda yazılı bir kayıt içermesi bakımından önemlidir. Heykel kaidesindeki yazıt heykelin Pappa halkı tarafından bir konsül önderliğinde büyük ihtimalle imparatorun tahta çıkışının ilk yılında (M.S. 97) dikildiğini göstermektedir. Hall; Ramsay tarafından bulunan Hadrianus dönemine ait yazıt ile Bademli’de Sterrett tarafından bulunan Latin isimleri barındıran Grekçe bir mezar steline dayanarak bu dönemde Beyşehir bölgesinin idari olarak “conventus civium Romanorum” seviyesinde olabileceğini tahmin etmektedir.²⁴⁰ Nitekim Antoninus Pius (M.S. 138 - 161) döneminde Pappa Tiberiopolis’te sikke basıldığı bilinmektedir.²⁴¹ Yunuslar’da tespit edilen yazıtlı arşitrav bloğu da Part Savaşı’nda kazandığı zaferi onurlandırmak için İmparator Severus Alexander (M.S. 222 - 235) onuruna bir anıt dikildiğini göstermektedir. Bu buluntuya dayanarak İmparatorun 231 – 233 yılları arasında ordusuyla buradan geçmiş olabileceği tahmin edilmektedir.²⁴²

Beyşehir’de Roma dönemine ait en çarpıcı yazılı buluntulardan bir tanesi de 1884 yılında Sterrett tarafından kaydedilmiştir.²⁴³ Hisar’da bulunan bir heykel kaidesine ait olan yazıt Pappa Tiberiopolis ve Oroanda’nın refahı için senato ve halk tarafından Yunan mitolojisinde Tike, Roma mitolojisinde ise Fortuna olarak bilinen

Sayı: 23, 1933, s. 18-19; Hall, “**Site of Misthea**”, s. 124; Tespit edilen yazıtların detaylı listesi için bkz: Stephen Mitchell, “**Legio VII and the Garrison of Augustan Galatia**”, *The Classical Quarterly*, Cilt: 26, Sayı: 2, 1976, s. 304-306.

²³⁹ Mitchell, **Anatolia**, s. 154-157; Stephen Mitchell, “**Iconium and Ninica: Two Double Communities in Roman Asia Minor**”, *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, Cilt: 28, Sayı: 4, 1979, s. 432-435.

²⁴⁰ Hall, “**Notes and Inscriptions from Eastern Pisidia**”, s. 69; Sterrett, **The Wolfe expedition to Asia Minor**, s. 186, No: 312.

²⁴¹ Sikke ilk kez W. H. Waddington tarafından tanıtılmıştır. Société Française de Numismatique, **Revue Numismatique**, Paris, 1853, s. 43-44, <http://bibnum.enc.sorbonne.fr/items/show/12042>, Erişim Tarihi: 30.01.2017; Antoninus Pius döneminde Pappa’da basılan bakır sikke örneği için bkz: Yale University Art Gallery Department of Coins and Medals, <http://artgallery.yale.edu/collections/objects/117580>, Erişim Tarihi: 30.01.2017.

²⁴² Hall, “**Notes and Inscriptions from Eastern Pisidia**”, s. 69

²⁴³ Sterrett, **Preliminary Report Of An Archaeological Journey Made in Asia Minor During The Summer Of 1884**, s. 13.

şans tanrıçası heykeli dikildiğini göstermektedir. Ramsay; Sterrett'in yazıtta geçen Pappa Tiberiopolis ifadesini yanlış olarak Antiokheia diye kaydettiğini belirtmiş ve bu kaide ile ilgili detaylı bilgi verilmemesine üzülmüştür. Ramsay kaidenin belki de Eutychides (M.Ö. 335-275) tarafından yapılmış muazzam Tike heykelinin bir taklidine ait olabileceğini tahmin etmektedir.²⁴⁴

Bu yazıtta geçen "meclis" ifadesi Oroandeis'te bir "koinon" örgütlenmesi olabileceği yönünde tartışmalar da neden olmuştur.²⁴⁵ Koinon, kısaca Roma İmparatorluğu'nun doğu eyaletlerinde görülen idari bir teşkilatlanmadır. Temelleri cumhuriyet devrinin sonlarına kadar giden bu sistemde eyaletler, yerel meclisler (boule) etrafında örgütlenmektedir. Böylece merkezle olan bürokratik iletişim daha pratik hale gelmektedir. Batı eyaletlerinde "concilium" adını alan bu sistem M.S. III. yüzyıla kadar etkin şekilde kullanılmıştır.²⁴⁶

Hellenistik ve Roma devrindeki toplumsal dönüşümün en kuvvetli şekilde hissedildiği alanlardan bir tanesi de din ve inanç pratikleri olmuştur. Klasik Yunan çağının Olimposlu 12 Tanrı ekseninde gelişen politeist pagan pratikleri, Pers istilalarıyla "Tanrıların terk ettiği Yunan şehirlerinde" ağır yara almıştı. Ancak daha sonra Yunan dünyası dinlerini, kendilerini barbar dedikleri kavimlerden ayıran en önemli unsur olarak görmüştür. Zaman zaman milliyetçi bir reflekse evrilsen de özellikle işgal dönemlerinde yabancı tanrılara meyleden Hellen paganizmini kadim Doğu inançları ile barıştıran ise Büyük İskender ve halefleri olmuştur. Anadolu'da kurulan kozmopolit şehirlerde bir yandan Hellen paganizmi yaşatılırken bir yandan da Anadolu'nun kadim tanrıları saygı görmüştür.²⁴⁷ İncelediğimiz coğrafya itibarıyla bu etkileşimin en net takip edilebildiği iki alan imparator kültü ve ana tanrıça kültürüdür.

Anadolu kökenli bir inanç pratiği olan ana tanrıça kültü farklı isimlerle çağlar boyunca varlığını korumuştur. Frig çağında Kybele olarak karşımıza çıkan ana tanrıça

²⁴⁴Ramsay, "Notes and Inscriptions from Asia Minor", s. 143-144.

²⁴⁵Greenhalgh, s. 95-96; Ramsay, "Studies in the Roman Province Galatia", s. 180; Oroandeis Koinon'u ile ilgili bibliografya için bkz: Hall, "Notes and Inscriptions from Eastern Pisidia", s. 63, Dipnot: 40.

²⁴⁶Ferit Baz, **Roma İmparator Kültü**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1998, s. 85; Mehmet Ali Kaya, "**Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi**", Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 38, s. 12-30.

²⁴⁷Mansel, s. 512-517.

kültü Konya civarı ve Beyşehir’de Zizimene adıyla yaşatılmıştır.²⁴⁸ Frig inanç sisteminin bir diğer önemli unsuru olan Ay Tanrısı Men, Antiokheia’daki tapınaktan anlaşıldığı kadarıyla erken Hristiyanlık devirlerine kadar önemini korumuştur. Ana Tanrıça Kybele’nin M.Ö 204 yılında resmen Roma’ya götürülerek M.Ö. 191 yılında "Mater deum Magna Idea" adıyla Palatin tepesinde bir tapınağa konmuş olması ana tanrıça kültürünün ne kadar sahiplenildiğinin en büyük göstergesidir.²⁴⁹

Beyşehir’de ana tanrıça inancına ait izler en yoğun şekilde Karahisar Köyü’ndeki antik yerleşimde bulunmuştur. Burada tespit edilen Kybele kabartmalı kaya mihrabı, kabartmasız nişler, basamaklı sunak ve sunu çanaklarının dışında Gâvur Mezarı civarında tespit edilen açık hava tapınağı Kybele kültürüne dair en somut buluntulardır. Buluntuların tarihlendirilmesi zor olsa da Kybele Anıtı’nın Roma döneminde mezar anıtına çevrilmesi bu kültürün Roma döneminde dâhi yaşadığını düşündürmektedir.²⁵⁰

Yunan ve Roma inanç sisteminde görülen imparator/hükümdar kültürü Hellenizm etkisinin hissedildiği bir diğer din pratiğidir. Kısaca yönetim erkinin tanrıdan alan kralın resmen bizatihi tanrı kabul edilmesi olarak açıklayabileceğimiz imparator kültürü, Büyük İskender’in babası Makedonya İmparatoru II. Philippos’tan I. Constantinus’a kadar Anadolu’da yaşamıştır. Bu süreçte bazı imparatorlar yaşarken kendilerini tanrı ilan etmiş bazıları ise öldükten sonra tanrısallaştırılmıştır. Kötü yönetim sergileyenler yaşarken tanrı ilan edilse bile öldükten sonra bu özellikleri fermanlarla resmen inkâr edilmiştir.²⁵¹

Roma döneminde Pisidia bölgesinde kurulan büyük kolonilerde imparator kültürüne ilişkin izler az da olsa görülmektedir. Beyşehir bölgesinde günümüze ulaşan Hellenistik ve Roma dönemi kalıntıları burada imparatorluk kültürüne dair bir uygulama ya da inanın olduğunu söylemek için yetersizdir. Ancak Roma döneminde veteran

²⁴⁸ Asuman Baldıran ve Bilal Söğüt, “Lykaonia Bölgesinde Kybele Kültü: Beyşehir ve Seydişehir İlçeleri”, Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, Sayı: 14, 2002, s. 45.

²⁴⁹ Mansel, s. 516.

²⁵⁰ Baldıran ve Söğüt, s. 46-55.

²⁵¹ Baz, “Roma İmparator Kültü”, s. 1-15.

askerlerin yoğunlukta olmasından dolayı bu kültürün yaşatılmış olması kuvvetle muhtemeldir.²⁵²

Hellenistik ve Roma döneminin bir diğer önemli demografik unsuru da Yahudilerdir. M.Ö. III. yüzyıldan itibaren Anadolu'da bulunan Yahudiler pagan dünyadaki monoteist inancın belki de tek temsilcileriydiler.²⁵³ Kendisi de Tarsuslu Roma vatandaşı²⁵⁴ bir Yahudi olan Pavlus, Hz. İsa'ya imân ederek Hristiyanlığın müstakil bir din haline gelmesi için durmaksızın çalışmıştır. Luka İncili'ndeki Elçilerin İşleri faslında Pavlus ve Barnabas'ın tebliğ için ilk yolculuklarını Anktakya'dan İconium, Lystra ve Derbe'ye yaptıkları anlatılmaktadır.²⁵⁵ Hristiyanlık milattan sonra ilk yüzyıldan itibaren hızla yayılırken pagan Roma İmparatorluğu tarafından birçok kovuşturmaya uğradığı bilinmektedir. Bu süreçte Hristiyanlığın ilk önderleri etrafında aziz ve azize kültleri de oluşmuştur. İconium'da doğan Azize Thecla bölgedeki diğer önemli Hristiyanlık figürlerindedir. Barnabas ve Pavlus'un Beyşehir'e uğradığına dair yazılı bir kayıt olmasa da bölgenin Hristiyanlık tarihi açısından önemli merkezlerden biri haline geldiği Pappa adıyla İznik Konsili'nin piskoposluk listesinde yer almasından da anlaşılmaktadır.²⁵⁶ Diğer şehri Misthia ya da Mistheia adıyla Hristiyanlık dönemlerinde İconium'a bağlı bir piskoposluk olarak kaydedilirken daha sonra başpiskoposluk unvanı almıştır. Ramsay, bir başka piskoposluk merkezi olarak tanımladığı Yunuslar'da Aya Yohana'ya ithaf edilen "büyük ve güzel bir kilise harabesi" bulunduğunu kaydetmekle beraber Yunuslar isminin de Yohana'lar'dan geldiğini söylemektedir.²⁵⁷

²⁵² Ferit Baz, "Merkezi Pisidia'daki Bazı Roma Kolonileri'ndeki İmparator Kültürünün Varlığına İlişkin Değerlendirme", PHASELIS: Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi, Sayı: 1, 2015, s. 262-271.

²⁵³ P. R. Trebilco, *Jewish Communities in Asia Minor*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991, s. 5-6.

²⁵⁴ İmparator Caracalla döneminde 212 yılında Constitutio Antoniniana başlığıyla çıkarılan bir yasal düzenleme ile Roma imparatorluğu sınırları içinde yaşayan herkese vatandaşlık hakkı verilmiştir. David Magie, *Roman Rule in Asia Minor: To the End of the Third Century After Christ*, Cilt: 2, Princeton University Press, New Jersey, 1950, s. 1555-1556.

²⁵⁵ *Kutsal Kitap Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*, Çev. The Bible Society in Turkey, The Translation Trust, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2012, Elçilerin İşleri, 14.2-22, s. 1395-1396.

²⁵⁶ Ramsay, "Pisidia and the Lycaonian Frontier", s. 254-255

²⁵⁷ Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, s. 368.

Roma İmparatorluğu döneminden kalan mimari kalıntılar da genellikle bölgedeki Hıristiyan nüfus iskânının yüzyıllar içerisinde yoğunlaştığına işaret etmektedir.²⁵⁸ Ankaradaki kilise kalıntıları dışında Beyşehir Gölü üzerindeki adalarda bu durumun izlerini taşımaktadır. Hasan Bahar ve ekibi tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında Beyşehir Gölü üzerindeki Adaini, Çeçen, Kirse, Habib ve Hacı Akif Adası'nda Roma devrine kadar tarihlendirilebilen depo, liman ve kilise yapıları bulunmuştur. Bu kalıntılar bu dönemde nüfusun geçinmek için Beyşehir Gölü'nde etkin şekilde balıkçılık yaptığını da ortaya koymaktadır.²⁵⁹

1.1.7. Bizans İmparatorluğu Dönemi (330-1076)

İdari olarak III. yüzyıla kadar çoğunlukla Galatia Eyaleti'ne bağlı bulunduğu düşünülen Oroendeis, yani Misthia ve Pappa, 370 dolaylarında Pisidia Eyaleti ile yeni kurulan Lykaonia Eyaleti arasında paylaştırılmıştır. Yeni taksimata göre Misthia Lykaonia Eyaleti'ne bağlanırken Pappa Pisidia Eyaleti'ne bağlı hale gelmiştir. Ancak Isaura, Pisidia ve Pamphylia eyaletlerinin sınırlarını yeniden belirleyen bu düzenlemede, bu üç eyaletin Beyşehir Gölü'ne sınırı olması dışında emin olunabilecek çok az bilgi bulunmaktadır. Misthia'nın Heraklios döneminde oluşturulan Thema sisteminde ise Anatolia Theması dâhilinde olduğu bilinmektedir.²⁶⁰

Beyşehir'in erken Bizans dönemine dair kilise kayıtları dışında fazla yazılı kaynak bulunmamaktadır. Bizans kronik yazarlarının da şehrin durumunu dair çok az şey zikretmesinden dolayı Beyşehir'in bu dönemiyle alakalı bildiklerimiz çok kısıtlıdır. Beyşehir'in Bizans dönemine ait bu belirsizlikler isimlendirme ve lokalizasyon tahminlerinde de kendini göstermektedir. Bu belirsizliklerin en büyük nedenleri Grekçe ile yerli dillerin birbirine geçmesi ile yüzyıllar süren istila girişimleri nedeniyle şehir merkezlerinin sık sık değişmesidir.²⁶¹

²⁵⁸ Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Beyşehir Tarihi*, s. 238; Arık, *Kubad Abad: Selçuklu Saray ve Çinileri*, s. 48.

²⁵⁹ Bahar, "Konya-Karaman Yüzey Araştırmaları 2006", s. 238; Arslan, *Yalvaç-Beyşehir-Suğla Oluğu'nun M.Ö 500-M.S 500 Yılları Arası Tarihi*, s. 31.

²⁶⁰ Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, s. 367; Bahar, "Eskiçağ'da Konya", s. 290-291.

²⁶¹ Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, s. 375.

Bu handikaplarla birlikte Bizans kaynaklarında eski adı Karalis olan Beyşehir Gölü, Punguse/Poungusa olarak adlandırılmış ancak halk arasında Skleros isminin de kullanıldığı kaydedilmiştir.²⁶² Ramsay bu değişimin göl ismine Grekçe bir anlam kazandırma amaçlı olduğunu düşünmektedir. Ayrıca herhangi bir seyyah tarafından kaydedilmediğini belirterek çekincesini de ortaya koymasına rağmen Sterrett tarafından kendisine nakledildiği üzere bölgede Karallia adlı bir yerleşimin bulunduğunu söylemektedir. Ve bu yerleşimi Beyşehir/Kreli-Kirili'ye lokalize etmektedir.²⁶³ Charles Texier de bu tespite katılmaktadır.²⁶⁴ İbrahim Hakkı Konyalı ise isim benzerliğinden dolayı Karallia'yı bugün bir köy olan Kireli'ne yerleştirmenin hata olduğunu söyleyerek buranın aslında Türkler döneminde Viranşehir adını alan yer olduğunu belirtmektedir.²⁶⁵ Konyalı bu çıkarımı için herhangi bir kaynak ya da dayanak zikretmemiştir ancak F. N. Uzluk'un çevirisine düştüğü dipnottan anladığımız kadarıyla kaynağı Anonim Selçukname'dir.²⁶⁶

Ramsay'ın işaret ettiği şehirlerin sık sık yer değiştirmesi durumu hiç şüphesiz bölgenin geçirdiği siyasi dönüşümlerle bağlantılıdır. Roma İmparatorluğu'nun tesis ettiği yol ağı Akdeniz'e odaklandığı için yeni başkent İstanbul olunca birçok yerleşim ve yolların zamanla kullanılmamaya başlandığı anlaşılmaktadır. Ancak İconium (Konya) ve çevresi İstanbul bağlantısını sağlayan yollar üzerinde olduğu için Beyşehir, Bizans döneminde de yol güzergâhı üzerindeki bir merkez olma özelliğini korumuştur.²⁶⁷

Bölgenin yüzyıllarca süren askerî mücadelelere sahne olması nedeniyle büyük şehirlerin oluşması mümkün olamamıştır. VII.-X. yüzyıllarda Bizans İmparatorluğu'nun önce Sasaniler daha sonra Müslüman-Arap devletleri ile giriştiği

²⁶² Strabon, s. 60; Khoniates, s. 24; Kinnamos, s. 19-20

²⁶³ Ramsay, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, s. 434-435.

²⁶⁴ Texier, Cilt: 3, s. 289.

²⁶⁵ Konyalı, **Beyşehir Tarihi**, s. 21-22.

²⁶⁶ "Acaib bir farsça ile yazılan Anonimden bazan mâna çıkarmak güçleşiyor. Öyle sanıyorum ki Viranşehir tabiri yanlıştır, zira bu meşhur şehir Fırat kenarındadır. Şimdi ki Beyşehir'e vaktiyle Süleymanşehir derlerdi ve Eşrefoğullarının hükümet merkeziydi. Yahutta Beyşehir civarında Viranşehir diye benim bilmediğim bir yer vardır. Fıratla Beyşehir arasındaki mesafe o zamanki taşıtlarla olduğu kadar bugün de hayli hayliye uzaktır. Bu sebeple Viranşehir sözünü ben Süleymanşehir diye kabul ediyorum." Anonim, s. 50.

²⁶⁷ Baykara, **Türkiye Selçukluları Devrinde Konya**, s. 23-24;

hâkimiyet mücadeleleri İconium ve çevresinde büyük tahribatlara neden olmuştur. Bu nedenle halk daha güvenli gördüğü sarp tepe ya da dağlar üzerindeki kaleler etrafında kurulan yerleşimlere çekilmiştir. “Kastron” adıyla bilinen bu yerleşimlerden biri olduğu tahmin edilen Beyşehir’e ait kalenin Fasıllar’daki Kale Dağı’nda bulunduğu ve Müslüman-Arap istilaları esnasında sığınak olarak kullanıldığı düşünülmektedir.²⁶⁸

Nitekim Beyşehir’in 712’de Emeviler döneminde II. Velid komutasındaki İslâm orduları tarafından fethedildiği bilinmektedir.²⁶⁹ 812 yılında Beyşehir’in Abbasi Halifesi Muhammed Emin döneminde alındığı dair Bizans kaynaklarından İtirafçı Theophanes kroniğindeki “Aynı şekilde Araplar Mistheia’yı işgal etti, birçok aile ve sayısız sığır yakalandı.” şeklinde bir cümlelik kayıt bu durumu doğrulamaktadır.²⁷⁰ Beyşehir’in 902-910 tarihleri arasında Abbasi halifelerinden Ahmed Mûtedîd ve Alî Mûktefî dönemlerinde tekrar muhasara altına alındığı ancak Nicephorus Phokas ya da Ioannes Çimiskes’in karşı harekâtları nedeniyle uzun süre elde tutulamadığı tahmin edilmektedir.²⁷¹ Bölgedeki Abbasi hâkimiyeti uzun sürmese de Türkler’in Konya bölgesiyle ilk temaslarını sağlaması bakımından önemlidir zira bu seferleri gerçekleştiren İslâm orduları içerisinde hatırı sayılır miktarda Türk kuvveti bulunduğu bilinmektedir.²⁷²

Müslüman-Arap akınları X. yüzyıldan itibaren etkisini yitirmiş, Bizans İmparatorluğu kaybettiği bazı bölgelere yeniden hâkim olarak güvenliğini sağlamıştır. Bu dönemde nispeten bir toparlanma yaşayan Konya ve çevresi XI. yüzyılın ortalarından itibaren Türk akınlarının yeniden hedefi olmaya başlamıştır.²⁷³

²⁶⁸ Anonim, s. 63; Baykara, **Türkiye Selçukluları Devrinde Konya**, s. 23-24; Ramsay, **Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası**, s. 366-367; Hall, “**Site of Misthia**”, s. 124; Ramsay, **The Cities of St. Paul**, s. 376. Kalenin tarih boyunca üstlendiği rol için ayrıca bknz: Bahar, “**Takkeli Dağ (Kevele Kalesi) ve Konya Bakımından Önemi**”, s. 313-33.

²⁶⁹ J. B. Bury, **Cambridge Medieval History**, Cilt: 2, Ed. H. M. Gwatkin ve J. P. Whitney, The Macmillan Company, Newyork 1913, s. 414.

²⁷⁰ Theophanes, **The Chronicle of Theophanes Confessor: Byzantine and Near Eastern History, A.D. 284-813** Çev. Cyril Mango ve Roger Scott, Oxford University Press, 1997, 711/12, s. 532.

²⁷¹ Georg Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, Çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 2011, s. 264-276; Ramsay, **Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası**, s. 368.

²⁷² Ali Sevim ve Yaşar Yücel, **Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s. 29-30.

²⁷³ Konya bölgesinin Türk akınlarıyla ilk karşılaşması IV. yüzyılda Hunlar, VI. yüzyıldan itibaren ise Bizans’a karşı Sasaniler’in müttefiki olan Sabarlar aracılığıyla olmuştur. İbrahim Kafesoğlu, **Türk Millî Kültürü**, Ötüken Yayınları, Ankara, 2005, s. 158-159; Mehmet Azimli, “**Abbasiler Döneminde**

Nihayetinde Konya ve Beyşehir civarı Sultan Alparslan tarafından görevlendirilen Kutalmışoğulları'ndan Süleyman Şah tarafından fethedilmiş ve Türk hâkimiyetine girmiştir.²⁷⁴

Yeri geldikçe zikredeceğimiz yazılı kaynaklarda ise adaların Bizans, Selçuklu ve Osmanlı'dan günümüze kadar çeşitli amaçlarla kullanıldığı görülmektedir. Kız Kalesi Adası'nda Bizans İmparatoru II. Constans'a (641-668) ait sikkeler ile XI.-XII. yüzyıllara tarihlendirilebilecek fresk örnekleri bulunmuştur.²⁷⁵ Hristiyanlığın erken devirlerinde de kullanıldığı anlaşılan adaların birçoğunda kilise yapıları bulunması bölgenin ilerleyen dönemlerde bir inziva ve dinlenme yeri olarak görüldüğüne işaret etmektedir.

1.1.7. Anadolu Selçukluları Dönemi (1076 - 1302)

Beyşehir'in Selçuklu dönemi, göçebe bir bozkır aşiretinin imparatorluğa uzanan macerasındaki sahnelerden sadece biridir. Ayrıca başkent yanbaşıda olması nedeniyle Selçuklular'ın Anadolu serüvenindeki hemen hemen bütün büyük toplumsal ve siyasi süreçlerin izlerini taşımaktadır. Bu nedenle Rum diyarının Anadolu'ya dönüşmesiyle Misthea'nın Beyşehir'e dönüşümü arasında büyük oranda paralellik bulunmaktadır.

Beyşehir'in Selçuklu hâkimiyetine girişi genellikle 1071 Malazgirt Zaferi sonrası Konya'nın fethi ve başkent oluşuyla yani devletin kuruluşuyla birlikte anılır. Ancak kaynaklar bu olayla ilgili farklı isimler ve tarihler vermekte olup bu konu hakkında fikir birliği bulunmamaktadır.²⁷⁶ Anonim Selçukname'deki bir kayıt tarih ve

Türklerden Oluşturulan Ordu (Hassa Ordusu)" Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 2, 2002, s. 30 vd.; İbrahim Balık, **Anadolu Selçukluları Döneminde Konya'nın Başkent Oluşu İle İlgili Genel Bir Değerlendirme**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 1, 1998, s. 149-150; Sevim ve Yücel, s. 28.

²⁷⁴ Anonim, s. 22; Salim Koca, **Türkiye Selçukluları Tarihi (Malazgirt'ten Miryokefalon'a) (1071-1176)**, Cilt: II, KaraM Yayınları, Çorum, 2003, s. 36.

²⁷⁵ Türker, s. 69.

²⁷⁶ Anonim Selçukname ve El-Hüseyni Konya'nın Süleyman Şah tarafından fethedilerek başkent yapıldığını yazar. Anonim, s. 24; Naşır İbn Ali El-Hüseyni, **Ahbarü'd-Devleti's-Selçukiyye**, Çev.

dönem haricinde daha detaylı değerlendirmeler yapmaya imkân vermektedir. Bu kayıt bir yandan Alp Arslan – Kutalmışoğlu Süleyman Şah ihtilafına işaret ederken diğer yandan doğrudan olmasa da bize Beyşehir'in fethi konusunda fikir verebilecek detaylar içermektedir:

“Sultan Melikşah tahta çıktığı vakitte Müstahzir, Halife bulunuyordu. Şam hakimi Seyf-üd-Devle Sadaka bin Mezyed, Bağdat ile Vasıt arasında Sultan eliyle öldürüldü. Bu 19 Recep 471/1079 günü idi. Sultan Alp Arslan Şam'ı, amcasının oğlu Kutlanmış oğlu Süleymanşah'a vermişti. Şam ve Diyarbakır onun hükmü altında bulunuyordu. Şam Emirleri ittifak ederek bunu öldürmek istediler. (...) Süleymanşah ittifak etmiş olan bu Şam Emirlerini askerlerinin çokluğundan ihtiyat ederek Ruma'a karşı harbe hazırlattı. Saadet yardım etti, devlet yüz gösterdi. Horasan Türkmenleri bunun tarafına yüz tuttular. Evvelâ Antakya'ya geldi. Fakat burasını feth edemediği için Rum'a yöneldi. Evvelâ Konya'yı Martava Gustadan, Gevale kalesini Romanus Makri'de aldı. Az bir zaman zarfında o civardaki birçok muhkem kaleler elde ederek İslam topluluğuna mal etti.”²⁷⁷

Selçukname'de Süleyman Şah'ın İznik'e kadar olan fetihlerini anlatırken zikredilen bu bilgiler kronolojik ve olgusal olarak hatalı olsa da²⁷⁸ Konya'nın batısındaki Takkeli Dağ üzerindeki Gevale Kalesi'nin Bizans'ın Konya tekfuru Verononas Marki'nin mağlup edilerek alınışı ile bölgede geniş bir hâkimiyetin sağlandığını düşündürmektedir. Misthia, Vasada, Karallia gibi birbirine yakın merkezlerin bu fetih ile birlikte Selçuklu hâkimiyetine girmiş olabilir.²⁷⁹ Zira yine aynı kaynak tarafından Eşrefoğulları tarafından alınışı esnasında “Anadolu'nun kilidi” olarak tanımlanan Gevale Kalesi'nin stratejik önemi muhakkaktır.²⁸⁰ X. yüzyıla kadar süren Müslüman-Arap akınlarının da bölgeyi istikrarsızlaştırdığı bilinmektedir.

Necati Lugal, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1943, s. 49. Anadolu Selçuklu Devleti'nin kuruluşu ve Konya'nın başkentliğine dair tartışmaların özeti için bkz: Hacıgökmen, s. 233-248.

²⁷⁷ Anonim, s. 23.

²⁷⁸ Songül Mecit, **Anadolu Selçukluları**, Çev. Özkan Akpınar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017, s. 88-89.

²⁷⁹ Mükrimin Halil Yinanç, **Türkiye Tarihi: Selçuklular Devri I Anadolu'nun Fethi**, Cilt: 1, Bürhaneddin Matbaası, 1944, s. 61; Konyalı, Konya Tarihi, s. 39-41; Konyalı Beyşehir Tarihi, s. 25-26.

²⁸⁰ Anonim, s. 63.

1025'te II. Basileios'un ölümünden Aleksios Komnenos iktidarına kadar geçen süreçte Bizans İmparatorluğu'nun askerî, siyasi ve maddi açıdan hızla zayıflaması Türk fetihlerinin önünü açmıştır.²⁸¹ Bu deneyimlerin yerli halkı daha güvenli gördüğü kastro denilen kaleler etrafında toplanmaya zorladığı da bilinen bir olgudur. Selçuklu devrinde Gevale adını alan Kaballa/Kabala Kalesi işte bu kastro yapılarının tipik bir örneğidir.²⁸²

Beyşehir'in Selçuklu dönemindeki idari durumu konusunda Kubad Abad ve Gorgorum vilayeti gibi iki merkez öne çıkmaktadır. Birbirine çok yakın olmasından dolayı iki ayrı merkez olarak sınırlarını tespit etmek oldukça güçtür.²⁸³ Kubad Abad vilayetine bağlı olduğunu kabul edersek kayıtlı ilk emirleri Sübaşı Yusuf Beğ ve Bedreddin Savtaş'tır. Mevcut bir kitabeden Bedreddin Savtaş'ın H. 633 – M. 1235/1236 yıllarında bir cami yaptırdığı anlaşılmaktadır.²⁸⁴ Bölgenin bir diğer vilayeti olan Gorgorum yani Beyşehir havalisine dair bir başka tarihsiz menşur kaydı ise maalesef naip ya da kethüda ismi zikretmemektedir.²⁸⁵ Daha geç döneme ait bir kayıda göre Gorgorum, IV. Rükneddin Kılıç Arslan (1260- 1265) tarafından uc vilayeti emirlerinden Sahib Fahreddin Ali'nin oğullarına hassa olarak verilmiştir.²⁸⁶

İznik'in I. Haçlı Seferleri sonunda elden çıkması nedeniyle başkent olarak seçilen Konya'nın tarihsel gelişimi bize Beyşehir'in kaynakları kısıtlı Selçuklu devri ile alakalı kıyas yapma imkânı sağlamaktadır. 1176 Miryokefalon Savaşı ile Bizans İmparatorluğu'nun İkonion'u geri alma ümidi sönünce şehir ve çevresi her bakımdan bir restorasyon devrine girmiştir. Bizans'tan Selçuklu'ya Alaedin Tepesi etrafında 3.000 - 4.000 nüfuslu bir kasaba olarak intikal eden Konya, I. Mesud (M. 1116-1155) ve II. Kılıçarslan (M. 1155-1192) zamanlarında yaklaşık 45.000 - 60.000 nüfuslu

²⁸¹ Ali Sevim, **Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi (Başlangıçtan 1086'ya Kadar)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1988, s. 4-6; Ostrogorsky, s. 298.

²⁸² Baykara, **Türkiye Selçukluları Devrinde Konya**, s. 23-24; Ramsay, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, s. 366. Kalenin tarih boyunca üstlendiği rol için ayrıca bknz: Bahar, **"Takkeli Dağ (Kevele Kalesi) ve Konya Bakımından Önemi"**, s. 313-33.

²⁸³ Zeki Oral, **"Kubâd-Âbâd Nasıl Bulundu?"**, Anıt Dergisi, Sayı: 110, Konya, 1949, s. 179.

²⁸⁴ Osman Turan, **Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar Metin Tercüme ve Araştırmalar**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1958, s. 14-15.

²⁸⁵ Turan, s. 62.

²⁸⁶ Aksarayî, s. 56.

bütün kurumlarıyla muntazam ve kozmopolit bir Türk-İslam başkentine dönüşmüştür.²⁸⁷

Beyşehir ve çevresinde Selçuklu dönemi mimari eserlerinden anlaşıldığı kadarıyla payitaht Konya'nın yaşadığı bu dönüşümden yanbaşındaki Beyşehir de nasiplenmiştir. Bu süreçte Beyşehir çevresi doğal güzelliği ile Selçuklu için bir sayfiye yeri olmasının yanı sıra ikinci bir başkent olarak görülmüştür.²⁸⁸ Bu durumun en önemli mimari göstergesi Alaeddin Tepesi'ndeki saray haricinde yapılan Kubadabad Sarayı'dır. Bilindiği üzere I. Alaeddin Keykubad döneminde Ağırnas (Eğrinas) mevkiinde 1226 - 1236 yılları arasında burada Kubadabad Sarayı olarak bilinen yazlık bir saray inşa edilmiştir. Yapımından aynı zaman mimar ve nakkaş olan Emir Sâdeddin Köpek'in sorumlu olduğu bilinmektedir.²⁸⁹ Küçük Saray ya da yazlık saray olarak bilinen Kubadabad Sarayı kalıntıları bugün Beyşehir Gölü'nün güneybatı kıyısındaki Anamas Dağı eteklerindeki ovada bulunan Gölyaka Köyü'ndedir. Kubadabad Sarayı'nın kalıntıları 1949 yılında Konya Müzesi Eski Müdürü Zeki Oral'ın yazılı kaynaklar rehberliğinde çıktığı bir keşif gezisi ile tespit edilmiştir.²⁹⁰

Kubadabad Sarayı; planı bilinen ilk Selçuklu sarayı olmakla beraber karada 5.200, adada 3.000 metrekarelik bir alana yayılan çok fonksiyonlu bir külliye. Büyük Saray ve Küçük Saray olarak iki ana bölümden oluşan külliye tersane, cami, hamam, av parkı, fırın, mutfak, depo ve asker barınakları bulunmaktadır. Saray çevresinin köşk ve kasırlarla donatıldığı bilinmektedir. Beyşehir Gölü üzerindeki Kız

²⁸⁷ Ünsî, Selçuk Şehnamesi'nde Selçuklular zamanında Konya'da 360 zaviye, 70 hanıkah, 7 büyük cami ve şehrin her tarafına yıldızlar gibi dağılmış 300 tane mescit bulunduğunu kaydetmiştir. Ünsî, s. 2; Baykara, **Türkiye Selçukluları Devrinde Konya**, s.138; Hacıgökmen, s. 248.

²⁸⁸ "Sultan (I. Alaeddin Keykubad), soylu atının sırtında Kayseri'den Hz. Süleyman gibi mutlu ve neşeli olarak mahaller ve menziller aşır başkenti (dâr'ülmülk) geçince çok güzel bir yer olan Ağırnas'a vardı. Karşısına öyle bir yer çıktı ki, eğer cennetin bekçisi görse orayı cennetten ayırt edemez, oradaki meyve ağaçlarını alıp aşılama için cennet bahçesine götürürdü." İbn Bibi, s. 358; Kamil Uğurlu, "**Kubadabad Sarayı**" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 26, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1995, s. 299-300.

²⁸⁹ İbn Bibi, s. 359.

²⁹⁰ Zeki Oral, "**Kubâd-Âbâd Nasıl Bulundu?**", Anıt Dergisi, Sayı: 110, Konya, 1949, s. 179. İbrahim Hakkı Konyalı, bu sarayı ilk kez kendisinin keşfettiğini söylemektedir. İbrahim Hakkı Konyalı'nın Beyşehir Tarihi eserinde Kubadabad Sarayı'nı ilk kez keşfini Abideleri ve Kitabeleriyle ile Konya Tarihi ile Alanya kitabında yazdığını belirtmektedir. Konyalı, **Beyşehir Tarihi**, s. 170-171. Alanya kitabı ilk kez 1946 yılında yayınlanmıştır. Keşfi tekraren yazdığını belirttiği Konya Tarihi eseri ise 1964 yılında basılmıştır. İbrahim Hakkı Konyalı, **Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi**, Yeni Kitap Basımevi, Konya, 1964; İbrahim Hakkı Konyalı, **Alanya (Alaiye)**, Ayaydın Basımevi, İstanbul, 1946.

Kalesi Adası'nda bulunan yapı ile Malanda köşkü plan itibariyle Küçük Saray ile benzerlik arz etmektedir. İbrahim Hakkı Konyalı da Hüyük'e bağlı Köşk Köyü'nde ve Hoyran'da (Gölyaka) bir köşke ek olarak yaptırılmış Selçuklu hamamlarının varlığından bahsetmiştir. İbn-i Bibi'nin sarayı tasvir ederken "iç açıcı havuzları" bulunduğunu söyler ve devamına eklediği şiirde "Her yerinde zülâl gibi çay akardı" cümlesini kullanır. Nitekin son yapılan kazılarda çeşitli kaynaklar ve bu kaynaklarla bağlantı sağlayan geniş bir sulama sistemi ortaya çıkarılmıştır. Bunların yanı sıra üslup olarak Türk ve İran mimarisi izleri taşıdığını ayrıca muhteşem çini süslemeleriyle Selçuklu kültürünün günümüze kalan en önemli yapılarından biri olduğunu söylemek mümkündür. Görüldüğü üzere basit bir sayfiye yeri olmaktan ziyade komple bir saray külliyesi olduğu anlaşılan Kubad Abâd, Selçuklu tarihinde özellikle devletin zayıfladığı kriz anlarında birçok olaya tanıklık eden kaçış noktası niteliğinde bir ikametgâh haline gelmiştir. Selçuklu hâkimiyetinin sarsılmasıyla beraber saray önce İlhanlılar daha sonra Karamanoğulları, Hamidoğulları gibi beylikler tarafından da kullanılmıştır.²⁹¹

Özellikle II. Kılıçarslan döneminden itibaren Konya-Beyşehir hattındaki gelişim süreci ribat ve hanlarla donatılmış yeni bir yol ağı vasıtasıyla da kendini belli etmektedir.²⁹² Konya ve Beyşehir'in de durakları arasında yer aldığı bu ağ; Antalya'dan başlayarak Aksaray, Kayseri, Sivas, Erzincan ve Erzurum hattı üzerinden İran ve Türkistan'a ulaşmaktadır. İstanbul'a giden tâli bir hat ise yine Akşehir-Konya üzerinden işlemektedir.²⁹³ Bu ağa dâhil olan Konya-Beyşehir yolu üzerinde tespit edilebilen hanların isimleri şu şekildedir: Emir Kandemir Hanı (1208),²⁹⁴ Kuruçeşme

²⁹¹ İbn Bibi, s. 359; Konyalı, **Beyşehir Tarihi**, s. 349 ve 274, 168-193; Uğurlu, s. 299-300; Katharina Otto-Dorn ve Mehmed Önder, "**Kubad-Âbâd Kazıları 1965 Yılı Ön Raporu**", Türk Arkeoloji Dergisi, Cilt: 14 Sayı: 1-2, Ankara 1965, s. 237-247; Mehmet Suat Bal, "**Türkiye Selçuklu Devleti Tarihinde Bir Dönüm Noktası; II. İzzettin Keykavus Dönemi**", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 38, s. 248; Doğan Kuban, **Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, s.80-81; Rüçhan Arık, "**Kubad-ı Abad Sarayı (Bir Değerlendirme) ve Malanda Köşkü**", I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi- Bildiriler I, 11- 13 Ekim 2000, Selçuk Üniversitesi Selçuk Araştırmaları Merkezi Yayını, Konya, 2001, s. 25-33; Alptekin Yavaş, "**Anadolu Selçuklu Köşklerinin Plan Tipleri Üzerine Tespitler**", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt: 47, Sayı: 1, 2007, s. 210.

²⁹² Baykara, s. 27.

²⁹³ Osman Turan, "**Selçuklu Kervansarayları**", Belleten, Cilt: 10, Sayı: 39, Ankara, 1946, s. 474-475.

²⁹⁴ M. Kemal Özgergin, "**Anadolu'da Selçuklu Kervansarayları**", Tarih Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 20, 1965, s. 155-156.

Han (1208),²⁹⁵ Yunuslar Hanı,²⁹⁶ Altunaba (Argıt) Hanı (1201-2),²⁹⁷ Kızılören Hanı (1206).²⁹⁸ Bu hanlar dışında Konya-Gorgorum arasında Tebrizli Tacir Hacı Bahtiyar bin Abdullah tarafından yaptırılmış bir kervansarayın varlığı bilinmektedir.²⁹⁹

Beyşehir’de Selçuklu dönemi yapıları arasında hakkında bazı bilgiler bulunan diğer bir yapı da Hacı Armağan Camisi’dir. Beyşehir’de kendi adını taşıyan mahallede bulunan ve günümüzde Cuma Camisi olarak bilinen Hacı Armağan Camisi daha geç dönemlerde Meydan Camiî olarak kayıtlara geçtiği bilinmektedir.³⁰⁰ Hacı Armağan Camisi’nin II. Gıyaseddin Keyhüsrev’in oğlu İzzeddin Keykavus’un atabegliğini yapan daha sonra Amasya subaşılığına atanan ve Babaî İsyancıları sırasında burada öldürüldüğü bilinen Üstadüddar Mübarizeddin Armağan Şah tarafından 1239–40 yıllarında yaptırıldığı tahmin edilmektedir.³⁰¹ M. Akif Erdoğan, bu yapının varlığına dayanarak XII. yüzyıl ortalarında harap olan Beyşehir civarının XIII. yüzyılda Üçoklar boyuna mensup Türkmenler tarafından yeniden kurulduğunu tahmin etmektedir.³⁰²

²⁹⁵ I. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde 1207-1208 yıllarında ribat olarak yaptırılmış olup tahribat nedeniyle okunamayan kitabesinde kimin tarafından yaptırıldığı belirlenememiştir. Özgergin, s. 156.

²⁹⁶ Kızılören Hanı’nın 12 km. batısında Yunuslar Köyü yakınlarında olduğu tespit edilmiştir. Özgergin, s. 164; Süslü, s. 37.

²⁹⁷ Konya-Beyşehir-Antalya kervan yolu üzerinde Arkıt mevkiinde bulunmaktadır. Vakfiyesi bulunan hanın II. Kılıç Arslan’ın oğlu Rükneddin Süleyman Şah döneminde (H. 598 / M. 1201-1202) Şemseddin Altunaba tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Şemseddin Altunaba, I. Alaeddin Keykubad döneminde Rükneddin Süleyman Şah dönemine kadar sipehsalar, çarşınır gibi unvanlarla hizmet vermiş bir devlet adamıdır. Yaptırdığı han bilinen en eski Selçuklu kervansaraylarından biridir. Hanın vakfiyesini yayımlayan ve yerini tespit eden Osman Turan’a göre bölgede XVI. yüzyıla kadar eğitim vermeye devam eden bir medrese ve kütüphane de bulunmaktadır. Eflakî’ye göre Mevlana’nın babası Bahaeddin Veled Konya’ya geldiğinde I. Alaeddin Keykubad kendisini sarayda ağırlamak ister ancak Bahaeddin Veled “*İmamlara medrese, şeyhlere hankah, emirlere saray, tüccarlara han, başıboş gezenlere zaviyeler gariplere kervansaraylar uygundur*”, diyerek Altunaba Medresesi’ne gitmiştir. Eflakî bu kayıtların akabinde Konya’da başka medrese olmadığı ve şehrin kalesinin daha yapılmadığını belirtmiştir. İbn Bibi, s. 427-428 ve 443; Ahmed Eflakî, **Ariflerin Menkıbeleri**, Çev. Tahsin Yazıcı, Kabcacı Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 82-83; Osman Turan, “**Şemseddin Altun-Aba Vakfiyesi ve Hayatı**”, Belleten, Cilt: 11, Sayı: 42, Ankara, 1947, s. 198-207; Özgergin, s. 156.

²⁹⁸ Konya-Beyşehir yolu üzerinde Kızılören Köyü civarındadır. II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde Emir Kutluğ tarafından yaptırılmıştır. Özgergin, s. 155-1566; Rahmi Hüseyin, “**Kızılören Hanı Yakınındaki Yapının İşlevi Hakkında Gözlemler**”, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi, Sayı: 4, İzmir, 1992, s. 129-136.

²⁹⁹ Turan, “**Şemseddin Altun-Aba Vakfiyesi ve Hayatı**”, s. 207.

³⁰⁰ Hüseyin Muşmal, “**XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Beyşehir Kenti’nde Bulunan Müesseseler ve Vakıfları**”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı: 19, Konya, 2006, s. 244.

³⁰¹ İbn Bibi, s. 456 ve 480; Erdoğan, “**Beyşehir**”, s. 84.

³⁰² Bu tahminin dayanağı Beyşehir’de Selçuklu devlet adamlarından olan ve 1248’de Babaî İsyanı’ndan sonra öldürülen Mübarizeddin Armağan Şah’ın yaptırdığı bir camii ve adını taşıyan bir mahalle bulunmasıdır. Erdoğan, “**Beyşehir**”, s. 84.

M. Akif Erdoğan'ın dikkat çektiği XII. yüzyıl ortalarına kadar olan süreçte hiç şüphesiz I. Haçlı Seferi'yle Göller Yöresi büyük oranda kaybedilmesine rağmen Uluborlu ile beraber Beyşehir, Türk hâkimiyetinde kalmaya devam etmesi önemlidir.³⁰³ Bu sürecin devamına dair Selçuklu hâkimiyetindeki Beyşehir'de Bizans İmparatorluğu'nun durumu ve insan unsuruna dair ender ve değerli bir kayıt Bizans vakanüvislerinden Niketas Khoniates'in Historia adlı eserinde bulunmaktadır. Niketas Khoniates, Ioannes Komnenos'un 1141-42 yıllarında bölgeye yaptığı akınları anlatırken karşılaşılan manzarayı şöyle aktarmaktadır:

“İmparator Ioannes Phrygia kenarından geçerek Attalos'un harika şehri Antalya'ya ulaştı. Civardaki bölge ve şehirlerde düzen ve asayiş kurmak için burada bir süre kalmak fikrindeydi. Çünkü bazı yöreler Türk boyunduruğuna boyun eğmişlerdi. Bunlar arasında, hemen hemen bir deniz kadar büyük Pusguse (Karalis, bugünkü Beyşehir Gölü) gölü de vardı. Gölün içinde, birçok yerde sudan fışkıran küçük fakat çok müstahkem adaların ahalisi Hristiyan olmakla beraber, o sıralarda kayıkları aracılığı ile Konya Türkleriyle çok canlı ilişkiler sürdürmekteydiler. Böylece bunlarla Türkler arasında sadece kuvvetli bir dostluk kurulmakla kalmamış, bunlarla âdet ve gelenekleriyle hemen hemen Türkleşmişlerdi. Bu sebepten de sınır komşularının tarafını tutuyorlar ve Bizanslıları kendilerine düşman görüyorlardı. Uzun bir alışkanlık işte milliyet ve dinden daha güçlü oluyor. Bunlar akıllarını yitirmişçesine davrandılar: İmparatora küfürler savurdular ve adalarını su engeline güvenip onun emirlerine açıkça karşı koydular.”³⁰⁴

XII. yüzyıla ait bu kayıt bize Bizans - Selçuklu ilişkilerinde Anadolu'daki kaynaşmanın halk özelinde boyutlarını göstermesi bakımında oldukça önemlidir. Bu manzara devlet olarak da halk olarak da iki kültürün yüzyıllar öncesine dayanan tanışıklığının eseridir. Beyşehir tarihinin önemli bir sürecine işaret eden bu anekdot bize Anadolu'nun Türkleşme ve İslamlaşma sürecinin sadece askeri bir fetihler bütünü olarak göremeyeceğimizi tekrar hatırlatmaktadır. Özellikle Bizans İmparatorluğu'nda

³⁰³ İlhan Erdem, “XIII. Asrın İkinci Yarısı ile XIV. Asrın İlk Yarısı Arasında Göller Bölgesinin Siyasî, İktisadî ve Kültürel Vaziyetine Genel Bir Bakış”, A.Ü. DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt:17, Sayı: 28, Ankara, s. 52.

³⁰⁴ Khoniates, s. 24.

Türk fetihleriyle başlayan yurtseverlik ideolojisinin Latin işgalleri ile gadre uğraması, Balkanlar'daki karışıklıklar gibi birçok siyasi sebebi olmakla beraber bu kaynaşmanın büyük oranda ticaret ve iki farklı kültürün birbirlerine karşılıklı fayda temelinde yaşam hakkı tanınmasına dayandığını söylenebilir. Çift yönlü işleyen bu sürecin Selçuklu tarafına baktığımızda paralı askerlik, ticaret gibi amaçlarla daha önce de Anadolu'da çok kez bulunan Türkmenlerin kendi siyasi teşekküllerini tamamlayıp ikta, ganimet gibi yollarla zenginleşmesinin ardından istimalet politikasının işletildiği görülmektedir. Göçebe ve yarı göçebe topluluklar dahi Hristiyan ahali ile girdikleri yoğun ticaret ve üretim ilişkileri sayesinde sabit işçi ve iş sahibi statülerine geçiş yapabiliyordu. Gazi ve derviş sıfatlı zenginler ile ilk şehirli Türkler diyebileceğimiz Selçuklu kumandanları vakıf ve imar faaliyetleriyle Müslümanların olduğu kadar gayrimüslimlerin de güven ve itibarını kazanmıştı. Gayrimüslimlere yönelik adilane yönetim ve hoşgörü gayrimüslimlerin kendilerini topraksız bırakarak, ağır vergilerle ezen Bizans idaresine karşı Türkleri tercih etmelerini sağlamıştı. Sadece halk özelinde değil iki devlet arasındaki ittifaklar, ihtida ve iltica olayları artık bilinen gerçeklerdir. Nevra Necipoğlu'nun dikkat çektiği bu “modus vivendi” (kendiliğinden ortaya çıkan uzlaşma) hâli X.-XI. yüzyıldan itibaren iki kültür arasındaki savaşların oyunbozan Moğollar gelene kadar yerini yavaş yavaş uzlaşma, daha sonra da iyi komşuluk esasına dayalı simbiyotik ilişkilere dönüştüğüne işaret etmektedir.³⁰⁵

XIII. yüzyıl Anadolu'sunu siyasi ve demografik olarak biçimlendiren en önemli olgulara bakıldığında Selçuklu-Bizans İmparatorluğu ilişkisinin değişen mahiyeti olduğu kadar Moğol istila hareketlerine de değinmek gerekmektedir. Tarihin gördüğü en saldırgan fetih hareketlerinden birine girişen Moğol İmparatorluğu Anadolu Selçuklu Devleti'ni önce vassal haline getirip daha sonra parçalanışına neden olacaktır. Bu nedenle Moğol istila hareketinin Anadolu'da yarattığı siyasi ortamın kökenleri ile Türk-İslam devlet geleneğini Selçuklu özelinde anlatmadan ya da XIII. yüzyıldaki Anadolu'nun toplumsal dinamiklerine değinmeden herhangi bir uç beyliğinin siyasi, toplumsal ve kültürel tarihsel sürecini izaha girişmek şüphesiz ki eksik kalacaktır. Moğol tehlikesine karşı direnç göstermiş Cahen'in deyişi ile “son

³⁰⁵ Nevra Necipoğlu, “Türklerin ve Bizanslıların Ortaçağda Anadolu'da Birliktelikleri (11. ve 12. Yüzyıllar)”, Cogito, Sayı: 29, 2001, s. 74; Mustafa Daş, **Bizans'ın Düşüşü**, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2006, s. 171-186.

bağımsız hükümdar” I. Alaeddin Keykubad (M. 1220 -1237) dönemi bu anlamda güzel bir başlangıç noktası olacaktır.³⁰⁶

I. Alaeddin Keykubad devlet ricalinden bazı emirlerin desteği ile zindandan çıkartılıp tahta geçirilmesinin hemen ardından Moğol tehlikesinin kapıya dayanmasını beklemeden çeşitli askeri ve siyasi önemlerini almaya başlamıştır. Konya, Kayseri, Sivas gibi noktalara sınır kaleleri inşa ettirme, Moğol ordularını Bağdat'ta tutabilmek için Abbasi Halifesi Bahaeddin Kutluğca'ya asker gönderme, Eyyubîlerle evlilik suretiyle dostluk kurma, Celaleddin Harzemşah ile din bağlarını kullanarak ittifak kurma gibi yerinde askeri, siyasi önlemleri sayesinde bir süre ötelenebilebilecekti.³⁰⁷

İlk fetihlerini Alaiye ve Kilikya'da gerçekleştirmiş Mengücek Beyliği'ni ilhak etmiştir. Ayrıca saltanatı süresince otoritesine zarar verecek tehlikeli emirleri de her zaman kontrol altında tutmayı bilmiş; bu durum, emirleri dış fetihlere yönlendirmiştir.³⁰⁸

Cengiz Han'ın 1218 yılında giriştiği Batı seferi ile Harezmsahlar'ı yıpratarak ve onları Anadolu'ya doğru harekete zorlamıştır. Alaeddin Keykubad, başlangıçta aynı din ve ırka mensup olduklarına dayanarak Celaleddin Harzemşah ile Moğollara karşı bir ittifak arayışına girdiyse de beklediği karşılığı bulamadı. Alaeddin Keykubad'ın amcazadesi olarak Erzurum melikliği görevini yürüten Cihanşah ile ittifak kuran Celaleddin Harzemşah'ın Ahlat'ı kuşatması üzerine Alaeddin Keykubad, Eyyubiler'den aldığı destekle 1230 Yassı Çemen Savaşı'nda Harzemşahlar'ı iyice zayıflatan bir zafer kazandı. Celaleddin Harezmsah aldığı yenilginin ardından Ahlat bölgesini boşaltarak Azerbaycan içlerine doğru çekilmek zorunda kaldı³⁰⁹ Bu zafer

³⁰⁶ Claude Cahen, **Osmanlılardan Önce Anadolu**, Çev. Erol Üyepazarcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2008, s. 74-75.

³⁰⁷ İbn Bibi, s. 275-277, 278-286, 310-317, 369-383; Salim Koca, **Selçuklu Devri Türk Tarihinin Temel Meseleleri**, Barikan Yayınevi, Ankara, 2011, s. 356; Ali Sevim ve Erdoğan Merçil, **Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s. 459; Osman Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti**, Türk Neşriyat Yurdu, 2. Baskı, İstanbul 1969, s. 227-228.

³⁰⁸ İbn Bibi, s. 272-274 ve 286-294; Sevim ve Merçil, s. 460-463; Cahen, **Osmanlılardan Önce Anadolu**, s. 75-79.

³⁰⁹ İbn Bibi, s. 388-397; Gregory Ebu'l Farac, **Ebu'l Farac Tarihi**, Cilt: II, Çev. Ömer Rıza Doğrul, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1987, s. 529; Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk-**

Selçuklular adına aynı zamanda Moğol ordusu ile Anadolu arasındaki tampon bölgenin de zayıflaması anlamına geliyordu. Cengiz'in izinden Anadolu'ya yürümeye kararlı olan oğlu Ögeday, komutanlarından Curmagu Noyan'ı Batı seferine devam ettirmekle görevlendirdi.³¹⁰ Kısa süre sonra Harezmşahları tamamen ortadan kaldıran Moğol kuvvetleri Batı Türkistan'ın tamamı ile Horasan, İran ve Azerbaycan'ı ele geçirdi.³¹¹ Böylece Moğolları Anadolu'ya girmeden önce durdurup yavaşlatacak herhangi bir güç kalmamış oldu. I. Alaeddin Keykubad'ın Ön Asya'nın hatırı sayılır bir kısmını hâkimiyetleri altına alan Moğollar ile Anadolu Selçukluları arasında bir tampon bölge oluşturma politikası Eyyübiler ile olan ilişkileri biçimlendirmeye yöneltti. Keykubad'ın Eyyübiler'le ittifak arayışı vizyonsuz melikler nedeniyle sonuçsuz kalacak nihayetinde Moğolar'ın Anadolu'ya doğru ilerleyişlerinde Eyyübiler'den Urfa, Harran, Ahlat gibi önemli merkezleri alacaktır. Eyyübiler'e Amid'de son darbeyi vurmaya hazırlanırken Moğol İmparator'u Ögeday'ın girişimi bu hazırlığı sekteye uğrattı.³¹²

I. Alaeddin Keykubad'ın saygın kişiliği ve akıllı siyaseti Moğol İmparatorluğu'nun Anadolu'ya askeri bir sefer düzenlemesini bir süre geciktirse de tamamen durdurmaya yetmedi. Doğu Anadolu'ya giriş yapan Moğol ordusu karşılarında Eyyubiler ve Artukluları bulduysa da bu onları fazla etkilemedi. İlerleyişleri Sivas ve Malatya yakınlarına kadar devam edince Sultan Keykubad, Kemaleddin Kamyar komutasındaki bir orduyu Sivas'a gönderdi. Kamyar'ın birlikleri Erzurum'da bulunan Mübarizeddin Çavlı'nın birlikleriyle birleşerek Gürcistan sınırına doğru ilerledi zira Moğol ordusunu Gürcülerin bu bölgeye yönlendirdiği düşünülüyordu. Barış yapmak zorunda kalan Kraliçe Rosudan Anadolu Selçuklularının hâkimiyetini kabul etti ve vassal konumuna geldi.³¹³ Moğolların

İslam Medeniyeti, s. 228; Faruk Sümer, "**Keykubad I**", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 25, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1995, s. 358.

³¹⁰ İbn Bibi, s. 165-185; Cahen, **Osmanlılardan Önce Anadolu**, s. 82-88; Faruk Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri – Boy Teşkilatı - Destanları, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları**, 5. Baskı, İstanbul, 1999, s. 177.

³¹¹ İbn Bibi, s. 421-423; Anadolu, İran, Irak, Suriye, Filistin, Arabistan ve Mısır'ı içine alan bölge. Abdullah Kaya, "**İlhanlıların Anadolu Türkmen Beylerine Karşı Politikası**", Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 6, Sayı 2, s. 296.

³¹² Koca, **Selçuklu Devri Türk Tarihi**, s. 353-356; Cahen, **Osmanlılardan Önce Anadolu**, s. 86-89.

³¹³ Turan, **Resmi Vesikalar**, s. 79.

hoyrat saldırılarına karşı önlemler almak ve iktidar boşluğunun doğduğu Doğu Anadolu'ya hâkim olmak için Moğollar ile barış yapma girişimlerinde bulundu.³¹⁴

Moğol İmparatorluğu'nun Batı kolu olarak bilinen İlhanlılar'ın Keykubad'a ihtiyatlı ve itibarlı yaklaşımları dönemin kaynaklarına da yansımıştır.³¹⁵ I. Alaeddin Keykubad'ı çağdaşları arasında başka hiçbir sultana uygun görmedikleri “*Uluğ Keykubad*” diye anmışlardır.³¹⁶ Moğol İmparator'u Ögeday'in I. Alaeddin Keykubad'a gönderdiği mektup bunun en sarıh kanıtı kabul edilmektedir. İbn Bibi'nin aktardığına göre Ögeday, I. Alaeddin Keykubad'ı son derece saygılı bir şekilde Moğol tahakkümünü kabule davet etmiştir:

*“...böyle vasıflarla vasıflanmış ve yetenekle süslenmiş bir padişahu sevgimizden ve dostluğumuzdan mahrum bırakmak yazık olur. Onu uyaralım da padişahlığımızı il (barış halinde) olsun. Ülkesi ve halkı mamur ve müreffeh kalsın! Yönetimimiz sırasında göndereceğimiz Süyürganı (ihsan) ve hediyelerle onu sevindirelim”*³¹⁷

Dirayetli ve akıllı siyaset hamleleriyle bilinen I. Alaeddin Keykubad Moğol vassalı olmayı kabul edip karşılıklı hediyeleşme, vergi ödeme gibi yollarla İlhanlılarla bir süre daha iyi geçinme yoluna gitti. Yassı Çemen'de aldıkları mağlubiyetten sonra Anadolu'nun muhtelif yerlerine dağılarak yağma hareketlerine girişe Harezm emirlerini dirlikler vermek suretiyle Selçuklu saflarına katılmaya ikna etti. Böylece Anadolu birliği tahayyülüne tehdit oluşturan diğer unsurlara karşı önlem ve hamleler için hareket alanı açmış oldu. Bu amaçla Eyyübî ve Artuklu ordularıyla karşı karşıya geldiği Harput'ta büyük bir zafer daha kazandı. Artukoğulları'nın sonu olan bu savaştan sonra ikinci Güneydoğu Anadolu harekâtını Eyyübî Sultanı Melik Kâmil kontrolündeki Urfa, Harran ve Amid bölgesine gerçekleştirdiyse de bu girişimden kesin bir galibiyet çıkmadı.³¹⁸

³¹⁴Anonim s. 30; Sevim ve Merçil, s. 464-465; İbrahim Kafesoğlu, **Selçuklu Tarihi**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1972, s. 101-102; Osman Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti**, Türk Neşriyat Yurdu, 2. Baskı, İstanbul 1969, s. 228-229.

³¹⁵Anonim, s. 31.

³¹⁶Turan, **Selçuklular Tarihi**, s. 228.

³¹⁷İbn Bibi, s. 449-451.

³¹⁸Sevim ve Merçil, s. 465-467; Kafesoğlu, s. 103; Sümer, “**Keykubad I**” s. 359.

Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubad'ın Urfa, Harran ve Rakka bölgelerini ele geçirmesinin ardından Melik Kâmil ve Anadolu'daki melikleri buraları geri almak amacıyla tekrar yağma hareketlerine girişti. Bunun üzerine Alaeddin Keykubad, ordusunu ve Kayseri yakınlarındaki Meşhed Ovası'nda toplayarak yabancı elçileri de resmi bir şölen vesilesiyle davet etti. Meşhed Ovası'nda bu resmigeçit devletin geleceğini belirleyecek çok önemli görüşmeler ve kararların alınması bakımından oldukça önemlidir. Ramazan Bayramı'na denk gelen bu şölende Eyyubi melikesi Gazniye Hatun'dan doğan ortanca oğlu İzzeddin Kılıç Arslan'ı 9 yaşındayken veliaht ilan ederek hil'at giydirdi ve maiyetindeki tüm Selçuklu emirlerine bu kararına saygı duymaları için yemin ettirdi. Liyakatsizliği ile bilinen ve Hıristiyan kökenli bir eşten doğan en büyük oğlu 14 yaşındaki II. Gıyaseddin Keyhüsrev'i ise Erzincan Melikliği'ne aday gösterdi. En küçük oğlu Rükneddin'i ise henüz hâkimiyeti altında bulunmayan Kuzey Suriye Melikliği'ne aday göstererek ülkesinin kendisinden sonraki kaderini tayin ettiğini sandı.³¹⁹

Moğol İmparatoru Ögeday'ın elçisi Şemseddin Ömer Kazvinî aracılığıyla iletilen yarlık (ferman) yine bu esnada okundu. Ögeday Kaan fermanda Selçuklu diyarının Moğollar için bir “il” haline gelmesini istiyordu. Sultan Keykubad bu “il olma” durumunun her yıl tuzgu (hediyeler) göndermek anlamına geldiğini elçi aracılığıyla netleştiren tekliyi kabul etti.³²⁰ Vassallık anlamına gelen bu kabul, saltanatının ilk zamanlarından bu yana yürüttüğü “barış ve ittifaklara dayanarak ülkenin güvenliğinden ödün vermeme” prensibine dayalı dış politikası için en büyük adımlardan birini atmış oldu. Moğol tehlikesi bu antlaşma ile biraz daha ötelenmiş oluyordu. Ayrıca bu şölende yapılan bir diğer önemli antlaşma ise Doğu ve Güneydoğu'daki bazı meliklerin Eyyubî Sultanı Melik Kâmil'e karşı Sultan I. Alaeddin Keykubad'ın himayesine girmeyi kabul etmesiyle sağlandı. Şam ve Halep meliklerinin Eyyubi tehlikesine karşı akrabalık aracılığıyla ittifak isteğini I. Alaeddin Keykubad memnuniyetle kabul etti. Sultan, Ramazan Bayramı'nın üçüncü günü 30 Mayıs 1237'de yabancı elçileri onuruna bir ziyafet verdirdi. Bu ziyafette yediği bir av

³¹⁹ İbn Bibi, s. 454 vd.; Ebu'l Farac, Cilt: II, s. 536 vd.; Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, s. 410; Sevim ve Merçil, s. 466; Cahen, **Osmanlılar'dan Önce Anadolu**, s. 88.

³²⁰ İbn Bibi, s. 437-439.

etinden (kimi kaynaklara göre kuş etinden) zehirlenerek 1 Haziran 1237 tarihinde daha 45 yaşındayken hayata gözlerini yumdu.³²¹

Başta Anonim Selçuknâme olmak üzere bazı kaynaklar I. Alaeddin Keykubad'ın Hristiyan eşinden olma büyük oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından zehirlendiğini söylemektedir. Ancak; Gordlevski'nin tanımıyla "zamanın oğlu" olarak bilinen ve Selçuklu sarayının resmi tarihçisi sayabileceğimiz İbn Bibi zehirlenme konusunda hiçbir detay vermemiştir.³²² Sultan'ın zehirlenmesinin ardından II. Gıyaseddin Keyhüsrev ve onu destekleyen ikbal peşindeki bazı devlet adamlarının olduğu sarayla maddi ve manevi bağı olmayan diğer dönem tarihçileri tarafından sık sık belirtilmiştir. Salim Koca'nın belirttiği üzere Türk devlet geleneğine aykırı olarak Sultan'ın ölümünün hemen yayılması ve Şemseddin Altunapa, Tâceddîn Pervâne, Üstâdüdâr Lala Cemâleddîn Ferruh, Sadeddîn Köpek ve Gürcüoğlu Zahîreddîn gibi muhalif sayılabilecek devlet erkânının alelacele Keykubad Sarayı'na gelmesi zehirlenme işinin II. Gıyaseddin Keyhüsrev ve destekçileri tarafından tertiplendiği savını güçlendirmektedir. Nitekim yukarıda ismi zikredilen kişilerin girişimleri ile sultanın vasiyetine aykırı olarak II. Gıyaseddin Keyhüsrev tahta geçirilmiş, küçük kardeş İzzeddin Kılıç Arslan arkasındaki tüm desteği yitirdiği için hiçbir şey yapamamıştır. Türk tarihindeki en elim olaylardan biri olarak kabul edilen bu taht değişikliği ve sonrasında gelişen iktidar mücaleleri ile Köseadağ'da Moğollar karşısında alınan ağır yenilgi Anadolu Selçukluları için sonun başlangıcı olmuştur.³²³

Anadolu Selçuklu Devleti'ni yaklaşık bir asır sürecek parçalanma evresine götüren bu olaylar dizisi içerisinde Beyşehir de istikrarsıztan nasibini alacaktır. Kısacık ömrüne rağmen Beyşehir tarihine damga vurmuş olan Eşrefoğulları'nın da tarih sahnesine çıkmasına vesile olan bu süreç çok yönlü olarak ele alınmak durumundadır. Bu nedenle İlhanlı İmparatorluğu, Anadolu Selçuklu Devleti ve beylikler dünyası gibi üç ana aktörün bulunduğu bu dönemin karmaşık hikâyesini Eşrefoğulları faslında detaylarıyla değerlendirmeye çalışacağım. Eşrefoğulları Beyliği'nin ortaya çıktığı

³²¹ Anonim s. 31; İbn Bibi, s. 445-446.

³²² Vladimir Aleksandroviç Gordlevskiy, **Küçük Asya'da Selçuklular**, Çev. Abdülkadir İnan, Yay. Haz. Timurlan Omorov, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2005, s. 3.

³²³ Salim Koca, "Türkiye Selçuklu Tarihine Damga Vuran Menfur Bir Cinayet: Alâeddin Keykubad'ın Zehirlenmesi", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı: 27, 2010, s. 347-369.

tarihsel coğrafya, kökenleri ve daha önce yapılmış çalışmaların mahiyetine değinmenin Beyşehir'in yeniden doğuşu diyebileceğimiz bu dönemi anlamada faydalı olacağı kanısındayım.

İKİNCİ BÖLÜM EŞREFOĞULLARI BEYLİĞİ

2.1. EŞREFOĞLU BEYLİĞİ'NİN KURULDUĞU VE YAYILDIĞI COĞRAFİ ALAN

Eşrefoğlu Beyliği'nin ilk idare merkezi tarihi kaynaklarda karşımıza Gorgorum ya da Gurgurum adıyla çıkmaktadır.³²⁴ Türkçe olmadığı aşikâr olan Gorgorum adı, Beyşehir'in güneyinde bir yerleşim yeri olarak Gulgurum ya da Ararım gibi Türkçeleşmiş halleriyle 1940'lı yılların sonuna kadar muhafaza edilmiştir. Bugün Beyşehir – Seydişehir karayolu üzerindeki Gökçimen Kasabası'nın eski adı olarak toponimi literatüründeki yerini almıştır.

Beyşehir-Suğla Oluğu Roma İmparatorluğu tarihinde önemli olaylara sahne olduğu için Gorgorum'un tam olarak nerede olduğu ve bu ismin kökeni 19. yüzyılın sonlarından itibaren tarihçi ve coğrafyacılar arasında tartışma konusu olmuştur. Tartışma Amerikalı klasikbilimci ve arkeolog John Robert Sitlington Sterrett, 1885 yılında Seydişehir bölgesinde yaptığı keşif gezileri esnasında Suğla Gölü'nün kuzeydoğusundaki Ortakaraviran (Ortakaraören) Köyü'nde bulduğu bir yazıt ile

³²⁴ Anonim, s. 47-48-61; Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, **Müsâmeretü'l-Ahbâr**, Çev. M. Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000, s. 49-56-163-219-252.

başlar. Sterret, köy camisinde yapı malzemesi olarak kullanılan bir yazıtta o zamana kadar bilinmeyen Gorgoromeis adlı bir topluluğa işaret eden bir ifade görür. Latince yazıtta Sedase'li C. Iulius Rufus isimli muhtemelen bir stationarius ya da eirenarkhos olan kişi hizmetlerinden ötürü onurlandırılmaktadır. Köylüler mezarlık ve camiinin yapımında kullanılan taşların bugün Konya'nın Ahırlı ilçesine bağlı Akkise (Kilisekalesi) köyünden getirildiğini söyleyince Sterret, Akkise'nin Gorgoromeis kavminin yaşadığı yer olduğunu düşünür.³²⁵

19. yüzyılın başlarından itibaren Anadolu'ya çeşitli keşif gezileri yapan Batılı araştırmacıların Anadolu topografyası ile ilgili topladıkları malzemelerden faydalanarak haritalar yapan Alman coğrafyacı ve kartograf Heinrich Kiepert, J.R.S. Sterett'in bu fikrini değiştirir. H. Kiepert, 1843-1845 yılları arasında yaptığı haritaları Karte von Kleinasien adıyla neşretmiştir.³²⁶ Gorgorum ilk kez bu eserin Konya paftasında konumlandırılmıştır. Heinrich Kiepert, J.R.S. Sterett'e aslında Beyşehir'in güneyindeki Gorgorum adının Gorgoromeis'in bozulmuş hali olabileceğini söylemiştir.³²⁷ J.R.S. Sterett, Gorgorum'da Roma döneminden kalma birkaç mil taşından başka kalıntı olmadığını görmesine rağmen H. Kiepert'in bu düşüncesini kabul ederek Gorgoromeis'in Gorgorum ya da yakınındaki Asar Dağı'nda olduğunu, Sedase'nin de Akkise'de bulunduğunu eserinde belirtmiştir. H. Kiepert tarafından hazırlanan antik yolları belirten harita Gorgorum'un Gorgoromeis olduğunu belirten notla Sterett'in The Wolfe Expedition to Asia Minor adlı eserine eklenmiştir. H. Kiepert'in oğlu kartograf Richard Kiepert de bu bilgiyi kendi hazırladığı haritalarda kullanmıştır.³²⁸ Konya bölgesinde birçok kazı ve keşif gezisi yapan İngiliz arkeolog William Mitchell Ramsay de 1890 yılında yayınladığı The Historical Geography of Asia Minor adlı eserinde H. Kiepert'in ve J.R.S. Sterett'in fikirlerinden ve çalışmalarından faydalandığını belirtmiştir.³²⁹ Son olarak İbrahim Hakkı Konyalı da

³²⁵ John Robert Sitlington Sterrett, **The Wolfe expedition to Asia Minor: Papers of The American School of Classical Studies at Athens vol. III 1884-1885**, Boston: Damrell and Upham, 1888, s. 129, No. 217.

³²⁶ “**Kiepert**”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 25, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1995, s. 563.

³²⁷ Sterret, s. 130.

³²⁸ Richard Kiepert, **Karte von Kleinasien in 24 Blatt. Masstab 1:400.000**, Dietrich Reimer (Ernst Vohsen), Berlin, 1904-1907.

³²⁹ Ramsay, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, s. 101-102.

1950'li yıllarda yazdığı fakat 1991 yılında yayınlanabilmiş olan Beyşehir Tarihi adlı çalışmasında Kiepert, Sterett ve Ramsay'i referans göstererek Gorgorum'un adının Gorgoremeis'ten türediğini tekrar etmiştir.³³⁰

Şekil 5: H. Kiepert'in Gorgoremeis Notlu Haritası

Kaynak: John Robert Sitlington Sterrett, **The Wolfe expedition to Asia Minor: Papers of The American School of Classical Studies at Athens vol. III 1884-1885**, Boston: Damrell and Upham, 1888.

³³⁰ Konyalı, **Beyşehir Tarihi**, s. 171-172.

Şekil 6: Richard Kiepert'in 1:400.000 ölçekli İconium-Gorgorum Haritası

Kaynak: Richard Kiepert, **Karte von Kleinasien in 24 Blatt. Masstab 1:400.000**, Berlin Dietrich Reimer (Ernst Vohsen). 1904-1907. The New York Public Library Digital Collections. 1902 - 1916. <http://digitalcollections.nypl.org/items/95d1a99c-80d6-c2f1-e040-e00a18064f41> Erişim Tarihi: 01.11.2016

Gorgoromeis kavimi ile ilgili buluntuların Gorgorum'da değil de Akkise'de yoğunlaşması A.S. Hall'ın 1970'de bölgede gerçekleştirdiği yüzey araştırması ile yeniden doğrulanmıştır. Gorgoromeis kaviminin merkezi olarak Gorgorum'un gösterilmesinin bir hata olduğunu belirten A.S. Hall, bölgenin sınırlarını yazıtlar üzerinden belirlemeye çalışmıştır. Hall, bu araştırmasında Akkise, Ortakaraviran, Eski Saray hattı üzerinde Sterrett'in ilk stationarii bulgularını destekleyen yazıtlar ve çok sayıda mil taşı ile köprü kalıntısı keşfetmiştir. Sonuç olarak Gorgoromeis'in bir yol ağı üzerindeki noktalardan biri olduğunu ve sınırlarını tam olarak bilinemesi de Beyşehir Gölü'ne (Karalis) kadar uzanabileceği sonucuna varmıştır.³³¹

Güncel çalışmalar sonucunda Beyşehir (Misthia) ve Gorgorum'un aslında Roma İmparatoru Augustus'un barbar bir kavim olan Homonad'ları kontrol altına almak için inşa ettirdiği Via Sebaste olarak bilinen büyük yol ağının bir parçası olduğu ortaya konulmuştur. Sterret ve sonrasındaki araştırmacıların keşfettiği yazıtlar bu

³³¹ A.S. Hall, "The Gorgoromeis", *Anatolian Studies*, Sayı: 21, 1971, s. 129-133.

duruma işaret etmektedir. Ayrıca yazıtlardan anlaşıldığı üzere Gorgorum'a adını veren Gorgoromeis ve Sedaseis Homonadlar ile akraba kavimlerdir.³³²

Böylesi tarihsel bir miras üzerine kurulan Gorgorum'un Türk hâkimiyetine girdikten sonra bir dönem Beyşehir'i içine alacak kadar geniş bir merkez haline geldiği anlaşılmaktadır. İ.H. Konyalı, Kubadabad Sarayı'nın "eski Gurgurum Vilâyeti idâri teşkilatının sınırları içinde" bulunduğunu belirterek Beyşehir Gölü'nün "Buhayre-i Gurgurum" (Gurgurum Gölü) adını aldığını vurgulamıştır.³³³ Selçuklu dönemindeki vesikalarda Gorgurum, Buhayre-i Gorgurum gibi kayıtların yanı sıra Buhayre-i Kubad Abad gibi kayıtlarda mevcuttur.³³⁴ Nitekim Kubadabad Sarayı'nı keşfetmek için 1949 yılında bir araştırma gezisi yapan Konya Müzesi Eski Müdürü Zeki Oral Kubad Abad ile Gorgorum'un iki ayrı vilayet merkezi olamayacak kadar birbirine yakın yerler olduğuna dikkat çekmiştir.³³⁵ İnşa edilen saray II. İzzeddin Keykâvus döneminden itibaren ağırlaşan Moğol tahakkümünden bir kaçış yerine dönüşmüştür.³³⁶ Daha sonra Gorgorum, IV. Rükneddin Kılıç Arslan tarafından uc vilayeti emirlerinden Sahib Fahreddin Ali'nin oğullarına hassa olarak verilmiştir.³³⁷ Anadolu Selçuklu Devleti'nin parçalanış sürecinin hızlandığı bu tarihten sonra Gorgorum'un Eşrefoğulları hâkimiyetine geçtiğini söyleyebiliriz.

Eşrefoğulları Gorgorum'da hâkimiyet sağladıktan sonra Seyfeddin Süleyman döneminde Konya saldırılarına katılmış ardından mevcut siyasi kargaşa ortamından faydalanarak Akşehir ve Ilgın'a yönelmiştir. Ardından Beyşehir'i kontrolü altına alarak burada yoğun bir imar faaliyetine girişmiştir. Öyle ki şehir, daha sonra Süleyman Bey'e istinaden Süleymanşehir olarak anılmıştır. Bir süre sonra da güneye doğru Seydişehir ve Bozkır bölgelerini ele geçirmiş. Eşrefoğulları kuzeye doğru genişlemesini Beyşehir Gölü'nü aşarak Doğanhisar ve Şarkikarağaç'ı alarak tamamlamıştır. Mübarizüddin Mehmed Bey döneminde ise kuzeye doğru

³³² Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, s. 370.

³³³ Konyalı, *Beyşehir Tarihi*, s. 170-171 ve 343-344..

³³⁴ Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, s. 12 ve 62.

³³⁵ Oral, s. 179.

³³⁶ Bal, s. 248; Kuban, s.80-81.

³³⁷ Bu karar Moğol İmparatoru Hülagû Han tarafından H. 656 / M. 1258 yılında Selçuklu topraklarının IV. Rükneddin Kılıç Arslan ve ağabeyi II. İzzedin Keykâvus arasında paylaşılmasından sonra verilmiştir. Aksarayî, s. 56.

genişlemesine devam etmiş bugün Isparta il sınırları içerisinde bulunan Eğirdir Gölü yakınlarındaki Gelendost ve Yalvaç'ı topraklarına katmışlardır. Seyfeddin Süleyman Bey'in hedefleyip alamadığı Akşehir ve Ilgın, oğlu Mehmed Bey tarafından Eşrefoğlu hâkimiyetine alınmıştır. Mübarizüddin Mehmed Bey, bugün Afyonkarahisar'a bağlı olan Bolvadin, Çay ve İshaklı'yı alarak beyliğin sınırlarını kuzeybatı ekseninde genişletmiştir. Böylece Eşrefoğlu beyliği en geniş sınırlarına ulaşmış ancak II. Süleyman Şah'ın Moğollar tarafından öldürülmesinin ardından kısa süre içerisinde toprakları komşuları Hamidoğulları ve Karamanoğulları tarafından paylaşılmıştır.

Eşrefoğulları Beyliği'nin coğrafi sınırları ile ilgili bilgi veren tek kaynak Arap vakanüvislerden El-Ömerî'nin *Mesalikü'l Ebsar fî Memâlikü'l-emsar* adlı eseridir. El-Ömerî, Türkmen beyliklerinin hakim oldukları bölgeleri Kasis Dağı adlı bir dağ sırasını referans noktası olarak şöyle tarif etmektedir:

*“Bu dağın kuzey ucunda Tonguzlu (Denizli) Beyliği yer alır. Onun kuzeyinde Tavaza (Tavas) Prensiği bulunmaktadır. Ondan hemen sonra kuzey istikametinde Hamid Beyliği gelir. Türk beyliklerinin toprakları burada son bulur ve ondan hemen sonra Cengizîler tarafından fethedilen ve esasen Eşref oğullarına ait olan eyalet gelir.”*³³⁸

Eşrefoğlu Beyliği'nin yıkılmasının hemen öncesindeki sınırlarını tarif etmesi bakımından önemli olan bu kayıta geçen Kasis Dağı, akıllara Türklerin Bursa'yı fethinin ardından Uludağ'a verdiği Keşiş Dağı isimlendirmesini getirmektedir. Nitekim *Mesalikü'l Ebsar*'ın çevirisi yapan D. Ahsen Batur bu benzerliğe dikkat çekerek bu iki dağın karıştırılmaması yönünde uyarısını metne eklemiştir.³³⁹ El-Ömerî'nin tarifinden yola çıkarak Kasis Dağı'nın bugün Isparta'nın Atabey ilçesinde bulunan Eğirdir Gölü'nün batısındaki Barla Dağı olabileceğini söyleyebiliriz. Antik dönemdeki adı Parlais olan bu yerleşim yeri 9. yüzyılın sonlarında piskoposluk olarak

³³⁸ Şihabeddin b. Fazlullah el-Ömerî, **Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım Mesalikü'l Ebsar**, Çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul, 2014, s. 155-156.

³³⁹ El-Ömerî, s. 155, Dipnot 184.

kayıtlara geçmiş olması ve uzun süre Hıristiyan nüfusa ev sahipliği yapmış olması bu fikri kuvvetlendirmektedir.³⁴⁰

2.1.EŞREFOĞULLARI'NIN MENŞEİ VE KURULUŞU MESELESİ

Eşrefoğulları bir aile olarak incelendiğinde soyağacına yazılan ilk isim hiç şüphesiz Eşref Bey'dir. Ailenin Eşref Bey'den sonrası ile ilgili bilgiler nispeten tatmin edici olsa da Eşref Bey ve öncesi için yazılı veri bulunmadığı için oldukça muğlaktır. Eşref Bey'in varlığına dair neredeyse tek kanıt Beyşehir Kalesi'nin kitabesinde geçen "Seyfeddin Süleyman bin Eşref" ifadesidir. Kale kitabesi ilk kez Halil Edhem Bey tarafından neşredilmiş ancak yayınladığı bu metni bizzat görmediği anlaşılmaktadır. Bu durumu belirten İbrahim Hakkı Konya kale kitabesini şu şekilde çevirerek aktarmaktadır:

*"Bu mübarek kalenin yapılmasını 689 yılı Cümadelülâ'sında yüce sultan din ve dünyanın yardımcısı Keyhüsrev oğlu Keykâvüs'ün –Allah milkini ebedi kılsın– sultanlık günlerinde büyük emir Eşrefoğlu Seyfeddi Süleyman –Allah yardımcılarını aziz eylesün– emretti."*³⁴¹

Hakkındaki bu kısıtlı kayıda rağmen Eşrefoğulları Beyliği'ni farklı dönemlerde inceleyen müellifler Eşrefoğulları'nın menşei konusunda iki farklı görüş sunmaktadırlar.

İlk görüş Eşref Bey'in Bizans soylusu bir mühtedi olduğu yönündedir. Eşref Bey'in Komnenos Hanedanı'ndan bir mühtedi olduğu tezi Ahmed Tevhid Bey tarafından Konya Müzesi'nin eski müdürlerinden Yusuf Akyurt'a şifahi olarak aktarılmıştır. Yusuf Akyurt, Ahmet Tevhid Bey'in "iki yabancı tarihçi"ye dayandırdığı bu tezi şu şekilde kaydetmiştir: "İsak'ın oğlu Jan Komnen ve imparator Kaloyani'nin yeğeni olup 1140 Miladi senesinde Türklere iltica etti ve Müslüman oldu. İsmi Eşref konuldu. Bu mühtedi Konya Sultanı I. Mesud'un kızını aldı. Çelebi ünvanı verildi."³⁴²

³⁴⁰ William M. Ramsay, "Pisidia and the Lycaonian Frontier", The Annual of the British School at Athens, Sayı: 9, 1902-1903, s. 263.

³⁴¹ Halil Edhem, "Anadolu'da İslâmî Kitâbeler", Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, Cilt: 5, Sayı: 27, 1330/1912, s. 139; Konyalı, **Beyşehir Tarihi**, s. 201.

³⁴² Yusuf Akyurt, "Beyşehri Kitabeleri ve Eşrefoğlu Camii ve Türbesi", Türk Tarih, Arkeolojya ve Etnoğrafya Dergisi, Sayı: 4, Maarif Matbaası, İstanbul, 1940, s. 97-98; İbrahim Hakkı Konyalı,

Ahmet Tevhid Bey, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası'nın kuruluşunda rol almış Hariciye Nezareti'ne bağlı Tercüme Odası çalışanlarından biridir.³⁴³ Söz konusu dergide beylikler dönemine dair bazı yazılar kaleme almışsa da Eşref Bey'in aslında bir Bizans soylusu olduğu iddiası bu eserlerde yeniden zikredilmemiştir.³⁴⁴ Dolayısıyla Ahmet Tevhid Bey'in hangi yabancı tarihçilere dayanarak böyle bir tezi dile getirdiğini öğrenememekteyiz.

Yusuf Akyurt, Ahmet Tevhid Bey tarafından kendisine dikte ettirilen bu kaynaklı bilgiye olan itirazını şu şekilde ifade etmiştir:

“Yabancılar Eşref'in iltica tarihini 1140 M. Senesi olarak gösteriyorlar. Bu yılın başı 534 S. Cumâzeyelevveli'nin dokuzuncu Pazartesi gününe rastlar ki bu tarih Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman'ın ilk kitabesi 689 Cemadelevvel = 1290 M. yılının mayısında olmasına mebni gösterilen iltica tarihinden tam 150 senelik bir zaman geçmiştir. Şu rakamların belağatına bakılırsa Eşref'in henüz doğmadığı kanaati hasıl olur. Eşref'i o seneye yaklaştıralım, oğlu Seyfeddin Süleyman'ın ilk kale kitabesi 689 H.= 1290 M. Tarihinden yabancıların lehine elli sene çıkaralım. Bu elli sene içinde Eşref'in hükümet sürdüğünü farzedelim. Geride yüz sene kalıyor. Eşref'in o zaman yani iltica ettiği bildirilen tarihte en az yirmi yaşında olsa bu halde evladiyle beraber yüz yirmi yaşında iken birinci Sultan Mes'ud'a iltica etmiş demektir ki buna tarihçe imkan olmadığı gibi I. Sultan Mes'ud'a damat olmasına dahi imkan yoktur.

Ecnebilerin ortaya attıkları bu köksüz ve asılsız rivayet, Türklerden yetişen büyük ve meşhur adamların ekserisini mühtedi göstermek ve kendilerine mal etmek kaziyesinden mütevellit meyil ve ihtisastan ileri gelmiştir.”³⁴⁵

Yusuf Akyurt, İsmail Hakkı Konyalı gibi Eşref Bey'in mühtedi olduğu iddiasını haklı olarak verilen tarihlerin tutarsızlığı üzerinden eleştirmektedir. İlaveten; dönemin mühtediliği gizlenmeyen Molla Hüsrev, Köse Mihal gibi bazı isimlerini

Abideleri ve Kitabeleriyle Beyşehir Tarihi, Neşre Hazırlayan: Ahmet Savran, Atatürk Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Yayını, Erzurum, 1991, s. 51.

³⁴³ Seyit Taşer, “**Tarih-i Osmanî Encümeni Konya Şubesi'nin Açılışı ve Vali Arifi Paşa'nın Nutku**”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 27, 2012, s. 300.

³⁴⁴ Ahmed Tevhid, “**Rum Selçûkî Devleti'nin İnkırâzıyla Teşekkül Eden Tavâif-i Mülûk**”, Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, Cilt:1, Sayı:1, s. 35-40.

³⁴⁵ Akyurt, s. 98.

örnek göstererek Eşref Bey'in mühtediliğinin dönem kaynaklarına yansımaları gerektiğini belirtmektedir. Akyurt, El-Ömerî'nin *Mesalikü'l Ebsar fî Memâlikü'l-emsar* adlı eserine dayanarak Eşrefoğulları'nın Türkmen ve Müslüman kökenli olduğunu vurgulamaktadır.³⁴⁶ Ahmet Tevhid Bey ve Yusuf Akyurt'a aracılık eden İsmail Hakkı Konyalı da benzer bir yaklaşım sergileyerek ünlü Mavrozom (Mavrozomes) ailesinden Emir Arslan Komnanos'u örnek göstermiştir.³⁴⁷

Görüldüğü üzere Eşref Bey'in Türk kökenli ve Müslüman bir aile reisi olduğu tezi Eşrefoğulları'nın kökeni ile ilgili bir diğer görüştür. Bu tezin en önemli yazılı dayanakları *Anonim Selçuknâme* ve Arap vakanüvislerden El-Ömerî'nin *Mesalikü'l Ebsar fî Memâlikü'l-emsar* adlı eserinde zikredilen ifadelerdir.

Özellikle *Anonim Selçuknâme*, Eşref adının siyasi bir figür olarak ilk kez kayda geçmesi bakımından önemlidir. Söz konusu eserde Eşref adı silahlı bir güç olarak, Karaman ve Menteşe beyliklerinin müttefiki ve Türk olarak zikredilmiştir. Bu dönemine göre hatırı sayılır bir kuvvet oluşturan Türkmen ittifakının Selçuklu üzerine yaptığı akın "*Karaman, Eşref, Menteşe Türklerinden 10 bine yakın bir ordu Konya'ya geldi.*"³⁴⁸ şeklinde aktarılmıştır. Burada zikredilen doğrudan Eşref Bey'in şahsiyetine ait bir ifade olmasa da Eşrefoğulları'nın kökenine dair kayıt düşen en eski kayıt olması bakımından önemlidir. Benzer ifadeler *Anonim Selçuknâme*'de Türkmen beyliklerinin Selçuklu üzerine yaptığı diğer akınları tasvir ederken de tekrarlanmıştır:

*"Tekrar **Türkler** toplanarak Karamanoğulları, **Eşrefoğulları** baş kaldırarak Konya ve Akşehir'i yağmaladılar. (...) Ansızın Türklerin geldiği duyulması ve yayılması üstüne Konya ahalisi silahlandılar. Karamanoğlu, **Eşrefoğlu Türkleri** Konya'ya girdiler."*³⁴⁹

³⁴⁶ Akyurt, s. 99.

³⁴⁷ Konyalı, s. 52. I. Gıyaseddin Keyhüsrev, Komnenos hanedanından Manuel Mavrozomes'in kızıyla evlenmiştir. Manuel Mavrozomes'in kendisi Hıristiyan olarak ölse de Selçuklu nezdinde itibarlı bir yönetici olarak anılmıştır. Mavrozomes'in soyundan gelenler İslamiyet'i seçmiş ve çeşitli kademelerde Selçuklu idareciliği yapmıştır. Bknz: İbn Bibi, s. 86 ve 11; Necipoğlu, s. 84.

³⁴⁸ Anonim, s. 39.

³⁴⁹ Anonim, s. 42-45.

Eşrefoğulları'nın kökeni ile ilgili bilgi veren en önemli diğer kaynak Şihabeddin b. Fazlullah el-Ömerî'nin *Mesalikü'l Ebsar* adlı eseridir. El-Ömerî, H. 700-749 (M. 1300-1349) yılları arasında yaşamış babası gibi Memlûk Devleti'ne uzun yıllar sır kâtipliği yapmıştır. Hayatı Mısır ve Şam arasında geçmişse de eserlerinde Anadolu'nun siyasi ve beşeri durumu ile ilgili yoğun bilgiler bulunmaktadır. *Mesalikü'l Ebsar* adlı eserinde bu bilgileri kendinden önceki müelliflerden ve bilgili şahsiyetlerden bizzat dinleyerek derlediğini belirtir. Çeşitli şahıslardan aldığı bilgileri karşılaştırarak doğruluğundan emin olduktan sonra yazması güvenilir bir kaynak olarak değerlendirilmesinde etkili olmuştur. *Mesalikü'l Ebsar*'da Anadolu'daki Türk beylikleri ile ilgili verdiği bilgileri Sibirhisar (Servihisar?) kasabasındaki *Şeyh Haydar Uryan* adlı bir şahıstan dinlemiş, şeyhten daha eğitilmiş olduğunu vurguladığı *Cenovalı Balaban* adlı başka bir şahıstan doğrulamıştır. Balaban'ın asıl adı Dominique Doria olup Thadee Doria isimli Cenovalı bir asilzâdenin oğludur. Dominique Doria, Memlûkler'e bir savaş esnasında esir düşmüş, hapis hayatı yaşarken yolu el-Ömerî ile kesişmiştir. El-Ömerî'nin Dominique Doria'dan aktardığına göre:

“Şu anda Diyar-ı Rum'daki Türk beyleri, bu ülkenin ilk beylerinin ve seleflerinin çocuklarıdır. Günümüzde de o bakiyenin bâkiyesi olanlar berhayattırlar. Selçuklular döneminde ülkenin dağlık kesimleri onların, ovalık kesimleri ise Hülagu'nun soyundan gelenlerin ellerindeydi. (...) Cengiz-han sülalesinden olanların ellerinde bulunan yerlere gelince, buralar onların naiplerinin Selçuklu bakiyeleriyle birlikte hâlâ ellerinde tuttıkları topraklardır; ne artmıştır ne eksilmiştir. Cengizî emîrlerle Türk beyleri arasındaki ilişkiler, gerçek bir barıştan ziyade birbirinin işine karışmama esası üzerine kurulmuştur.”³⁵⁰

El-Ömerî'nin Dominique Doria'dan aktardığı bu pasaj Anadolu'daki beylerin Selçuklu soyundan geldiğini yani Türk olduklarını açıkça vurgulamaktadır. Türkmen beylikleri hakkında kısa coğrafi bilgiler de aktaran el-Ömerî, Eşrefoğulları'nın Beyşehir merkezli bağımsız bir Türk beyliği olduğunu ancak topraklarının sonradan Moğol kumandanlar tarafından fethedildiğini söyler. Verilen bu kısa bilgiler aslında

³⁵⁰ El-Ömerî, s. 144 ve 153.

Eşrefoğulları'nın akıbetinin bir özeti olup Eşref Bey özelinde bir bilgi içermemektedir.³⁵¹

Eşrefoğulları'ndan Türk beyliği olarak bahseden bir diğer kaynak ise Kerîmüddin Mahmud Aksarayî'nin *Müsâmeretü'l-Ahbâr* adlı eseridir. Aksarayî, bu eseri İlhanlı hüküdarı Ebu Said Bahadır Han'ın Anadolu emirliğine atadığı Çoban Noyan'ın oğlu Timurtaş Noyan adına yazmıştır. Türk kökenli bir müellif olarak Selçuklu Devleti'nin fiilen ortadan kalktığı, Anadolu'nun bir İlhanlı eyaleti haline geldiği dönemi genç yaşlarda tecrübe etmiştir.³⁵² Bu nedenle verdiği bilgiler bize diğer kaynakların sağlamasını yapma imkânı sunmaktadır. Selçuklu tarihi açısından çok kıymetli bir eser olmasına rağmen Eşrefoğulları hakkında oldukça cimri bir kaynak olan *Müsâmeretü'l-Ahbâr*'da Eşrefoğulları'nın Türklüğüne dair net bir ifade mevcuttur. İleride detaylarıyla değineceğimiz Çoban Noyan'ın Anadolu'da bağımsızlık mücadelesi veren Türkmen beyliklerini mağlup ettiğini aktarırken Eşrefoğulları'nı da zikreder:

*“Velhasıl her tarafta bulunan **Türk emirleri** başlarını itaat çizgisine koydular. Önceki devirlerden hiçbir devirde çağrılmaları ve huzura gelmiş olmaları istenmemiş olan Uluborlu'dan Felekeddin Düandar, Beyşehir'den **Eşref oğulları**, Karahisar-ı Devle'den Sahib Fahreddin'in torunları, Kütahya ve oranın kalelerinden Germiyan emirleri ve Alişir oğulları, Kastamonu'dan Süleyman Paşa gibilerin hepsi birbiri arkasından Karanbük kışlağında hazır oldular”³⁵³*

Eşrefoğulları'nın dönemin güçlü Türkmen ailelerinden biri olduğu kaynaklarda açıkça ifade edilmesine rağmen Eşref Bey'in şahsi hikâyesine dair herhangi bir yazılı bilgi bulunmamaktadır. Doğum ya da ölüm tarihini bilmediğimiz, gibi ailenin boy mensubiyeti, Anadolu'ya gelişi, ilk meskenleri gibi önemli verilerden de yoksunuz. Bu durum Eşref Bey'in Anadolu'ya gelişi ve Beyşehir'e yerleşme öyküsünde büyük boşluklar oluşturmaktadır.

³⁵¹ El-Ömerî, s. 154 ve 156.

³⁵² Nejat Kaymaz, **Pervane Mui'neddin Süleyman**, Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, Ankara 1970, s. 14.

³⁵³ Aksarayî, s. 252.

Bir Türkmen beyliği olarak Eşrefoğulları'nın Anadolu macerası hakkında fikir verebilecek tek veri Faruk Sümer'in *Oğuzlar (Türkmenler)* adlı eserinde geçmektedir. Faruk Sümer, Anadolu'da Oğuz boylarına ait yer adlarını derlediği çalışmasında Eşrefoğulları'nın ilk idari merkezi olan Gorgurum'u ve ikinci başkenti diyebileceğimiz Beyşehir'i Afşar boyuna ait yerleşimler olarak tespit etmiştir. Ancak bu tespitlerin XVI. yüzyıl verilerine dayandığını ve müellifin kendi ikazıyla birçok kaza isimlerinin okunuşunun şüpheli olduğunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir.³⁵⁴

Eşrefoğulları ile eserler kaleme alan bazı önemli tarihçiler bu boşlukları kısıtlı kaynaklardan edindikleri bilgilere dayanan kişisel kanaatleriyle doldurmaya çalışmışlardır. Anadolu'nun bu nispeten karanlıkta kalan dönemini aydınlatmada önemli katkılar sağlayan İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Fuad Köprülü, Erdoğan Merçil gibi isimler Eşrefoğulları'nın menşei ve kuruluşu hakkında fikir beyan eden isimlerden bazılarıdır.

Uzunçarşılı ve Merçil, Eşref Bey'in II. İzzeddin Keykavus ve IV. Rükneddin Kılıçarslan devirleri ile takip eden yıllarda uçlarda hizmet gören güçlü ve saygı duyulan bir Türkmen emiri olduğunu söylemektedirler.³⁵⁵ Bu saygın emir profilini Selçuklu ümerasından bir şahsiyet diyerek tamamlayan ise Fuad Köprülü olmuştur.³⁵⁶ Köprülü'nün Eşref Bey'in Selçuklu ümerasından bir şahsiyet oluşuna dair *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu* adlı temel eserinde verdiği bilgiye doğrudan kaynak gösterilmemiştir.

Köprülü'nün bu kanıya nasıl vardığını anlayabilmek adına beylikler dönemi ile alakalı "*Anadolu Beylikleri Tarihine Aid Notlar*" başlıklı bir başka makalesine baktığımızda, bu makalenin giriş faslında Miralay Ali Bey, Tevhit Bey ve Halil Edhem Bey'in epigrafi çalışmalarından faydalandığı belirtilmiştir. Bunların yanı sıra ilgi bekleyen kitabelere ve İbni Bibi, Aksarayî, Anonim Selçukname gibi yazılı kaynaklara dikkat çekmektedir. Beylikler dönemi ile ilgili araştırmalarında Halil Edhem Bey'in

³⁵⁴ Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, s. 410.

³⁵⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1969, s. 58; Erdoğan Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 295; Akyurt, s. 7.

³⁵⁶ Fuad Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Akçağ Yayınları, 6. Basım, Ankara 2011, s. 69.

“*Düvel-i İslamiyye*” adlı çeviri risalesini eksik bulmasına rağmen rehber olarak kullandığını belirtmiştir.³⁵⁷ Ancak bahsi geçen makalede bütün beylikler işlenmesine rağmen Eşrefoğulları’na dair bir fasıl bulunmamaktadır.

Köprülü’nün rehberi olan Halil Edhem Bey’in çevirisini yaptığı eser ise İngiliz şarkiyatçı Stanley Lane-Poole’nin 1894 yılında yayınladığı “*The Mohammedan dynasties. Chronological and Genealogical Tables with Historical Introductions*” adlı çalışmadır. Bu çalışmada Selçuklu sonrası kurulan beylik sayısını on olarak vermekte olup Eşrefoğulları’nın bahsi geçmemektedir. Eşrefoğulları’nın da varlığını sürdürdüğü Pisidia bölgesi nispeten geç bir tarih referans alındığı için Hamidoğulları’na ait gösterilmektedir.³⁵⁸ Halil Edhem Bey’in çevirisine ek olarak yazdığı bağımsız araştırma eserinde ise Eşrefoğulları bölümünde uc beyliğine dair bir bahis yoktur, Eşrefoğulları’nın Türkmen olduğu bilgisi El-Ömerî referans gösterilerek aktarılmaktadır.³⁵⁹

İsmail Hakkı Uzunçarşılı ise Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey’i Eşrefoğulları’nın ilk beyi olarak tanımlamaktadır. Uzunçarşılı’ya göre Seyfeddin Süleyman Bey, III. Gıyaseddin Keyhüsrev’in uc beylerinden biridir. Dönem kaynaklarında “Uc Etrâki” olarak adlandırılan Karaman, Germiyan, Hamidoğulları gibi Eşrefoğulları’nın da sınır bölgesinde yerleştikleri yerler kendilerine ikta olarak verilmiştir.³⁶⁰ Gıyaseddin Keyhüsrev’in Moğol yönetiminin emriyle öldürülmesinin ardından tahta II. Gıyaseddin Mesud ile Gıyaseddin Keyhüsrev’in annesi arasında taht mücadelesi yaşanmıştır. Süleyman Bey’e Gıyaseddin Keyhüsrev’in annesini destekleyerek torunlarının tahta geçirilmesi karşılığında saltanat naibliği vaad edilmiştir. Ancak Selçuklu veziri Sahip Ata’nın gayretleriyle II. Gıyaseddin Mesud idareyi ele alınca Süleyman Bey Gorgurum’a çekilmiştir. Bir süre sonra Selçuklu

³⁵⁷ Fuad Köprülü, “**Anadolu Beylikleri Tarihine Aid Notlar**”, *Türkiyat Mecmuası*, Cilt:2, İstanbul 1928, s. 1-3; Halil Edhem, **Düvel-i İslamiyye**, Milli Matbaa, İstanbul, 1927.

³⁵⁸ Stanley Lane-Poole, **The Mohammedan Dynasties Chronological and Genealogical Tables with Historical Introductions**, Archibald Constable and Company, Westminster, 1894, s. 183-184; Halil Edhem, **Garbî Anadolu’da Selçukluların Varisleri – Tavaif-i Mülûk**, Matba-i Amire, İstanbul, 1926, s. 287-288.

³⁵⁹ Edhem, **Düvel-i İslamiyye**, s.19. Halil Edhem’in çalışmaları hakkında detaylı bilgi için bkz: Zeki Arıkan, “**Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Mirasının “Keşfi”**”, *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Sayı: 39, Nisan 2012, ss. 27-59.

³⁶⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1988, s. 105-119.

Sultanı II. Gıyaseddin Mesud huzurunda özür ve biat bildiren Süleyman Bey, Beyşehir'i ele geçirip burada bir kale inşa ettirmiştir. Eşrefoğlu Süleyman Bey'in kale kitabesinde “*Emîrû'l Kebîr i'l-muazzam*” sıfatını kullanabilmesi II. Gıyaseddin Mesud'un bu duruma cevaz verdiği şeklinde yorumlanabilir.³⁶¹

Eşrefoğulları'na yakıştırılan bu kuruluş anlatısına ek olarak, merkezle bağ kopartma sürecinde Eşrefoğulları'nın Germiyanoğulları ile aralarında tâbiyet ilişkisi bulunduğu tezi de dile getirilmiştir. İlk kez Halil Edhem tarafından dile getirilen Eşrefoğulları ile Germiyanoğulları'nın ittifak kurduğu savı Mesalikü'l Ebsar'da geçen ifadelerle dayanmaktadır.

*“Memleket-i bin Eşref diye tevsim ettiği fasılda Rum memalikinde o zaman mevcut olan Türk ümerasının bir takım eski hükûmetlerin bakıyesinde olup kendilerini muhafaza edebildiklerini ve Selçukîlerin hini inkırazında kesbi istiklâl ederek dağlık mahallere hâkim kaldıklarını ve ovalar ise Moğol ümerasının elinde bulunduğu ve bütün bu Türk ümerasının Germiyanoğlu hakimiyetini tanıdıklarını ve Timurtaş ibni Çobanın valiliği esnasında bu Türk emaretlerini feth ve teshir ettiğini dermeyen ettikten sonra (İşte Memleket-i bin Eşref dahi bu takımdan idi... Makarrı hükûmeti Beyşehri olan bu memleket müstakil bir emarettir.)*³⁶²

Halil Edhem Bey'in el-Ömerî'den aktardığı bu bilgi Mesalikü'l Ebsar'ın kendisinden kaynaklanan bir yanlışa dayanmaktadır. Mesalikü'l Ebsar'da ilgili pasajın geçtiği kısım aslında Karamanoğulları hakkında bilgi verilen bölümün devamındadır. Germiyan olarak yazılan ancak Karaman olarak okuması gereken kelimenin kontekste uymadığını Mesalikü'l Ebsar'ın güncel çevirisini yapan D. Ahsen Batur da bir uyarı ile dikkat çekmiştir.

“Şu anda Diyar-ı Rum'daki Türk beyleri, bu ülkenin ilk beylerinin ve seleflerinin çocuklarıdır. Günümüzde de o bakıyenin bâkiyesi olarak berhayattırlar. Selçuklular döneminde ülkenin dağlık kesimleri onların, ovalık kesileri Hülagu'nun soyundan gelenlerin ellerindeydi. Bu Türk beyleri Germiyan [Karaman olarak

³⁶¹ Anonim, s. 47-49; Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 58-59; Cahen, s. 293-294; Kofoglu, “**A Principality In Southwest Anatolia In The Post-Selçuk Era: Eşrefoğulları**” s. 51.

³⁶² Halil Edhem, **Düvel-i İslamiyye**, s. 19-20; Akyurt, s. 92; Ömer Tekin ve Recep Bilginer, **Beyşehir ve Eşrefoğulları**, Karaa Matbaası, Eskişehir 1945, s. 39.

okuyun] ilinin hâkimine saygı duyar, onun sözünü dinler. Genellikle onu sultan olarak kabul eder; çeşitli konularda onun görüşünü alır, bir sultana nasıl saygı duyulursa o şekilde saygı gösterir ve üstünlüğünü ikrar ederler. Bazıları ona sabit bir vergi öder, bazıları ise zaman zaman peşkeşler gönderirler. Bize göre bu bey, günümüzde gerçek bir hükümdar, diğerleri ise onun vassalları veya ona yakın konumdadır.”³⁶³

Anonim Selçuknâme’de geçen Eşrefoğulları’nın Karamanoğulları ile birlikte Konya’yı ele geçirme girişimlerine katılmış olması, daha sonra gerçekleşecek olan Cimri Hadisesi’nde ittifak kurmuş olmaları iki beylik arasında vassallık değilse de ortak düşman karşısında bir ittifak ilişkisinin bulunduğunu doğrulamaktadır.³⁶⁴ III. Gıyaseddin Keyhüsrev’in ölümünün ardından annesi tarafından Selçuklu tahtını ele geçirme çalışmalarına yardımcı olan iki beylikten Karamanoğulları’na beylerbeyliği, Eşrefoğulları’na ise saltanat naibliği verilmesi iki beylik arasında ilişkinin mahiyeti açısından önemli bir göstergedir.³⁶⁵ Nitekim El-Ömerî, hem Germiyanogulları’nı hem de Karamanoğulları’nı en güçlü beylikler olduğunu anlatsa da Eşrefoğulları’nın bağımsız, müstakil bir beylik olduğunu vurgulamaktadır.

“Şeref (Eşref) oğlu beyliği: Bu beylik Diyar-ı Rum’un kuzeyindeydi. Batısında Dünder oğulları’nın, doğusunda Karaman oğulları’nın, kuzeyinde ise Cengizilerin toprakları uzanıyordu. Bağımsızdı ve başkenti Beyşehir’di.”³⁶⁶

Konu hakkında bilgi veren bir diğer müellif olan Yaşar Yücel, Eşrefoğulları Beyliği’nin kuruluş hikâyesine dair şu çıkarımda bulunmuştur: *“Buldukları coğrafya gereği hem Selçuklular hem de İlhanlılarla yakın ilişkileri bulunan ‘aşiret liderleri’ ve ‘ümera’ taifesinden kimseler bu iki güç tarafından hizmetleri karşılığında ‘Malikâne’ tarzı yerler verilerek ödüllendirilirdi. Geniş topraklar üzerinde tasarruf hakkı ile ödüllendirilen bu gibi şahsiyetler siyasi konjonktürü uygun gördüğü anda merkezle bağıni kopartarak bağımsız beylikler kurmuşlardır. Sahip-Ata Oğulları,*

³⁶³ El-Ömerî, s. 153.

³⁶⁴ Anonim, s. 39 ve 42.

³⁶⁵ Anonim, s. 44-45; Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri**, s. 58.

³⁶⁶ El-Ömerî, s. 154.

İnanç Oğulları, Hamidoğulları, Candaroğulları ve Eşrefoğulları Beyliği de bu şekilde kurulmuşlardır.”³⁶⁷

Yaşar Yücel’in çıkarımındaki “malikâne” vurgusu akıllarda böyle bir yapının varlığı ile ilgili çeşitli sorular doğurmaktadır. Bilindiği üzere Eşrefoğulları’ndan geriye tam teşekküllü bir saray yapısı kalmamıştır. Bu durumun en büyük nedenlerinden bir tanesi Moğol işgallerinin yıkıcı etkisidir. Yücel’in Selçuklular tarafından bahşedildiğini söylediği malikâne hangi tarihte, kime bahşedilmiştir, nerede bulunmaktadır? Maalesef dönemin yazılı kaynakları bu soruları cevaplamak konusunda eksik kalıyor.

Malikâne meselesiyle ilgili Makâlât-ı Seyyid Harun’da ipucu olabilecek bir ifade geçmektedir. Bu kısa epigraf Beyşehir’de Eşrefoğlu beylerinin kullandığı bir köşkün varlığına dair en önemli kanıttır. Seydişehir’in kuruluşunu menkıbevî şekilde anlatan bu menâkıbnâmede Eşrefoğlu Mehmed Bey’in Seyyid Harun’a Vervelid ilini, Beyşehir’deki köşkünü ve hasbahçesini vakfettiği yazmaktadır:

*“Dahi benim şehrimde **köşkümle** bir has bahçem vardır, anı dahi vakf itdüm, siz şahid olun didi. Heman Sultan’un elin öpüp ardın ardın tâ Kilisâlar’a dek gitdi. Varup anda Kilisâlar cânibinde askeri ile atlarına bindiler, revân olup gitdiler. Seyyid Harun Sultan ehibbaları ile kaldılar. Andan sonra Eşref Oğlu varıp Bigşehri’nde vakfiye yazdurup gönderdi.”³⁶⁸*

Moğol dehşetine maruz kalan Eşrefoğulları’ndan günümüze saray ya da malikâne benzeri bir yapı kalmamış olması bizi beyliğin kuruluşundan yıkılışına kadar idare merkezi olarak hangi yapıları kullandığı sorusuna yönlendirmektedir. Bu konuda bize ipucu sağlayan bir başka kayıt Ahmed Eflakî’nin *Menâkıbu'l-Arifîn* adlı eserinde bulunmaktadır. Mevlana’nın torunu Ulu Ârif Çelebi’nin talebelerinden olan Ahmed Eflakî, Eşrefoğulları ile çağdaş olması bakımından verdiği bilgiler oldukça değerlidir. Eflakî, Ârif Çelebi ile Eşrefoğlu Mehmed Bey’in temaslarından birini şu şekilde aktarmaktadır:

³⁶⁷Yaşar Yücel, **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar**, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1980, s. 4.

³⁶⁸ Abdülkerim bin Şeyh Mûsâ, **Makâlât-ı Seyyid Hârûn (Tenkitli Basım)**, Haz. Cemâl Kurnaz, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, s. 51.

*“Beylerbeyi (melik’ül-ümerâ) Eşrefoğlu Mübârizeddin Çelebi Mehmed Bey, Çelebi hazretlerini Beyşehir’de misafirlîğe davet etmişti. Çelebi’ye karşı haddinden aşırı istek ve inanç göstererek türlü hizmetlerde bulundu; oğlu Süleyman Şah’ı saraydan çağırıp tam bir inançla Çelebi’nin hizmetine verdi, ona mürit yaptı.”*³⁶⁹

Eflakî’nin aktardığı bu anekdotta Ârif Çelebi’nin ağırlandığı yer dışında bir de saray yapısının bulunduğunu düşündürmektedir. Ulu Ârif Çelebi, Makâlât-ı Seyyid Harun’da bahsedilen köşkte ağırlandığı, II. Süleyman Şah’ın sarayda bulunması muhtemel olsa da mimari kalıntıları bu durumu desteklemediğini, bahsi geçen kayıtları menkıbevî anlatımlar olduğunu göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Eşrefoğulları’nın menşei ve kuruluşu tartışmasında incelenmesi gereken son kaynak ise Karamannâme’dir. Konargöçer Türkmenlerin Anadolu’da yurt edinme çabalarını Karamanoğulları gözünden anlatan Karamannâme, Eşrefoğulları’nın menşei ve iki beylik arasındaki ilişkileri anlamak açısından bazı ipuçları içerse de bu kaynak üzerinde birtakım tartışmalar ve şüpheler bulunmaktadır. Karamannâme’de verilen olay, tarih ve yer bilgilerinin birçoğu diğer kaynaklardan doğrulanamamaktadır. Bu nedenle Şikarî Tarihi olarak da bilinen Karamannâme, “hakikatten ziyade hayal ve efsane içerdiği; “ihticâca salih” (belgeliğe elverişli) ilmi bir eser olmamakla itham edilmiştir.³⁷⁰ Claude Cahen de eserin romantik yapısını vurgulayarak kullanılması güç bir kaynak olduğunu söylemektedir.³⁷¹ Paul Wittek ise eserin anakronik hatalarını tespit ettikten sonra Karamannâme’nin tamamen bir tarafa bırakılması taraftarıdır.³⁷²

Her ne kadar şüpheli bir kaynak olsa da Karamannâme, Eşrefoğulları’ndan oldukça sık bahsetmektedir. “Eşref”, “Eşrefoğlu” ve “İbn Eşref” olarak düşülen kayıtlar diğer kaynaklarla karşılaştırıldığında ya büyük tarihsel yanlışlıklar içermekte ya da Eşrefoğulları ile alakası bulunmayan kişilere atıf yapmaktadır. Örneğin; “Eşref”

³⁶⁹ Ahmed Eflakî, **Ariflerin Menkıbeleri**, Çev. Tahsin Yazıcı, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 674.

³⁷⁰ İsmail Hikmet Ertaylan, **Cem Sultan**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1951, s. 245’ten aktaran Şikarî, **Karamannâme Zamanın Kahramanı Karamanîler’in Tarihi**, Haz. Metin Sözen ve Necdet Sakaoğlu, Karaman Valiliği - Karaman Belediyesi Yayını, İstanbul, 2005, s. 10

³⁷¹ Cahen, s. 380.

³⁷² Paul Wittek, **Menteşe Beyliği 13 – 15 inci Asırda Garbî Küçük Asya Tarihine Ait Tetkik**, Çev. Orhan Şaik Gökyay, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1944, s. 51-52.

adı Karamannâme’de ilk kez Sivas bölgesini yurt edinme mücadeleleri aktarılırken zikredilmektedir. Şikarî, Yaricanî’den iktibas ederek ilk bâblarda Karamanoğulları’nın soyunu ve diyar-ı Acem-Sivas arası yaylak-kışlak hayatı yaşadıklarını anlatır.³⁷³ Göçerlikten usanan oymak kendilerine yurt edinme girişimlerine başlar. Karaman Bey’in babası Nûreddin’i (Nûrî Sofi) kendilerine lider seçerek Sivas yöresinde Ermeni Kosun ve Kürt beylerinde Hacı Bahâdin ile mücadeleye girer. Sivas Beyi Hacı Bahâdin’in topraklarını korumak için Eşref adında bir bey ile ittifak kurar.

“Bir niçe zaman bunun üzerine geçüb Sivas yaylakların zabt eylediler. Ez-in-cânib, Sivas Begi Hacı Bahâdin, bunların hareketin duyub Kürd kavmin cem’ edüb Eşref derler bir ulubeg var idi. Anâ eydür:

– Bu Oğuz tâifesi Şirvân’dan gelüb bu diyârları yere berâber mülk edindiler deyü ‘asker cem’ edüb bunlar ile tutmayınca olmayayur dedi.

Eşref eydür:

– İstersen bir kat ceng edelim dedi. Hemân on dört bin Kürd cem’ edüb üstlerine yürüdüler.”³⁷⁴

Şikarî’nin anlatısında Karamanoğulları ile mücadeleye girişerek yenilen Kürt Eşref, daha sonra Karamanoğulları’nın himayesinde Ermenek’in fethi, Silifke akınları gibi birçok sefere askeri kuvvet sağlamaktadır.³⁷⁵ Bu şahsın Eşrefoğulları ile ilişkisi bulunmadığı gerek Nûrî Sofi ile çağdaş gösterilmesi gerekse de kökeni bakımından anlaşılabilir.

Eşrefoğulları kısa süren siyasi macerasının en büyük olayı olan Cimri Hadisesi, Karamannâme’de oldukça kısa geçilmiştir. Eşrefoğulları’nın da destek verdiği 1277 akınlarının detaylarını hiç aktarmayan Şikarî, olayın ertesinde Mehmed Bey’in idari taksimatlarını abartılı şekilde nakletmektedir. 1288’den itibaren Eşrefoğulları’nın merkezi haline gelen Beyşehir, Karamanoğlu Mehmed Bey tarafından Moğol kökenli İsmail Ağa isimli bir emire verilmiştir. Eşref Bey adı da bu taksimattan payını alanların

³⁷³ Şikarî, s. 99-103.

³⁷⁴ Şikarî, s. 104.

³⁷⁵ Şikarî, s. 106, 109, 112, 118 vd.

arasında zikredilerek “*Lâbâd ve Balıklı ve ‘Aziz ve Murvaklı’ ve Kışla’yı Eşref Bege verdi.*” ifadesi yer almaktadır.³⁷⁶

Şikarî, Beyşehir’de Eşrefoğulları’dan sonra etkinlik gösterebilmiş ve H. 780 / M. 1378 tarihinde öldüğünü bildiğimiz İsmail Ağa ile Eşref Bey’i çağdaş gösterdiği gibi zikrettiği yer adları da dönem kaynaklarına yansımaya kadar küçük yerleşim yerleri olsa gerektir.³⁷⁷ Bahsi geçen yer adlarından sadece Kışla, XVI. yüzyılın ilk yarısına ait tahrir defterlerinde Karaman Vilayeti’ne bağlı Beyşehir Livası’nın Göçü Nahiyesi’nde bulunan bir köy olarak kayda geçmiştir.³⁷⁸ Lâbâd ise Kışla ile alakasız olmak üzere Terflilabad/Derflilabad adıyla Konya Livası’nda çayırılık bir alan adı olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁷⁹ Bunun en büyük sebebi Karamannâme’nin geneline yansıyan diğer beylikleri küçük ve Karamanoğulları himayesindeymiş gibi gösterme niyeti olabilir.

Karamannâme, Eşrefoğulları’nın kuruluşu ve bağımsızlığı konusunda üzerinde durulması gereken bir başka kayıt daha içermektedir. Karamanoğlu Seyfeddîn Süleyman Bey’in bir divan toplantısında kardeşi I. Alâeddin Bey’e yönelik sözleri şu şekilde nakledilmiştir:

“*Süleymân Şâh, ‘Alâüddin’e eydür:*

– *Saruhân ve Aydınoğlu ve Eşref ve Hamîd ve Menteşe ve ‘Osmân bunlar vefât edüb oğulları hakk-ı nâni unutup sikke hutbe sâhibi oldular. ‘asker cem’ edüb diyâr-ı sâhile vâr, eger istikbâl ederlerse her birine hüccet ver, safâda olsunlar. Eger cidâle cenge çıkarlarsa ceng eyle dedi.*”³⁸⁰

H. 756 / M. 1356 tarihinde beylik tahtına geçtiğini ve aynı yıl akrabaları tarafından öldürüldüğünü bildiğimiz Karamanoğlu Seyfeddîn Süleyman Bey’in Eşrefoğulları ile çağdaş kabul edilemez ancak sikke ve hutbe sahibi olduklarına dair

³⁷⁶ Şikarî, s. 129; Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 61.

³⁷⁷ Tuncer Baykara, **Anadolu’nun Tarihi Coğrafyasına Giriş**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1988; William M. Ramsay, **Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası**, Çev. Mihri Pektaş, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1960.

³⁷⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tahrir Defteri, nr. 387, s. 49.

³⁷⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tahrir Defteri, nr. 387, s. 10.

³⁸⁰ Şikarî, s. 143-144.

düşülen bu tek kayıt Eşrefoğulları'nın bağımsız bir beylik olma girişimlerinin bir göstergesidir.³⁸¹

Hükümrانlık meşruiyetinin en önemli göstergelerinden biri olan sikke kestirmek konusunda Eşrefoğulları'nın tüm girişimleri İlhanlı tehdidinin gölgesinde gerçekleşmiştir. Beyşehir'de bir darphane bulunmasına rağmen Eşrefoğulları beylerinden II. Süleyman Şah hariç kendi adına sikke bastıran olmamıştır. Seyfeddin Süleyman Bey ve Mübarizeddin Mehmed Bey döneminde kestirilen sikke ve dirhemler İlhanlı Hükümdarları Gazan Mahmud Han, Olcaytu Hüdabende Muhammed Han ve Ebu Said Bahadır Han adına ya da Selçuklu Sultanı III. Alaeddin Keykubad adına kestirilmiştir. Bunlar haricinde diğer beyliklerin bazı sikkelerinin damgalanarak Eşrefoğulları topraklarında kullanıldığı bilinmektedir.³⁸² Diğer beyliklerde de görülen bu uygulama hiç şüphesiz Moğol çekincesinden kaynaklanmaktadır. Zira Eşrefoğlu II. Süleyman Şah'ın sikke kestirerek tam bağımsızlığını ilan etmesi Timurtaş Noyan tarafından feci şekilde öldürülmesiyle sonuçlanmıştır.³⁸³

2.2.EŞREFOĞULLARI BEYLİĞİ'NİN SİYASİ TARİHİ

2.3.1. Seyfeddin Süleyman Bey Dönemi

Eşref Bey'in ölümünden sonra idarenin başına geldiği anlaşılan oğlu Seyfeddin Süleyman Halil (ö. 27 Ağustos 1302), Eşrefoğulları Beyliği'nin asıl kurucusu olarak kabul edilmektedir. III. Gıyaseddin Keyhüsrev (1264-1283) devrinde Beyşehir'de etkili bir güç olarak ortaya çıkan Eşrefoğulları, Anadolu'daki Moğol tahakkümüne ve her geçen gün biraz daha zayıflayan Selçuklu iktidarına karşı isyan ateşini yakan

³⁸¹ Uzunçarşılı, Anadolu Beylikleri, s. 9-13; Faruk Sümer, Karamanoğlu Seyfeddin Süleyman Bey'in ölüm tarihi olarak H. 762 / M. 1361 yılını kabul etmektedir. Faruk Sümer, "Karamanoğulları", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 24, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1995, s. 457.

³⁸² Eşrefoğlu Beyliği'ne ait sikkeler hakkında yapılmış en güncel çalışmayı hazırlayan Uzm. Betül Teoman ve Uzm. Nümismat Gültekin Teoman'a henüz yayınlanmayan eserlerini kullanma izni verdikleri için teşekkürü borç bilirim. B. Teoman ve G. Teoman, "Eşrefoğulları Beyliği Sikkeleri", Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti I Eşrefoğulları Sempozyumu Yayınlanmamış Bildiri Kitabı, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Beyşehir, 11-13.09.2014, s. 1.

³⁸³ Anonim, s. 68; Aksarayî, s. 263; Eflakî, s. 520-521.

Türkmen ittifakının bir parçası görünümündedir. Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Halil beyliği döneminde hem Selçuklu hem de İlhanlılar'da yaşanan idari zafiyetten kurduğu ittifaklarla kârlı çıkmasını bilmiş; hâkimiyet sahasını genişleterek, Selçuklu sarayında mevki edinmeye çalışacak kadar güçlenmiştir.

Eşrefoğulları'nın bu dönemdeki genişleme macerası III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in sonunu da hazırlayan Beylerbeyi Hatiroğlu Şerefeddin'in isyanı ile başlamıştır. Pervane Muineddin Süleyman, Tokat emiri iken Moğol desteği ile Selçuklu idaresinde hızla yükselmiş ve İlhanlı İmparatorluğu'nun Selçuklu naibi gibi hareket etmeye başlamıştı. İlhanlı hükümdarı Abakan Han'ın izniyle Sultan IV. Rükneddin Kılıçarslan'ı zehirleyerek öldürtmüş yerine çocuk yaştaki III. Gıyaseddin Keyhüsrev'i sultan ilan ettirmişti. Evlilik bağları ile Selçuklu idaresindeki yerini sağlamlaştırmaya çalışan Pervane Muineddin Süleyman devlet ricalindeki Vezir Sahib Ata, Beylerbeyi Hatiroğlu Şerefeddin gibi önemli isimleri birtakım entrikalarla rahatsız etti.³⁸⁴

Hatiroğlu Şerefeddin ve Pervane Muineddin Süleyman gibi Selçuklu önde gelenleri içerde birbirleriyle çekişmeler de aslında Abaka Han'ın kardeşi Acay Noyan ve ordu kumandanı Samagar Noyan'ın baskısından rahatsızlardı. Pervane Muineddin Süleyman'ın ikili oyunları Abaka Han'ın kulağına gidince itibarını kaybetmiş ancak ikili oynamaktan da vazgeçmemişti. Pervane Muineddin Süleyman ve Hatiroğlu Şerefeddin 1276'da Memlûkler'in Türk asıllı sultanı Rükneddin Baybars ile temasa geçmişti. Hatiroğlu Şerefeddin Niğde bölgesinde Moğollar'a karşı isyan başlatırken bu esnada Pervane, IV. Rükneddin Kılıçarslan'ın kızı Selçuk Hatun'u Abaka Han'ın oğlu Argun Han ile evlendirmek üzere Tebriz'e hareket etmişti. Ancak devlet ricalindeki Baybars taraftarlarının oluşan boşluktan faydalanacağını da öngörmüştü. Bu nedenle yanına güvendiği Seyfettin Torumtay, Necmeddin Atabek gibi isimlerle birlikte III. Gıyaseddin Keyhüsrev'i Kayseri'de bıraktı. Abakan Han'ın huzuruna çıkan Pervane, *"Mısırlılar'ın bu kızı ele geçirmek istediklerini haber aldım. Onun için acele ederek onu buraya getirdim"* diyerek, hem Abaka'nın sarsılan güvenini

³⁸⁴ Aksarayî, s. 65-67; Erkan Göksu, **"Tarih-i Güzide'ye Göre Rum (Anadolu) Selçukluları"**, Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi (A Journal of Oriental Studies), Yıl:8, Sayı:27, (2008/II), s. 29; Sevim ve Merçil, s. 480-481.

kazanmaya çalışmış hem de Hatiroğlu Şerefeddin'i Baybars destekçisi olarak şikâyet etmiştir.³⁸⁵ Hâlbuki Pervane, Baybars'ı Müslümanlar'ın koruyucusu olarak Anadolu'ya bizzat davet etmiş ancak beklediği harekâtın zamanlamasını beğenmeyince Moğol tarafında yer almaya devam etmişti. Nitekim Baybars'ın Anadolu'ya doğru bir harekâta girişeceği anlaşılınca Niğde'de başlayan isyan Kayseri'ye kadar ulaştı. Karamanoğlu Mehmed Bey, Kayseri'ye gelerek Hatiroğlu Şerefeddin'e bağlılığını bildirdi. Moğol destekli Selçuklu birlikleri Hatiroğlu Şerefeddin'i ele geçirmeye çalışırken Niğde'deki Ulukışla Kalesi'nin muhafızı tarafından yakalanmıştı. Kayseri-Sivas arasındaki Gedük mevkiinde mahkemeye çıkarılan Hatiroğlu Şerefeddin, isyanın Süleyman Pervane'nin kışkırtmasıyla çıktığını, Baybars ile mektuplaştığını söylese de öldürülmekten kurtulamadı. (H. 15 Sefer 675 / M. 15 Temmuz 1276) Bu isyanın en büyük sonucu Moğollar'ın Selçuklu devlet ricaline olan güvenlerini tamamen yitirip, idarecilerini sürekli gözaltında tutmaya başlamaları oldu. Karamanoğlu Mehmet Bey, Hatiroğlu Şerefeddin'in başlattığı Moğol tahakkümüne karşı Türkmen isyanını devam ettirmek için Baybars'ın gelişini bekledi.³⁸⁶

Memlûk Sultanı Baybars'ın büyük bir ordu ile Halep'ten Anadolu'ya doğru yola çıktı ve nihayetinde Elbistan'da sayıca üstün olduğu Moğol ordularını mağlup etti. Memlûk ordularının Kayseri'ye doğru ilerlemesi üzerine Vezir Sahib Ata Fahreddin ve Pervane Muineddin Süleyman, Moğol intikamından korktukları için Kayseri'de bulunan III. Gıyaseddin Keyhüsrev'i de alarak Tokat'a gitti. Rükneddin Baybars'ın 22 Nisan 1277'de Kayseri'ye sevinç gösterileriyle girip Selçuklu tahtına oturmasının ardından Karamanoğlu Mehmet Bey ve Eşrefoğlu Süleyman Bey, Baybars'ın huzuruna çıkarak kendisine bağlılıklarını bildirdiler.³⁸⁷ Eşrefoğulları'nın bu siyasi konjonktürden güç alarak her daim yakın ilişkiler içinde buldukları

³⁸⁵ Gregory Ebu'l Farac, **Ebu'l Farac Tarihi**, Cilt II, Çev. Ömer Rıza Doğrul, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1987, s. 587-588; Muharrem Kesik, "**Muinüddin Süleyman Pervane**", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt:31, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1995, s. 92; Sevim ve Merçil, s.481.

³⁸⁶ İbn Bibi, s. 613-614; Aksarayî, s. 85-89; Anonim, s.37; Ebu'l Farac, Cilt: II, s. 598; İzzeddin İbn Şeddad, **Baypars Tarihi**, Cilt: 2, Çev. Şerefüddin Yaltkaya, TTK Yayınları, Ankara 2000, s. 74-80; Sevim ve Merçil, s. 482-483.

³⁸⁷ İbn Bibi, s. 620; Aksarayî, s. 88; Anonim, s. 39; Ebu'l Farac, Cilt: II, s. 599-600; Sevim ve Merçil, s.483.

Karamanoğulları ve Menteşeoğulları ile birlikte 10 bin kişilik bir ordu ile Aksaray'a hücum etmiş, kesin sonuç alamayınca 15 Mayıs 1277'de akınlarını Konya'ya yönlendirmişlerdir.³⁸⁸ Bu bilgi sadece Anonim Selçuknâme'de görülürken diğer kaynaklarda Eşrefoğulları'nın katılımına dair bir bilgi bulunmamaktadır.³⁸⁹

Memlûk Sultanı Baybars, daha önce kendisine bağlılık bildiren Pervane Muineddin Süleyman'ın çağrıldığı halde huzuruna gelmemesi, en güvendiği isimlerden Hatiroğlu'nun ölümü, ordunun girdiği erzak sıkıntısı gibi ekonomik nedenlerden ötürü Kayseri'de çok kısa süre kalıp Anadolu harekâtını yarıda bırakarak çekilmeye karar verdi.³⁹⁰ Sıkıntılı durumdaki ordusunun Abaka Han karşısında ikinci bir zafer kazanamayacağını anlayan Baybars Karamanoğlu Mehmed Bey'i vekil tayin ederek Anadolu macerasından umduğunu bulamadan vazgeçmişti ve kısa süre sonra Haziran 1277'de zehirlenerek öldürülmüştür.³⁹¹

Selçuklu saltanat merkezinin Kayseri'ye kaydırılmasının yarattığı boşluktan faydalanmak isteyen Karamanoğulları Konya üzerindeki baskılarını arttırdı. Bölgedeki Eşrefoğulları gibi isyancı Türkmen beyliklerin liderliğine soyunarak Selçuklu tahtına erişme planlarını işletmeye devam etti. Ele geçirdiği Selçuklu topraklarında meşruiyet sağlamak adına Karamanoğlu Mehmed Bey, saldırdığı Konya'dan tarihe Cimri Hadisesi olarak geçecek olayın en büyük aktörü Gıyaseddin Siyavuş ile birlikte döndü.³⁹²

Karamanoğlu Mehmet Bey, İzzeddin Keykavus'un oğlu olarak tahtın meşru varisi saydığı Siyavuş'u yanında Konya'ya getirerek "*Alâüddünya ved-din, Ebul-feth*" sıfatıyla Selçuklu Sultanı, kendisini de vezir ilan etti. Bu girişiminin bedelini kısa süre

³⁸⁸ Anonim, s. 39; Cahen, s. 279; Kofoglu, "A Principality In Southwest Anatolia In The Post-Selçuk Era: Eşrefoğulları", s. 50.

³⁸⁹ Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul, 1984, s. 561. Bknz: Dipnot 5.

³⁹⁰ Baybars'ın Kayseri'de kalış süresi hakkında kaynaklarda farklı ifadeler mevcuttur. Aksarayî 10 gün, İbn Bibi 5 gün, Ebû'l Farac 15 gün kaldığını kaydetmiştir. Nejat Kaymaz ayrılış tarihini 25 Nisan 1277 (20 Zilkâde 675) kabul etmektedir. Kaymaz, **Pervane Mui'neddin Süleyman**, s. 165-166.

³⁹¹ Anonim, s. 38; İbn Şeddad, s. 112-113; Osman Turan, **Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti**, Türk Neşriyat Yurdu, 2. Baskı, İstanbul, 1969, s. 229.

³⁹² İbni Bibi, bu Türkmen gruplarını "kırmızı külahlı, çarıklı, siyah kilimli" diyerek küçük görür. İbn Bibi, s. 631; Aksarayî, s. 96-104; Anonim, s.37; İbn Şeddad, s. 74-80; Gregory Ebû'l Farac, Cilt II, s. 598; Cahen, s. 266; Ahmet Şimşirgil, "**Eşrefoğulları Beyliği**", *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 134; Sait Kofoglu, "**Eşrefoğulları**", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt:11, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1995, s. 484. Sevim ve Merçil, s. 484.

sonra canı ile ödeyen Karamanoğlu Mehmed Bey'in ölümü, ardından Cimri'nin Germiyanogulları tarafından yakalanarak korkunç bir şekilde infaz edilişi Türkmen beyliklerini bir süre sessizliğe ittiyse de genişleme girişimlerinden vazgeçiremedi.³⁹³

Selçuklu idaresinde yaşanan zafiyetler Moğol tahakkümüne direnen Türkmen beyliklerine hareket alanı yaratıyordu. Eşrefoğulları da bu ortam faydalanarak genişleme girişimlerine devam etti. Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Halil Bey'in de katıldığı Türkmen birlikleri 1282 yılında Konya ve Akşehir'e yeniden saldırılar düzenleyerek burada kısa süreli bir hâkimiyet sağladı.³⁹⁴ Anonim Selçuknâme'de Türkmen akınlarının yarattığı tahribatı "*O gündən beri Konya vilayeti böyle harap kaldı*" şeklinde kaydetmiştir.³⁹⁵

Hatiroğlu Şerefeddin gibi yüksek rütbeli bir Selçuklu idarecisinin Türkmen beylikleri ve Baybars desteği ile ayaklanması İlhanlı yönetiminin Anadolu politikasında sertleşmesine neden oldu. İlhanlı Hükümdarı Abaka Han, gerekli önlemleri alması için kardeşi Kongurtay ve İlhanlı sarayının en müktedir ikinci veziri olan Şemseddin Cüveynî'yi Anadolu'ya gönderdi. Kongurtay, isyan eden Türkmen beyliklerine yönelik askeri harekât hazırlığı yaparken Cüveynî, Selçuklu malî sistemini Moğol geleneklerine göre düzenlemeye başladı. Bu amaçla Anadolu Selçuklu Devleti'nin tüm gelirlerine el konuldu. Bu esnada II. İzzeddin Keykavus'un Kırım'da yaşayan oğlu II. Gıyaseddin Mesud, Kayseri'ye geldikten sonra Abaka Han'ın huzuruna çıktı. Kendisine Erzurum, Erzincan, Sivas, Diyarbakır ve Harput'un yönetimi verildi. Ancak kısa süre sonra Abakan Han H. 20 Zilhicce 680 / M. 1 Nisan 1282'de ölünce İlhanlı merkezinde Argun Han ve Ahmed Teküdar arasında taht mücadelesi yaşanmaya başladı.³⁹⁶

Moğol ileri gelenleri Ahmed Teküdar'dan yana tavır alınca han olarak tanınmıştı. Politik nedenlerle Müslüman olduğunu açıklayan Ahmed Teküdar, kardeşinin oğlu Argun Han ile taht mücadelesine devam ediyordu. Bu esnada Anadolu Selçuklu Devleti'nin yönetiminde önemli değişikliklere gitti: Ahmed Teküdar, Moğol

³⁹³ İbni Şeddad'a göre Alaeddin Siyavuş'un saltanatı 37 gün sürmüştür. İbn Şeddad, s. 91; İbn Bibi, s. 631 vd.; Aksarayî, s. 103; Anonim, s. 39-41; Cahen, s. 284; Sevim ve Merçil, s. 484-485.

³⁹⁴ Anonim, s. 39; İbn Bibi, s. 198 vd.; Cahen, s. 279; Kofoglu, s. 50.

³⁹⁵ Anonim, s. 42; Göksu, s. 29.

³⁹⁶ Aksarayî, s. 98-99; Sevim ve Merçil, s. 486; Berthold Spuler, **İran Moğolları**, Çev. Cemal Köprülü, TTK Basımevi, Ankara, 1957, s. 88-90.

tahtına oturduğu andan itibaren Anadolu Selçuklu topraklarını ikiye bölerek yönetmenin daha yararlı olacağını düşünüyordu.³⁹⁷ Ahmed Teküdar'ın II. Gıyaseddin Mesud'u sultanlardan biri ilan eden yarlıg (ferman) ile Anadolu'ya göndermesi hâlihazırda Selçuklu tahtında oturan III. Gıyaseddin Keyhüsrev'i memnun etmedi. İktidarı Gıyaseddin Mesud ile paylaşacağı haberini alan III. Gıyaseddin Keyhüsrev veziri Fahreddin Ali ve Kongurtay ile birlikte Ahmed Teküdar'ın huzuruna çıkmak üzere yola çıkmıştı. Ancak Müslüman olan Ahmed Teküdar ile Moğol tahtına bir Müslümanın oturmasını kabul etmeyen Argun Han yanlılarının savaşı kızışınca III. Gıyaseddin Keyhüsrev, Moğol hanından habersiz olarak Erzincan'a çekildi. II. Gıyaseddin Mesud ise Anadolu'ya gelmeden devlet ricalindeki güçlü isimleri yanına çekerek Selçuklu tahtı için güçlendirmeye başladı. III. Gıyaseddin Keyhüsrev ve Gıyaseddin Mesud Selçuklu idaresi için çekişmeye başladı.³⁹⁸

Konya ve Akşehir'in yağmalandığı haberi Erzincan'da bulunan sultana ulaşınca III. Gıyaseddin Keyhüsrev, Moğol hamisinden yardım istedi. Önce Abaka Han daha sonra da Ahmed Teküdar'ın Anadolu nâibliğine getirdiği Kongurtay bu isyanları bastırmak üzere Konya'ya doğru harekete geçirdi. Memlûk ordularının Suriye'ye çekilmesi üzerine ciddi bir direniş görmeyen Moğol ordusu ve Selçuklu birlikleri Mut, Ermenek, Karaman ve Konya'da muazzam bir Türkmen katliamı gerçekleştirdi. C. Cahen bu ezici saldırının 1277 seferi gibi kesin bir zafer anlamına gelmediğini söyler.³⁹⁹ Katliamın yankıları Mısır'a kadar ulaşınca Memlûk Sultanı Kalavun'un girişimleriyle Müslümanlığı kabul etmiş olan Ahmed Teküdar, ordularını geri çekti.⁴⁰⁰

III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Kongurtay ile birlikte Karaman sahasında gerçekleştirdiği Türkmen katliamı Ahmed Teküdar'ın nezdinde Anadolu sahasının

³⁹⁷ Aksarayî, s. 137; Cahen, s. 289.

³⁹⁸ İbn Bibi, s. 673; Aksarayî, s. 108-109; Münecimbaşı Ahmet bin Lütfullah, **Câmiud'düvel Selçuklular Tarihi II Anadolu Selçuklular ve Beylikler**, Haz: Ali Öngül, Akademi Kitabevi, İzmir 2001, s. 123; Osman Turan, "**Selçuklular Zamanında...**", s. 583.

³⁹⁹ Cahen, s. 289.

⁴⁰⁰ İbn Şeddad, Abaka Han'ın Kayseri'den Erzurum'a kadar uzanan bölgede yaşayan 500.000 Türkmen'i öldürttüğünü kaydetmiştir. Bu sayı abartılı olsa da katliamın boyutlarının azımsanamayacak ölçüde olduğuna işaret etmektedir. İbn Şeddad, s. 90-92; Anonim, s. 40-42; Aksarayî, s. 87-111 ve diğerleri; Gregory Abû'l Farac, Cilt: II, s. 609-611; Faruk Sümer, "**Anadolu'da Moğollar**", Selçuklu Araştırmaları Dergisi, Sayı: I, Ankara, 1969, s. 39-40; Sevim ve Merçil, s. 484-486; Köprülü, s. 33; Kaymaz, s. 174-178.

idaresi için görevlendirdiği bu şahsın başarısızlığını telafi edemedi. Bir süre sonra Kongurtay'ı Argun Han yanlısı bir isyancı olarak yakalatıp öldürttü. III. Gıyaseddin Keyhüsrev ise önce tüm yetkilerinden azledildi daha sonra bu durumun yarattığı pişmanlık ve üzüntüden hastalandı. Eceliyle ölümüne çok yakın bir zamanda Moğol idarecilerin emriyle 28 yaşındayken zehirlenerek öldürüldü.⁴⁰¹ Kongurtay'ın ölümü ile birçok Moğol devlet adamı hâlihazırda Horasan bölgesini kontrol eden Argun Han'a sığındı. Kısa süre sonra iktidar savaşını kazanan Argun Han, Ahmed Teküdar'ı yakalatarak Kongurtay'ın çocuklarına öldürttü. Vezir Cüveynî'yi de vezirlik makamını ikiye bölmek adına yargılayıp idam ettirdi. Güç paylaşımı konusunda akılcı bir siyaset izleyen Argun Han'ın otoritesi kısa sürede kabul gördü. Selçuklu naibi olarak da Geyhatu ve Hulagü'yü atadı.⁴⁰²

III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in öldürülüşünün ardından Anadolu Selçuklu tahtındaki Gıyaseddin Mesud'un otoritesini kabul etmeyen III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesi Argun Han'dan ülkenin yönetimini Keyhüsrev'in oğulları ve Gıyaseddin Mesud arasında paylaşmasını istedi. Ardından Mesud Kayseri'de ikamet etmeye devam ederken şehzadeler ve vasisi konumundaki büyükanneleri Konya'ya geçti. Konya'nın ileri gelenleri ve halk III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in oğullarının Selçuklu tahtına oturmasına sıcak bakmayınca Keyhüsrev'in annesi Türkmen desteği almanın şehzadelerin selameti için yararlı olacağını düşünerek Sultan Rükneddin'in eski rikabdârı Şecâ Eynesi(?)'yi elçi tayin etti.⁴⁰³ Bu amaçla Konya'ya çağırdığı Karamanoğlu Güneri Bey ve Eşrefoğlu Süleyman Bey ile yaptığı anlaşma gereği torunlarından birini tahta geçirmeleri karşılığında saltanat naipliğini Eşrefoğlu'na, beylerbeyliği makamı da Karamanoğlu'na verdi. İki beyliğin desteğiyle 15 Mayıs 1285'te tahta çıkan iki şehzade III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesinin

⁴⁰¹Anonim Selçukname'de Erzurum'da zehirlendiği yazılıyken Abu'l Farac, Aksarayî ve Müneccimbaşı'ya göre zehirlenerek öldürülmesi hadisesi Erzincan'da gerçekleşmiştir. Ahmed b. Mahmud bu olayın Azerbaycan'da yaşandığını kaydetmiştir. Aksarayî ise ölümünün detaylarını vermemiş "O'nun hastalığına hile ve tuzağı da eş ettiler" diyerek Sultan Mesud'un komplosuna kurban gittiğini son derece latif bir şekilde nakletmiştir. Anonim, s. 44; Aksarayî, s. 109; Gregory Ebu'l Farac, Cilt. II, s. 616; Ahmed bin Mahmud, **Selçuk-nâme**, Cilt II, Haz. Erdoğan Merçil, Kervan Kitapçılık, İstanbul 1977, s. 156

⁴⁰² Anonim, s. 44; Aksarayî, s. 115; Cahen, s. 290; Gregory Abû'l Farac, Cilt II, s. 614-615; Spuler, s. 91-96; Reşidüddin Fazlullah, **Camîu't-Tevarih (İlhanlılar Kısmı)**, Çev. İsmail Aka, Mehmet Ersan, Ahmed Hesamipour Khelejani, TTK Yayınları, Ankara 2013, s. 151-152.

⁴⁰³ F. Nafiz Uzluk, bu ismi Şeca Eynesi olarak verirken Claude Cahen ise bu ismi Şücâ Aynesî olarak tercüme etmiştir. Anonim; s. 44; Cahen, s. 290.

onayıyla Emîr-i Dâd Nizâmeddîn ile birlikte Argun Han'ın huzuruna gönderildi. Argun Han, bu iki çocuğun III. Gıyaseddin Keyhüsrev'e ait olmadığına kanaat getirerek acımasız bir şekilde başlarını kesip Türkmenlere geri yolladı. (5 Eylül 1285) Argun Han'ın tarafını belli etmesi üzerine Vezir Sahip Ata Fahreddin Ali'ye bağlı Has Balaban, Konya'yı Eşrefoğulları ve Karamanoğulları'dan temizlemek için harekete geçti. Selçuklu ve Moğol birlikleriyle başedemeyeceğini anlayan Eşrefoğlu Süleyman Bey, Gorgorum'a çekildi.⁴⁰⁴

Bu esnada Eşrefoğulları'nın toprakları Gorgorum'a kadar Germiyanogulları'nın saldırısına uğradı. II. Gıyaseddin Mesud ve Geyhatu komutasındaki Moğol ve Selçuklu birlikleri bölgeye bir akın düzenledi. Oluşturulan bu güçlü ordu önce Bozkuş Bahadır komutasındaki Germiyanogulları'nı püskürtünce Eşrefoğulları bu saldırıdan fazla hasar almadan kurtulmuş oldu. Geyhatu'nun desteğini alan II. Gıyaseddin Mesud Tarsus'u zapt eden Karamanoğulları'nın etkin olduğu Lârende-Karaman sahasına yöneldi. Bunun üzerine Karamanoğulları'nın müttefiki komunda bulunan Eşrefoğlu Süleyman Bey, Ilgın (Abı Germ) yöresine bir akın düzenledi. Balabanoğlu kontrolündeki Ilgın'da zafer kazanan Eşrefoğlu Süleyman Bey, aldığı kelleleri Konya'ya gönderdi. Ancak II. Gıyaseddin Mesud'un ordusunun önce Germiyanogulları'nı daha sonra da Karamanoğulları'na diz çöktürmesinin ardından Eşrefoğlu Süleyman Bey geri adım attı. Eşrefoğulları, intikam seferine çıkan bu kuvvetli orduya karşı koyamayacaklarını anlayınca Gıyaseddin Mesud'un otoritesini tanıyarak Konya'da sultanın huzurunda özür dilediler. Gıyaseddin Mesud tarafından affedilen Eşrefoğlu Süleyman Bey, beyliğin merkezini Gorgorum'dan Beyşehir'e taşıdı. Gıyaseddin Mesud'un Eşrefoğlu Süleyman Bey'i affetmesinde sefere çıkıldığında Konya'nın yağmalanışı, Erzincan'da gerçekleşen deprem ve Niksar'daki sel felaketinin etkili olduğu söylenebilir. Bu sürecin ardından Eşrefoğulları'nın Gıyaseddin Mesud'a bir süre ılımlı bir politika izlediği anlaşılmaktadır.⁴⁰⁵

⁴⁰⁴ Anonim, s. 44-45; Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri**, s. 58; Turan, s. 588-589; Cahen, s. 288-290; Sevim ve Merçil, s. 487; Kofoglu, 484; Şimşirgil, s. 1347.

⁴⁰⁵C. Cahen, Ilgın akınında Eşrefoğulları'nın yenildiği yazmışsa da Anonim Selçukname Eşrefoğulları'nın Balabanoğlu'na karşı hile ile galip geldiği belirtilmektedir. Anonim, s. 47-49; Uzunçarşılı, s. 58-59; Cahen, 293-294; Kofoglu, "A Principality In Southwest Anatolia In The Post-Selçuk Era: Eşrefoğulları" s. 51; Mustafa Çetin Varlık, "Eşref Oğulları Beyliği", Doğuştan

Sultan II. Gıyaseddin Mesud, uçlardaki hâkimiyetini arttırmak için Eşrefoğulları ile olan ilişkilerini bir evlilik ile pekiştirmek istiyordu. Bu amaçla Sinop'ta bulunan kardeşi Rükneddin Geyûmers'i Eşrefoğlu Süleyman Bey'in kızı Gülcemal Hatun ile evlenmek üzere Eşrefoğulları'nın kontrolündeki Beyşehir'e yolladı. (1289) Ardından bizzat Sultan Gıyaseddin Mesud da bu evlilik akdini gerçekleştirmek üzere yola çıktı.⁴⁰⁶ Ancak Eşrefoğlu Süleyman Bey, şehzade Rükneddin Geyûmers'i henüz yoldayken yakalatarak hapse attırdı. Kardeşini sultana karşı siyasi bir koz olarak kullanmak isteyen Eşrefoğlu Süleyman Bey'in bu hareketi Selçuklu ile olan ilişkileri yeniden hareketlendirdi. Şehzadenin Eşrefoğlu tarafından alıkonulduğu, Sultan'ın da Eşrefoğulları'na doğru harekete geçtiği haberi Konya'ya ulaşınca, oluşan otorite boşluğunda birçok kargaşa ve yağma olayı yaşandı. Yaşanan kargaşa Konya şihnesi ve emirler tarafından bastırıldı. Bu esnada Gıyaseddin Mesud kardeşini kurtarmak üzere ordusuyla Beyşehir'e doğru harekete geçince Karamanoğlu Güneri Bey, Eşrefoğlu Süleyman Bey'e bir elçi göndererek şehzadeyi serbest bırakmasının akıllıca olacağını aksi takdirde oluşacak fitnenin hayırlı olmayacağını bildirdi. Bunun üzerine Eşrefoğlu Süleyman Bey, şehzade Rükneddin Geyûmers'i "izaz ve ikramla" birlikte Konya'ya geri gönderdi. (1290) Böylece Karamanoğlu Güneri Bey'in girişimiyle muhtemel bir Selçuklu Eşrefoğlu savaşı önlenmiş oldu.⁴⁰⁷

İlhanlı Hükümdarı Argun Han'ın 1291'de vefatı üzerine Anadolu'da bulunan Geyhatu (saltanatı 1291-1295) tahta oturmak üzere Tebriz'e gidince ağır vergi ve siyasi baskı altındaki Selçuklu uçları oluşan otorite boşluğunda tekrar karıştı. II. Gıyaseddin Mesud'un da Kayseri'de bulunmasını fırsat bilen Karamanoğulları Konya'yı kuşattılar. Mevcut kuvvetleri ile fazla direnemeyeceğini anlayan II. Gıyaseddin Mesud yeni hükümdar Geyhatu'dan yardım isteyerek Moğol kuvvetlerini Türkmenleri bertaraf etmek üzere Anadolu'ya çağırdı.⁴⁰⁸ Bu esnada Karamanoğulları, Konya'yı kuşatmakla kalmayıp Akşehir yöresine ve Eşrefoğulları'na karşı da bir

Günümüze Büyük İslam Tarihi, Cilt: 10, Ed. Hakkı Dursun Yıldız, Çağ Yayınları, İstanbul, 1989, s. 55.

⁴⁰⁶ Anonim Selçuknâme'nin çevirmeni Feridun Nafiz Uzlu, kaynak Viranşehir olarak verilen bu lokasyon bilgisinin hatalı olduğunu belirterek aslında Beyşehir'in kastedildiğini kabul etmektedir. Anonim, s. 50.

⁴⁰⁷ Anonim Selçuknâme'de Şehzade Siyavuş olarak geçmektedir. Anonim, s. 51; Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri**, s. 59; Konyalı, s. 31; Claude Cahen, "**İlk Ahiler Hakkında**", Çev. Mürsel Öztürk, Belleten, Cilt: L, Sayı: 197, Ağustos 1986, s. 595.

⁴⁰⁸ Anonim, s. 59; Aksarayî, s. 137; Sevim ve Merçil, s. 489.

saldırı düzenledi. Hatta Karamanlıların Beyşehir'i ele geçirdikleri ve Eşrefoğlu Süleyman Bey'i öldürdükleri dedikodusu dâhi çıktı. Bunun üzerine Eşrefoğulları Beyliği'nin ileri gelenlerinden olduğunu anladığımız Seyfeddin Subaşı, “*Eğer babasını yakaladıysa, işte onun oğlu, onun yerine bizim emirimizdir.*” diyerek Eşrefoğulları'nı içlerine düştüğü umutsuz durumdan kurtarıp cesaretlendirmiş ve Karamanoğulları'na karşı beklemedikleri bir direniş gösterdiler. Anonim Selçukname'de bu olaya atfen “*Karamanlılardan o kadar adam öldürdüler ki hesaba gelmez*” yazmaktadır.⁴⁰⁹

Karamanoğulları, Eşrefoğulları karşı bu saldırıyla bir sonuç elde edemediler ancak iki beylik arasındaki örtülü ittifakın ilk kez ihlal edilmesi açısından bu saldırı ayrı bir önem teşkil etmektedir. Eşrefoğulları, Karamanoğulları'nın bu saldırısıyla Konya'ya yakınlaşmış ancak kısa süre sonra ittifak aramayı bırakıp müstakil bir beylik olduklarını ilan edecektir.⁴¹⁰

Vakit kaybetmeden ordusuyla Anadolu'ya dönen Geyhatu, Tekin Timur komutasındaki 20.000 kişilik ordusuyla önce Karamanoğulları üzerine yürüyüp Lârende ve Ereğli'de büyük katliamlara imza attı. Ardından Eşrefoğulları'nın merkezi Beyşehir'de benzer bir katliam yaptıktan sonra iki beylikten aralarında kadınların ve çocuklarında yer aldığı 7.000 kişiyi esir aldı. Ordusuyla Lâdik yöresine yönelen Geyhatu, burada üç gün üç gece süren bir dehşet yaşattı. Türkmen isyanlarının belini kırmakta kararlı olan Geyhatu bununla da yetinmeyerek benzer katliamları Muğla yöresinde Menteşe Türkmenlerine de yaptı. 1292'de Geyhatu Kayseri üzerinde Tebriz'e dönerken II. İzzeddin Keykavus'un oğlu Rükneddin Kılıçarslan'ın Kırım'dan gelip Kastamonu bölgesinde hâkim bulunan Çobanoğulları'ndan Müzaffirüddin Yavlak Arslan ile ittifak yaparak isyan çıkardığını öğrendi. Bunun üzerine Moğol ve Selçuklu birliklerinden 3.000 kişilik bir ordu ile kuzey Türkmenlerine doğru zorlu bir harekâta girişildi. Geyhatu'nun yokluğu ve ordunun kuzeye inmiş olmasından faydalanmak isteyen Karamanoğulları Halil Bahadır önderliğinde Konya'ya tekrar

⁴⁰⁹ Anonim, s. 59-60.

⁴¹⁰ Cahen, **Osmanlılardan Önce Anadolu**, s. 295.

saldırdı. Eşrefoğlu Süleyman Halil Bey, bu kez Karamanoğulları ile birlikte hareket etmeyerek stratejik öneme sahip olan Gavele Kalesini kuşattı.⁴¹¹

Eşrefoğlu'nun Gavele Kalesi'nin aldığı bilgisi Konya'ya ulaşınca Selçuklu emirleri Eşrefoğlu Süleyman Bey'e bir mektupla ultiatom göndermiştir. Anonim Selçuknâme mektubu şu şekilde nakletmektedir:

“Yaptığın bu iş çok büyük bir iştir. Kevale Kalesi çok büyük bir lokma olup Anadolu memleketlerinin kilididir. Moğol nesli kesilmemiştir. Hususiyle bugün tahtında yani artık Anadolu'yu da ellerinde tutan Moğolların başında Geyhatu gibi bir zat vardır. Kendi mahiyetindeki biçarelerin kanına girme...”⁴¹²

Daha birkaç ay önce Geyhatu'nun Beyşehir'de yaşattığı katliamın hatıraları çok taze olduğu için olsa gerek Eşrefoğlu Süleyman Halil Bey, yeni bir Moğol hışmına uğramamak için 40 gün sonra 28 Muharrem 892 / 9 Ocak 1293'te Gavele Kalesi'ni terk etti ve ganimetlerle birlikte Beyşehir'e döndü.⁴¹³

Eşrefoğlu Süleyman Halil Bey'in Beyşehir'e yapılan Karamanoğlu saldırısında esir düştüğü Anonim Selçuknâme'de doğrudan söylenmese de saldırının geri püskürtülmesinin Seyfeddin Subaşı'nın yüreklendirmesiyle Süleyman Halil Bey'in büyük oğlu Eşrefoğlu Mehmed Bey etrafında birleşerek başarıldığı aktarılmaktadır. C. Cahen'in kitabelerden aktardığı bilgiye göre ise Eşrefoğlu Süleyman Halil Bey'in esareti 6 yıl kadar sürmüş, bu arada Karamanoğlu Güneri Bey de H. 28 Recep 699 / M. 20 Nisan 1300 tarihinde vefat etmiştir.⁴¹⁴ Eşrefoğlu Süleyman Halil Bey'in esareti döneminde beyliğin idaresi ve faaliyetleri hakkında maalesef fazla bir bilgi günümüze ulaşmamıştır.

Eşrefoğlu Süleyman Bey, beyliğin merkezini Beyşehir'e taşımalarının ardından imar faaliyetlerine girişerek burada kısa süre içerisinde Eşrefoğulları adını

⁴¹¹ Anonim, s. 60-63; Aksarayî, s. 138-144; Reşidüddin Fazlullah, s. 178-180; Sevim ve Merçil, s. 489; Sümer, s. 61-63; Kofoğlu, “A Principality In Southwest Anatolia In The Post-Selçuk Era: Eşrefoğulları” s. 52-53.

⁴¹² Anonim, s. 63.

⁴¹³ Anonim, s. 63.

⁴¹⁴ Anonim, s. 67; *Répertoire Chronologique d'épigraphie Arabe*, Ed. Etienne Combe, Jean Sauvaget, Gaston Wiet, Institut Français d'Archéologie Orientale du Caire, C. XII-XIII, 1931, No. 4907-5037'den aktaran Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, s. 299.

ölümsüzleştirecek eserler yapılmasını sağlamıştır. Bu eserler içerisinde muntazam bir kale ile kendi adını taşıyan bir ulu camii bulunmaktadır. Ayrıca gelirleri camiye vakfedilmek üzere inşa edilen bedesten, hamam ve dükkânlar ile bir külliye özelliği taşımaktadır. Bu yapılar gerek kitabeleri gerekse de mimari özellikleri ile hem Eşrefoğulları tarihi hem de beylikler dönemine ışık tutacak niteliklere sahiptir.

Eşrefoğlu Süleyman Bey döneminin ilk imar faaliyetlerinden Beyşehir Kalesi'nin yapımı Sultan II. Gıyaseddin Mesud ile iyi ilişkiler kurulduğu dönemde gerçekleşmiştir. Beyşehir'in İçerişehir olarak adlandırılan bölgesinde yapılan bu kalenin kitabesi H. 689 / M. 1290 yılına tarihlenmektedir. Kalenin beyaz mermer üzerine işlenen dört satırlık kitabesi şu şekildedir:

“Bu mubarek kalenin yapılmasını 689 yılı Cemadü'l-ülasında Yüce Sultan din ve dünyanın yardımcısı Keykavus oğlu Mesud –Allah mülkünü ebedi kılsın- sultanlık günlerinde büyük Emir Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman -Allah yardımcılarını aziz eylesin- emretti.”⁴¹⁵

İbrahim Hakkı Konyalı'nın Beyşehir Müftüsü Ömer Lütfi Tekin'den naklen verdiği bilgiye göre kale içinde günümüze kalmayan bir zâviye ve mescid bulunmaktaydı. Bunlar dışında Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii ile Sübaşı mescid ve medresesi bulunduğu da yine Konyalı tarafından aktarılmıştır. Ayrıca iki kapısı bulunduğu tahmin edilen kale içerisinde kuşatma anlarında kullanılan gelişmiş bir su dolaşım sistemi ile gizli yeraltı kapıları bulunduğu tahmin edilmektedir.⁴¹⁶

Kitabenin ilk satırından anlaşıldığı üzere Beyşehir'in Eşrefoğlu Süleyman Bey'e ithafen artık “Süleymanşehri” ya da “Süleymanşehir” olarak adlandırılması Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Mesud'un bölgede Eşrefoğulları gücünü kabul ettiğinin bir onayı olarak görülebilir. Benzer adlandırmaların Eşrefoğulları sikkelerinde de görülmesi bu izlenimi kuvvetlendirmektedir.⁴¹⁷

⁴¹⁵ Beyşehir Kalesi'nin kitabesi ilk kez Halil Edhem Bey tarafından hatalı olarak yayınlanmıştır. İ. Hakkı Konyalı'ya göre kalenin 1322 yılında yaptırıldığını yazan Halil Edhem Bey, kitabeyi görmeden neşretmiştir. Halil Edhem, “**Anadolu'da İslâmî Kitâbeler**”, Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, Cilt: 5, Sayı: 27, 1330/1912, s. 139; Konyalı, **Beyşehir Tarihi**, s. 200-201; Akyurt, s.118.

⁴¹⁶ Konyalı, **Beyşehir Tarihi**, s. 203-204; Süslü, s. 40.

⁴¹⁷ Uzunçarşılı, s. 59; Konyalı, s. 195; Şimşirgil, s. 1347; Kofoğlu, “**A Principality In Southwest Anatolia In The Post-Selçuk Era: Eşrefoğulları**” s. 52.

Eşrefoğlu Süleyman Bey döneminde inşa edilen en önemli mimari eser hiç şüphesiz kendi adını verdiği camidir. Caminin adı belgelerde bazen yaptırana ithafen “*Sultan Sancar bin Melikşah bin Alparslan Camii, Süleyman bin Eşref Camii, Eşrefoğlu/Eşrefzade Camii*” şeklinde yer alırken bazen de bulunduğu yere ithafen “*Süleymaniye Cami*” ya da “*Beyşehir Cami*” adıyla geçmektedir. Değişik şekillerde kaydedilse de tam adı günümüze ve tarihsel geçmişine binaen “*Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Cami*” olarak adlandırılmalıdır.⁴¹⁸

İsmlendirilmeden de anlaşıldığı üzere Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii'nin yapılışı hakkında iki farklı görüş bulunmaktadır. İlk görüşe göre Beyşehir'deki bu cami, H. 556 / M. 1160-1661 yılında Büyük Selçuklu Sultanı Sancar tarafından yaptırılmış Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından H. 697 / M. 1297-1298 tarihinde de onarılmıştır. Bu tezin kaynağı 1584 tarihli vakıf kaydına göre bu bilgiler cami kitabesinden çıkarılmıştır. Yusuf Akyurt ve Mehmet Akif Erdoğan, bu bilgiye şüpheyle yaklaşıp tarihsel gerçeklere uygun olmadığını ortaya koymuşlardır. Yusuf Akyurt, 1160/61'de Sultan Sancar'ın (ölümü H. 552 / M 1157) hayatta olmadığını, olsa bile Beyşehir bölgesinde bir cami yaptıracak kadar bölgeye egemen olmadığına dikkat çekmiştir. Mehmet Akif Erdoğan ise bu kaydı destekleyen bir kitabe ya da vakfiye bulunmadığını hatta günümüze harap halde kalan kitabede Sancar ismine rastlanmadığını tespit etmiştir.⁴¹⁹

Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camisi'nin yapılışı hakkındaki diğer görüş ise cami kapısında ve içinde bulunan iki kitabeyle dayanmaktadır. Caminin ana kapısı üzerindeki kitabeyle göre caminin yapılış tarihi H. 696 / M. 1296-1297, camii içindeki çinilerde bulunan kitabeyle göre ise H. 699 / M. 1299 tarihinde Emir Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey tarafından yaptırılmıştır. Uzunçarşılı ve Akyurt caminin yapılış tarihini 1297 olarak kabul ederken Mehmet Akif Erdoğan, taş kitabede geçen “*âmirü'l-mescid*” ifadesinin camiyi Eşrefoğlu Süleyman Bey'in 1299 yılında tamir ettirdiğine delil olarak kabul eder. Mehmet Akif Erdoğan, İsmail Hakkı Konyalı'nın “*Abideleriyle ve Kitabeleriyle Beyşehir Tarihi*” eserinin neşredilmemiş nüshasına

⁴¹⁸ Mehmet Akif Erdoğan, “*Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii'nin Vakıfları*”, Tarih İncelemeleri Dergisi, Sayı: 6, 1991, s. 91.

⁴¹⁹ Akyurt, s. 103-104; Erdoğan, “*Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii'nin Vakıfları*”, s. 91-94.

dayanarak Konyalı'nın caminin yapılış süreci olarak 1268-1297 tarihlerini verdiğini dile getirmiştir. Ancak neşredilen nüshada Konyalı caminin yapılış tarihini 1299 olarak kabul ederken söz konusu çini kitabenin tercümesini şu şekilde vermiştir:

“Bu mübarek mescidi din ve devletin kılıcı hayırlı emir Eşref oğlu Süleyman 699 yılında yaptırdı.”

Bu câmiin yapılış tarihini gösteren kitabedir.

Câmi vakfiyesinin tanzim ve tescilinden üç sene sonra 699 H. 1299 M. Yılında Eşrefoğlu Süleyman tarafından yaptırılmıştır.”⁴²⁰

Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camisi, Anadolu'daki Türk-İslâm eserleri arasında özgün bir yere sahiptir. Eşrefoğlu adını ölümsüzleştiren bu değerli eserde Bizans, Arap ya da Acem sanatına özgü unsurlar bulunmaz. Anadolu'daki ahşap direkli, toprak damlı camilerin en görkemli örneği olan Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camisi, bu anlamda ulu cami karakterine sahiptir. Mihrabı ahşap sütunlu camilerde ender görülen büyüklüktedir. Mahfilindeki süslemeler Türk ahşap sanatının en yetkin örneklerinden olmasının yanı sıra mozaik çini süslemeleri Selçuklu üslubunun devamı niteliğinde olup çağdaş örneklerinden aşağı kalmaz. Mukarnasların altına işlenen motiflerin benzerleri Konya Karatay Medresesi'nin kubbesinde de görülmektedir. Beyşehir yöresindeki diğer camilere örnek teşkil ettiği anlaşılan Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camisi, barındırdığı mimari ve sanatsal unsurlar nedeniyle Konya'daki İnce Minareli Medrese'nin de mimarı olduğu sanılan olan Mimar Kaluyân'ın yetiştirmelerinden biri tarafından yapıldığı düşünülmektedir.⁴²¹

Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camisi'nin bu muhteşem detaylara sahip, görkemli ve özgün yapısı bir Türkmen kuvveti olarak Eşrefoğulları'nın Selçuklu ve Moğollar'a karşı beylik meşruiyeti ile devlet potansiyelini sembolize etmektedir. İç

⁴²⁰ Konyalı, s. 225; Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri**, s. 59; Akyurt, s. 103; Erdoğan, “**Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii'nin Vakıfları**”, s. 94.

⁴²¹ Erdoğan, “**Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii'nin Vakıfları**”, s. 91-92; Akyurt, s. 112; İrfan Unutmaz, “**Beyşehir'de Ahşap Direkli Eşrefoğlu Süleyman Bey Camisi**”, Tarih ve Toplum, Cilt:8, Sayı:47, İstanbul, 1987, s. 31-35; Doğan Yavaş, “**Eşrefoğlu Camii**”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt:11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 480; Şerare Yetkin, **Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1986, s. 125.

mekânın insanı etkileyecek şekilde düşünülüp inşa edilmesi beylik iddiasında bir politik gücün bir anlamda itibar ve devamlılık mesajıdır. Camiyi merkeze alan külliye içine inşa edilen han, hamamlar ve bedesten gibi kamu tesisleri benzer şekilde artık devletleşen bir beyliğin vatandaşlarına iddiasını kanıtlayan eserler olarak değerlendirilebilir.⁴²² Bu tesislerin camiye vakfedilen gelirlerin büyüklüğü devamlılık ve stabilite iddiasını güçlendirmektedir.⁴²³ Cami mimarisindeki bu tarz dönüşümlerin Orta Asya kökenli olup sonradan İslâmiyet’i benimseyen devletlerde de görülmesi yüzyıllardır etkileşim içindeki iki farklı kültürün ortak davranışı olarak görülmüştür.⁴²⁴ Nitekim İslâm anlayışında dini bir mekân olmasının yanı sıra devlet mevcudiyetinin de sembolik ve pratik göstergesi olan ihtişamlı camiler yapma geleneği bir İslâm imparatorluğuna dönüşen Osmanlılar ile devam etmiştir.

Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey, imar faaliyetleriyle ilgilendiği bu dönemde İlhanlı İmparatorluğu’nda yaşanan istikrarsızlıklar devam etmiştir. Argun Han’ın ardından devlet ricali Argun Han’ın oğlu Gazan Mahmut yerine kardeşi Geyhatu’ya destek vererek tahta oturmasını sağlamıştı. Ancak sefahat düşkünlüğü ve müsrifliği ile Geyhatu kısa sürede şimşekleri üzerine çekti. Memlûkler ile girilen mücadeleler, devletin en büyük gelir kaynağı olan hayvan sürülerinin hastalıktan kırılması gibi nedenler Geyhatu’nun kâğıt paraya geçiş gibi radikal mali önlemler almasına neden oldu. Geyhatu’nun politik basiretsizliğini gören emirler Hülagü’nün torunu Baydu etrafından toplanarak yeni bir taht kavgası başlattı. Nihayetinde Geyhatu öldürüldü tahta Baydu geçti. Baydu da Geyhatu’nun hatalarını tekrar edip bunlara ek olarak İslâm düşmanlığı yapınca 1 yıllık saltanatı Gazan Mahmut Han tarafından

⁴²² Kenneth Hayes, **The Wooden Hypostyle Mosques of Anatolia Mosque-and Sate-Building Under Mongol Suzerainty**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010, s. 163; Michal Biran, *The Empire of the Qara Khitai in Eurasian History: Between China and the Islamic World*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005. s. 198.

⁴²³ Camii’nin H. 696 / M. 1297 tarihli vakfiyesinde “Bu mübarek mescidi yapan, adaleti ve hayrı çok Emir Eşrefoğlu Süleyman, îplikçi ve dokumacı hanını ve onun ile büyük mescidin (camiin) etrafındaki dükkânları, büyük hamamı, arzın cemiinden yirmi bap dükkânları ve zikredilen değirmenleri Ahbes köyünde iki göz Selmes köyünde iki değirmeni ve kurbunda iki babı vakfetti” denilmektedir. Akyurt, s. 113; Önge Yılmaz, “Konya Beyşehir’de Eşrefoğlu Süleyman Bey Hamamı”, Vakıflar Dergisi, Sayı: 7, 1968, s. 140.

⁴²⁴ Biran, s. 198.

öldürülmesiyle son buldu. 1295'te Gazan Mahmut Han'ın İlhanlı İmparatoru olması çok geçmeden beylikler dünyası ve Selçuklu üzerinde de etkisini gösterdi.⁴²⁵

Anadolu'nun yeni valisi olarak görevlendirilen Toğaçar Noyan, ağır vergiler ve halka yaşattığı mezalim nedeniyle Gazan Mahmut Han'ın emriyle Moğol noyanlarından Taycu'nun oğlu olan Baltu ve Arap Noyan tarafından öldürüldü. Baltu, Anadolu valilerinin İlhanlı İmparatoru'na isyan etme geleneğini devam ettirdi. Aynı zaman da babası Taycu da Emir Nevruz ile birlikte Gazan Mahmut Han'ı devirme girişimlerinde bulunuyordu. Tebriz'de bulunan Gazan Mahmut Han, Baltu'yu birkaç kez huzuruna çağırılmış ancak Baltu bu emirlere itaat etmedi. Kendisi gitmediği gibi Selçuklu Sultanı II. Mesud'un gidişini de engelledi ve sultanı esir aldı. Gazan Mahmut Han, isyanı bastırmak üzere Samagar'ın oğlu Arap Noyan ve Kutlug Şah'ı büyük bir ordu ile Anadolu'ya gönderdi. Kırşehir'in Malya Ovası'nda ağır bir yenilgi alan Baltu, Eşrefoğulları'na sığınmak istemiş ancak Beyşehir'e kabul edilmemiştir. Karamanoğulları ve Eşrefoğulları isyan eden Baltu'ya başta destek verdiyse de savaşı kaybetmesinin ardından bölgelerini korumaya geçmişlerdir. Karamanoğlu topraklarından geçerek önce Ermeni tekfuruna oradan da Memlûkler'e sığınmak istemişse de tekfur tarafından kandırılarak Baycu'nun torunu Sülemiş Noyan'a teslim edildi. Tebriz'e gönderilen Baltu Ekim 1296'da öldürülmüştür. Kısa süre sonra babası Taycu ve Emir Nevruz'u da çeşitli bahanelerle öldürten Gazan Mahmut Han böylece yeni bir isyankâr vali döngüsünün kapısını açmış oldu.⁴²⁶

Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Mesud, Gazan Mahmut Han'ın huzuruna çıkamayışını Baltu'nun esir etmesi nedeniyle olduğunu açıklasa da sultanlıktan azledilip Hemedan'a sürgüne gönderilmekten kurtulamadı. (1296) Yerine II. Mesud'un yeğeni III. Alâeddin Keykubad tahta oturtuldu. (1298) Bu değişime kadar Selçuklu tahtı fiilen 2 yıl boyunca boş kaldı. Bu boşlukta Moğol komutanlar Sülemiş, Bayancar ve Bokucur eliyle yönetilen Selçuklu devlet ricaline Gazan Mahmut Han tarafından yeni atamalar yapıldı. Selçuklu toprakları dört farklı mali bölgeye ayrıldı. Bu yeni düzenleme halkın ağır vergiler altında ezilmesine, öldürülmesine ya da zorunlu göç ettirilmesine neden oldu. III. Alâeddin Keykubad'ın saltanatı başlarken

⁴²⁵ Anonim, s. 66; Ebu'l Farac, Cilt: II, s. 640-641; Aksarayî, s. 137-152; Sevim ve Merçil, s. 489; Spuler, s. 99-102.

⁴²⁶ Anonim, s. 67; Aksarayî, s. 158-165; Sevim ve Merçil, s. 489-490; Spuler, s. 109.

ordu komutanlığı Bayancar Noyan'a verilince Sülemiş Noyan, Memlûk seferine katılmayıp isyan etti. Eşrefoğulları ve Karamanoğulları'nın da desteklediği Sülemiş, Bokucur ve Bayancar'ı mağlup etmiş Memlûk Sultanı Hüsameddin Laçin'den yardım istemişti. Ancak beklediği yardım gelemeyince Emir Çoban komutasındaki Moğol ordusu Erzincan'ın Akşehir yöresinde Süleymiş Noyan'ın ordusunu bertaraf etti. Gorgorum'a sığınmak isteyen Sülemiş beklediği yardımı alamayınca Ankara'ya yöneldi. Memlûk ordusu Akçaderbend'e kadar ilerlese de Sülemiş, Ankara'da yakalanıp Tebriz'de yakılarak öldürüldü. (1299) Bu isyan esnasında Gazan Mahmut Han'a bağlılık arz eden III. Alâeddin Keykubad, Hülâgu'nun kızıyla evlendirildi. Bu evliliğin kendisine bir yarlıg (ferman) ile Selçuklu topraklarında yarı bağımsız hareket etme olanağı sağladı. Ancak gerek sultan gerekse de Moğol ricali bu gücü müsadere amaçlı kullanınca Gazan Mahmut Han tarafından idama mahkûm edildiler. Evlik bağı sayesinde canını kurtaran III. Alâeddin Keykubad sultanlıktan azledilerek İsfahan'a sürgüne gönderildi (1301/2).⁴²⁷

Diğer Türkmen beylikleri gibi Eşrefoğulları da bu ortamdan faydalanarak Eşrefoğlu Süleyman Halil Bey önderliğinde muhtemelen bağımsızlıklarını ilan ettiği tahmin edilmektedir. Bağımsızlık ilanının yapıldığı tarih olarak 1299 ya da 1300 kabul edilmektedir. Bu dönemde beyliğin sınırlarını güneyde Seydişehir ve Bozkır'a kuzeyde ise Doğanhisar ve Şarkikarağaç'a kadar genişletmiştir. Eşrefoğlu Süleyman Halil Bey, H. 702 / M. Ağustos-Eylül 1302 tarihinde vefat etmiş, cenazesi Beyşehir'de inşa ettirdiği caminin türbesine defnedilmiştir.⁴²⁸

Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey kendi adıyla anılan ve beyliğinin merkezi durumundaki Süleymanşehir'de sikke ve dirhem bastırmıştır. Günümüze 9 tanesi ulaşan bu sikkeler H. 699-700 / M. 1299-1301 tarihleri arasında bastırılmış olup 1 tanesi III. Alaeddin Keykubad adına diğerleri ise Gazan Mahmud Han adınadır. Seyfeddin Süleyman Bey'in beylik merkezinde bir darphane bulunmasına rağmen bir

⁴²⁷ Aksarayî, s. 168-236; Sevim ve Merçil, s. 491-492.

⁴²⁸ Konyalı, s. 195-198; Kofoglu, "Eşrefoğulları", s. 484; Şimşirgil, s. 1348; Mustafa Çetin Varlık, Eşrefoğlu Süleyman Halil Bey'in ölüm tarihini 27 Ağustos 1302 olarak vermektedir. Varlık, s. 56; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Eşrefoğlu Süleyman Halil Bey'in öldüğü tarihi şifahi kaynaklara dayandırarak 8 Muharrem 702 / 2 Eylül 1302 olarak vermektedir. İ.H. Konyalı ise Konya Yusufpaşa Kütüphanesi'nde bulunan Katip Çelebi'ye ait Cihannüma nüshasına düşülmüş Arapça nota dayanarak Muharrem 702 / Eylül 1302 tarihini vermektedir. Konyalı, s. 64-65; Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri**, s. 59, Dipnot 2.

bağımsızlık alameti olarak kendi adına sikke bastırmaması Moğol tehdidinin hâlâ çok güçlü şekilde hissedildiğinin göstergesidir. Aynı dönemde birçok Türkmen beyliği Gazan Mahmut Han adına sikke bastırmış ve bu sikkelerin büyük çoğunluğunda “Gazan” yerine “Kazan” ifadesi kullanılmıştır.⁴²⁹

Şekil 7: Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Döneminde İlhanlı İmparatoru Gazan Mahmut Han adına Süleymanşehir'de Bastırılmış H. 700 / M. 1300/01 Tarihli Dirhem

Kaynak: Betül Teoman ve Gültekin Teoman, “Eşrefoğulları Beyliği Sikkeleri”, Sikke No:8

Ön Yüz: Han-ı azam Kazan Mahmud Halled'Allahü (sultanehu)

Arka Yüz: Kelime-i Tevhid, etrafında (Duribe) Süleymanşehir (seb'amie)

Şekil 8: Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey döneminde Tarihli Dirhem III. Alaeddin Keykubad Adına Süleymanşehir'de Bastırılmış H. 699 / M. 1299-1300

Kaynak: Betül Teoman ve Gültekin Teoman, “Eşrefoğulları Beyliği Sikkeleri”, Sikke No:1

Ön Yüz: El- minnetü lillah, etrafında Duribe bi-medine Süleymanşehir, fi sene tis'a tis'in sitte mie.

⁴²⁹ B. Teoman ve G. Teoman, s. 3-8.

Arka Yüz: El- minnetü lillah, es-sultan'ül azam alaeddünya veddin
ebu'l feth Keykubad bin Feramurz

2.3.2. Mübarizüddin Mehmed Bey Dönemi

Eşrefoğlu Süleyman Halil Bey'in vefatının ardından Eşrefoğulları Beyliği'nin yeni idarecisi Süleyman Bey'in en büyük oğlu Mehmed Bey oldu. Beyliği süresince Mübarizüddin lakabını kullanan Mehmed Bey, güçlü komşuları Karamanoğulları ve Hamidoğulları'na karşı dengeli bir siyaset güderken İlhanlı İmparatorluğu'nda yaşanan taht değişiklerinin getirdiği zayıflıklardan da faydalanmaya çalışmıştır. Babasından devraldığı beyliğin sınırları güneyden ve doğudan Karamanoğulları ile batıdan ve kuzeyden ise Hamidoğulları ile çevrelenmiş olması beyliğin dengeli genişleme politikası gütmemesini zorunlu kılmıştır. Bu nedenle genişleme hamleleri çoğu zaman kalıcı olmamıştır. İlhanlı İmparatorluğu'nda yaşanan tahta mücadeleleri, Selçuklu otoritesinin fiilen ortadan kalkması bölgenin güç dengesinde ani değişimler yaşanmasına neden olmuştur. Bu değişimlere sıklıkla merkeze çekilme şeklinde tepki veren Eşrefoğlu Mehmed Bey genişlemeden mevcudiyetini koruma reflekslerine döndürmüştür.

Bir idareci olarak halkına karşı adaletli bir tutum sergilemeyi şiar edindiği ise bastırdığı paralardaki *Sultanü'l-adil* ve *Melikü'l-adil* gibi sıfatlardan anlıyoruz.⁴³⁰ Ayrıca Anonim Selçukname'de Süleyman Bey'in esir düştüğü ân Seyfeddin Subaşı'nın yüreklendirmesiyle beyliğin ileri gelenlerinin oğlu Mehmed Bey'e destek olması henüz beylik tahtına oturmadan önce de güvenilen bir şahsiyet olduğuna işaret etmektedir.⁴³¹

Mehmed Bey devrinin ilk genişleme hamlesi olarak görebileceğimiz Yalvaç ve Gelendost'un alınması dengeli genişleme amacı güttüğünün de işaretidir. Nitekim iki güçlü beylik arasında varlık mücadelesi sürdüren Eşrefoğulları, bu fetihle ısrar

⁴³⁰ Ali, “Eşrefoğulları Hakkında Birkaç Söz”, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, Cilt:5, Sayı:28, İstanbul, 1914, s. 287; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, 59; Kofoğlu, “Eşrefoğulları”, s. 484-485.

⁴³¹ Anonim, s. 60.

etmeyerek Yalvaç ve Gelendost'u Hamidoğulları'ndan Feleküddin Dündar Bey'in girişimleri sonucu terk etmek mecburiyetinde kalmıştır.⁴³²

Bu sıralarda Yakın Doğu'nun en güçlü devleti konumundaki İlhanlılar, bir yandan yeni rakipleri Memlûkler ile mücadele ederken bir yandan da yeni bir etno-politik strateji uygulamaya çalışıyordu. Müslüman olan Gazan Han, atalarının göçebe kültürünü terk ederek yerleşik kent hayatını ve onun değerlerini savunan bir refah toplumu yaratmayı amaçlamıştı. Büyük Moğol İmparatorluğu'ndaki güç odakları değiştikçe bozkır kültürü ve kent kültürü arasında gelgitler yaşanıyordu. Bu değişimlerden en çok etkilenen ise çok kültürlü mirasıyla Anadolu olmaktaydı. Bir yandan Sünni inanış Mevlevilik aracılığıyla yayılıp her idare merkezine girmeye çalışırken, aynı zamanda kadim Türk geleneğinin yaşandığı kabile hayatının İslam değerleri ile kaynaştığı yarı heteredoks Türkmen kültürü beylikler eliyle örgütlenip güçlenmekteydi. Gazan Han, bir yandan devlet kadrolarına Tokatlı Barak Baba gibi Türkmen dervişlerini alırken, bir yandan da milli duyguları canlı tutmak için veziri Reşüdidin'e Moğol tarihi Cami'üt-tevarih'i yazdırıyordu. Moğollar'ın öz kültürlerini korumalarında dolaylı yoldan hatırı sayılır katkılar yaptığı bu yarı göçebe Türkmen Beylikleri, bir anlamda Gazan Han'ın kendi eliyle beslediği ve daha fazla kontrolünde tutamayacağı güç odakları haline gelmişti. Karamanoğulları'nın Moğol tahakkümüne gösterdiği muazzam direniş, arkasından gelen Sülemiş İsyanı, hatta Moğol valilerin merkeze olan bağılılıklarındaki zayıflıkların arkasında bu sosyokültürel çatışmalar mevcuttur. Kısa süren iktidarı Anadolu'daki Türkmen beyliklerini kontrol etmeye çalışmakla geçen Gazan Han'ın uğradığı hayal kırıklığı El-Ömerî tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: *“Ben düşmanımı doğuda ve batıda arıyordum, oysa düşman benim elbisemin içindeki Karaman oğullarıymış. Eğer şu Karaman oğulları ve Rum Türkmenleri olmasa, Güneş'in battığı yere kadar atımla çiğnerdim.”*⁴³³

Nitekim Gazan Mahmud Han döneminde Türkmen beyliklerin güçlenerek hareket serbestliğine erişmesi 1304 yılında Gazan Han'ın ölümü ile ayrı bir ivme

⁴³² Aksarayî, s. 295-300; Kofoglu, “A Principality In Southwest Anatolia In The Post-Selçuk Era: Eşrefoğulları ” s. 56.

⁴³³ El-Ömerî, s. 151; Sümer, “Anadolu'da Moğollar”, s. 50, 67-71; Köprülü, “Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu”, s. 104; İlhan Erdem, *Olcaytu Han'ın Ölümüne Kadar İlhanlılar'da Yaşanan Siyasal-Kültürel Gelişmeler ve Yakın Doğu'ya Etkileri*, Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt: 20, Sayı: 31, 2000, s. 25-28.

kazanmıştır. Moğol valilerin pervasız zulümlerine direnç gösteren Türkmen beylikleri II. Gıyaseddin Mesud döneminden beri zaten zayıf olan merkez bağlarını kopararak birer birer bağımsızlıklarını kazanmıştır. Bunların içinde en kuvvetlisi görünen Karamanoğulları, 1312 yılında Yahşi Bey önderliğinde Konya'yı yeniden işgal ederken Hamidoğulları ise Dünder Bey liderliğinde Gölhisar ve Istanos (Korkuteli) bölgesini alarak Antalya haricindeki bütün havalide egemen olmuştur. Eşrefoğulları da bu ortamdan faydalanmayı bilmiş Ilgın ve Akşehir havalisinde hâkimiyet kurmuştur.⁴³⁴

Eşrefoğlu Mehmed Bey Akşehir'i fethettikten sonra burada bir cami yaptırmış ve bölgenin idaresi için Hoca Kamereddin Naib isimli bir kişiyi görevlendirmiştir.⁴³⁵ Eflakî'nin Menâkıbu'l-Arifin adlı eserinde Akşehir'in Eşrefoğulları'nın kontrolünde olduğu Akşehirli Ahi Musa'dan iktibasla belirtilmektedir. Menâkıbu'l-Arifin'de Hoca Kamereddin, "Eşrefoğlu'nun hizmetçisi" olarak tanımlanmış, Ulu Arif Çelebi ile Akşehir'de karşılaştığı an şu şekilde hikâye edilmiştir:

"Yine halifelerin sultanı Akşehirli Ahi Musa'dan nakolunur: Eşrefoğlu'nun hizmetçisi olan Hoca Kamereddin Naib, Akşehir'i emri altında tutuyordu. Zalim bir adamdı ve (derişlere) inancı yoktu. Çelebi hazretlerinin etrafına bazı emirler ve rindler toplandı için günün birinde elinden kötü bir hareket ve dilinden de kötü bir söz çıkar korkusuyla Akşehir'den çıkıp gitmesini düşünmüş, ama bu düşüncesini kimseye açmamıştı. Tesadüfen, aynı gün gezerken o aslanlar sülalesinin yavrusu Çelebi'ye rastladı.

'Ey Kamereddin! Dostlar bizi bu şehirden yürütmek niyetindeler. Yalnız onlar bizi yürütürlerse, bizim tekrar gelmemiz umulur, fakat bizim yürüttüğümüz adamlar öyle yok olurlar, ki artık bu varlık âlemine bir daha adım atamazlar' diye buyurdu ona Çelebi.

Bunun üzerine Kamereddin hemen atından inerek baş koyup mürit oldu. Çelebi'nin altına iyi bir at verdi ve haddinden aşırı hizmetlerde bulundu."⁴³⁶

⁴³⁴ Aksarayî, s. 239-242; Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri**, s. 62; Sait Kofoglu, **Hamidoğulları Beyliği**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2016, s. 169.

⁴³⁵ Uzunçarşılı, s. 59.

⁴³⁶ Eflakî, s. 664-665.

Orta Anadolu’da Moğol tahakkümünün iflası demek olan bu gelişmelerden haberdar olan İlhanlılar’ın yeni hükümdarı Olcaytu Hudabende Muhammed (1304-1316), Memlûk Seferi’nden de başarısızlıkla dönünce Anadolu’nun kaybedileceği endişesiyle yeğeni İrincin Noyan, ailesi ve hizmetindeki emirlerin infazını emrederek yerine üç tümen askerle birlikte Emir Çoban’ı Anadolu’ya göndermiştir. Sivas – Erzincan havalisindeki Karanbük⁴³⁷ mevkiinde ordugâhını kuran Emir Çoban, bir süredir Anadolu’da devam eden Sülemiş İsyanı’nı bastırıp fetih hareketlerine girişen Türkmen beyliklerinden huzuruna gelerek itaat beklemiştir. Güçlü ordusuyla kısa sürede duruma hâkim olan Emir Çoban, Karamanoğulları hariç bütün Türkmen beyliklerini yeniden Moğol tahakkümünü kabule mecbur bırakmıştır. Konya’yı ele geçiren Karamanoğulları’nın kuşatarak açlığa mahkûm etmiş ve nihayetinde şehri teslim almıştır. (Aralık 1314)⁴³⁸ Eşrefoğlu Mehmed Bey, Candaroğlu Süleyman Paşa, Hamidoğlu Dünder Bey, Kütahya bölgesine hâkim olan Germiyanogulları ve Karahisar bölgesindeki etkin olan Sahip Ata Oğulları değerli hediyelerle Emir Çoban’ın huzuruna çıkmış ve bağlılıklarını bildirmişlerdir. Eşrefoğlu Mehmed Bey, Emir Çoban Soldoz tarafından iltifatlarla karşılanmış ve huzurunda hil’at giydirilerek itaatini arz etmiş ardından memnun bir şekilde Beyşehir’e dönmüştür. Uc beyliğinden bağımsız bir devlete dönüşme mücadelesi veren Eşrefoğulları, Moğol tahakkümünü kabul etmekle bir anlamda beyliğin kısa olan ömrünü biraz olsun uzatmıştır.⁴³⁹

Eşrefoğlu Mehmed Bey döneminde Eşrefoğlu topraklarından birçok âlim ve derviş gelip geçmiş, bu temaslar verilen eserlere de yansımıştır. Bu nedenle Eşrefoğulları hakkında bilgi veren dönem kaynakları arasında Mevlana Celaleddin Rumî’nin torunu olan Ulu Arif Çelebi’nin öğrencisi Eflakî Dede’nin Menâkıbu’l-Arifin adlı eseri de bulunmaktadır. Eflakî’nin Eşrefoğulları’nın çağdaşı olarak verdiği bilgiler son derece önemlidir. Eflakî’nin hikâyesini anlattığı Ulu Arif Çelebi (1272-

⁴³⁷ Osman Turan, Karanbük’ün aslında Afyonkarahisar’ın Bolvadin kazasına bağlı Karamuk Köyü olduğunu söylemektedir. Turan, s. 639; Kofçoğlu, **Hamidoğulları Beyliği**, s. 169-170.

⁴³⁸ Anonim Selçukname’de Emir Çoban’ın Konya’yı teslim alış tarihi olarak H. 715 – M. 1315/16 olarak verilmiştir. Tarih-i Olcaytu’da ise aynı olay 714 (1314) olarak kaydedilmiştir. Uzunçarşılı, Ebu’l-Fidâ’nın da 714 Rebiülevvel’den 715 Safer’ine kadar Anadolu’da bulunduğu dikkat çekmektedir. Kuşatmanın 1314 sonlarında başladığı 1315 yılında da şehrin teslim alındığı anlaşılıyor. Aksarayî, s. 252; Anonim, s. 67; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, “**Emir Çoban Soldoz ve Demirtaş**”, Belleten, Cilt: 31 Sayı: 124, Ankara, 1967, s. 602-611; Spuler, s. 127-128.

⁴³⁹ Aksarayî, s. 252; Uzunçarşılı, s. 63; Sümer, s. 81; Turan, s. 639 ve not 63; Spuler, s. 128; Kofçoğlu, “**A Principality In Southwest Anatolia In The Post-Selçuk Era: Eşrefoğullari**” s. 56.

1320), Mevlana Celaleddin Rumî'nin torunu, Sultan Veled'in oğlu olarak Mevleviyye tarikatının Batı İnan ve Anadolu'da yayılmasında etkin bir rol oynamıştır. Seyahat tutkusu ve Mevlevîlik karşıtlarına yönelik sert tutumu ile bilinen Arif Çelebi, Batı ve İç Anadolu'daki Türkmen beylikleriyle de sıkı ilişkiler kurmuştu. Batı'da Mentеше Beyliği, Germiyanlılar, Sâhip Ataoğulları, Aydın, Lâdik (Denizli) bölgelerine sayısız seyahatler yaparak Türkmen beylerini kazanmaya çalışmıştır. Bu seyahatler esnasında yolunun sık sık Beyşehir'den geçtiğini hatta Eşrefoğlu Mehmed Bey'in ısrarlı davetleri üzerine Beyşehir'e geldiğini biliyoruz. Yukarıda naklettiğimiz kıssadan anlaşıldığı üzere Ulu Arif Çelebi'nin Mevlevî dervişlerine saygı duymayanlara karşı tutumu çok nettir. Menâkıbu'l-Arifin Mevlevî gözüyle yazılmış bir anlatı olduğu için abartılı olduğunu kabul edebiliriz ancak Ulu Arif Çelebi'nin hayatına baktığımızda (Hz. Ebu Bekir'in kemiklerini mezarında çıkartıp kaçırmak isteyen Şii İlhanlı Hükümdarı Olcaytu'yu engellemek için yola çıkışı gibi) birtakım olaylarda gösterdiği cüret beylikler dünyasında önemli bir güç olduklarını göstermektedir. Nitekim Abdülbaki Gölpınarlı Ulu Arif Çelebi'nin dönemin siyasi güçleriyle ilişkisini şu şekilde özetlemektedir: “Çelebi'nin Moğol beyleriyle olduğu kadar yerli beylerle de arası iyidir. Garip hareketleriyle lâübalî ve cesur tavrı, babasından ve dedesinden tevarüs ettiği nüfuzu kuvvetlendirmede ve beyler onda olağanüstü bir hâl ve kudret görmede.”⁴⁴⁰

Eflakî Dede'nin Menâkıbu'l-Arifin adlı eserinde Mevlevî dervişlerinin Eşrefoğulları nezdinden son derece saygı gördükleri defaatle vurgulanmaktadır. Hatta Eşrefoğlu Mehmed Bey'in Ulu Arif Çelebi'ye bağlılığını pekiştirebilmek için oğlu Süleyman Şah'ı mürit olarak hizmetine vermiştir. Eflakî, bu olayı “Süleyman Şah'ın beline bulunmaz bir kemer bağlayıp bırakıverdiler...” diye aksettirerek bir anlamda Eşrefoğulları'nın Mevlevî tarikatına bağlılıklarını ve karşılıklı sadakat duyulduğunu açıklamıştır.⁴⁴¹ Menâkıbu'l-Arifin'de Ulu Arif Çelebi'nin Eşrefoğlu Mehmed Bey

⁴⁴⁰ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik*, İnkılap ve Aka Yayınları, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, İstanbul, 1983, s. 72-73; Tahsin Yazıcı, “Arif Çelebi”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 3, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1991, s. 363-364; Kofoğlu, “A Principality In Southwest Anatolia In The Post-Selçuk Era: Eşrefoğulları ” s. 56-67; Ahmet Çaycı, “Eşrefoğulları Beyliği Tarihi ve Eserleriyle İlgili Vakfiyeler”, Tabula Rasa, Yıl: 1, Sayı: 3, Eylül-Aralık, 2001, s. 145; Akyurt, s. 94, Dipnot 1.

⁴⁴¹ Eflakî, s. 520; Kofoğlu, s. “A Principality In Southwest Anatolia In The Post-Selçuk Era: Eşrefoğulları” s. 57; Çaycı, s. 145.

huzurunda bazı kerametler gösterdiği çeşitli rivayetler de anlatılmıştır. Ulu Arif Çelebi'nin gaipten haberler vererek Eşrefoğlu Mehmed Bey'i etkilediği rivayetlerden biri şu şekilde aktarılmıştır:

“Yine bu kitabın yazarı haki kul rivayet eder ki: Çelebi hazretlerinin (Tanrı onun zikrini yüceltsin) yanında Şeyh Ali adında bir derviş vardı. O, Sultan Veled'in müritlerindendi. Sohbeta ulaşmış ve üzerinde velilerin güneşi parlamış bir adamdı. Gece gündüz hizmetle meşguldü ve nefis yemekler pişirirdi. Çelebi hazretleri, o dervişi Akşehir'de eşyalarının yanında bırakıp Beyşehir'e gitti, birkaç gün orada kaldı. Burada rahmetli Eşref'in oğlu (Tanrı rahmet etsin) Çelebi hazretlerine hadden aşırı hizmetlerde bulundu. Cuma günü, yine mübarek zaviyede büyük bir toplantı vardı. Büyükler toplanmıştı. Birdenbire Çelebi hazretleri: “Bizim zavallı Şeyh Ali'miz bu yokluk âleminde, beka âlemine göçtü” buyurdu. Orada bulunanlar başkoyup: “Bu haberi birisi mi getirdi?” diye sordular. O da: “Hayır, fakat ben gayb âleminde iki şahsın onun cenazesini götürdüklerini gördüm” buyurdular. Akşehir'e dönüldüğünde bu dervişin Çelebi'nin haber verdiği saatte öldüğünü söylediler.”⁴⁴²

Eşrefoğlu Mehmed Bey ve Mevlevî Çelebiler arasındaki ilişkinin mahiyetini göstermesi bakımından Eflakî tarafından aktarılan Semerkantlı Nuriddin rivayeti oldukça çarpıcıdır. Rivayete göre; Ulu Arif Çelebi'ye intisap eden, patavatsızlığı ve tembelliği ile bilinen Semerkantlı Nuriddin isimli büyük bir âlim, Arif Çelebi tarafından dergâhın ihtiyaçlarını karşılamasını söyleyen bir mektupla beraber Eşrefoğlu'na gönderilir. Semerkantlı Nuriddin yola çıkacakken atından düşünce Arif Çelebi bunu öldürüleceğine dair bir işaret sayar. Nitekim Nuriddin Eşrefoğlu diyarı Beyşehir'e ve burada Mehmed Bey'in himayesindeki eski dostu Şair Tırazî ile buluşur. Şair Tırazî, Nuriddin'i evinde misafir eder ancak aralarında geçen bir tartışma sonunda Nuriddin Tırazî'yi öldürür. Bu haberi alan Mehmed Bey çok üzülerek bu fesat adamın öldürülmesini emreder. Kısa süre sonra Semerkantlı Nuriddin öldürülerek Tırazî ile aynı mezara gömülür. Arif Çelebi, Semerkantlı'nın öldürüldüğü haberini alınca maksadı daima dostlarla aramızı bozmak olan bu adamı dostlarımız için kurban ettik diyerek Eşrefoğlu Mehmed Bey'e bu olayda haklı olduğunu bildirmiştir. Bunun

⁴⁴² Eflakî, s. 541.

üzerine Eşrefoğlu Mehmed Bey, dergâha çok hizmetlerde bulunmuş ve mektuplar göndererek ilişkilerinin bozulmadan devam edeceğini vurgulamıştır:

“Siz bu işte Tanrı'nın elinde bir âlettiniz. Tanrı'nın iradesi böyle idi ki, böyle oldu. Onun başına gelen belânın sebebi velilerin gönüllerinin kırılması idi” dedi ve şu beytin yazılmasını emretti: Kim benim hareketimin yanında eğri hareket ederse, Anka da olsa onu öldürürüm.”⁴⁴³

Bu rivayette dikkat çeken iki nokta, araya kan davası girmesine rağmen ilişkilerin devam ettirilmesi ve Eşrefoğlu Mehmed Bey'in Mevleviler'e yönelik yardımlarının sürekli vurgulanmasıdır. Daha önceki rivayetlerde de vurgulanan keramet gösterme hadiseleri ile birlikte değerlendirildiğinde Eşrefoğulları'nın inanç dünyalarının kuvvetinin yanı sıra Konya'da etkin bir güç odağı haline gelen Mevleviler'in desteğini almanın politik bir adım olduğunu da söyleyebiliriz. Bu da uç beyliği döneminden beri varoluş ve bağımsızlık mücadelesi veren Eşrefoğulları için oldukça anlaşılabilir bir durumdur.⁴⁴⁴

Yine Menâkıbu'l-Arifin'den anladığımız kadarıyla Ulu Arif Çelebi'nin Eşrefoğulları ile ilgili kerametlerinden en çarpıcı olanı beyliğin ve Mehmed Bey'in oğlu Süleyman Şah'ın akıbetiyle alakalı olandır. Rivayete göre; Eşrefoğlu Mehmed Bey, (tarikatin da aktif bir üyesi olduğunu için eserde babası gibi Çelebi lakabıyla anılır) Süleyman Şah'ın akıbetini Ulu Arif Çelebi'den sorar ve aldığı yanıt karşısında dehşetli bir üzüntüye kapılır. Zira Arif Çelebi, Mehmed Bey'e kendisinden sonra beyliğinin başına Süleyman Şah'ın geçeceğini, onun idaresinde Eşrefoğulları Beyliği'nin parçalanacağını ve oğlunun da boğularak can vereceğini söyler. Bunun üzerine Eşrefoğlu Mehmed Bey, oğlu Süleyman Şah'ın talihsiz ve beyliğe hiç yeteneği olmadığını söyler. Nitekim Eflakî, beyliğin ve Eşrefoğlu Süleyman Şah'ın sonunun gerçekten bu şekilde bittiğini vurgulayarak bir şiir ile Eşrefoğlu Süleyman Şah'ı yüzkarası bir evlat olarak betimler.⁴⁴⁵

Eşrefoğlu Mehmed Bey'in tarikat ve velilerle yaptığı görüşmeler arasında değinilmesi gereken bir başka rivayet de Seyyid Harun ve Seydişehir'in kuruluşu

⁴⁴³ Eflakî, s. 547-548.

⁴⁴⁴ Çaycı, s. 145.

⁴⁴⁵ Eflakî, s. 520-521; Ali, s. 253.

hadisesidir. Seyyid Harun hakkında bildiklerimiz 1555 yıllarında Seyyid Bedreddin'in dokuzuncu kuşaktan torunu Abdülkerim bin Şeyh Mûsâ tarafından yazılan Makâlât-ı Seyyid Harun adlı menakıpnameye dayanmaktadır. Eserde belirtildiği üzere Abdülkerim b. Şeyh Musa, makalatı Seydişehir'e gelen Aydınli, Saruhanlı dostlarının ısrarı üzerine bulduğunu Farsça metinler ve Seyyit Harun hakkında pirlere, salihlere ve azizlere duyduklarıyla kaleme almıştır.⁴⁴⁶

Makâlât-ı Seyyid Harun'dan öğrendiğimiz üzere Hz. Peygamber soyundan gelen ve Yesevî dervişlerinden olan Seyyid Harun, Horasan diyarında emir-i adil iken atalarının kabirlerini ziyareti esnasında gaipken bir ses duyar. Bu ses ona Anadolu'ya giderek Karaman vilayetindeki Küpe Dağı civarında bir şehir kurmasını emreder. Bunun üzerine Seyyid Harun beylikten vazgeçer ve beraberinde 40 kişi ile birlikte Horasan'dan yola çıkar. (Bunların içerisinde Abdülkerim b. Şeyh Mûsâ'nın büyük dedesi Seyyid Harun'un kardeşi Seyyid Bedreddin de bulunmaktadır.) Önce Bağdat'a ardından da 1302 yılında Konya'ya gelerek 2 yıl bu şehirde kalır. 1305 yılında nihayet yolda kurulan pusuları aşarak kendisine emrolunan Küpe Dağı'na erişir. Burada Vervelid (Elit) adlı artık meskûn olmayan bir ören yerinin taşlarını keramet göstererek hareket ettirip bir şehir kurmaya başlar. Şehrin planlarının ilahi bir emir ile belirlendiğini söyleyen Abdülkerim b. Şeyh Mûsâ etrafı surlarla çevrili, kale, mescid, medrese, zaviye hamam gibi yapıların Seyyid Harun Veli tarafından gösterilen kerametlerle kurulduğunu anlatır. Osmanlı döneminde Seydişehir ilahi emirle kurulan ikinci şehir olmasına atfen Medine-i Sani olarak adlandırılacaktır.⁴⁴⁷

Abdülkerim b. Şeyh Mûsâ, şehrin kuruluşu esnasında Seyyid Harun ile Eşrefoğlu Mehmed Bey'in karşılaşmalarını menkıbevi şekilde bahsetmektedir: Topraklarında kerametlerle bir şehir inşa edildiğini haber alan Eşrefoğlu Mehmed Bey öfkelenir ve bu işe girişen zatı huzura getirtmek üzere iki adamını Vervelid iline

⁴⁴⁶ Abdülkerim bin Şeyh Mûsâ, **Makâlât-ı Seyyid Hârûn (Tenkitli Basım)**, Haz. Cemâl Kurnaz, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, s. 7-22; Haşim Şahin, "**Seyyid Harun**", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 37, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1995, s. 58; Rüştü Erten, "**Seydişehir'in Kuruluşu**", Konya Halkevi Dergisi, Sayı 125-126, Konya, 1949. https://www.archives.saltresearch.org/R/?func=dbin-jump-full&object_id=3673606&silo_library=GEN01. Erişim Tarihi: 31.07.2016

⁴⁴⁷ Abdülkerim bin Şeyh Mûsâ, s. 22-36; Şahin, s. 57-58; Mehmet Bayraktar, "Seyyid Harun Veli ve Türbesi", **Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi Bildirileri**, Ankara, 23-27 Eylül 2002, s. 280.

gönderir. Ancak bir süre sonra gönderdiği adamların bu velinin cezbine kapılarak ona hizmetkâr oldukları haberi gelir. Bu sefer daha fazla kişi gönderir sonuç yine aynıdır. Bu döngü eserine tasavvufî mahiyetine uygun bir şekilde 7 kere tekrarlanır. Sonunda Mehmed Bey ordusunu toplayıp Vervelid iline sefere çıkacakken vezirinin uyarısı gelir. Veziri, Eşrefoğlu Mehmed Bey'e mescitler medreseler inşa eden bu adamın adı bir sihirbaz değil gerçekten bir evliya olabileceğine kanaat getirip dünyevî bir amacının olmayabileceğini söyler. İki vezir Seyyid Harun denilen kişinin gerçekten bir evliya olup olmadığını anlamak için hediye görünümlü katran ve pislik yüklü bineklerle Vervelid'e doğru yola çıkar. Nihayet huzuruna geldiklerinde kendisine hiç bahsetmemelerine rağmen Seyyid Harun yine keramet göstererek hediye olarak getirdiklerini görmek ister. Seyyid Harun, hediye olarak getirilen katran ve pislige tükürerek onları yağ ve bala dönüştürür. Bu kerametlere şahit olan vezirler de Seyyid Harun'a meftun olup kalırlar. Vezirlerle beraber gelen askerler bal ve yağa dönüşen hediyeleri Eşrefoğlu'na gösterdiler. Mehmed Bey yine ikna olmamış ve ordusuyla Vervelid'e yürümeye karar vermişken anlaşılmaz bir şekilde bu seferden vazgeçip gözleriyle bu ulu zâtı görmeye gelir. Benzer kerametleri Eşrefoğlu Mehmed Bey huzurunda da gösteren Seyyid Harun, amacının dünyevî bir idare kurmak olmadığını *"Ya Eşrefoğlu Mehmed Bey biz dünya beyliğini bunun için terk ettik ki ahirette Hüda'nın fazlına inayetine dostlar ile düş olavız. Eşrefoğlu işte şehirde il de senindir. Bizim neyimiz var"* diyerek, Eşrefoğlu'na tekrar ifade eder. Bunun üzerine Eşrefoğlu Mehmed Bey, gözyaşlarını tutamaz ve Vervelid ilini hatta Beyşehir'deki köşkünü ve hasbahçesini kendisine vakıf olarak tahsis eder.⁴⁴⁸

Bu menkıbevi anlatımdaki karşılaşmanın tarihlendirme sağlamasını mimari eserler üzerinden yapabiliyoruz. Seyyid Harun'un 1302 yılında yani Eşrefoğlu Mehmed Bey'in saltanatının başladığı yıl Konya'ya geldiği 1305 yılında da Küpedağı'nda şehri kurmaya başladığı kabul ediliyor. Her ne kadar ölümünden sonra yapılmış olsa da Seydişehir Seyyid Harun Cami kitabesindeki tarihlendirme de Seyyid Harun'un Eşrefoğlu Mehmed Bey'in çağdaşı olduğunu göstermektedir. Anadolu'da sık gördüğümüz dünyevî otoriteler ile tasavvuf ehli zâtların karşılaşmalarında genellikle şeyhler, veliler siyasi otoritenin rızasını almak için uğraşır ancak bu

⁴⁴⁸ Abdülkerim bin Şeyh Mûsâ, s. 44-51;

karşılaşmada tam tersi yaşanmıştır. Eşrefoğlu Mehmed Bey'in Anadolu'daki Mevlevîlik ve Yesevîlik gibi iki farklı tasavvuf ekolünün temsilcilerine de aynı sempatiyle yaklaşmasında dini duygularının yoğun olmasının dışında beyliğin destek arayışına da yorulabilir. Zira Mevlevî dervişlerinin Moğol dehşeti karşısında beyliklerin ne kadar güçsüz kaldıklarını görüp bu kısıtıcı rakibi karşısına almak yerine onların yanında görünüp hamlelerine yön vermeye çalıştıkları anlaşılıyor.⁴⁴⁹

1300'lü yılların ilk çeyreği tamamlanırken Anadolu'daki İlhanlılar ve Türkmen beylikleri arasındaki mücadeleler Emir Çoban Soldoz'un 1314'te giriştiği harekât sonrası nispeten sakinleşmişti. Olcaytu Hudabende Han'ın zehirlenerek öldürülmesi üzerine Emir Çoban, İlhanlılar'ın merkezi Tebriz'e dönerken oğlu Demirtaş'ı Anadolu genel valisi olarak atayıp Kayseri'yi merkez haline getirdi. Tebriz'de emir'ül ümera ilan edilen Emir Çoban, Ebu Said Bahadır Han'ın yaşının küçük olması nedeniyle bütün nüfuzu elinde toplamış ve İlhanlı İmparatorluğu'nun asıl idarecisi olmuştu. Oğlu Demirtaş da Selçuklular'ın boşluğunda Anadolu'da bir hükümdar gibi hareket etmeye başlamıştı.⁴⁵⁰

Bu duruma tepki gösteren diğer Türkmen beylikleri gibi Eşrefoğulları da Emir Çoban Anadolu'dan ayrılınca Demirtaş'ın otoritesini tanımamış ve yeniden bağımsızlığını ilan etmiştir. Beyliğin sınırlarını kuzeye doğru genişletmek için sefere çıkmıştır. Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey'in bilinen son seferinde Afyonkarahisar yakınlarındaki Sultandağı, Çay, İshaklı ve Bolvadin'i ele geçirmiştir.⁴⁵¹ Bu fetihlerle birlikte Eşrefoğlu Beyliği en geniş sınırlarına ulaşırken zirveyi görmesiyle dağılıp süreci de başlamış oldu.

Eşrefoğlu Mehmed Bey, Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılıp sürecine girmesiyle Bizans'ın yeniden hâkim olduğu 1305 yılında Bolvadin'i topraklarına katarak buranın Türkmen yerleşimi olarak kalmasını sağlamıştır. Eşrefoğulları'nın Bolvadin'deki varlığı mimari eserlerle de kanıtlanmaktadır. Eşrefoğlu Mehmed Bey'in

⁴⁴⁹ Çaycı, s. 76 ve 145; Gölpınarlı, s. 74-75.

⁴⁵⁰ Spuler, s. 121-133; Turan, s. 645-650; Uzunçarşılı, "Emir Çoban Soldoz ve Demirtaş", s. 603-604; Sümer, s. 50; Abdülkadir Yuvalı, "Ebu Said Bahadır Han", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 10, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1995, s. 218-219.

⁴⁵¹ Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s.60; Kofoglu, s. "A Principality In Southwest Anatolia In The Post-Selçuk Era: Eşrefoğulları" s. 57; Şimşirgil, s. 1349

emriyle Emir Ziyaeddin Şikuri tarafından Bolvadin’de yaptırılan Çarşı Camisi’nin H. 720 / M. 1320 tarihli kitabesi “Bunu büyük emir Mübarizüddin Mehmet Bey’in işaretiyle yaptırıldı” şeklinde tercüme edilmiştir. Çarşı Camii kitabesinde Eşrefoğlu Mehmed Bey, “*Emiru’l Azam*” ve “*Mübarizüddin*” sıfatlarıyla tanımlanmaktadır. Bu kitabe aynı zamanda Eşrefoğlu Mehmed Bey’in şahsı ve faaliyetleriyle alakalı bilgi veren nadir kaynaklardan sayılarak 1320 yılında birkaç yıl sonra vefat ettiği düşünülmektedir.⁴⁵²

Ölümüyle alakalı mevcut kaynaklarda bilgi bulunmamasına rağmen saltanatı süresince inşa ettirdiği mimari eserler adını ölümsüzleştirmiştir. Bolvadin Çarşı Camii haricinde Beyşehir’de bulunan 1310 yılında Bayındır Camisi ve 1314 yılında da Demirli Mescit’i inşa ettirmiştir. İbrahim Hakkı Konyalı’nın tespit ettiği Arapça bir kitabeye göre İçerişehir’de 1314 yılında Şerefeddin Subaşı Emir Ahmed Bey tarafından yaptırılmış bir kütüphaneli medrese ile mescid de bulunmaktadır.⁴⁵³ Bu bakımdan babası Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey’in bayındırlık politikasını devam ettirmeye çalıştığını söyleyebiliriz.

Eşrefoğlu Mehmed Bey’in Mevlevîliğe intisap ettiğini ve tarikatlarla yakın ilişkiler kurduğunu menkıbevi anlatımlara sahip eserlerde adının geçmesinde anlıyoruz. Her başarılı idareci gibi ilmiye sınıfında kişileri himaye etmeye çalışan Eşrefoğlu Mehmed Bey bazı eserlerin yazılmasına da vesile olmuştur. Çağdaşı âlim ve şairlerden Cemaleddin Mevlana Ahmed, Tırazî, Konyalı Kemaleddin ve Şemseddin Mehmed Tusterî’yi himaye ettiğini bildiğimiz Eşrefoğlu Mehmed Bey döneminde Şemseddin Mehmed Tusterî, “*El-Fususü’l-Eşrefiyye*” felsefe kitabını kaleme almıştır.⁴⁵⁴

Ayrıca Eşrefoğlu Mehmed Bey’in Konyalı Kemaleddin’e beylik idaresinde kullanılacak belgelerin örneklerini içeren “*Takarirü’l-Menasıb*” (Devlet Makamlarına Tayinler) başlıklı bir diplomatika eseri hazırlattığı ancak bitirildiğini görmeden vefat ettiği anlaşılmaktadır. Eşrefoğlu Mehmed Bey bu eserde “*sipehdâr-ı nâmdâr, mâlik-i ezimmeti’l-ümerâ ve’l eâzim, mübarizi’d-devle ve’d-din Çelebi Pîruz-baht...*”

⁴⁵² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kitabeler*, Cilt: 2, Devlet Matbaası, 1929, s. 47-48; Konyalı, s. 48-49; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s. 60; Kofoğlu, “*Eşrefoğulları*”, s. 485; Çaycı, s. 144.

⁴⁵³ Akyurt, s. 120; Konyalı, *Beyşehir Tarihi*, s. 88 ve 242.

⁴⁵⁴ Kofoğlu, “*Eşrefoğulları*”, s. 485.

unvanlarıyla anılmıştır. Takarirü'l-Menasıb adlı bu diplomatika derlemesi Eşrefoğulları Beyliği'ndeki kâtip ve münşiler için bir el kitabı mahiyetinde düşünülmüştür. İçeriğinde devlet kademelerine yapılacak atamalarla ilgili 81 adet ferman, 81 adet de çeşitli uzunluklarda menşur ve misal örneği bulunmaktadır. 30 farklı konu başlığına ayrılan vesika örneklerinin tamamı Anadolu Selçuklu Devleti'nden alınmıştır. Tercümanlık, avcılık, mûsiki-şinaslık, hastahane ve saray tabiplikler, türbe ye zâvive şeyhlikleri gibi görevlere tâyin için yazılmış fermân veya menşûrlan içeren eser Osman Turan'a göre Selçuklu döneminden günümüze kalan en önemli münşeat eserlerindedir. İçindeki bazı menşur ve ferman örnekleri İslam devlet geleneğinin örneklerinden olmakla beraber yazılan bazı resmi görevler sadece Türkiye Selçukluları'na hastır.⁴⁵⁵ Osman Turan'a Takarirü'l-Menasıb Konyalı Kemaleddin tarafından sadece okunmuştur. Zira eser içerisinde farklı isimlere ait beyit ve ruabiler bulunmaktadır.⁴⁵⁶ Nejdet Gök'e göre ise kapağındaki "*Harrerehu Abdü'd-daîf el-Muhtac ila rahmeti'l-lahi teâlâ Kemaleddin el-Konevî*" (Allah'ın rahmetine muhtaç Konyalı Kemaleddin onu yazdı) ifadesi eserin Konyalı Kemaleddin tarafından yazıldığına kanıtıdır. Eser içerisinde düşülen notlarda H.720 / M. 1320-21 tarihinde Buhayra-i Kubâd-âbâd'ın (Beyşehir Gölü) Kesifon (Osmanlı kayıtlarında Kesi) adasında yazılmıştır.⁴⁵⁷

Bilindiği kadarıyla Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey babası Seyfeddin Süleyman Bey gibi kendi adına sikke bastırmamıştır. Günümüze ulaşan Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey devrine ait toplam altı sikke üzerinde yapılan incelemelerde üç tanesinin damgalanmış İlhanlı sikkesi olduğu, bunlardan iki tanesinin Olcaytu Hüdebende Muhammed Han adına bastırıldığı anlaşılmıştır. Ayrıca Alaiye Beyliği'ne ait İlhanlı İmparatoru adına bastırılmış üç adet sikkenin damgalanarak kullanıldığı görülmektedir. İlhanlı ve Alaiye sikkelerinin damgalanarak kullanılması Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey devri sikkeleri için özellikle dikkat çekici bir unsurdur. Damgalama yöntemi sikkenin ağırlığı ve ayarının siyasi otorite tarafından kontrol edildiğini ve ülkesinde geçerli olduğunu işaret etmek için

⁴⁵⁵ Turan, **Resmi Vesikalar**, s. 15.

⁴⁵⁶ Turan, **Resmi Vesikalar**, s. 11-12.

⁴⁵⁷ Turan, **Resmi Vesikalar**, s. 13; Nejdet Gök, "**Konyalı Kemaleddin'in "Takarirü'l-Menasıb" (Devlet Makamlarına Tayinler) Adlı İnşâ (Diplomatika) Eseri Hakkında Bazı Tesbitler**" Belge Gazetesi, 23.09.2014, <http://www.belge.com.tr/yazi-358-esrefogullari-ii.html>, (21.11.2016).

tercih edilmiştir. Yeni sikke basmaktan hem zaman hem de maliyet bakımından daha pratik bir yöntem olan damgalama tekniği diğer beylikler tarafından da kullanılmıştır. Tedavülde bulunduğu anlaşılan sikkelerin tamamı gümüş dirhemler olup bu sikkelerin ağırlıkları 1.75-2.25 gram aralığındadır. Bu durum bize sikke değerinde bir standart olması için siyasi otorite tarafından kontrol edildiğini göstermektedir.⁴⁵⁸

Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey dönemi sikkelerindeki diğer üzerinde durulması gereken nokta ise sikkelerdeki Mehmed Bey'in lakabının işlenişi ve sikkelerin basım yerleridir. Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey sikkelerinde *Mübarizi* ya da *El-mübarizi* imzasını kullanmıştır. Yaptırdığı eserlerin kitabelerinde Mübarizüddin lakabını kullanan Mehmet Bey sikkelerde unvanının sonuna -i eki getirterek "*mübarize ait*" anlamında imza atmıştır. Bu durum Orta Anadolu Türk Beylikleri'ne has bir durum olup Hamidoğulları Beyliği sikkelerinde de görülmektedir. Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey dönemi sikkelerinde basım yeri olarak Süleymanşehir'in yanı sıra Eşrefoğlu hâkimiyetinin bir kanıtı olarak Akşehir'in de yer aldığı görülmektedir.⁴⁵⁹

Şekil 9: Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey Döneminde II. Gıyaseddin Mesud adına Süleymanşehir'de Bastırılmış H 709 / M 1309-1310 Tarihli Dirhem

Kaynak: Betül Teoman ve Gültekin Teoman, "Eşrefoğulları Beyliği Sikkeleri", Sikke No:10.

Ön Yüz: Sultan'ül azam Gıyasü'd-dünya veddin Hüdabende Muhammed Halled' Allahü mülkehu, etrafında fi sene tis'a ve seb'a mie

⁴⁵⁸ B. Teoman ve G. Teoman, s. 8-11, no: 10-16.

⁴⁵⁹ B. Teoman ve G. Teoman, s. 8-11, no: 10-16; Uzunçarşılı, **Kitabeler**, Cilt: 2, s. 47-48; Çaycı, s. 144.

Arka Yüz: Kelime-i Tevhid, ortada duribe Süleymanşehir, etrafında dört halife adı

Şekil 10: Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey'in adı ve Mübarizi Lakabıyla Damgalanarak Kullanılan Tarihsiz İlhanlı Dirhemi

Kaynak: Betül Teoman ve Gültekin Teoman, “Eşrefoğulları Beyliği Sikkeleri”, Sikke No: 11.

Ön Yüz: “Mübarizi” ve “Mehmed” Damgaları **Arka Yüz:** Kelime-i Tevhid

Şekil 11: Eşrefoğlu Mübarizüddin Mehmed Bey'in El-mübarizi Lakabı ve Akşehir Adıyla Damgalanarak Kullanılan Tarihsiz Alaiye Dirhemi

Kaynak: Betül Teoman ve Gültekin Teoman, “Eşrefoğulları Beyliği Sikkeleri”, Sikke No: 15.

Ön Yüz: Alaiye beyliğine ait sikke üzerinde yer alan iki damgada “El-mübarizi” ve “Akşehir”

Arka Yüz:...Halled' Allahü mülkehu (Allah saltanatını daim kılsın), etrafında Alaiye

2.3.3. Eşrefoğlu II. Süleyman Şah Dönemi

Eşrefoğlu Mehmed Bey'in 1320 yılındaki ölümünün ardından beyliğin idaresine devralan Mehmed Bey'in oğlu II. Süleyman Şah, hakkında yazılı kaynaklardaki bilgiler son derece kısıtlıdır. Babasıyla birlikte Ulu Arif Çelebi'nin manevi önderliğindeki Mevlevî tarikatına intisap ettiği için Şah lakabıyla anılmıştır.⁴⁶⁰

Eşrefoğlu Süleyman Şah, emir olarak Eşrefoğulları'nın geçtiğinde Anadolu'da Demirtaş fırtınası esmekteydi. Babası Emir Çoban Soldoz ile birlikte 1314 yılında Anadolu'ya gelen Demirtaş, 1315'te Anadolu genel valiliğini mezalimleri ile bilinen İrencin Noyan'ı öldürterek devralmıştı. 1328'e kadar Anadolu macerasına hızlı başlayan Demirtaş kısa bir süre sonra İlhanlı otoritesini tanımayan Anadolu'daki Türkmen beyliklerini bastırıp, kendilerini en çok uğraştıran Karamanoğulları'nı dahi kontrol altına almıştı. El-Ömerî, Demirtaş duruma ne kadar hâkim olduğunu "*Selçuk oğullarınıninki kadar veya ondan daha büyük bir imparatorluğun hayalini kurmaya başlamıştı*" sözleriyle aktarmıştır.⁴⁶¹

Babası Emir Çoban Soldoz'un küçük yaştaki Ebu Said Bahadır Han ile bir yükselip bir alçalan ilişkileri Demirtaş'a yansyordu. Demirtaş, 1319'da Bahadır Han'ın emriyle düzenlenen bir suikastten sağ kurtulunca Anadolu'nun müstahkem mevkillerine çekilmişti. Sonradan babasının yardımlarıyla suikastçileri öldürtse de bu saklanma ona Konya'yı tekrar kaybettiirdi. Karamanoğulları durumdan istifade ederek Konya'yı yeniden ele geçirmişti. Ancak emrindeki 9 tümen askerle Konya'yı geri alması uzun sürmedi. Konya'nın zaptı sırasında Karamanoğlu Musa Bey'i esir aldıysa da tekrar serbest bıraktı. Bu olayda Memlûk Sultanı ile iyi ilişkiler kurarak İlhanlılar ile olan bağlarını koparmaya çalışmasının rolü olabilir zira Memlûk kaynaklarında Karamanoğlu İbrahim Bey'in Memlûk Sultanı Melik Nasır adına hutbe okuttuğu kaydedilmektedir.⁴⁶² Aksarayî de "alttan alma ve barış vaadleriyle" Karaman emirlerinin hizmete alındığını kaydetmiştir.⁴⁶³ Ayrıca "Kitab-ı Fi'l-Hesâb" adlı eserde İlhanlılar'ın vergiye bağladıkları beylikler arasında Karamanoğulları da

⁴⁶⁰ Alperen, s. 38.

⁴⁶¹ El-Ömerî, s. 155; Aksarayî, s. 258; Uzunçarşılı, "Emir Çoban Soldoz ve Demirtaş", s. 621-623; Spuler, s. 137; Sümer, s. 50.

⁴⁶² Sümer, "Karamanoğulları", s. 456.

⁴⁶³ Aksarayî, s. 262.

sayılmaktadır.⁴⁶⁴ Uzunçarşılı'nın Menâkıbu'l-Arifin'den aktardığı bilgilere göre Anadolu'da birçok nüfuzlu umera ve kumandan da kendisine biat etmişti. Güç sarhoşu olan Demirtaş, Anadolu'dan topladığı vergileri merkeze göndermemeye, vergileri istemeye gelen elçileri ise geri çevirmeye başladı. Nihayetinde Demirtaş 1322'de kendi adına hutbe okutup sikke kestirerek bağımsızlığını ilan etti.⁴⁶⁵

Kendini sadece bağımsız bir hükümdar değil aynı zamanda “Mehdi-i âhîrzaman” ilan eden Demirtaş, kendisine biat etmeyen Türkmen beylikleri üzerinde sindirme faaliyetlerine devam etti. Eşrefoğlu Süleyman Şah ve Hamidoğlu Dünder Bey, Demirtaş'ın bu tavırlarını önce babası Emir Çoban'a sonra Ebu Said Bahadır Han'a ileterek şikâyetçi oldular. Demirtaş, hırslı ve hoyrat hareketleri nedeniyle zaten Ebu Said Bahadır Han'ın şimşeklerini üzerine çekmişti. Ancak merkezin ağır kuvvetlerinden olan babası Emir Çoban Soldoz'un gayretleriyle Tebriz'e huzura çağrılıp affedilerek yeniden Anadolu'ya vali olarak gönderildi. Anadolu'ya ikinci gelişi Türkmen beylikleri için tam bir yıkım oldu. İntikam seferine çıkan Demirtaş önce Karamanoğulları'nı yeniden Konya'dan sürdü. Ardından Eşrefoğulları'nın merkezi Beyşehir'e girerek kendisine meydan okuma cesaretini gösteren Eşrefoğlu Süleyman Şah'ı korkunç şekilde öldürdü. Kulakları ve burnu kesilen Eşrefoğlu Süleyman Şah'tan hırsını alamayan Demirtaş, gözlerini oyduktup hayalarını keserek alnına astığı Süleyman Şah'ın na'sını Beyşehir Gölü'ne attırdı. (H. 11 Zilkade 726 – M. 9 Ekim 1326) Böylece Eflakî'nin Eşrefoğlu Süleyman Şah hakkındaki öngörüsü gerçekleşmiş oldu. Eşrefoğlu Süleyman Şah'ın ölümüyle alakalı olarak Anonim Selçuknâme'de sadece tarih bilgisi yer alırken ölümünün feci ayrıntılarını El-Ömerî'den öğrenmekteyiz. Eflakî, Demirtaş'ın cömertliğine vurgu yapıp sadece Beyşehir Gölü'nde boğulduğunu söylerken, Aksarayî'nin eseri ise bu korkunç

⁴⁶⁴ Kitab-ı fi'l-Hesab, Ayasofya Kütüphanesi, N: 2756, El Ucat kısmından aktaran Abdullah Kaya, “İlhanlılar'ın Anadolu Türkmen Beylerine Karşı Politikası”, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 6, Sayı 2, 2013, s. 319-320.

⁴⁶⁵ Uzunçarşılı, “Emir Çoban Soldoz ve Demirtaş”, s. 623-625; Sümer, “Karamanoğulları”, s. 456; Ebu Bekr-i Kutbî Eherî, Tevârih-i Şeyh Üveys, Nşr. İrec Afşar, Tebriz 1388/2010. s. 210-211; Hâfız-ı Ebru, Zeyl, s. 160-161; Hâfız-ı Ebru, Şihabüddin Abdullah b. Lütfullah, Zeyl-i Câmîü't-Tevârih-i Reşidî, Nşr. Hanbaba Beyanî, Tahran 1350'den aktaran Hasan Geyikoğlu, “Moğollar'ın Selçuklular'dan Sonra Anadolu'ya Hâkim Olma Faaliyetleri ve Karanbük Savaşı”, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 52, Haziran 2014, s. 99.

vakalardan bahsetmeyerek Demirtaş'ın Mehdi olduğuna dair güzellemelerle doludur.⁴⁶⁶

Eşrefoğlu II. Süleyman Şah'ın öldürülmesinin hemen öncesinde yeniden bağımsızlığını ilan etmiş ve kendi adına sikke kestirmiştir. Bu dönemde bastırılan sikkeler konusundaki en önemli husus Eşrefoğlu II. Süleyman Şah'ın bağımsızlığının göstergesi olarak kendi adına sikke bastırmasıdır. Eşrefoğlu beyleri arasında kendi adına sikke bastırma cesareti gösteren ilk ve son isim Eşrefoğlu II. Süleyman Şah olmuştur. Bilindiği üzere Moğol tahakkümüne açık bir isyan olan bu davranışı canıyla ödemiştir. Eşrefoğlu II. Süleyman Şah'ın öldürülmesinin ardından muhtemelen bastırdığı sikkeler toplatılarak eritildiği için günümüze çok azı ulaşabilmiştir.⁴⁶⁷

Eşrefoğlu II. Süleyman Şah döneminde kullanılan sikkeler içerisinde tıpkı Seyfeddin Süleyman Bey ve Mübarizüddin Mehmed Bey dönemlerindeki gibi İlhanlı İmparatorluğu ve komşu beyliklere ait damgalanmış sikkeler mevcuttur. Kullanılan İlhanlı sikkeleri Gazan Mahmut Han ve Ebu Said Bahadır Han adına bastırılmış olup Beyşehir ve Eşrefoğlu II. Süleyman Şah damgalarıyla Eşrefoğulları topraklarına dolaşıma sokulmuştur.⁴⁶⁸ Bu şekilde kullanılan sikkeler arasında bir adet de Karamanoğulları'na ait anonim bir dirhem bulunmaktadır. Ayrıca Eşrefoğlu II. Süleyman Şah'ın H. 720 tarihli üzerinde herhangi bir isim olmayan anonim sikkeler de bastırmıştır. Bu sikkelerin daha sonra Karamanoğulları tarafından damgalanarak kullanıldığı anlaşılmıştır.⁴⁶⁹

⁴⁶⁶ Anonim, s. 68; Aksarayî, s. 263; Eflakî, s. 520-521; El-Ömerî, s. 154; Uzunçarşılı, “**Emir Çoban Soldoz ve Demirtaş**”, s. 625-627; Spuler, s. 137; Turan, s. 646-648; Sümer, s. 88; Kofoglu, s. 88.

⁴⁶⁷ B. Teoman ve G. Teoman, s. 17.

⁴⁶⁸ B. Teoman ve G. Teoman, s. 12-14, Sikke No: 17-18-19-20.

⁴⁶⁹ B. Teoman ve G. Teoman, s. 15, Sikke No: 22.

Şekil 12: Gazan Mahmud Han Adına Süleymanşehir Damgasıyla Bastırılmış Tarihsiz Dirhem

Kaynak: Betül Teoman ve Gültekin Teoman, “Eşrefoğulları Beyliği Sikkeleri”, Sikke No:17.

Ön Yüz: Tegriin Kucundur Gazan Mahmud Deledgegülük sen⁴⁷⁰

Arka Yüz: Kelime-i Tevhid, damgada “Süleymanşehir”

Şekil 13: Ebu Said Bahadır Han Adına Eşrefoğlu Süleyman Şah Damgasıyla Bastırılmış Tarihsiz Dirhem

Kaynak: Betül Teoman ve Gültekin Teoman, “Eşrefoğulları Beyliği Sikkeleri”, Sikke No: 21.

Ön Yüz: İlhanlı sikkesi üzerinde yer alan damgada “Süleyman”

Arka Yüz: Kelime-i Tevhid ve dört halife adı

⁴⁷⁰ Uygurca olan bu cümle “Allah’ın gücüyle sikke darp edildi” anlamına gelmektedir. İlk kez Betül Teoman ve Gültekin Teoman tarafından tanıtılan bu sikke tek örneği olup H. 720 / M. 1320/1321 tarihinde kullanılmaya başlamıştır. Basım tarihi de muhtemelen H. 720’dir. Ömer Diler, **İlhanlar, İran Moğollarının Sikkeleri**, Mas Matbaacılık, İstanbul, 2006, s. 612-615’ten aktaran B. Teoman ve G. Teoman, s. 13.

Şekil 14: Süleymanşehir Damgalı Karamanoğulları Ait Tarihsiz Anonim Dirhem

Kaynak: Betül Teoman ve Gültekin Teoman, “Eşrefoğulları Beyliği Sikkeleri”, Sikke No: 18.

Ön Yüz: Ortada El-mülki lillah, damgada “Süleymanşehir”

Arka Yüz: Kelime-i Tevhid

Eşrefoğlu II. Süleyman Şah’ın kendi adına bastırıldığı sikkelerde en dikkat çekici nokta ilk kez sikke üzerine Allah’ın “*Tek kahredici, yok edici*” anlamındaki sıfatlarından “*El-Vahidül Kahhar*” ibaresinin yazılmış olmasıdır.⁴⁷¹ Bir başka örnekte “*El-Vahidül Kahhar*” ifadesinden önce “*Mülk, devlet Allah’ındır*” anlamında “*El-Mülkü Lillah*” ifadesi kullanılmıştır. “*El-Mülkü Lillah*” lafzının Karamanoğlu, Aydınoğlu, Hamidoğlu Beyliği sikkelerinde de Moğol baskısına tepki olarak kullanılmıştır.⁴⁷² Bizce Eşrefoğlu II. Süleyman Şah’ın bu ifadeye ek olarak “*El-Vahidül Kahhar*” ibaresini ekletmesi Moğol zulmünden en çok etkilenen beylik olması ile ilintilidir. Yine Süleyman Şah adına bastırılan sikkelerden bir tanesinde Süleymanşehir ve Beyşehir ifadelerinin bir arada kullanılmış olması beyin adının dolaylı yoldan sikkede yer alması bakımından önemlidir.⁴⁷³

⁴⁷¹ B. Teoman ve G. Teoman, s. 16, Sikke No: 23.

⁴⁷² B. Teoman ve G. Teoman, s. 16, Sikke No: 23-24.

⁴⁷³ B. Teoman ve G. Teoman, s. 14, Sikke No: 19.

Şekil 15: Eşrefoğlu II. Süleyman Şah Dönemine Ait Süleymanşehir Damgalı Tarihsiz Anonim Dirhem

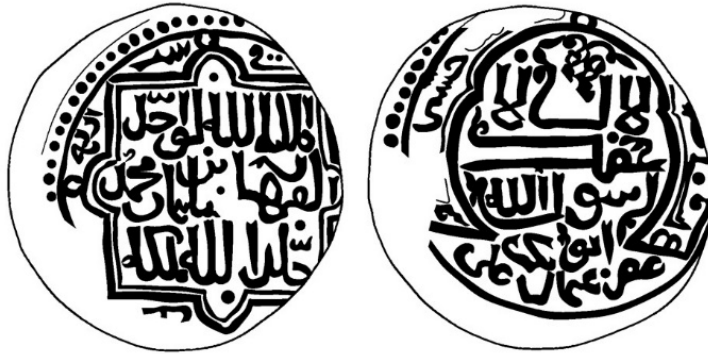

Kaynak: Betül Teoman ve Gültekin Teoman, “Eşrefoğulları Beyliği Sikkeleri”, Sikke No: 23.

Ön Yüz: *El Vahid'ül Kahhar El- mülkü lillah, etrafında fi sene ışrin ve (seb'a mie)*

Arka Yüz: *Kelime-i Tevhid, ortada duribe Beyşehir, damgada “Süleymanşehir”*

Şekil 16: Eşrefoğlu II. Süleyman Şah Adına Beyşehir'de Bastırılmış H. 724 / M. 1323-1324 Tarihli İlk Dirhem

Kaynak: Betül Teoman ve Gültekin Teoman, “Eşrefoğulları Beyliği Sikkeleri”, Sikke No: 24.

Ön Yüz: *El- mülkü lillah el- vahidül kahhar Süleyman Bin Mehmed Halled' Allahü mülkehu etrafında fi sene erbaa ışrin ve seb'a mi'e.*

Arka Yüz: *Kelime-i Tevhid ve etrafında dört halife adı*

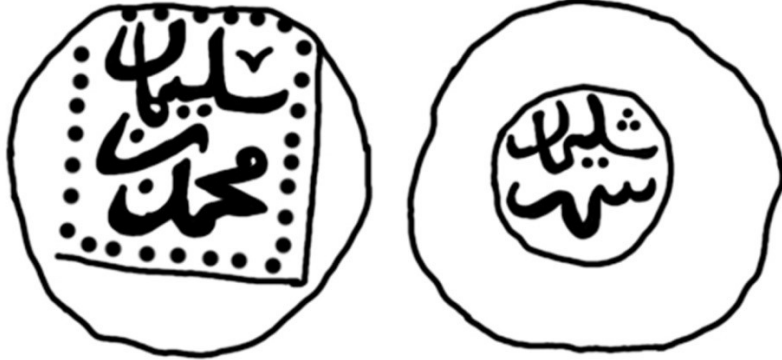
Şekil 17: Eşrefoğlu II. Süleyman Şah Adına Bastırılmış H. 726 / M.1325-1326 Tarihli Dirhem

Kaynak: Betül Teoman ve Gültekin Teoman, “Eşrefoğulları Beyliği Sikkeleri”, Sikke No: 26.

Ön Yüz: *El- mülkü lillah Süleyman bin Mehmed Halled' Allahü...*
Arka Yüz: *Kelime-i Tevhid, damgada "Süleyman bin Mehmed"*⁴⁷⁴

Şekil 18: Eşrefoğlu II. Süleyman Şah adına Beyşehir'de Bastırılmış Tarihsiz Mangır

Kaynak: Betül Teoman ve Gültekin Teoman, “Eşrefoğulları Beyliği Sikkeleri”, Sikke No: 27.⁴⁷⁵

Ön Yüz: *Süleyman Bin Mehmed*
Arka Yüz: *Süleymanşehir*

⁴⁷⁴ Eşrefoğlu II. Süleyman Şah'ın öldürüldüğü yıl basıldığı anlaşılan bu sikkede hem isminin hem de damgasının bulunması beyin öldürülüşüne tepki ve beyi onurlandırma amaçlıdır. B. Teoman ve G. Teoman, s. 17.

⁴⁷⁵ Bugün Yapı Kredi Koleksiyonu'nda yer alan bu bakır sikke ilk kez Şerafettin Erel tarafından neşredilmiştir. Şerafettin Erel, “Şimdiye Kadar Görülmemiş ve Neşredilmemiş Sikkeler”, Tarih Dünyası Mecmuası, Sayı: 2, 01.01.1965, s. 217.

Sikkelerin yanı sıra Eşrefoğlu Mehmed Bey'in son günlerinden itibaren devlet yazışmalarının içeriği ve biçimini düzenlemek adına bir diplomatika eseri hazırlanması bağımsızlık ilanının bir süredir düşünüldüğünün göstergesidir.⁴⁷⁶

Eşrefoğlu Süleyman Şah gibi diğer Türkmen beylikleri de Demirtaş'ın öfkesinden nasibini almıştır: Hamidoğlu Dünder Bey öldürülmüş, Batı uçlardaki Türkmen illerine ya bizzat sefer düzenlemiş ya da daha sonra naip tayin edeceği Moğol asıllı Eretna Bey'i göndermiştir. Anadolu'da Demirtaş fırtınası eserken İlhanlı merkezi de karışmış, Bahadır Han ile Emir Çoban'ın arası bozulmuştu. Emir Çoban hakkında idam hükmü verildiğini öğrenince kaçmaya çalıştıysa da başarılı olmamış 1327'de başı kesilerek öldürülmüştü. Babasının desteğini kaybeden Demirtaş, Memlûk Sultanı ile Ebu Said Bahadır Han arasında uzlaşma sağlanınca Memlûk ümerası olmak için Kahire'ye gitmiştir. Ancak Hamidoğlu İshak Bey, Demirtaş'ın babası Dünder Bey'in öldürmesini ve Anadolu'da yaptığı katliamları Müslümanların koruyucusu konumundaki Melik Nasır'a şikâyet etmiştir. İshak Bey'i haklı bulan Melik Nasır, 1328'de Demirtaş'ı öldürtmüştür.⁴⁷⁷

2.4.EŞREFOĞULLARI'NDAN SONRA BEYŞEHİR

2.4.1.Halil Ağazade İsmail Ağa Dönemi

Demirtaş'ın Mısır'da öldürülmesinin ardından Moğollar Anadolu üzerindeki hâkimiyetini giderek kaybetti. Eşrefoğulları'nın komşuları Hamidoğulları, Germiyanogulları ve Karamanoğulları 2 yılın ardından gelen bu ferahlamadan faydalanarak Eşrefoğlu Beyliği'nin topraklarını aralarında paylaştılar. Beyşehir, Akşehir, Seydişehir ve Doğanhisar Hamidoğlu Hızır Bey tarafından ilhak edilmiş ancak bölgeler sık sık Hamidoğulları ve Karamanoğulları arasında el değiştirmiştir. Eşrefoğulları'nın başkenti Beyşehir, Karamanoğulları tarafından H. 729 / M. 1328'den

⁴⁷⁶ Nejdet Gök, "Konyalı Kemaleddin'in "Takarirü'l-Menasıb" (Devlet Makamlarına Tayinler) Adlı İnşâ (Diplomatika) Eseri Hakkında Bazı Tesbitler" Belge Gazetesi, 23.09.2014, <http://www.belge.com.tr/yazi-358-esrefogullari-ii.html>, (21.11.2016).

⁴⁷⁷ Anonim, s. 68, Uzunçarşılı, "Emir Çoban Soldoz ve Demirtaş", s. 628-629 ve 637 - 640; Uzunçarşılı, Kitabeler, s. 241-245; Spuler, s. 141; Kofoglu, Hamidoğulları Beyliği, s. 210-213.

itibaren Hamidoğulları'ndan alınarak Halil Ağazade İsmail Ağa'nın yönetimine verilmiştir. Halil Ağazade İsmail Ağa, Moğol İmparatoru Ebu Said Bahadır Han tarafından Anadolu'ya gönderilen emirlerden biridir. Daha sonra Beylerbeyi sıfatıyla Beyşehir'i 44 yıl yönetecek olan İsmail Ağa, Karamanoğulları'nın Beyşehir kuşatmasının ardından 6.000 askeriyle Karamanoğlu Musa Bey'e biat etmiş. Ölene kadar da Karamanoğulları ile birlikte hareket etmiştir. Memlûkler ile de çeşitli yazışmalar yürüttüğü anlaşılan İsmail Ağa'nın 1335 yılında Ebu Said Bahar Han'ın ölümünden sonra Beyşehir havalisinde bağımsız gibi hareket ettiği görülmektedir. H. 780 / M. 1379 vefat eden İsmail Ağa'nın mezarı da Beyşehir'dedir. Ölümünün ardından oğlu Eminüddeve'nin kısa bir süre Beyşehir'i yönetmiştir. Şikarî'ye göre Eminüddeve 8.000 askerlik bir kuvvete sahiptir.⁴⁷⁸

İsmail Ağa, Beyşehir emirliği sırasında çeşitli mimari eserlerin yapımına vesile olmuş, bunlara yüklü gelirler vakfederek devamlılığını sağlamıştır. Uzunçarşılı'nın Suriye ve Güney Anadolu'da çoğu Memlûklüler'e tâbi birçok Türkmen beyliği hakkında bilgiler verdiği bilinen “*Kitabu icabet is-sâil ilâ marifet ir-resail*”⁴⁷⁹ adlı anonim bir diplomatika eserinden aktardığı bilgiye göre İsmail Ağa, Beyşehir'de Eşrefoğlu Külliyesi içerisine bir medrese inşa ettirmiştir. Medresenin H. 771 / M. 1370 tarihli Arapça kitabesini İbrahim Hakkı Konyalı şu şekilde tercüme etmiştir:

*“Bu şerefli medrese Büyük Emir adına yapılmıştı. Keremler babası, din ve dünyanın şerefi, izzet sahibi Halil oğlu Emir İsmail Ağa tarafından H. 771 yılında yenilendi. Allah sâ'yini meşkûr etsin.”*⁴⁸⁰

Fatih dönemi kayıtlarına İsmail Ağa Medresesi olarak geçen bu yapı kesme taşlardan oluşması nedeniyle halk tarafından Taş Medrese olarak anılmıştır. Yakın zamana kadar metruk halde bulunana medrese Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiş ancak restorasyon sonrasında özgünlüğünü büyük oranda kaybetmiştir. İsmail Ağa'nın türbesini de bu medrese içerisinde bulunmaktadır. Türbe kitabesinde

⁴⁷⁸ Anonim, s. 68; Şikarî, s. 118 ve 177; Konyalı, s. 261-265; Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri**, s. 60-61; İsmail Çiftçioğlu, “**Beyşehir'de Moğol Emiri İsmail Ağa'nın Eserleri ve Vakıfları**”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 6-7, 2002, s. 1-3; Kofoglu, **Hamidoğulları Beyliği**, s. 212.

⁴⁷⁹ *Kitabu icabet is-sâil ilâ marifet ir-resail*, Paris Kütüphanesi Arapça Yazmalar Bölümü, No. 4437; Faruk Sümer, “**Döğerler'e Dair**”, *Türkiyat Mecmuası*, Cilt: 10, 1951-53, s. 142, Dipnot: 11.

⁴⁸⁰ Konyalı, s. 255; Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri**, s. 60-61; Çiftçioğlu, s. 4.

“Rahmetli, mağrifetli Mes’ud şehid Halil Ağaoğlu Emir İsmail Ağa ahrete göçtü Allah baba oğul onları rahmetine gark etsin. Bu 780 yılı şevvali evvelerinde yazıldı.” kaydı bulunmaktadır. Zamanla türbe halk arasında sütü kesilen kadınlara şifa veren Süt Dede Türbesi olarak bilinir hale gelmiştir.⁴⁸¹

Emir-i Kebir unvanını kullanan İsmail Ağa’nın Beyşehir’de yaptırdığı eserler arasında H. 775 / M. 1354 tarihli Kalenderhane zaviyesi ve H. 776 / M. 1365 tarihli bir de hamam bulunmaktadır. Günümüze ulaşmayan Kalenderhane zaviyesinin İsmail Ağa’nın yaptırdığını kırık kitabesinden biliyoruz. Beyşehir’in Evsat Mahallesi’nde bulunan hamam halk arasında Belediye Hamamı olarak bilinmektedir. Bunlar dışında Afşar Köyü’nde 1365 tarihinde zaviye, hamam ile köprü inşa ettirmiş, bu eserlerden sadece hamam ve köprü günümüze ulaşmıştır. Artık mevcut olmayan Bereket Köyü’nde yaptırdığı bir zaviye günümüze ulaşmayan diğer eserlerdendir.⁴⁸²

İsmail Ağa hakkında en fazla bilgi veren kaynak Şikarî’nin Karamannâme’sidir. İsmail Ağa ve oğlunun Karamanoğulları’na birçok seferde destek verdiğini kaydeden Şikarî’nin naklettiği bir anekdot Eşrefoğlu II. Süleyman Bey’in ölümünün ardından Eşrefoğulları’nın durumu hakkında bilgi vermesi bakımından önemlidir.

Türkmen beyliklerin akınları karşısında çaresiz kalan Kilikya Ermeni Krallığı, Avrupalı Hristiyanlardan yardım istemiş, yardım çağrılarında VI. Leon’un Ermeni Krallığı tahtına çıkarılmasının ardından Kıbrıs Kralı I. Pierre de Lusignan tarafından yanıt verilmiştir. Ermeni Krallığı’nın çağrısıyla Papa’nın temsilcisi olarak sefere çıkan I. Pierre, Antalya açıklarında Türk filosunu mağlup edip Anamur ve Alâiye’yi vergiye bağlamayı başarmıştır. I. Pierre, Anadolu sahillerinde bir limana ve Kıbrıs’ı Anadolu’nun iç bölgelerine bağlayacak müstahkem bir mevkiye ihtiyaç duymuş ve bu amaçla 15 Ocak 1361’de Karamanoğulları tarafından kuşatılan Gorigos’a büyük bir askeri destek gönderdi. Hristiyan cephesinde bunlar yaşanırken Memlûk Sultanı II. Şaban ve Naibi Emir Yelboğa gayrimüslimlere karşı Anadolu beyliklerini birlikte hareket etmeye teşvik etmek için mektuplar göndermiştir. Kıbrıs ve Rodos’taki

⁴⁸¹ Konyalı, s. 97, 119, 257, 272-73; Çiftçiöğlü, s. 1; Hüseyin Muşmal, **XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Beyşehir ve Çevresinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1790-1864)**, s. 150.

⁴⁸² Konyalı, s. 270 ve 273; Muşmal, **XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Beyşehir**, s. 8.

gayrimüslimlerle yapılan bütün ticaretin kesilmesini isteyerek Müslüman ittifakına kalyon ve gemi desteğinde bulunacağı sözünü vermiştir. Gayrimüslimlerin yenilgiye uğratılması halinde Memlûk limanlarında ticari imtiyazın yanı sıra seferlerin zaruri masraflarını karşılayacağını bildirmiştir. Bunun üzerine Haçlı Seferi mahiyetine bürünen bu saldırı karşısında Karamanoğlu Alaaddin Bey'in Gorigos'un fethi için Türkmen beylerinden yardım istemiştir. İsmail Ağa'nın yerine emir olduğu anlaşılan oğlu Eminüddeve, Karamanoğlu Alaaddin Bey'e Frenkler üzerine yapacağı Gorigos seferinde 8 bin Moğol askeriyle destek vermiştir. İlginç bir şekilde Karamanoğlu Alaaddin Bey'in yardım çağrısına koşanlar arasında Eşrefoğlu askerlerini de saymaktadır.⁴⁸³ Bu olay Karamannâme'de şu şekilde aktarılmıştır:

“Râvi eydür: Görkeş kâfirleri, İskenderin ve Payâs kâfirleri cem'olub Mut'a gelince ve Tarsus tarafın yağma edüb nice diyâr harâb edüb çok Müselmân esir eylediler deyü şikayetçi dünya dutdu. 'Alâüddin begleri ile müşâvere edüb dediler ki:

*- Yavuz kırımdır. Sultân hâzır olan begleri alub Konya'ya geldi. Türbe-i Mevlânâ'yı ziyaret eyledi. Nekadar evliyâ var ise ziyaret eyledi. Divân edüb etrafa mektûb saldı. Aydınoğlu, Hamidoğlu, İlyâs ve Menteşaoğlu ve **Eşrefoğlu** bunlar heb 'askerlerin cem' edüb Konya'ya geldiler ve Moğol begleri ağa vefat eylemiş idi. Oğlu Eminüddeve, sekiz bin Moğol 'askeri ile Konya'ya geldi. Devletşâhoğlu Melik Nâsır geldi. Atâbegoğlu Gelincâ geldi ve Germiyânoğlu yardım verdi. Elhâsıl kırk bin er cem' eyledi.”⁴⁸⁴*

Şikarî, yukarıda aktardığımız gibi Eşrefoğlu II. Süleyman Bey'in ölümünden sonra cereyan eden bazı olaylara Eşrefoğulları'nın da katılımından bahsetmektedir. Bu durum ilk bakışta Eşrefoğlu soyunun devam ettiğini düşündürmektedir. İbrahim Hakkı Konyalı bu durumdan hareketle II. Süleyman Bey'in ölümünden sonra Eşrefoğulları'nın soyunun kumandan ya da emir olarak devam etmiş olabileceğine

⁴⁸³ Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri**, s.73-87; Wittek, s. 72-73; Kofoglu, **Hamidoğulları Beyliği**, s. 242-243; Şehabeddin Tekindağ, “**Karamanlı'ların Gorigos Seferi (1367)**”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, Cilt: 6, Sayı:9, 1954, s. 161-165; Nicolae Jorga, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, Cilt: I, Çev.: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2009, s. 208-209.

⁴⁸⁴ Şikarî, s. 177.

dikkat çekmiştir. Sait Kofoglu ise bu çıkarımın şüpheli olduğunu belirterek Şikarî'nin verdiği rakamların diğer kaynaklarla uyumlu olduğuna dikkat çekmiştir.⁴⁸⁵

Konyalı'nın Kireli'nden getirildiğini söylediği ve günümüze ulaşmayan Arapça kitabeler aracılığıyla naklettiği bilgilere göre İsmail Ağa'nın Seyyidî Ahmed adında bir oğlu daha vardır. İsmail Ağa'dan 15 yıl önce ölmüş olabileceğini tahmin eden Konyalı, bir başka Arapça kitabeden aktardığı bilgiye göre Seyyidî Ahmed'in Mihr Ağa Kızı Arab Melek Hatun (Ö. H. 777 - 1375/1376) adında bir de eşi bulunmaktadır.⁴⁸⁶

2.4.2. Beyşehir'de Osmanlı Hâkimiyetinin Tesisi

Beyşehir'de Eşrefoğulları otoritesinin son bulmasıyla idareyi eline alan İsmail Ağa H. 780 / M. 1379'da ölünce Hamidoğulları bölgeye hâkim olmuş ve Karamanoğulları ile sınırdaş hâle gelmiştir. Akşehir, Seydişehir, Karaağaç ve Beyşehir bölgelerine sık sık akınlar düzenleyen Karamanoğulları, Hamidoğulları'nın bölgedeki hâkimiyetine sık sık son vermeye çalışmıştır. Bu mücadeleler dış tehditler söz konusu olduğunda bir süreliğine rafa kalksa da nihaî bir çözüme kavuşması mümkün olmamıştır. Gorigos Seferi örneğinde gördüğümüz gibi iki beylik gayrimüslim tehdidine karşı birleşse de Memlûk Emiri Yelboğa'nın öldürülmesinden sonra sefer sona erdirilmiş ve iki beylik bu bölge üzerindeki mücadelelerine devam etmişlerdir. Hamidoğlu İlyas Bey'in Felekâbâd'ta hutbe okutup sikke kestirmesi üzerine Karamanoğlu Alaeddin Ali Bey, Felekâbâd üzerine bir akın düzenleyerek şehri ele geçirmiştir. Bu saldırıdan Germiyanoglu Süleyman Şah'a sığınarak kurtulan Hamidoğlu İlyas Bey, bir süre sonra Germiyanogulları ve Osmanlı desteği ile beylik topraklarını geri almıştır. Böylece Osmanlılar'ın Karamanoğulları ile komşu olarak Beyşehir'i topraklarına katmalarına varan sürecin ilk adımı atılmıştır.⁴⁸⁷

⁴⁸⁵ Konyalı, s. 265; Kofoglu, **Hamidoğulları Beyliği**, s. 243.

⁴⁸⁶ Konyalı, **Beyşehir Tarihi**, s. 97-99.

⁴⁸⁷ Şikarî, s. 177-181; Tekindağ, "**Karamanlı'ların Gorigos Seferi (1367)**", s. 173-14; Kofoglu, **Hamidoğulları**, s. 473; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Cilt: I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s. 61.

Hamidoğlu İlyas Bey, Doğu sınır komşusu Karamanoğulları'nın saldırılarını engellemeye muvaffak olamamanın endişe ve üzüntüsüyle ölürlen yerine idareyi eline alan Kemaleddin Hüseyin Bey çareyi Osmanlı padişahı I. Murad Hüdavendigâr'dan yardım istemekte buldu. Yapılan mektuplaşmalar sonucunda Beyşehir, Akşehir, Seydişehir, Yalvaç ve Karaağaç şer'i hükümlere göre 80.000 altın karşılığında Osmanlılara satıldı. Sultan I. Murad, Kemaleddin Hüseyin Bey'in bu isteğine olumlu yanıt verince Hamidoğulları Beyliği Osmanlı'nın ucbeyliği konumuna gelmiştir. Rumeli fetihlerine güven içinde devam etmek isteyen I. Murad için Anadolu'da sükûnetin sağlanması önemli hale gelmişti. Bu amaçla Germiyanoğlu Süleyman Şah'ın kızı Devlet Hatun'u oğlu Yıldırım Bayezid ile evlendirmiş, cihaz (çeyiz) olarak da Kütahya, Emet, Simav ve Tavşanlı'yı Osmanlı topraklarına katmıştır. (H. 783 / M. 1381)⁴⁸⁸

Benzer bir evlilik 1361'de Karamanoğlu Alaeddin Bey ile I. Murad'ın kızı Melek Hatun (Nefise Sultan) ile yapılmış; bu bağların oluşturduğu barış ortamı, Osmanlı'nın Hamidoğulları ve Germiyanoğulları topraklarını savaşımadan alarak fiilen Karamanoğulları ile sınırdaş olmasıyla bozulmuştur. Bu durumu kendileri ile tehdit olarak gören Karamanoğlu Alaeddin Bey, I. Murad'ın Haçlı Ordusu ile uğraşmasını fırsat bilerek Karaağaç, Yalvaç ve Eğirdir'i işgal etti. Bu hareketi ihanet olarak kabul eden I. Murad, Karamanoğulları'nın saldırısının kâfirlere hizmet ettiği ve şeriata göre Karamanoğulları'nın ortadan kaldırılması gerektiğine hükmetti. Bu hüküm Osmanlı-Karamanlı savaşlarının meşruiyet zemini haline geldi. Osmanlı bu stratejiyi mücadeleye girdiği diğer Müslüman devletler için de kullanmıştır.⁴⁸⁹ Meşruiyetini böylece sağlama alan I. Murad, Konya seferine çıktı. İlk Osmanlı-Karamanlı savaşında kısa sürede zafer kazanan I. Murad, kızı Melek Hatun'un damadı adına aracılık etmesiyle barış yoluna gitti. Vassallığı kabul göstergesi olarak I. Murad'ın elini öpen Karamanoğlu Alaeddin Bey, Osmanlı'nın şartlarını kabul etmek zorunda kaldı.

⁴⁸⁸ Aşıkpaşazade Ahmed Aşıkî, **Tevârih-i Al-i Osman**, Çeviri: Kemal Yavuz, Yekta Saraç, Hazırlayan: Hayati Develi, Samih Rifat, MAS Matbaacılık, İstanbul, 2003, s. 117-118; Mehmed Neşri, **Kitab-ı Cihannümâ**, Cilt: I, Hazırlayan: Mehmet Altay Köymen, Faik Reşit Unat, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1949, s. 204-205; Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, s. 216; Sümer, **Karamanoğulları**, s. 457; Kofoğlu, **Hamidoğulları**, s. 473; Bahriye Üçok, **Hamidoğulları Beyliği**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: Sayı:1, s. 78.

⁴⁸⁹ Halil İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**, Çeviren: Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, 12. Baskı, İstanbul, 2009, s. 20.

Yapılan anlaşma gereği Beyşehir Osmanlı topraklarına katıldı. Ancak Osmanlı yönetimi Karamanlı sahasına tam hâkim olamadığı için bir sadece vergi toplamakla yetinmiş ancak ilerleyen birkaç yıl içerisinde kalelere yerleşip beratlarla tımar sistemini oturtmaya girişmiştir. (H. 788 / M. 1386)⁴⁹⁰

Karamanoğulları, aldıkları yenilgilere rağmen Beyşehir ve Akşehir üzerinden Osmanlılar ile mücadele etmekte kararlı bir tutum sergilemişlerdir zira Beyşehir ve göller yöresi Karaman sahasının Batı ucundaki sınır bölgesidir. Jeopolitik bakımdan Karamanoğulları'nın bekası için oldukça önemli olan Beyşehir bu nedenle gerek Osmanlı ile olan gerekse de daha önceki mücadelelerde hep ilk düşen şehir olmuştur.⁴⁹¹ Osmanlı'nın bu bölgedeki ısrarının nedeni ise Hıristiyan birliğine karşı giriştiği mücadelede giderek artan asker ihtiyacıydı. Bu hâkimiyet altına aldığı beyliklerin mevcut askeri gücünü İslam sancağı altında Osmanlı'ya kanalize ederek yeniden bağımsızlık hülyalarına kapılmalarının önüne geçmek de temel amaçlardandı. Hamidoğulları ve Germiyanogulları örneğinde olduğu gibi diplomasi ile Karamanoğulları haricinde bunu büyük oranda başarmışlardı ancak Konya'nın Karamanoğulları'nın elinde bulunması bu beyliği Selçuklu'nun varisi olma iddiasını her daim canlı tutuyordu. Hâlbuki Osmanlı gaza ve cihad anlayışı ile hareket eden tek gazi beylik olarak Selçuklu mirasını sahiplenme konusunda giderek güçlenen bir iştaha sahipti.⁴⁹²

Beyşehir ve çevresi bu güçlü motivasyonlara sahip olan iki devlet arasında sürekli el değiştirmiştir. Karamanoğulları ortadan kaldırana kadar devam eden bu süreçte Beyşehir 1389'da Karamanoğlu Alâeddin Bey tarafından geri alınırken 1392'de Yıldırım Bayezid tarafından yeniden Osmanlı topraklarına katılmıştır. 1402'de Karamanoğlu II. Mehmet Bey Beyşehir'i yeniden fethederken 1414'de Çelebi Sultan Mehmet bu hâkimiyete son vermiştir. 1435'te Karamanoğlu İbrahim Bey

⁴⁹⁰ Aşıkpaşazade, s. 120; Neşri, Cilt: I, s. 210-211 ve 220-235; Anonim, **İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihi Takvimler**, Yayınlayan: Osman Turan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1954, s. 18; Halil İnalçık, "**Murad I**", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt: 31, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2006, s. 161; Donald Edgar Pitcher, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası**, Çev. Bahar Tırnakçı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s. 84.

⁴⁹¹ Erdoğan, "**Beyşehir**", s. 84.

⁴⁹² Pitcher, s. 82-84.

tarafından alınan Beyşehir ve çevresi için mücadeleler II. Murad döneminde de devam etmiştir.⁴⁹³ Osmanlı'nın Rumeli'de girdiği mücadeleler Karamanoğulları'na yeniden Beyşehir ve Akşehir'i işgal etme fırsatı vermiştir. Bizans İmparatorluğu ile ittifaklar kurarak Ankara, Beypazarı ve Karahisar'da yaptıkları yağma hareketleri İslam dünyasından tepki çekmiştir.⁴⁹⁴ Bunun üzerine II. Murad dört büyük mezhebin temsilcilerinden Karamanoğlu İbrahim Bey hakkında fetva alarak Konya ve Lârende seferine çıkmıştır. Osmanlı'nın askeri gücü karşısında çaresiz kalan İbrahim Bey Taşeli'ne kaçmış nihayetinde ağır bir antlaşma imzalamak zorunda kalmıştır. Rumeli'de kritik durumda kalan II. Murad bütün kuvvetlerini Batı ilerleyişine yönlendirmek için 1438'de Osmanlı himayesine geçen Beyşehir, Seydişehir, Akşehir Hisarı'nı 1444'te Karamanoğulları'na iade etmiştir.⁴⁹⁵

Karamanoğlu İbrahim Bey, II. Mehmed'in Osmanlı tahtına oturmasının ardından yeniden ittifak arayışlarına girmiş ancak yapılan savaşta yenilince II. Murad'ın Karamanoğulları'na bıraktığı yerler tekrar Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. İbrahim Bey'in 1469'da vefatının ardından Karaman sahasında yeni bir paylaşım sürecine girilmiştir. II. Mehmed'in halasının oğlu Pîr Ahmed Osmanlı ile güçlerini birleştirmiş ancak II. Mehmed'in Bosna'nın fethi ile meşgul olduğundan İbrahim Bey'in kardeşi İshak Bey Akkoyunlu Uzun Hasan ile ittifak kurarak Beyşehir, Konya, Kayseri, Aksaray, Develi gibi büyük bir sahayı ilhak etti. Memlûk Sultanı adına buralarda hutbe okutan İshak Bey Beyşehir, Seydişehir ve Akşehir'i terk edebileceğini bildirerek uzlaşma yoluna gittiyse de II. Mehmed bunu kabul etmedi. Pîr Ahmed vasıtasıyla Karaman sahasında ilerlemiş Pîr Ahmed'i de Karamanoğlu tahtına oturttu. Ancak Pîr Ahmed, Akkoyunlu ve Venedikliler ile ittifak kurarak Osmanlı aleyhine hareket edince II. Mehmed Konya ve Gavele Kalesi'ni almıştır. Böylece Beyşehir kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. (1467) Karaman ilinin diğer bölgeleri ise

⁴⁹³ Aşıkpaşazade, s. 135-154; Neşri, Cilt: I, s. 315-317, Cilt: II, s. 591-593; Münecimbaşı Ahmet Dede, **Münecimbaşı Tarihi**, Cilt: I, Çeviren: İsmail Erünsal, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1974, s. 117-118-135-136-184-185; Faruk Sümer, "**Karamanoğulları**", s. 457-58.

⁴⁹⁴ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Cilt: I, s. 448.

⁴⁹⁵ Aşıkpaşazade, s. 193-194; Neşri, Cilt: II, s. 643; Münecimbaşı, Cilt: I, s. 223-244; İnalçık, "**Murad II**", s. 168.

uluslararası bir sorun haline gelmiş; II. Mehmed'i doğuya doğru genişleme politikası artık Akkoyunlu ve Memlûk sınırına dayanmıştır.⁴⁹⁶

Beyşehir ve Akşehir'in Osmanlı tarafından kesin fethinin ardından idari olarak önce Anadolu Beylerbeyliği'ne bağlanmıştır. (1451-1466) Karaman sahasının tümü fethedildikten sonra Karaman Eyaleti'ne bağlanan Beyşehir, Osmanlı tarafından tımar sisteminin ilk uygulamaya koyulduğu bölgelerden biri olmuştur. Beyşehir ve Konya sahası Osmanlı tarafından fethedilmişse de şehri ileri gelenleri Osmanlı idaresini kolay benimsememiştir. Osmanlı'ya muhalefet eden büyük eşraf ve devlet erkânı öldürülürken birçok usta ve zanaat erbabı İstanbul'a tehcir edilmiştir.⁴⁹⁷

⁴⁹⁶ Aşıkpaşazade, s. 251-261; Neşrî, Cilt: II, s. 771-77; İnalçık, "Mehmed II", s. 399-400.

⁴⁹⁷ Doğan Yörük, **Karaman Eyaletinde Osmanlı Tımar Düzeninin Tesisi (1483)**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi Cilt: 25 Sayı: 40, 2006, s. 181-183; İnalçık, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**, s. 110.

SONUÇ

Beyşehir, tarih boyunca kaderi idari sınırlarını aşan coğrafyası tarafından çizilmiş bir ekosistemin parçasıdır. Gerek Göller Yöresi'nin bir unsuru olması gerekse de Akdeniz Bölgesi ile olan bağları her daim belirleyici olmuş ve olmaya devam etmektedir. Neolitik Çağ'a kadar geçirdiği büyük değişimler sonunda bölge tarihine insan unsuru eklenmiştir. Özellikle Hititler çağından itibaren dini bir önem de kazanan bölgenin arkeolojik verilerle desteklenmiş muntazam bir eskiçağ tarihi yazımına ihtiyacı vardır. Roma döneminden itibaren belirgin hale gelen ticaret yolları üzerinde bir durak olma özelliğini yüzyıllar boyu muhafaza etmiştir. Bu devamlılıkta Konya gibi bir merkezin yanbaşıında bulunması önemlidir. Temas halinde olduğu çevre kentlerin Roma döneminde Hıristiyanlık tarihi için önemli merkezler haline gelmesi Beyşehir tarihi açısından önemli bir olgudur. Bizans Dönemi'nden itibaren cazibe merkezlerinin değişmesi, Bizans İmparatorluğu ile Sasani-İslam Devletleri arasında mücadele sahası haline gelmesi nedeniyle bölgede ticari, ekonomik ve kültürel bir gerileme görülmektedir. Ancak tüm eskiçağ dönemine yansıyan yazılı veri yetersizliği nedeniyle tam etkileri saptanamamaktadır. Bu nedenle bölgenin arkeolojik verilerle desteklenmiş bir eskiçağ tarihi yazımına ihtiyaç duyduğu tespit edilmiştir.

Selçuklular ile birlikte Türk egemenliğine giren Beyşehir XII.-XII. yüzyıllar arasında toparlanma yaşayarak Bizans dönemindeki harabe kasaba görünümünden sıyrılmıştır. Bu süreçte kozmopolit bir Türk-İslam şehrine dönüştüğü gerek Bizans kaynaklarında gerekse de Türk-İslam kaynaklarında sabit olmakla beraber bölgedeki mimari kalıntılar da bu durumu doğrulamaktadır. I. Alaeddin Keykubad döneminde ikinci idare merkezi olacak kadar gelişen Beyşehir havalisi aynı zamanda doğal güzelliği ile bir dinlenme yeri olarak da görülmüştür. Sonrasında Moğol işgalleri ile sarsılan bölgede tekrar bir istikrarsızlık çağına sürüklenmiştir. XI. yüzyıl başlarından itibaren Selçuklu merkezi otoritesinin ortadan kalkması ile beylikler çağını yaşayan Beyşehir'e Eşrefoğulları bıraktıkları mimari eserlerle damgasını vurmuştur. Kökenlerine dair bildiklerimiz kısıtlı olsa da bir Türk-İslam otoritesi olduğu tartışılmaz bir gerçek olan Eşrefoğulları Beyşehir'in tarihi ve kültürel mirasını bir adım

ileriye taşımayı başarmışlardır. Siyasi olarak oldukça çalkantılı bir çağda kısa süren ömrüne rağmen Beyşehir'e bugünkü adını verecek kadar yatırım yapan Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey şehrin Türk-İslam kimliğini korumasında önemli bir işlev üstlenmiştir. Özellikle kendi adına inşa ettirdiği Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii Türk-İslam kültürünün en özel mimari yapılarından biri olma özelliğini korumaktadır. Eşrefoğulları şehrin simgelerinden biri haline gelen bu anıtsal yapı haricinde sonraki yüzyıllarda da kullanılmaya devam edilmiş olan medrese, mescit, cami, han, hamam, bedesten, çeşme gibi hizmet odaklı yapılar inşa ettirerek çalkantılı dönemde dahi şehrin hayat damarlarını açık tutmayı bilmiştir.

Eşrefoğulları'nın XIII. yüzyılın sonları XIV. yüzyılın başlarında Beyşehir havalisinde etkinlik göstermiş Müslüman ve Türk bir otorite olarak tüm çabalarına rağmen bütün unsurlarıyla bir beylik haline gelemeden tarih sahnesinden çekilmiştir.⁴⁹⁸ Selçuklu başkenti Konya'ya olan yakınlığı, hem Moğol hem de Karamanoğulları ve Hamidoğulları gibi diğer Türk unsurlarının tehditleri altında bulunmaları kısa ömürlü bir beylik olmasının temel nedenleridir. Coğrafi konumu ve dönemin reel politiğine uyum sağlayamamaları nedeniyle Eşrefoğulları'nın kısa süren hikâyesi Anadolu Selçuklu Devleti, İlhanlı İmparatorluğu, Memlûk İmparatorluğu ve başta Karamanoğulları olmak üzere beylikler devri ile birlikte okunarak anlandırılmalıdır.

Eşrefoğulları'ndan sonra İsmail Ağa isimli bir emirin kontrolüne geçen Beyşehir kısa süreli bir Hamidoğulları egemenliğinin ardından Karamanoğulları topraklarına dâhil olmuştur. Uzun süren Karamanoğulları ve Osmanlılar arasında mücadele sahası haline geldikten sonra ancak XV. yüzyılın ortalarında Osmanlı hâkimiyetine geçerek istikrarlı bir dönem yaşayabilmiştir. Ancak bu istikrarlı dönemde dahi Selçuklu ve Eşrefoğulları çağındaki canlılığını yakalayamadığı görülmektedir. Bu durumun en büyük nedeni çevre illerdeki ekonomik gelişmeler ile coğrafyasından kaynaklanan sıkıntılardır. XVII.-XVIII. yüzyıldan itibaren zengin tarihsel mirası ile Hıristiyanlık tarihi açısından önemli merkezlere yakınlığı nedeniyle

⁴⁹⁸ Nejdet Gök, "Eşrefoğulları Bağımsız Bir Beylik miydi?" Belge Gazetesi, 15.09.2014, <http://www.belge.com.tr/yazi-358-esrefogullari-ii.html>, Erişim Tarihi: 15.11.2016.

Batılı biliminsanları ve seyyah tarafından sıkça ziyaret edilmiştir. XIX. yüzyıldan itibaren Beyşehir Gölü'nü ehlileştirme çalışmalarının görüldüğü şehir nisbî bir nüfus artışına sahne olmuştur. Beyşehir, tarihsel mirası ve doğal güzelliği ile cazibe merkezi olma özelliğini günümüzde de korumaktadır.

KAYNAKÇA

Ana Kaynaklar

Kutsal Kitap Eski ve Yeni Ahit (Tevrat, Zebur, İncil), Çev. The Bible Society in Turkey, The Translation Trust, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul, 2012.

Anonim. **Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III**, Yay. Haz. Feridun Nâfiz Uzluk, Anadolu Selçukluları Gününde Mevlevî Bitikleri 5, Ankara, 1952.

Abdülkerim Bin Şeyh Mûsâ. **Makâlât-ı Seyyid Hârûn (Tenkitli Basım)**, Haz. C. Kurnaz, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

Ahmed bin Mahmud. **Selçuk-nâme**, Cilt II, Haz. Erdoğan Merçil, Kervan Kitapçılık, İstanbul 1977.

Ahmed Eflâkî. **Ariflerin Menkıbeleri**, Çev. Tahsin Yazıcı, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, 2011.

Aşıkpaşazade. **Tevârih-i Al-i Osman**, Çeviri: Kemal Yavuz, Yekta Saraç, Hazırlayan: Hayati Develi, Samih Rıfat, MAS Matbaacılık, İstanbul, 2003.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi. **Tahrir Defteri**, Nr. 387.

Cicero. **The Orations of Marcus Tullius Cicero**, Çev. C. D. Yonge, B. A. London, Henry G. Bohn, York Street, Covent Garden. 1856, <http://data.perseus.org/citations/urn:cts:latinLit:phi0474.phi011.perseus-eng1:2.19>, Erişim Tarihi: 30.01.2017.

Ebu'l Farac. **Ebu'l Farac Tarihi**, Cilt II, Çev. Ömer Rıza Doğrul, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1987.

El-Hüseynî. **Ahbarü'd-Devleti's-Selçukiyye**, Çev. Necati Lugal, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1943.

El-Ömerî. **Türkler Hakkında Gördüklerim ve Duyduklarım Mesalikü'l Ebsar**, Çev. D. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul, 2014.

Herodotos. **Herodot Tarihi**, Çev. Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1973.

- Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)**, Yay. Haz. Işın Demirkent, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001.
- İbn Bibi. **El Evamirü'l-Alaiye Fi'l-Umuri'l-Ala'iyeye (Selçukname)**, Cilt: 2, Haz. M. Öztürk, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2014.
- İbn Şeddad. **Baypars Tarihi**, Cilt: 2, Çev. Şerefüddin Yaltkaya, Türk Tarihi Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.
- Kerimüddin Mahmud-i Aksarâyî. **Müsâmeretü'l-Ahbâr**, Çev. M. Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.
- Ksenophon. **Anabasis (Onbinlerin Dönüşü)**, Çev. Tanju Gökçöl, Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1974.
- Mehmed Neşrî. **Kitab-ı Cihannümâ**, Cilt: I, Hazırlayan: Mehmet Altay Köymen, Faik Reşit Unat, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1949.
- Memnon. **Herakleia Pontike Tarihi**, Çev. Murat Arslan, Odin Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- Müneccimbaşı Ahmet bin Lütfullah. **Câmiud'düvel Selçuklular Tarihi II Anadolu Selçukluları ve Beylikler**, Haz: Ali Öngül, Akademi Kitabevi, İzmir, 2001.
- Müneccimbaşı. **Müneccimbaşı Tarihi**, Cilt: I, Çeviren: İsmail Erünsal, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1974.
- Niketas Khoniates. **Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)**, Çev. Fikret İşıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.
- Plinius (Pliny the Elder). **The Natural History**, Ed. John Bostock, H.T. Riley, Taylor and Francis, Red Lion Court, Fleet Street. 1855, 5.24, <http://data.perseus.org/citations/urn:cts:latinLit:phi0978.phi001.perseus-eng1:5.24>, Erişim Tarihi: 28.01.2017.
- Plutarkhos. "Artakserkses" Eski Yunancadan Çev. A. Sina. **A.Ü. DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 29, Sayı:48, 2010, ss. 137-166.
- Reşidüddin Fazlullah. **Camiu't-Tevarih (İlhanlılar Kısmı)**, Çev. İsmail Aka, Mehmet Ersan, Ahmed Hesamipour Khelejani, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2013.

- Strabon. **Anadolu'nun Antik Coğrafyası (Geographika: XII-XIII-XIV)**, Çev. Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000.
- Şikarî. **Karamannâme Zamanın Kahramanı Karamanîler'in Tarihi**, Haz. Metin Sözen ve Necdet Sakaoğlu, Karaman Valiliği - Karaman Belediyesi Yayını, İstanbul, 2005.
- Theophanes. **The Chronicle of Theophanes Confessor: Byzantine and Near Eastern History, A.D. 284-813**, Çev. Cyril Mango ve Roger Scott, Oxford University Press, 1997.
- Titus Livius (Livy). **The History of Rome**, Book 38, Ed. Evan T. Sage, Harvard University Press, London, William Heinemann, 1936, 18.3, <http://data.perseus.org/citations/urn:cts:latinLit:phi0914.phi00138.perseus-eng1:18>, Erişim Tarihi: 28.01.2017
- Ünsî'nin Selçuk Şehnamesi**. Çev. M. Mesud Koman, Ülkü Basımevi, Konya, 1942.

Araştırma Eserler

- “Kiepert”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 25, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1995, s. 563.
- Anonim. **İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihi Takvimler**, Yayınlayan: Osman Turan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1954.
- Akok, Mahmut. “Konya Şehri İçindeki Alâeddin Tepesinde Türk Tarih Kurumu Adına Yapılan Arkeolojik Kazıların Mimari Buluntuları”, **Bellekten**, Cilt: 39, Sayı: 154, 1975, ss. 201-356.
- Akurgal, Ekrem. **Phrygische Kunst**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1955.
- Akurgal, Ekrem. **Anadolu Uygarlıkları**, Net Turistik Yayınları, İstanbul, 1987.

- Akurgal, Ekrem. **Anadolu Kültür Tarihi**, Tübitak Yayınları, 17. Basım, Ankara, 2005.
- Akyurt, Yusuf. “Beyşehir Kitabeleri ve Eşrefoğlu Camii ve Türbesi”, **Türk Tarih, Arkeolojya ve Etnoğrafya Dergisi**, Sayı: 4, Maarif Matbaası, İstanbul, 1940, ss. 91-129.
- Ali, “Eşrefoğulları Hakkında Birkaç Söz”, **Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası**, Cilt:V, Sayı:28, İstanbul, 1330/1914, ss. 252-253.
- Alp, Sedat. **Hitit Çağında Anadolu: Çiviyazılı ve Hiyeroglif Yazılı Kaynaklar**, Tübitak Yayınları, İstanbul, 2000.
- Alp, Sedat. **Konya Civarında Karahöyük Kazılarında Bulunan Silindir ve Damga Mühürleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1972.
- Alparslan, Meltem Doğan. “Anadolu’nun Kayıp Başkenti: Tarhuntaşsa”, **Aktüel Arkeoloji**, Sayı: 21, 2011, ss. 46-57.
- Alparslan, Meltem Doğan. “Bin Tanrılı Halk”, **National Geographic Türkiye**, Sayı: 57, Ocak 2006, ss. 78-79.
- Alperen, Bilal Bülent. **Beyşehir ve Tarihi**, Büyük Sistem Dershanesi Matbaası, Konya, 1991.
- Arıbaş, Kenan ve Yazıcı, Hakkı. “Beyşehir Gölü Adalarında Nüfus, Yerleşme ve Ekonomik Faaliyetler”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi**, Sayı: 10, İstanbul, 2002, ss. 33-54.
- Arık, Remzi Oğuz ve Özgüç, Tahsin. **Ankara-Konya, Eskişehir-Yazılıkhaya Gezileri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1956.
- Arık, Rüçhan. “Kubad-ı Abad Sarayı (Bir Değerlendirme) ve Malanda Köşkü”, **I. Uluslar Arası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi- Bildiriler I**, 11-13 Ekim 2000, Selçuk Üniversitesi Selçuk Araştırmaları Merkezi Yayını, Konya, 2001, ss. 25-33.
- Arık, Rüçhan. **Kubad Abad: Selçuklu Saray ve Çinileri**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2000.

- Arıkan, Zeki. “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Mirasının “Keşfi”, **ODTÜ Gelişme Dergisi**, Sayı: 39, Nisan 2012, ss. 27-59..
- Arslan, Mustafa. **Yalvaç-Beyşehir-Suğla Oluşu'nun M.Ö 500-M.S 500 Yılları Arası Tarihi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2011.
- Atalay, İbrahim. **Türkiye Jeomorfolojisine Giriş**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 1947.
- Atalay, İbrahim. “Pleistosen Sonu ve Holosen Başlarında Anadolu’nun Paleoğrafya Şartlarına Genel Bir Bakış”, **Coğrafya Araştırmaları**, Sayı: 4, 1996, s. 11–14.
- Azimli, Mehmet. “Abbasiler Döneminde Türklerden Oluşturulan Ordu (Hassa Ordusu)” **Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2002, ss 29-47.
- Bahar, Hasan. **Isauria Bölgesi Tarihi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1991.
- Bahar, Hasan. “Takkeli Dağ (Kevele Kalesi) ve Konya Bakımından Önemi”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 3, 1994, ss. 313-333.
- Bahar, Hasan. Karauğuz, Güngör. Koçak, Özdemir. Eskiçağ **Konya Araştırmaları 1 Phrygia Paroreus Bölgesi: Anıtlar, Yerleşmeler ve Küçük Buluntular**, Kömen Yayınları, İstanbul, 1996.
- Bahar, Hasan. “Konya Araştırmaları III, Lykonía (Konya Merkez Bölgesi)”, **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 12, Konya, 1998, ss. 197-206.
- Bahar, Hasan. “Konya ve Çevresi Yüzey Araştırmaları 1997”, **XVI. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, Tarsus, 25-29.05.1998, ss. 23-55.
- Bahar, Hasan. **Demir Çağı’nda Konya ve Çevresi**, Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları, Konya, 1999.
- Bahar, Hasan. “1998-1999 Yılı Konya-Karaman İlleri Yüzey Araştırmaları”, **XXVIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, İzmir, 22-26.05.2000, ss. 187-205.

- Bahar, Hasan. “Bozkır Çevresi’nin Erken Çağları”, **Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi**, Sayı: 15, Konya, 2005, s. 97-120.
- Bahar, Hasan. “Konya-Karaman Yüzey Araştırmaları 2006”, **XXV. Araştırma Sonuçları Toplantısı I**, Çanakkale, 28.05-01.06.2007, ss. 235-255.
- Bahar, Hasan. “Uygarlıkların Kaynağı Su”, **Su Medeniyeti Sempozyumu Bildiri Kitabı**, 26-27.07.2009, Konya, ss. 42-66.
- Bahar, Hasan. “Beyşehir Çevresinin Erken Tarihi”, **Beyşehir Doğa Eğitimi: Bilim ve Doğa İle Başbaşa 12 Gün**, (Ed. Ali Meydan), Maya Akademi Yayınları, Ankara, 2011, ss. 159-191.
- Bahar, Hasan. Koçak, Özdemir. **Eskiçağ Konya Araştırmaları 2 (Neolitik Çağ’dan Roma Dönemi Sonuna Kadar)**, Kömen Yayınları, İstanbul, 2014.
- Bahar, Hasan. “Eskiçağ’da Konya”, **Şehirlerin Sevdalısı İbrahim Hakkı Konyalı Armağanı**, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Konya, 2015, ss. 271-299.
- Bal, Mehmet Suat. “Türkiye Selçuklu Devleti Tarihinde Bir Dönüm Noktası; II. İzzettin Keykavus Dönemi”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 24, Sayı: 38, s. 239-258.
- Baldıran, Asuman ve Söğüt, Bilal. “Lykaonia Bölgesinde Kybele Kültü: Beyşehir ve Seydişehir İlçeleri”, **Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi**, Sayı: 14, 2002, ss. 45-69.
- Balık, İbrahim. Anadolu Selçukluları Döneminde Konya’nın Başkent Oluşu İle İlgili Genel Bir Değerlendirme, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 1, 1998, ss. 147-154.
- Baskıcı, Murat. “Evcilleştirme Tarihine Kısa Bir Bakış”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 53, Sayı:1-4, Ocak-Aralık 1998, ss. 73-94.
- Baykara, Tuncer. **Türkiye Selçukluları Devrinde Konya**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985.

- Baykara, Tuncer. **Anadolu'nun Tarihî Coğrafyasına Giriş**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1988.
- Bayraktar, Mehmet. "Seyyid Harun Veli ve Türbesi", **Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi Bildirileri**, Ankara, 23-27 Eylül 2002, ss. 277-287.
- Baz, Ferit. **Roma İmparator Kültü**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1998.
- Baz, Ferit. "Merkezi Pisidia'daki Bazı Roma Kolonileri'ndeki İmparator Kültürünün Varlığına İlişkin Değerlendirme", **PHASELIS: Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 1, 2015, ss. 261-276.
- Beal, Richard. Review, **Journal of the American Oriental Society**, Cilt: 121, Sayı: 3, 2001, ss. 495-496.
- Beckman, Gary. **Hittite Diplomatic Texts**, Scholars Press, Atlanta, 1996.
- Berndt-Ersöz, Susanne. "The Chronology and Historical Context of Midas", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Cilt: 57, Sayı: 1, 2008, ss. 1-37.
- Bilgiç, Emin. "Anadolu'nun İlk Yazılı Kaynaklarındaki Yer Adları ve Yerlerinin Tayini Üzerine İncelemeler", **Bellekten**, Cilt: 10, Sayı: 39, Temmuz 1946, ss. 381-425.
- Bilir, Makbule Burcu. **Milli Parkların Kültür Varlıkları Açısından Değerlendirilmesi: Beyşehir Gölü Milli Parkı Örneği**, (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 2012.
- Biran, Michal. **The Empire of the Qara Khitai in Eurasian History: Between China and the Islamic World**, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.
- Biricik, Ali Selçuk. **Beyşehir Gölü Havzasının Strüktürel ve Jeomorfolojik Etüdü**. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü, İstanbul, 1982.
- Biricik, Ali Selçuk. "Büyük Konya Kapalı Havzası ve Hotamış Gölü", **Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı: 27, İstanbul, 1992, ss. 41-57.

- Bordaz, Jacques. "The Suberde Excavations South West Turkey, An Interim Report", **Türk Arkeoloji Dergisi**, Sayı: 17, Cilt: 2, 1968, ss. 43-71.
- Bordaz, Jacques. "Erbaba The 1977 and 1978 Seasons in Perspective" **Türk Arkeoloji Dergisi**, Sayı: 26, Cilt: 1, 1982, ss. 85-94.
- Bordaz, Jacques. "Current Research in the Neolithic of South Central Turkey: Suberde, Erbaba and Their Chronological Implications" **American Journal of Archaeology**, Sayı: 77 Cilt: 3, Haziran 1973, ss. 282-288.
- Brixhe, Claude. "Phrygian", **The Ancient Languages of Asia Minor**, (Ed. Roger D. Woodard), Cambridge University Press, 2008.
- Bryce, Trevor. **The Kingdom of Hittites**, Oxford University Press, New York, 2005.
- Bryce, Trevor. **The World of the Neo-Hittite Kingdoms: A Political and Military History**, Oxford University Press, New York, 2012.
- Burney, Charles. "Aspects of the Excavations in the Altınova, Elaziğ", **Anatolian Studies**, Sayı: 30, 2000, Ankara, 1980, ss. 157-167.
- Bury, J. B. **Cambridge Medieval History**, Cilt: 2, Ed. H. M. Gwatkin ve J. P. Whitney, The Macmillan Company, Newyork 1913.
- Cahen, Claude. "İlk Ahiler Hakkında", Çev. Mürsel Öztürk, **Bellekten**, Cilt: L, Sayı: 197, Ağustos 1986, ss. 591-601.
- Cahen, Claude. **Osmanlılardan Önce Anadolu**, Çev. Erol Üyepazarcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2008.
- Calder, William. **MAMA I – Monumenta Asiae Minoris Antiqua**, Manchester University Press, London, 1928.
- Gordon Childe, **What Happened History**, Penguin Books, Middlesex, 1942.
- Gordon Childe, **Man Makes Himself**, New American Library, New York, 1951.
- Cohen, Harold R. "The Palaeoecology of South Central Anatolia at the End of the Pleistocene and the Beginning of the Holocene", **Anatolian Studies**, Sayı: 20, Ankara, 1970 ss. 119-137.

- Gök, Nejdet. “Eşrefoğulları Bağımsız Bir Beylik miydi?” **Belge Gazetesi**, 15.09.2014, <http://www.belge.com.tr/yazi-358-esrefogullari-ii.html>, Erişim Tarihi: 15.11.2016.
- Gök, Nejdet. “Konyalı Kemaleddin’in “Takarirü’l-Menasıb” (Devlet Makamlarına Tayinler) Adlı İnşâ (Diplomatika) Eseri Hakkında Bazı Tesbitler” **Belge Gazetesi**, 23.09.2014, <http://www.belge.com.tr/yazi-358-esrefogullari-ii.html>, Erişim Tarihi: 21.11.2016.
- Göksu, Erkan. “Tarih-i Güzide’ye Göre Rum (Anadolu) Selçukluları”, **Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi (A Journal of Oriental Studies)**, Yıl:8, Sayı:27, (2008/II), ss. 23-32.
- Cronin, H.S. “First report of Journey in Pisidia, Lykaonia, and Pamphylia”, **Journal of Hellenic Studies**, Sayı: 22, 1902, ss. 94-125.
- Çaycı, Ahmet. “Eşrefoğulları Beyliği Tarihi ve Eserleriyle İlgili Vakfiyeler”, **Tabula Rasa**, Yıl: 1, Sayı: 3, Eylül-Aralık, 2001, ss. 139-153.
- Çetik, Ali Rıza. **Türkiye Vejetasyonu I: İç Anadolu'nun Vejetasyonu ve Ekolojisi**, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 1985.
- Çiftçioğlu, İsmail. “Beyşehir’de Moğol Emiri İsmail Ağa’nın Eserleri ve Vakıfları”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 6-7, 2002, ss. 1-16.
- Darbyshire, Gareth. Mitchell, Stephen. Vardar, Levent. “The Galatian Settlement in Asia Minor”, **Anatolian Studies**, Sayı: 50, 2000, ss. 75-97.
- Darga, Muhibbe. **Hitit Sanatı**, Akbank Kültür ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1992.
- Daş, Mustafa. **Bizans’ın Düşüşü**, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2006.
- De Martino, Stefano. **Hititler**, Çev. Erendiz Özbayoğlu, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006.
- Demircioğlu, Halil. İnalçık, Halil. “Tarih Enstitüsünün Orta Anadolu Gezisi” **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 3, ss. 169-187.
- Diler, Ömer. İlhanlar, **İran Moğollarının Sikkeleri**, Mas Matbaacılık, İstanbul, 2006.

- Dinçol, Ali. "Hititler", **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi**, Cilt: I, 1982, ss. 17-120.
- Dinçol, Ali. M. Yakar, Jak. Dinçol, B. Taffet, Avia. "The Borders of the Appanage Kingdom of Tarhuntassa A Geographical and Archaeological Assessment", **Anatolica**, Sayı: 26, 2000, ss. 1 -29.
- Drews, Robert. **The End of the Bronze Age. Changes in Warfare and the Catastrophe CA. 1200 B.C.**, Princeton University Press, Princeton, 1993.
- Düring, Bleda. **The Prehistory of Asia Minor**, Cambridge University Press, New York, 2011.
- Dönmez, Şevket. "Hasan Bahar, Demir Çağında Konya ve Çevresi" **Belleten**, Cilt: 65, Sayı: 243, 2001, ss. 755-757
- Eastwood, W. J. Roberts, N. ve Lamb, H. F. "Palaeoecological and Archaeological Evidence for Human Occupance in Southwest Turkey: The Beyşehir Occupation Phase", **Anatolian Studies**, Sayı: 48, Ankara, 1998, ss. 69-86.
- Edhem, Halil. "**Anadolu'da İslâmî Kitâbeler**", Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, Cilt: 5, Sayı: 27, 1330/1912, ss. 134-158.
- Edhem, Halil. **Düvel-i İslamiyye**, Milli Matbaa, İstanbul, 1927.
- Emrullah Güney, **Türkiye Coğrafyası**, Çantay Kitabevi, İstanbul, 2004.
- Erbil, Yiğit Hayati. **Hitit Dönemi Su Kültü**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2005.
- Erbil, Yiğit Hayati. "Konya İli Beyşehir İlçesi Fasıllar Anıtı ve Çevresi Yüzey Araştırması 2014 Yılı Çalışmaları" **XXXIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, 11-15 Mayıs 2015, Erzurum, ss. 193-207.
- Erbil, Yiğit Hayati. "**Konya İli, Beyşehir İlçesi, Fasıllar Anıtı ve Çevresi 2015 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırmaları Sonuç Raporu**", 1-12.09.2015, <http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=Sayfa&No=399> , (17.12.2016).
- Erdem, İlhan. "Olcaytu Han'ın Ölümüne Kadar İlhanlılar'da Yaşanan Siyasal-Kültürel Gelişmeler ve Yakın Doğu'ya Etkileri", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 31, 2000, ss. 1-35.

- Erdoğru, Mehmet Akif. "Beyşehir Sancağı İcmal Defteri", **Türk Tarih Belgeleri Dergisi**, Cilt: 13, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, ss. 177-201.
- Erdoğru, Mehmet Akif. "Beyşehir", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 6, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1992, ss. 84-85.
- Erdoğru, Mehmet Akif. **Osmanlı Yönetimi'nde Beyşehir Sancağı (1522-1584)**, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2006.
- Erdoğru, Mehmet Akif. "Eşrefoğlu Seyfeddin Süleyman Bey Camii'nin Vakıfları", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Sayı: 6, 1991, ss. 91-108.
- Erel, Şerafettin. "Şimdiye Kadar Görülmemiş ve Neşredilmemiş Sikkeler", **Tarih Dünyası Mecmuası**, Sayı: 2, 1965.
- Ergin, Gürkan. **Anadolu'da Roma Hakimiyeti Direniş ve Düzen**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.
- Erkanal, Armağan. "Eflatun Pınar Anıtı", **Bedrettin Cömert'e Armağan**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Beşeri Bilimler Yayınları, Ankara, 1980, ss. 287-302.
- Erten, Rüştü. "Seydişehir'in Kuruluşu", **Konya Halkevi Dergisi**, Sayı 125-126, Konya, 1949. https://www.archives.saltresearch.org/R/-?func=dbin-jump-full&object_id=3673606&silolibrary=GEN01 Erişim Tarihi: 31.07.2016.
- Eyice, Semavi. "Eflatun Mescidi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 10, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1996, ss. 477-478.
- Farrand, William R. "Geology and Physiography of the Beyşehir-Suğla Depression, Western Taurus Lake District, Turkey", **Türk Arkeoloji Dergisi**, Sayı: 13, Cilt: 1, 1964, ss. 149-154.
- Garstang, John. "The Hulaya River Land and Dadassas: A Crucial Problem in Hittite Geography", **Journal of Near Eastern Studies**, Cilt: 3, Sayı:1, Ocak 1944, ss. 14-37.

- Geyikoğlu, Hasan. "Moğollar'ın Selçuklular'dan Sonra Anadolu'ya Hâkim Olma Faaliyetleri ve Karanbük Savaşı", **Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 52, Haziran 2014, ss. 95-112.
- Goodspeed, Edgar Johnson. "The Acts of Paul and Thecla" **The Biblical World**, Cilt: **17**, Sayı: **3**, 1901, ss. 185-190.
- Gordlevskiy, Vladimir Aleksandroviç. **Küçük Asya'da Selçuklular**, Çev. Abdülkadir İnan, Yay. Haz. Timurlan Omorov, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2005.
- Gordon, Edmund I. "The Meaning of the Ideogram dKASKAL.KUR = "Underground Water-Course" and Its Significance for Bronze Age Historical Geography", **Journal of Cuneiform Studies**, Sayı: 21, 1967, ss. 70-88.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. **Mevlânâ'dan Sonra Mevlevilik**, İnkılap ve Aka Yayınevleri, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, İstanbul, 1983.
- Gray, G. B. ve Litt, D. "The Foundation and Extention of Persian Empire" **The Cambridge Ancient History Volume 4: The Persian Empire and the West**, (Ed. J. D. Bury, S. A. Cook ve F. E. Adcock), Cambridge University Press, London, 1964, ss. 1-25.
- Greenhalgh, Jean. **Roman Pisidia: A Study of Development and Change**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Department of Archaeology University of Newcastle, Newcastle upon Tyne, 1987.
- Gurney, Oliver Robert. "The Treaty with Ulmi-Teşub", **Anatolian Studies**, Sayı: 43, 1993, ss. 13-28.
- Gurney, Oliver Robert. **Some Aspects of Hittite Religion**, Oxford University Press, London, 1977.
- Güneri, Semih. "Orta Anadolu Höyükleri", **Araştırma Sonuçları Toplantısı IV**, Ankara, 26-30 Mayıs 1986, ss. 207-225.
- Güneri, Semih. "Orta Anadolu Höyükleri 1986", **V. Araştırma Sonuçları Toplantısı II**, Ankara, 6-10 Nisan 1987, ss. 77-105.

- Güneri, Semih. "Orta Anadolu Höyükleri, Karapınar, Cihanbeyli, Sarayönü, Kulu Araştırmaları", **Araştırma Sonuçları Toplantısı VII**, İstanbul, 1989, ss. 323-339.
- Güneri, Semih. "Orta Anadolu Höyükleri, Karaman-Ereğli Araştırmaları", **Türk Arkeoloji Dergisi**, Sayı: 28, Ankara, 1989, ss. 97-144.
- Güterbock, Hans G. "Notes on Some Hittite Monuments", **Anatolian Studies**, Sayı: 6, Ankara, 1956, ss. 53-56.
- Haas, Volkert. "Hitit Dini", **Hititler ve Hitit İmparatorluğu Bin Tanrılı Halk**, Ed. Wenzel Jacob, Kunst und Ausstellungshalle der Bunderepublik, Bonn, 2002, ss. 4438-442.
- Habicht, C. "The Seleucids and Their Rivals", **The Cambridge Ancient History Volume 8: Rome and The Mediterranean to 133 B.C.**, (Ed. A. E. Astin, F. W. Walbank, M. W. Frederiksen, R. M. Ogilvie), Cambridge University Press, London, 2008, ss. 224-282.
- Hacıgökmen, Mehmet Ali. "Türkiye Selçukluları Zamanında Konya'nın Devlet Merkezi Oluşu", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 29, 2011, ss. 231-261.
- Hall, Alan S. "Site of Mithia", **Anatolian Studies**, Sayı: 9, Ankara, 1959, ss. 119-124.
- Hall, Alan S. "Notes and Inscriptions from Eastern Pisidia", **Anatolian Studies**, Sayı: 18, 1968, ss. 57-92.
- Hamilton, William J. **Researches in Asia Minor, Pontus and Armenia**, Cilt: I-II, John Murray, London, 1842.
- Harmanşah, Ömür. Johnson, Peri. "Pınarlar, Mağaralar ve Hitit Anadolu'sunda Kırsal Peyzaj: Yalbur Yaylası Arkeolojik Yüzey Araştırma Projesi (Ilgın, Konya) 2011 Sezonu Sonuçları", **XIX. Kazı Sonuçları Toplantısı II**, Malatya, 23-28 Mayıs 2011, ss. 335-360.
- Hasluck, F. W. "Plato in the Folklore of the Konia Plain", **Annual of British School at Athens**, Sayı: 18, London 1911-12, ss. 265-269.

- Hayes, Kenneth. **The Wooden Hypostyle Mosques of Anatolia Mosque-and Sate-Building Under Mongol Suzerainty**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.
- Hüseyin, Rahmi. "Kızılören Hanı Yakınındaki Yapının İşlevi Hakkında Gözlemler", **Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi**, Sayı: 4, İzmir, 1992, ss. 129-136.
- Işık, Fahri. "Karanlık Dönem'in Aydınlığı ve Frig Sanatının 'Anadoluluğu' Üzerine", **Anatolia**, Sayı: 24, 2003, ss. 19-33.
- İnalcık, Halil. "Ottoman Methods of Conquest", **Studia Islamica**, Sayı: 2, 1954, ss. 103-129.
- İnalcık, Halil. "Murad I", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 31, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2006, ss. 156-164.
- İnalcık, Halil. **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**, Çeviren: Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, 12. Baskı, İstanbul, 2009.
- İnandık, Hamit. **Türkiye Gölleri (Morfolojik ve Hidrolojik Özellikler)**, İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü Yayınları, Baha Matbaası, İstanbul 1965.
- İplikçioğlu, Bülent. **Eskiçağ Tarihinin Ana Hatları**, Bilim Teknik Yayınevi, 2. Basım, İstanbul, 1994.
- Jones, A. H. M. **The Greek City from Alexander to Justinian**, Clarendon Press, Oxford, 1940.
- Jorga, Nicolae. **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, Cilt: I, Çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2009.
- Kafesoğlu, İbrahim. **Türk Millî Kültürü**, Ötüken Yayınları, 26. Baskı. Ankara, 2005.
- Kafesoğlu, İbrahim. **Selçuklu Tarihi**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1972.
- Karal, Enver Ziya. **Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk Nüfus Sayımı**, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 1997.
- Karauğuz, Güngör. "Tarhuntaşşa ve Konya-Karaman Araştırmaları Üzerine", **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 30, 2013, ss. 41-54.

- Karauğuz, Güngör. **Arkeolojik ve Filolojik Belgeler Işığında M.Ö. II. Binde Orta Anadolu'nun Güney Kesimi**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2005.
- Karpat, Kemal H. **Osmanlı Nüfusu 1830-1914**, Çev. Bahar Tırnakçı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.
- Kaya, Abdullah. "İlhanlılar'ın Anadolu Türkmen Beylerine Karşı Politikası", **Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 6, Sayı 2, 2013, ss. 294-326.
- Kaya, Mehmet Ali. "Ankyra (Ankara) ve Galatlar", **Kebikeç**, Sayı: 9, 2000, ss. 77-96.
- Kaya, Mehmet Ali. "Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 24, Sayı: 38, 2005 ss. 11-30.
- Kaya, Mehmet Ali. "Keltlerin Anadolu'ya Göçü: Göç Nedenleri, Yolları ve İlk On Yıl", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ**, Yıl: 10, Sayı: 13, Güz 2012, ss. 1-16.
- Kaymaz, Nejat. **Pervane Mui'neddin Süleyman**, Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, Ankara 1970.
- Kesik, Muharrem. "Muinüddin Süleyman Pervane", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt:31, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1995, ss. 91-93.
- Kiepert, Richard. **Karte von Kleinasien in 24 Blatt. Massstab 1:400.000**, Berlin Dietrich Reimer (Ernst Vohsen). 1904-1907. The New York Public Library Digital Collections. 1902 - 1916. <http://digitalcollections.nypl.org/items/95d1a99c-80d6-c2f1-e040-e00a18064f41> Erişim Tarihi: 01.11.2016
- Koca, Salim. **Türkiye Selçukluları Tarihi (Malazgirt'ten Miryokefalon'a) (1071-1176)**, Cilt: II, KaraM Yayınları, Çorum, 2003.
- Koca, Salim. **Selçuklu Devri Türk Tarihinin Temel Meseleleri**, Barikan Yayınevi, Ankara, 2011.

- Koçyiğit, Oğuz. “Beyşehir Gölü Kıyılarında Tespit Edilen Roma Dönemi Mezar Stelleri”, **Arkeoloji ve Sanat Dergisi**, Sayı: 147, Eylül-Aralık 2014, ss. 79-92.
- Kofoğlu, Sait. “Eşrefoğulları”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt:11, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1995, ss. 484-485.
- Kofoğlu, Sait. “A Principality In Southwest Anatolia In The Post-Selçuk Era: Eşrefoğulları”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 19, Mayıs 2009, ss. 49-60.
- Kofoğlu, Sait. **Hamidoğulları Beyliği**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2016.
- Konyalı, İbrahim Hakkı. **Alanya (Alaiye)**, Ayaydın Basımevi, İstanbul, 1946.
- Konyalı, İbrahim Hakkı. **Abideleri ve Kitabeleriyle Beyşehir Tarihi**, Neşre Hazırlayan: Ahmet Savran, Atatürk Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Yayını, Erzurum, 1991.
- Konyalı, İbrahim Hakkı. **Konya Tarihi**, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Konya, 2007.
- Kopaniyas, Konstantinos. “The Mushki/Phrygian Problem From The Near Eastern Point Of View Muşki”, **NOSTOI**, (Ed. Nicholas Chr. Stampolidis, Çiğdem Maner, Konstantinos Kopaniyas), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Mayıs 2015, ss. 211-226.
- Kuban, Doğan. **Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.
- Kutlu, Emre. “Kaya kabartmaları, Steller, Ortostatlar, Görsel Sanat: Devletin ve Dinin Anıtsal İfadesi”, **Hititler ve Hitit İmparatorluğu Bin Tanrılı Halk**, Ed. Wenzel Jacob, Kunst und Ausstellungshalle der Bunderepublik, Bonn, 2002, ss. 486-491.
- Käppel, Lutz. “Nannacus”, Brill’s New Pauly, (Ed. Hubert Cancik, Helmuth Schneider), http://dx.doi.org/10.1163/1574-9347_bnp_e816660, Erişim Tarihi: 18.01.2017.

- Larsen, Mogens Trolle. **The Old Assyrian City-state and It's Colonies**, Akademisk Forlag, Kopenhag, 1976.
- Lewy, Julius. "Naram – Sin's Campaign to Anatolia in the Light of the Geographical Data of the Kültepe Texts", **Halil Edhem Hatıra Kitabı**, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1947, ss. 11-18.
- Lane-Poole, Stanley. **The Mohammedan Dynasties Chronological and Genealogical Tables with Historical Introductions**, Archibald Constable and Company, Westminster, 1894. / Halil Edhem, **Garbî Anadolu'da Selçukluların Varisleri – Tavaif-i Mülûk**, Matba-i Amire, İstanbul, 1926.
- Magie, David. **Roman Rule in Asia Minor**, Princeton University Press, New Jersey, 1950.
- Magie, David. **Roman Rule in Asia Minor: To the End of the Third Century After Christ**, Cilt: 2, Princeton University Press, New Jersey, 1950.
- Mansel, Arif Müfid. **Ege ve Yunan Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 1999.
- Marciniak, Arkadiusz. Czerniak, Lech. "Social Transformations in the Late Neolithic and the Early Chalcolithic Periods in Central Anatolia" **Anatolian Studies**, Sayı: 57, Ankara, 2007 ss. 115-130.
- McNeill, William H. **Dünya Tarihi**, Çev. Alaeddin Şenel, İmge Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 2003.
- Macqueen, James G. "Hittite Mythology and Hittite Monarchy", **Anatolian Studies**, Sayı: 9, 1959, s. 171-188.
- Mecit, Songül. **Anadolu Selçukluları**, Çev. Özkan Akpınar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017
- Mellaart, James. "Preliminary Report on a Survey of Pre-Classical Remains in Southern Turkey", **Anatolian Studies**, Sayı: 4, Ankara, 1954 ss. 175-240.
- Mellaart, James. "Iron Age Pottery From Southern Anatolia" **Bellekten**, Cilt: 19, Sayı: 74, Ankara, Nisan 1955, ss. 115-153.

- Mellaart, James. "The Late Bronze Age Monuments of Eflatun Pinar and Fasillar near Beyşehir", **Anatolian Studies**, Sayı: 12, Ankara, 1962, ss. 111-117.
- Mellaart, James. "Second Millennium Pottery from the Konya Plain Neighbourhood" **Bellekten**, Cilt: 22, Sayı: 87, Ankara, Temmuz 1958, ss. 311-353.
- Mellaart, James. "Excavations at Çatal Hüyük, first preliminary report, 1961", **Anatolian Studies**, Sayı: 12, Ankara, 1962 ss. 41-65.
- Mellaart, James. "Early Cultures of the South Anatolian Plateau II; The Late Chalcolithic and Early Bronze Ages in the Konya Plain", **Anatolian Studies**, Sayı: 13, Ankara, 1963, ss. 199-236.
- Mellaart, James. **Çatal Hüyük: A Neolithic Town in Anatolia**, McGraw-Hill Book Company, Newyork, 1967.
- Mellink, Machteld J. "Phrygische Kunst by Ekrem Akurgal", **American Journal of Archaeology**, Cilt: 61, Sayı: 4, Ekim 1957, ss. 392-395.
- Mellink, Machteld J. "Archaeology in Asia Minor", **American Journal of Archaeology**, Cilt: 81, Sayı: 3, 1977, ss. 289-321.
- Memiş, Ekrem. **Eskiçağ Türkiye Tarihi - En Eski Devirlerden Pers İstilasına Kadar**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2003.
- Mercan, Eren. Kabdaşlı, Sedat. "Beyşehir Gölü'nün Geçmişi ve Bugünü", **I. Ulusal Su Mühendisliği Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, İzmir, 22-26.09.2003, ss. 265-273.
- Merçil, Erdoğan. **Müslüman-Türk Devletleri Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.
- Mevlana Kalkınma Ajansı, **Beyşehir İlçe Raporu**, http://www.mevka.org.tr/Content/ViewArticle/beysehir_ilce_raporu?articleID=sEyG9baJxCesX40mTTeQtw%3D%3D , 2011, (08.12.2016)
- Mitchell, Stephen. "Legio VII and the Garrison of Augustan Galatia", **The Classical Quarterly**, Cilt: 26, Sayı: 2, 1976, ss. 298-308.

- Mitchell, Stephen. "Iconium and Ninica: Two Double Communities in Roman Asia Minor", **Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte**, Cilt: 28, Sayı: 4, 1979, ss. 409-438
- Mitchell, Stephen. **Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor**, Calderon Press, New York, 1995.
- Murat, Leyla. "Hititlerde Su Kültü", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 31 Sayı: 51, 2012, ss. 126-158.
- Muscarella, Oscar White. "The Iron Age Background to the Formation of the Phrygian State", **Bulletin of the American Schools of Oriental Research**, Sayı: 299/300, 1995, ss. 91-101.
- Muşmal, Hüseyin. **XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Beyşehir ve Çevresinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1790-1864)**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2005.
- Muşmal, Hüseyin. "**XVIII. ve XIX. Yüzyıllarda Beyşehir Kenti'nde Bulunan Müesseseler ve Vakıfları**", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı: 19, Konya, 2006, ss. 231-264.
- Muşmal, Hüseyin. "XX. Yüzyılın Başlarında Beyşehir Gölü ve 1910–1911 Yılları Büyük Taşkın Hadiseleri" **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 23, Konya, 2008, ss. 219-260.
- Muşmal, Hüseyin. "Beyşehir Regülatörü", **Tarih Okulu Dergisi**, Yıl: 8, Sayı: XXI, Mart 2015, s. 357-373.
- Necipoğlu, Nevra. "Türklerin ve Bizanslıların Ortaçağda Anadolu'da Birliktelikleri (11. ve 12. Yüzyıllar)", **Cogito**, Sayı: 29, 2001, ss. 74-91.
- Neve, Peter. "Boğazköy-Hattuşas 1986 Kazıları" **IX. Kazı Sonuçları Toplantısı I**, Ankara, 6-10 Nisan 1987, ss. 249-298.
- Karauğuz, Güngör. **Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre Hitit Devletinin Siyasi Antlaşma Metinleri**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2002.

- Korucu Üçüncü, Berna Burcu. **Tarihî Süreçte Beyşehir Gölü Adalarında İskân, Nüfus ve Sosyo-Ekonomik Faaliyetler**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2004.
- Köprülü, Fuad. “Anadolu Beylikleri Tarihine Aid Notlar”, **Türkiyat Mecmuası**, Cilt:2, İstanbul 1928, ss. 1-32.
- Köprülü, Fuad. **Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu**, Akçağ Yayınları, 6. Basım, Ankara 2011.
- Omura, Sachichiro. “1990 Yılı Orta Anadolu’da Yürütülen Yüzey Araştırmaları”, **Araştırma Sonuçları Toplantısı IX**, Çanakkale, 27-31 Mayıs 1991, ss. 541-560.
- Omura, Sachichiro. “1991 Yılı İç Anadolu’da Yürütülen Yüzey Araştırmaları”, **Araştırma Sonuçları Toplantısı IX**, Ankara, 25-29 Mayıs 1992, ss. 365-386.
- Omura, Sachichiro. “1992 Yılı İç Anadolu’da Yürütülen Yüzey Araştırmaları”, **Araştırma Sonuçları Toplantısı X**, Ankara, 24-28 Mayıs 1993, ss. 311-335.
- Omura, Sachichiro. “1993 Yılı İç Anadolu’da Yürütülen Yüzey Araştırmaları”, **Araştırma Sonuçları Toplantısı XI**, Ankara, 24-28 Mayıs 1993, ss. 215-244.
- Omura, Sachichiro. “1994 Yılı İç Anadolu’da Yürütülen Yüzey Araştırmaları”, **XIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı II**, Ankara, 28 Mayıs-2 Haziran 1995, ss. 243-272.
- Omura, Sachichiro. “1994 Yılı İç Anadolu’da Yürütülen Yüzey Araştırmaları”, **XVI. Araştırma Sonuçları Toplantısı II**, Ankara, 27-31 Mayıs 1996, ss. 283-302.
- Oral, Zeki. “**Kubâd-Âbâd Nasıl Bulundu?**”, Anıt Dergisi, Sayı: 110, Konya, 1949, ss. 171-179.
- Ostrogorsky, Georg. **Bizans Devleti Tarihi**, Çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 7. Baskı, Ankara, 2011.
- Otten, Heinrich. “Die Bronzetafel”, **IX. Kazı Sonuçları Toplantısı I**, Ankara, 6-10 Nisan 1987, ss. 271-297.

- Otto-Dorn, Katharina. Önder, Mehmed. “Kubad-Âbâd Kazıları 1965 Yılı Ön Raporu”, **Türk Arkeoloji Dergisi**, Cilt: 14 Sayı: 1-2, Ankara 1965, ss. 237-248.
- Ökse, Tuba A. Open Air Sancturries of the Hittites, **Insights Into Hittite History and Archaeology**, (Ed. Hermann Genz - Dirk Paul Mielke), Peeters, Paris, 2011, ss. 219-240.
- Öz, Mehmet. “Tahrir” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 39, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2010, ss. 425-429.
- Özenir, A. Sırrı. “Eflatun Pınar 1996 Yılı Temizlik ve Kazı Çalışmaları”, **VIII. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Semineri**, Kuşadası, 07-09.04.1997, ss. 135-157.
- Özenir, A. Sırrı. “Eflatunpınar Hitit Kutsal Anıt-Havuz 1998 Yılı Çalışmaları” **Akten des IV. Internationalen Kongresses fur Hethitologie**, (Ed. G. Wilhelm), Studien zu den Boğazköy-Texten 45, Wiesbaden, 2001, ss. 532-540.
- Özgergin, M. Kemal. "Anadolu'da Selçuklu Kervansarayları", **Tarih Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 20, 1965, ss. 141-170.
- Özgüç, Nimet. “Assyran Trade Colonies in Anatolia”, **Archaeology**, Cilt: 22, Sayı: 4, Ekim 1969, ss. 250-255.
- Özkan, Süleyman. Erdalkıran, Mücella. “Yeni Buluntuların Işığında Çukurkent Neolitik Yerleşimi”, **Adalya**, Sayı: 17, Ocak 2014 ss. 25-45.
- Özkan, Süleyman. “Beyşehir Civarında Bulunmuş Olan Eserler”, **Bellekten**, Cilt: 54, Sayı: 210, 1990, ss. 583-590.
- Özsait, Mehmet. **İlkçağ Tarihinde Pisidya**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1980.
- Özsait, Mehmet. **Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidya Tarihi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1985.
- Özsait, Mehmet. “1990 Yılı Konya-Akşehir Çevresi Tarihöncesi Araştırmaları”, **Araştırma Sonuçları Toplantısı IX**, Çanakkale, 27-31 Mayıs 1991, ss. 377-397.

- Pancaroglu, Oya. "Beyşehir", **The Encyclopedia of İslam**, Three, Ed. Kate Fleet, Gudrun Krämer, Denis Matringe, John Nawas, Everett Rowson, Leiden 2013, http://dx.doi.org/10.1163/1573-3912_ei3_COM_24335, (13.12.2016)
- Panzac, Daniel. **Osmanlı İmparatorluğunda Veba (1700-1850)**, Çev. Serap Yılmaz, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1997.
- Perrot Georges. Chipiez, Charles. **History of Art in Sardinia, Judaea, Syria, and Asia Minor**, Cilt: 2, A.C. Armstrong and Son, London, 1890.
- Pitcher, Donald Edgar. **Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası**, Çev. Bahar Tırnakçı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.
- Ramsay, William Mitchell. "Notes and Inscriptions from Asia Minor", **The American Journal of Archaeology and of the History of the Fine Arts**, Cilt: 1, Sayı: 2/3, Nisan - Haziran 1885, ss. 138-151.
- Ramsay, William Mitchell. "Pisidia and the Lycaonian Frontier", **The Annual of the British School at Athens**, Sayı: 9, 1902-1903, ss. 243-244, 245-273.
- Ramsay, William Mitchell. **Pauline and Other Studies In Early Christian History**, Hodder and Stoughton, London, 1906.
- Ramsay, William Mitchell. Bell, Gertrude. **The Thousand and One Churches**, Hodder and Stoughton, London, 1909.
- Ramsay, William Mitchell. **The Cities of St. Paul: Their Influence on His Life and Thought, The Cities of Eastern Asia Minor**, London, 1907.
- Ramsay, William Mitchell. "Colonia Caesarea (Pisidian Antioch) in the Augustan Age", **The Journal of Roman Studies**, Sayı: 6, 1916, ss. 83-134.
- Ramsay, William Mitchell. "Studies in the Roman Province Galatia: I. The Homonadeis and the Homonadensian War", **Journal of Roman Studies**, Sayı: 7, 1917, ss. 229-283.
- Ramsay, William Mitchell. "Studies in the Roman Province Galatia: II. Dedications at the Sanctuary of Colonia Caesarea", **Journal of Roman Studies**, Sayı: 8, 1918, ss. 107-145.

- Ramsay, William Mitchell. "Military Operations on the North Front of Mount Taurus", **The Journal of Hellenic Studies**, Cilt: 40, Sayı: 1, 1920, ss. 89-112.
- Ramsay, William Mitchell. "Studies in the Roman Province Galatia", **Journal of Roman Studies**, Sayı: 12, 1922, ss. 147-186.
- Ramsay, William Mitchell. "Studies in the Roman Province Galatia: VI. Some Inscriptions of Colonia Caesarea Antiokheia", **Journal of Roman Studies**, Sayı: 14, 1924, ss. 172-205.
- Ramsay, William Mitchell. ve Ramsay, Margaret. "Roman Garrisons and Soldiers in Asia Minor" **Journal of Roman Studies**, Sayı: 18, 1928, ss. 181-190
- Ramsay, William Mitchell. **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası**, Çev. Mihri Pektaş, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1960.
- Robinson, David M. A Preliminary Report on the Excavations at Pisidian Antioch and at Sizma, **American Journal of Archaeology**, Sayı: 28, No: 4, Ekim-Aralık 1924, ss. 435-444.
- Robinson, David M. "The Discovery of a Prehistoric Site at Sizma", **American Journal of Archaeology**, Cilt: 31, Sayı: 1, Ocak-Mart 1927, s. 26-50.
- Peczynski, Shell. **The Sea People and Their Migration**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Rutgers University, New Jersey, 2009.
- Sabziyeva, Makbule Muharreova. "Antik Kaynaklarda Midas", **Folklor/Edebiyat**, Cilt: 20, Sayı: 79, 2014, ss. 119-136.
- Sams, G. Kenneth. "The Early Phrygian Period At Gordion: Toward A Cultural Identity", **Notes in the History of Art**, Cilt. 7, Sayı: 3-4, 1988, ss. 9-15.
- Sams, G. Kenneth. "Phrygian Painted Animals: Anatolian Orientalizing Art", **Anatolian Studies**, Sayı: 24, 1974, ss. 169-196.
- Saraçoğlu, Hüseyin. **Mevki, Sınırlar, Yüzey Şekiller, Denizler, İklim, Bitki Örtüsü, Akarsular ve Göller, Türkiye Coğrafyası Üzerine Etüdler II**, Maarif Basımevi, İstanbul, 1962.

- Spuler, Berthold. **İran Moğolları**, Çev. Cemal Köprülü, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1957.
- Sarre, Friedrich. **Küçükasya Seyahati -1895 Yazı-Selçuklu Sanatı ve Ülkenin Coğrafyası Üzerine Araştırmalar**, Çev. Dara Çolakoğlu, Pera Turizm Yayınları, İstanbul, 1998.
- Sterrett, John Robert Sitlington. **Preliminary Report Of An Archaeological Journey Made İn Asia Minor During The Summer Of 1884**, Cupples, Upham and Co., Boston, 1885.
- Sterrett, John Robert Sitlington. **The Wolfe expedition to Asia Minor: Papers of The American School of Classical Studies at Athens vol. III 1884-1885**, Damrell and Upham, Boston, 1888.
- Sterrett, John Robert Sitlington. **An Epigraphical Journey in Asia Minor (Papers of the American School of Classical Studies at Athens II**, Damrell and Upham, Boston, 1888.
- Sterrett, John Robert Sitlington. **The Wolfe expedition to Asia Minor: Papers of The American School of Classical Studies at Athens vol. III 1884-1885**, Damrell and Upham, Boston, 1888.
- Sever, Hüseyin. “Yeni Belgelerin Işığında Koloni Çağında (M.Ö. 1970-1750) Yerli Halk İle Asurlu Tüccarlar arasındaki İlişki”, **Bellekten**, Cilt: 59, Sayı: 224, Nisan 1995, ss. 1-16.
- Sevin, Veli. “The Early Iron Age in the Elazığ Region and the Problem of the Mushkians”, **Anatolian Studies**, Sayı: 41, Ankara, 11991, ss. 87-97.
- Sevin, Veli. **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası 1**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2001.
- Sevinç, Fatma. “Hititlerin Anadolu'da Kurdukları Ekonomik ve Sosyal Sistem”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:17, Mayıs 2008, ss. 11-32.
- Sevinç, Fatma. “Hititlerde Yeraltı Dünyası”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 1, Haziran 2008, ss. 231-247.

- Sevim. Ali. **Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi (Başlangıçtan 1086'ya Kadar)**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1988.
- Sevim. Ali. Yücel, Yaşar. **Türkiye Tarihi Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989
- Sevim, Ali. Merçil, Erdoğan. **Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995.
- Solecki, Ralph S. "An Archeological Reconnaissance in the Beyşehir-Suğla Area of South Western Turkey", **Türk Arkeoloji Dergisi**, Sayı: 13, Cilt: 1, 1964, ss. 129-148.
- Sümer, Faruk. "Anadolu'da Moğollar", **Selçuklu Araştırmaları Dergisi**, Sayı: I, Ankara, 1969, ss. 1-147.
- Sümer, Faruk. **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri – Boy Teşkilatı - Destanları**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 1999.
- Sümer, Faruk. "Karamanoğulları", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 24, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1995, ss. 454-460.
- Sümer, Faruk. "Keykubad I", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 25, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1995, s.
- Süslü, Memduh Yavuz. **Eşrefoğulları Tarihi Beyşehir Kılavuzu**, Konya, 1934.
- Syme, Ronald. "Some Notes on the Legions under Augustus", **Journal of Roman Studies**, Sayı: 23, 1933, ss. 14-33.
- Şahin, Haşim. "Seyyid Harun", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 37, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1995, ss. 58-60.
- Şenel, Alaeddin. **İlkel Topluluktan Uygur Topluma Geçiş Aşamasında Ekonomik Toplumsal Düşünsel Yapıların Etkileşimi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982.
- Şimşirgil, Ahmet. "Eşrefoğulları Beyliği", **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt: 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss. 771-773.

- Tanilli, Server. **Yüzyılları Gerçeği ve Mirası I İlkçağ**, Say Yayınları, 4. Basım, İstanbul, 1991.
- Tapur, Tahsin. “Eski Konya Gölü’nün İlk Yerleşmelere Etkileri”, **Karadeniz Araştırmaları**, Cilt: 6, Sayı: 23, Güz 2009, ss. 99-115.
- Taşer, Seyit. “Tarih-i Osmanî Encümeni Konya Şubesi’nin Açılışı ve Vali Arifi Paşa’nın Nutku”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 27, 2012, ss. 298-303.
- Tekin, Ömer. Bilginer, Recep. **Beyşehir ve Eşrefoğulları**, Karaa Matbaası, Eskişehir, 1945.
- Tekindağ, Şehabeddin. “Karamanlı’ların Gorigos Seferi (1367)”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 9, 1954, ss. 161-174.
- Ten Cate, Houwink. **Records Of The Early Hittite Empire (C. 1450-1380 B.C.)**, Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut in het Nabije Oosten, İstanbul, 1970.
- Teoman, Betül. Teoman, Gültekin. “Eşrefoğulları Beyliği Sikkeleri”, **Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti I Eşrefoğulları Sempozyumu Yayınlanmamış Bildiri Kitabı**, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Beyşehir, 11-13.09.2014, ss. 1-22.
- Trebilco, P. R. **Jewish Communities in Asia Minor**, Cambridge University Press, Cambridge, 1991.
- Turan, Osman. “Selçuklu Kervansarayları”, **Belleten**, Cilt: 10, Sayı: 39, Ankara, 1946, ss. 471-496.
- Turan, Osman. “Şemseddin Altun-Aba Vakfiyesi ve Hayatı”, **Belleten**, Cilt: 11, Sayı: 42, Ankara, 1947, ss. 197-221.
- Turan, Osman. **Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar Metin Tercüme ve Araştırmalar**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1958.
- Turan, Osman. **Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti**, Türk Neşriyat Yurdu, 2. Baskı, İstanbul, 1969.

- Turan, Osman. **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Nakışlar Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul, 1984.
- Tüfekçi Sivas, Taciser. “Frigler ve Frig Uygarlığı”, **Friglerin Gizemli Uygarlığı - The Mysterious Civilisation of the Phrygians**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007, ss. 9-14.
- Ahmed Tevhid, “Rum Selçûkî Devleti'nin İnkırâzıyla Teşekkül Eden Tavâif-i Mülûk”, **Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası**, Cilt:1, Sayı:1, 1328/1912, ss. 35-40.
- Texier, Charles. **Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi**, Cilt: 1-3, Çev. Ali Suat, Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara, 2002.
- Türker, Ayşe. “Kubadabad ve Kız Kulesi Kazılarında Bizans Dönemini Temsil Eden Buluntular”, **I. Uluslar Arası Beyşehir ve Yöresi Sempozyumu**, Selçuk Üniversitesi Beyşehir Meslek Yüksek Okulu, 11-13.05.2006, Konya, ss. 69-75.
- Uğurlu, Kamil. “Kubadabad Sarayı” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 26, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1995, ss. 299-300.
- Unutmaz, İrfan. “Beyşehir’de Ahşap Direkli Eşrefoğlu Süleyman Bey Camisi”, **Tarih ve Toplum**, Cilt:8, Sayı:47, İstanbul, 1987, ss. 31-35.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. **Kitabeler**, Cilt: 2, Devlet Matbaası, 1929.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. “Emir Çoban Soldoz ve Demirtaş”, **Bellekten**, Cilt: 31 Sayı: 124, Ankara, 1967, ss. 601-646.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. **Anadolu Beylikleri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1969.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. **Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. **Osmanlı Tarihi**, Cilt: I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.
- Üçok, Bahriye. Hamidoğulları Beyliği, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: Sayı:1, ss. 73-80.

- Ünal, Ahmet. **Hititler Devrinde Anadolu I**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2002.
- Ünal, Ahmet. **Hititler Devrinde Anadolu II**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003.
- Varlık, A. Selvi, H. Z. Kalaycı, İ. Karağuz, G. Öğütçü, S. “Investigation Of The Compatibility Of Fasıllar And Eflatunpınar Hittite Monuments With Close-Range Photogrammetric Technique”, **Mediterranean Archaeology and Archaeometry**, Cilt: 16, Sayı: 1, ss. 249-256.
- Varlık, Mustafa Çetin. “Eşref Oğulları Beyliği”, **Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi**, Cilt: 10, Ed. Hakkı Dursun Yıldız, Çağ Yayınları, İstanbul, 1989, ss. 55-59.
- Van den Hout, Theo P. J. “A Chronology of the Tarhuntassa-Treaties”, **Journal of Cuneiform Studies**, Cilt: 41, Sayı: 1, 1989, ss. 100-114.
- Voigt, Mary M. ve Henrickson, Robert C. “Formation of the Phrygian State: The Early Iron Age at Gordion”, **Anatolian Studies**, Sayı: 50, Ankara, 2000, ss. 37-54.
- Witteck, Paul. **Menteşe Beyliği 13 – 15 inci Asırda Garbî Küçük Asya Tarihine Ait Tetkik**, Çev. Orhan Şaik Gökyay, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1944.
- Yalman, Suzan. “Selçuklular Döneminde Konya’da Plato / Eflatun Kültü”, (Yayınlanmamış Bildiri), **11. Uluslararası ANAMED Yıllık Sempozyumu**, Koç Üniversitesi Anadolu Medeniyetleri Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 09.12.2016.
- Yarar, Alpaslan. Beyşehir Gölü Su Seviyesi Değişimleri’nin Yapay Sinir Ağları İle Belirlenmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), **Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, Konya, 2004.
- Yakar, Jak. “The Archaeology and Political Geography of the Lower Land in the Last Century of the Hittite Empire”, **Anadolu Kültürlerine Bir Bakış, Armağan Erkanal’a Armağan**, (Ed. Ayşegül Aykurt, Nazlı Çınardalı, Neyir Kolankaya, Yiğit H. Erbil), Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 2014, ss. 501-510.

- Yavaş, Alptekin. “Anadolu Selçuklu Köşklerinin Plan Tipleri Üzerine Tespitler”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt: 47, Sayı: 1, 2007, ss. 203-227.
- Yavaş, Doğan. “Eşrefoğlu Camii”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt:11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995, ss. 480-482.
- Yazıcı, Tahsin. “Arif Çelebi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 3, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1991, ss. 363-364.
- Yetkin, Şerare. **Anadolu’da Türk Çini Sanatının Gelişmesi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1986.
- Yılmaz, Önge. “Konya Beyşehir’de Eşrefoğlu Süleyman Bey Hamamı”, **Vakıflar Dergisi**, Sayı: 7, 1968. ss. 139-144.
- Yiğit Fethi, Füsun. İleri, Özden. Avcı, Kerem Mustafa. Kocadere, Burcu. “Eğirdir ve Beyşehir Gölleri’nin Uydu Verileri ve Topoğrafik Harita Yardımıyla Kıyı Çizgisi Değişimleri”, **Doğal Kaynaklar ve Ekonomi Bülteni**, Sayı: 20, Ankara, 2015, ss. 37-45.
- Yiğit, Turgut. “İlk Tunç Çağı'nın Son Evresinde Anadolu'nun Siyasal Görünümü” **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 21 Sayı: 33, 2003, ss. 167-182.
- Yinanç, Mükrimin Halil. **Türkiye Tarihi: Selçuklular Devri I Anadolu'nun Fethi**, Cilt: 1, Bürhaneddin Matbaası, 1944.
- Young, R. S. “Gordion Campaign of 1957: Preliminary Report,” **American Journal of Archaeology**, Sayı: 62, 1958, ss. 139-154.
- Yörük, Doğan. Karaman Eyaletinde Osmanlı Tımar Düzeninin Tesisi (1483), **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 25 Sayı: 40, 2006, ss. 177-202.
- Yuvalı, Abdülkadir. “Ebu Said Bahadır Han”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 10, İSAM Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 1995, ss. 218-219.

Yücel, Talip. **Türkiye Coğrafyası**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1987.

Yücel, Yaşar. **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar**, Cilt: 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1980.

Zacharia, Katerina. **Hellenisms: Culture, Identity, and Ethnicity from Antiquity to Modernity**, Ashgate Publishing Company, Hampshire, 2008.

